

Σχολή Κοινωνικών Επιστημών

Δημόσια Ιστορία

Διπλωματική Εργασία

Οι Βλάχοι στον δημόσιο λόγο τον 21^ο αιώνα

Αφροδίτη Σιάσιου

Επιβλέπων καθηγητής: Ηλίας Σκουλίδας

Αθήνα, Ιούνιος, 2022

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του φοιτητή/της φοιτήτριας («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο/η συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του/της συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του/της συγγραφέα/δημιουργού. Ο/Η συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

Οι Βλάχοι στον δημόσιο λόγο τον 21^ο αιώνα

Αφροδίτη Σιάσιου

Επιτροπή Επίβλεψης Πτυχιακής / Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπων Καθηγητής:

Ηλίας Σκουλίδας

Επίκουρος Καθηγητής,

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Συν-Επιβλέπων Καθηγητής:

Ραϋμόνδος Αλβανός

Αθήνα, Ιούνιος 2022

Ευχαριστίες

Με την παρούσα διπλωματική εργασία ολοκληρώνονται οι σπουδές μου στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών «Δημόσια Ιστορία» του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου. Ήταν ένα εγχείρημα που ξεκίνησε τριάντα χρόνια μετά την απόκτηση του βασικού πτυχίου από το τμήμα Ιστορίας – Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και αφορμή γι' αυτό ήταν η ανάγνωση μιας συνέντευξης του διευθυντή του μεταπτυχιακού προγράμματος Χάρη Αθανασιάδη στην οποία μεταξύ άλλων ανέφερε *«μας ενδιαφέρει όχι μόνο η ιστορική αλήθεια αλλά και οι “αλήθειες” των επιγόνων – αυτές οι δεύτερες είναι η δημόσια Ιστορία»*. Ομολογώ ότι ο χώρος αυτός ήταν εντελώς άγνωστος για μένα αλλά τώρα που η διαδρομή αυτή έφτασε στο τέλος της θεωρώ ότι αποκόμισα πλήθος γνώσεων και ανακάλυψα νέες οπτικές.

Κατά τη διάρκεια των σπουδών μου ήταν καθοριστική η συμβολή των καθηγητών μου στα γνωστικά αντικείμενα που παρακολούθησα γι' αυτό και οφείλω να εκφράσω τις ειλικρινείς μου ευχαριστίες σε όλους για τη συμβολή τους.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερος τον παλιό μου συμφοιτητή και επιβλέποντα καθηγητή, Ηλία Σκουλίδα, για την καθοδήγηση που μου προσέφερε αλλά και για τον χρόνο που διέθεσε δίνοντάς μου πολύτιμες συμβουλές και οδηγίες σε όλα τα στάδια εκπόνησης της εργασίας. Οι εύστοχες και πολύ εποικοδομητικές παρατηρήσεις του ήταν ιδιαίτερα σημαντικές για την ολοκλήρωση της πτυχιακής μου εργασίας.

Η επιθυμία μου να ασχοληθώ με τους Βλάχους οφείλεται στο γεγονός ότι γεννήθηκα και μεγάλωσα στον βλάχικο μαχαλά του Αγίου Νικολάου της Βέροιας και η βλάχικη γλώσσα ήταν αυτή που άκουγα να μιλάει η μάνα μου με τη γιαγιά μου. Ήταν η γλώσσα που ακουγόταν στον μαχαλά αφού όλα τα σπίτια κατοικούνταν από οικογένειες Βλάχων. Δυστυχώς, όμως, σήμερα τα σημάδια της εγκατάλειψης είναι εμφανή στα περισσότερα κτίσματα του οικισμού και η βλάχικη γλώσσα δεν ακούγεται πια αφού δεν ζουν οι φυσικοί ομιλητές της.

Η εργασία μου αφιερώνεται σε όλους όσους είναι περήφανοι για τη βλάχικη καταγωγή τους και πασχίζουν με νύχια και με δόντια να διατηρήσουν ζωντανή τη βλάχικη γλώσσα.

Περίληψη

Τις τελευταίες δεκαετίες και, κυρίως, μετά την πτώση των καθεστώτων του «υπαρκτού σοσιαλισμού» το «βλάχικο ζήτημα», που είχε απασχολήσει τους ιστορικούς του προηγούμενου αιώνα, επανήλθε και πάλι στον δημόσιο λόγο. Το θέμα της καταγωγής και της ταυτότητας των Βλάχων, πληθυσμών που οι εγκαταστάσεις τους εντοπίζονται σε όλη τη Βαλκανική χερσόνησο, απασχολεί ιστορικούς, ανθρωπολόγους, λαογράφους και ερευνητές. Οι αναφορές στον δημόσιο λόγο και οι συζητήσεις στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης επεκτείνονται με τη συμμετοχή των ίδιων των Βλάχων.

Στην παρούσα εργασία επιχειρείται να παρουσιαστούν οι τόποι εγκατάστασης και δραστηριοποίησης των Βλάχων, κυρίως στον ελλαδικό χώρο, και οι απόψεις που έχουν διατυπωθεί μέχρι σήμερα για την καταγωγή τους και την εθνοτική τους ταυτότητα. Παρουσιάζονται, επίσης, οι συλλογικοί φορείς έκφρασης που έχουν δημιουργηθεί, όπως είναι οι τοπικοί σύλλογοι, το δευτεροβάθμιο όργανο τους, η Παγκόσμια Βλαχική Αμφικτιονία αλλά και η Επιστημονική Εταιρία Μελέτης του Πολιτισμού των Βλάχων. Παράλληλα, γίνεται προσπάθεια να καταγραφεί η άποψή τους για τα θέματα που κυριαρχούν στον δημόσιο λόγο τον 21^ο αιώνα. Πιο συγκεκριμένα για τα θέματα του εγγραμματισμού και της διδασκαλίας της βλάχικης γλώσσας και της ύπαρξης ή μη βλάχικης μειονότητας.

Λέξεις κλειδιά:

Βλάχοι, βλάχικη γλώσσα, εθνοτική ένταξη, συλλογική μνήμη, σύλλογοι, δημόσιος λόγος.

Abstract

During the last decades, and especially after the fall of the regimes of the “existing socialism”, the “Vlach question” that had concerned historians for the last century has returned to public discourse. The issue of the origin and identity of the Vlachs, a population whose settlements are located throughout the Balkan Peninsula, concerns historians, anthropologists, folklorists and researchers. References in public discourse and discussions on social media are expanding with the participation of the Vlachs themselves.

In this present thesis there will be an attempt to present the places of settlement and the activity of the Vlachs mainly in Greece and also the opinions that have been expressed so far about their origin and their ethnic identity. The collective bodies of expression that have been created, such as the local associations, the Panhellenic Federation of Cultural Associations of Vlachs, the World Vlach Amphictyony and the Scientific Society for the Study of Vlach Culture will also be presented. In addition there will be an attempt to record their views on issues that dominate in the 21st century and more specifically on the issues of literacy and teaching the Vlach language and the existence or not of Vlach minority.

Keywords

Vlachs, Vlach language, ethnic integration, collective memory, collective bodies, public discourse.

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	v
Abstract	vi
Περιεχόμενα	vii
Συνοτομογραφίες & Ακρωνύμια.....	viii
Εισαγωγή.....	1
Κεφάλαιο 1 ^ο : Η παρουσία των Βλάχων στον ελλαδικό και βαλκανικό χώρο	4
1.1 «Ονομάτων επίσκεψις»	4
1.2 Θεωρίες καταγωγής.....	7
1.2.1 Καταγωγή από την αρχαία Δακία.....	8
1.2.2 Καταγωγή από τις ορεινές περιοχές της νότιας Σερβίας και της δυτικής Βουλγαρίας.....	9
1.2.3 Καταγωγή από αυτόχθονες ελληνικούς πληθυσμούς.....	10
1.2.4 Οι Βλάχοι στο επίκεντρο των εθνικισμών	12
1.2.5 Ζητήματα ταυτότητας των Βλάχων κατά τη διάρκεια του 20ού και στις αρχές του 21ου αιώνα.....	21
1.3 Οι εγκαταστάσεις των Βλάχων.....	23
Κεφάλαιο 2 ^ο : Οι Σύλλογοι Βλάχων ανά την Ελλάδα και η παρουσία τους στον δημόσιο χώρο	27
2.1 Οι Πολιτιστικοί – Λαογραφικοί Σύλλογοι Βλάχων	28
2.2 Η Πανελλήνια Ομοσπονδία Πολιτιστικών Συλλόγων Βλάχων	36
2.3 Η Παγκόσμια Βλαχική Αμφικτιονία.....	37
2.4 Η Επιστημονική Εταιρία Μελέτης του Πολιτισμού των Βλάχων	42
Κεφάλαιο 3 ^ο : Ζητήματα αντιπαράθεσης	45
3.1 Η διημερίδα του Κέντρου Ερευνών Μειονοτικών Ομάδων.....	45
3.2 Η «Δίκη των Βλάχων».....	47
3.3 Η αντιπαράθεση Thede Kahl – Αχιλλέα Λαζάρου	50
3.4 Οι αντιπαραθέσεις γύρω από τη βλάχικη γλώσσα	55
3.5 Οι αντιπαραθέσεις γύρω από τα θέματα της ύπαρξης ή μη «βλάχικης μειονότητας».....	67
Συμπεράσματα.....	82
Βιβλιογραφία.....	86
Παράρτημα: Χάρτες.....	110

Συντομογραφίες & Ακρωνύμια

ΕΑΜ	Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο
EBLUL	European Bureau for Lesser-Used Languages (Ευρωπαϊκό Γραφείο για τις Λιγότερο Ομιλούμενες Γλώσσες)
ΕΕΜΠΒ	Επιστημονική Εταιρία Μελέτης του Πολιτισμού των Βλάχων
ΚΕΜΟ	Κέντρο Ερευνών Μειονοτικών Ομάδων
ΠΒΑ	Παγκόσμια Βλαχική Αμφικτιονία
ΠΟΠΣΒ	Πανελλήνια Ομοσπονδία Πολιτιστικών Συλλόγων Βλάχων
Φ.Ι.ΛΟ.Σ.	Φιλολογικός Ιστορικός Λογοτεχνικός Σύνδεσμος

Εισαγωγή

Η κυρίαρχη αντίληψη μεταξύ των ελλήνων ιστορικών κατά την περίοδο της δημιουργίας του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους ήταν ότι ο λαός που εντάχθηκε σε αυτό έπρεπε να γνωρίσει το παρελθόν του και «να αποκτήσει τον ιδρυτικό του μύθο».¹ Η ιδέα του ελληνικού έθνους και της «διαχρονικής παρουσίας του ως υποκειμένου της ιστορίας υπήρξε η ίδια η θεμελιώδης προϋπόθεση της ιστοριογραφικής πράξης που καλλιεργήθηκε και αναπτύχθηκε στο ελληνικό κράτος».² Οι πρώτες γενιές των ιστορικών διαμόρφωσαν το ερμηνευτικό σχήμα της τρισχιλιετούς ιστορίας του ελληνικού έθνους και συνέβαλαν στην ιδεολογικοπολιτική επιταγή της καλλιέργειας μιας ενιαίας εθνικής συνείδησης των πληθυσμών που απάρτιζαν το νεοσύστατο ελληνικό κράτος.

Ωστόσο, κατά τη διάρκεια του πρώτου αιώνα ζωής του ελληνικού κράτους, του «αιώνα της συμπερίληψης» προσαρμόζοντας τον κανόνα του Massimo d' Azeglio «φτιάξαμε την Ιταλία, ας φτιάξουμε τώρα τους Ιταλούς» στο αναγκαίο «κάνουμε την Ελλάδα» το νεοσύστατο κράτος δημιούργησε πολίτες συμπεριλαμβάνοντας σε αυτό τους κατοίκους των περιοχών που ενσωματώθηκαν με την επέκταση των συνόρων του.³ Έτσι, λοιπόν, συμπεριελήφθησαν στο κράτος εθνοτικές ομάδες με ιδιαίτερα γλωσσικά χαρακτηριστικά. Μία από αυτές είναι οι Βλάχοι, οι οποίοι πήραν μέρος στην επανάσταση του 1821 και κάποιοι από αυτούς πρωτοστάτησαν σε αυτήν αφού είχαν ελληνική συνείδηση. Σε αυτό το κράτος – έθνος σύμφωνα με το πρότυπο της Γαλλικής Επανάστασης «ένα έθνος = ένα κράτος = μία γλώσσα» μέσω της εκπαίδευσης επιβλήθηκε μία γλωσσική ποικιλία και αποκλείστηκαν από τον δημόσιο λόγο οι διαλεκτικές ποικιλίες ή οι μειονοτικές γλώσσες.⁴

¹ Γιάννης Κουμπουρλής, *Οι ιστοριογραφικές οφειλές των Σπ. Ζαμπέλιου και Κ. Παπαρρηγόπουλου. Η συμβολή Ελλήνων και ξένων λογίων στη διαμόρφωση του τρισήμου σχήματος του ελληνικού ιστορισμού (1782-1846)* Αθήνα: Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών/ Τμήμα Νεοελληνικών Ερευνών, 2012, σελ. 524

² Πασχάλης Κιτρομηλίδης, «Η ιδέα του έθνους και της ιστοριογραφικής κοινότητας στην ελληνική ιστοριογραφία» στο, Κιτρομηλίδης Πασχάλης – Σκλαβενίτης Τριαντάφυλλος (επιμ.), *Ιστοριογραφία της νεότερης και σύγχρονης Ελλάδας 1833-2002, Πρακτικά, τόμος Α'*, Αθήνα: Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, 2004, 37-52, σελ. 37

³ Δημήτρης Χριστόπουλος, *Ποιος είναι Έλληνας πολίτης; Δύο αιώνες ιθαγένεια*, Αθήνα: Βιβλιόραμα, 2019, σελ. 51

⁴ Σταμάτης Μπέης - Γεωργία Κατσούδα, «Γλωσσική πολιτική και συστήματα γραφής σε γλώσσες κυρίως προφορικής παράδοσης στην Ευρώπη», Εισήγηση στην Ειδική Ημερίδα *Η γραπτή απόδοση των γλωσσών προφορικής παράδοσης: Η περίπτωση της βλάχικης γλώσσας*, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Τμήμα Φιλολογίας, Ιωάννινα 9 Νοεμβρίου 2019,

Στην παρούσα διπλωματική εργασία επιχειρήθηκε να μελετηθεί η παρουσία των Βλάχων στον δημόσιο χώρο και στον δημόσιο λόγο τον 21^ο αιώνα. Ειδικότερα, στο πρώτο κεφάλαιο καταγράφονται οι ονομασίες με τις οποίες αναφέρονται οι Βλάχοι είτε αυτές είναι εθνωυμικές είτε τοπωνυμικές. Επίσης, παρατίθενται οι θεωρίες που έχουν διατυπωθεί μέχρι σήμερα σχετικά με την καταγωγή και προέλευση αυτών των πληθυσμών. Γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στην περίοδο του τέλους του 19^{ου} και των αρχών του 20^{ου} αιώνα, όταν οι Βλάχοι που ζούσαν σε όλη τη βαλκανική χερσόνησο βρέθηκαν στο επίκεντρο της εθνικιστικής έξαρσης κυρίως λόγω της λατινογενούς γλώσσας τους. Επιπλέον, επιχειρείται να παρουσιαστεί η ταυτότητα των Βλάχων στη σύγχρονη εποχή και οι τρόποι με τους οποίους αυτοπροσδιορίζονται σήμερα. Στη συνέχεια, αναφέρονται οι περιοχές εγκατάστασής τους. Στο σημείο αυτό γίνεται προσπάθεια να παρουσιαστούν οι μητροπολιτικοί οικισμοί των Βλάχων και όσοι δημιουργήθηκαν από τις μετακινήσεις τους στον ελλαδικό χώρο λαμβάνοντας υπόψη και τις επαγγελματικές τους δραστηριότητες. Τέλος, γίνεται αναφορά στη σημερινή πραγματικότητα και στην εικόνα που παρουσιάζουν τα βλαχοχώρια τον 21^ο αιώνα.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι συλλογικές μορφές οργάνωσης των Βλάχων στον 21^ο αιώνα. Πιο συγκεκριμένα, σκιαγραφείται το προφίλ των τοπικών λαογραφικών και πολιτιστικών συλλόγων Βλάχων που έχουν ιδρυθεί τις τέσσερις τελευταίες δεκαετίες σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας. Ταυτόχρονα, μέσω του λόγου που εκφράζουν στη δημόσια σφαίρα και των πολιτιστικών δράσεων που οργανώνουν επιχειρείται να καταγραφούν οι απόψεις τους για την ταυτότητά τους και η σχέση τους με το παρελθόν. Επίσης, παρουσιάζονται οι δράσεις και οι επιδιώξεις του δευτεροβάθμιου συλλογικού οργάνου των Βλάχων, της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Πολιτιστικών Συλλόγων Βλάχων, καθώς και της Παγκόσμιας Βλαχικής Αμφικτιονίας, του οργάνου που επιδιώκει να συσπειρώσει τους Βλάχους της Διασποράς. Τέλος, περιγράφονται οι σκοποί της νεοϊδρυθείσας Επιστημονικής Εταιρίας Μελέτης του Πολιτισμού των Βλάχων και οι δράσεις που έχει οργανώσει μέχρι σήμερα.

<https://eempvlachon.com/wp-content/uploads/2022/02/%CE%9A%CE%B1%CF%84%CF%83%CE%BF%CF%8D%CE%B4%CE%B1-%CE%9C%CF%80%CE%AD%CE%B7%CF%82-%CE%93%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%AE-%CE%B2%CE%BB%CE%B1%CF%87%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82.pdf>, (ημερομηνία πρόσβασης 10/6/2022)

Το τρίτο κεφάλαιο εστιάζει στα ζητήματα αντιπαράθεσης που αναδεικνύουν τις διαφορετικές απόψεις και τους τρόπους προσέγγισης γύρω από τα θέματα που απασχολούν όσους τον 21^ο αιώνα αυτοπροσδιορίζονται ως Βλάχοι – είτε μιλούν είτε δε μιλούν τη βλάχικη γλώσσα. Εξετάζονται οι διαφορετικές απόψεις (κατά του εγγραφισμού της γλώσσας ή υπέρ) αλλά και το δίλημμα του αλφάβητου (ελληνικό ή λατινικό αλφάβητο) που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τον εγγραφισμό της γλώσσας. Παράλληλα, γίνεται προσπάθεια να αναδειχτεί ο προβληματισμός που εκφράζεται από όσους θεωρούν ότι το «βλάχικο ζήτημα» είναι υπαρκτό και στον 21^ο αιώνα και σχετίζεται με τις επιδιώξεις της ρουμανικής πολιτικής αλλά και μιας μερίδας Βλάχων που έχουν ως στόχο την αναγνώριση των Βλάχων ως ξεχωριστή εθνότητα στα Βαλκάνια.

Τέλος, παρατίθενται τα συμπεράσματα της εργασίας τα οποία απαντούν στα ερωτήματα που δημιουργήθηκαν μέσα από την αναζήτηση στοιχείων τα οποία σκιαγραφούν την εικόνα των Βλάχων στη δημόσια σφαίρα και από την ανάλυση του λόγου που εκφέρουν οι συλλογικοί φορείς. Τα συμπεράσματα επικεντρώνονται κυρίως στις θέσεις που υιοθετούν οι συλλογικοί φορείς απέναντι στα ζητήματα αντιπαράθεσης.

1^ο Κεφάλαιο: Η παρουσία των Βλάχων στον Ελλαδικό και Βαλκανικό χώρο

1.1. «Ονομάτων επίσκεψις»

Οι Βλάχοι, οι λατινόφωνοι πληθυσμοί των Βαλκανίων, είναι γνωστοί με διάφορα ονόματα. Ορισμένα από αυτά είναι αυτοπροσδιοριστικά ενώ άλλα αφορούν στον τρόπο με τον οποίο τους προσδιορίζουν οι αλλόγλωσσοι γείτονές τους.

Η πλειοψηφία των Βλάχων αυτοπροσδιορίζεται χρησιμοποιώντας το εθνώνυμο «Αρμούνι»⁵ ή Armînu⁶ ή Armani ή Aromani.⁷ Ο όρος παράγεται από το λατινικό Romanus με το «α» το προθετικό, όπως συμβαίνει με πολλές βλάχικες λέξεις που αρχίζουν από «r» και «l».⁸ Και οι δύο όροι έχουν την ίδια ρίζα με τον όρο Ρωμιάς που χρησιμοποιούν κατά τη διάρκεια της οθωμανικής περιόδου οι ελληνόφωνοι πληθυσμοί.⁹ Σύμφωνα με τον Κεραμόπουλο, ο όρος «Αρουμόνος» δε δηλώνει εθνότητα αλλά πολιτική ιδιότητα.¹⁰

Ο όρος «Βλάχος» αναφέρεται στους λατινόφωνους πληθυσμούς της Βαλκανικής Χερσονήσου και χρησιμοποιείται, κυρίως, από τους μη λατινόφωνους προκειμένου να τους διακρίνει.¹¹ Ο όρος, σύμφωνα με το λεξικό του Μπαμπινιώτη, προέρχεται από το γερμανικό Valah κι αυτό με τη σειρά του από το λατινικό Volcae, το όνομα ενός φύλου κέλτικης καταγωγής που είχε εκλατινιστεί και ζούσε στα εδάφη της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Με τον όρο αυτό οι Γερμανοί αποκαλούσαν όλους τους λατινόφωνους

⁵ Αστέριος Κουκούδης, *Οι Βεργιάνοι Βλάχοι και Αρβανιτόβλαχοι της Κεντρικής Μακεδονίας*, Θεσσαλονίκη: Ζήτρος, 2001, σελ. 32

⁶ Νικόλαος Κατσάνης – Κωνσταντίνος Ντίνας, *Γραμματική της κοινής Κουτσοβλαχικής*, Θεσσαλονίκη: Αρχείο Κουτσοβλαχικών Μελετών, 1990, σελ. 33, https://eempvlachon.com/wp-content/uploads/2021/04/Dinas_%CE%93%CF%81%CE%B1%CE%BC%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%9A%CE%BF%CF%85%CF%84%CF%83%CE%BF%CE%B2%CE%BB%CE%B1%CF%87%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82.pdf, (ημερομηνία πρόσβασης 30/6/2022)

⁷ Θεόδωρος Σπύρος, «Οι Βλάχοι και οι Τόποι τους: Κοινωνικός μετασχηματισμός και “μεταμορφώσεις” της ταυτότητας σε μια βλαχόφωνη κοινότητα της Πίνδου», διδακτορική διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, 2009, σελ. 27

⁸ Νικόλαος Κατσάνης – Κωνσταντίνος Ντίνας, *Γραμματική της κοινής Κουτσοβλαχικής*, σελ. 33 και Τάκης Γκαλαΐτσης, *Από τη ζωή των Βλάχων - Di tu bana Armanjilor*, Βέροια: Σύλλογος Βλάχων Βέροιας, 2013, σελ. 12

⁹ Αστέριος Κουκούδης, *Οι Βεργιάνοι Βλάχοι και Αρβανιτόβλαχοι της Κεντρικής Μακεδονίας*, σελ. 32

¹⁰ Αντώνιος Κεραμόπουλος, *Τι είναι οι Κουτσόβλαχοι*, Θεσσαλονίκη: University Studio Press, 2000, σελ. 13

¹¹ Θεόδωρος Σπύρος, «Οι Βλάχοι και οι Τόποι τους: Κοινωνικός μετασχηματισμός και “μεταμορφώσεις” της ταυτότητας σε μια βλαχόφωνη κοινότητα της Πίνδου», σελ. 27

που ήταν υποτελείς τους.¹² Ο όρος Valah πέρασε από τους Γερμανούς στους Σλάβους κι έγινε Vlach κι από στους Σλάβους στους Βυζαντινούς και στη συνέχεια στους Οθωμανούς. Στα βυζαντινά χρόνια προστέθηκε η κατάληξη «-ος» και προέκυψε ο όρος «Βλάχος».¹³ Σύμφωνα με άλλη άποψη, η λέξη «Βλάχος» προέρχεται από την αραβική λέξη fellah που σημαίνει γεωργός. Σύμφωνα με αυτήν την άποψη, οι Ρωμαίοι, όταν κατέκτησαν την Αίγυπτο, χρησιμοποίησαν τους ντόπιους γεωργούς ως φύλακες.¹⁴

Σύμφωνα με τον Thede Kahl, οι Βλάχοι διακρίνονται στους Armânj, δηλαδή στους Κουτσόβλαχους ή Βλάχους και στους Rrãmãnj, δηλαδή στους Αρβανιτόβλαχους.¹⁵ Ο όρος «Κουτσόβλαχος», πιθανότατα συνδέεται με τη Μικρή Βλαχία, την Κιουτσούκ Βλαχία. Σύμφωνα με τον Θεόδωρο Σπύρο, ο όρος Κιουτσούκ Βλαχία χρησιμοποιείται κατά την πρώιμη Οθωμανική περίοδο και αναφέρεται στη Θεσσαλία για να διακρίνει τους πληθυσμούς των συγκεκριμένων περιοχών από τους κατοίκους της «Μεγάλης Βλαχίας» και κατ' επέκταση τους Βλάχους από τους Ρουμάνους¹⁶ ενώ άλλοι ταυτίζουν την Κιουτσούκ Βλαχία με την περιοχή της Αιτωλοακαρνανίας, όπου κατά τη διάρκεια της Οθωμανικής περιόδου υπερερούσαν οι βλαχόφωνοι πληθυσμοί.¹⁷ Σύμφωνα με τον Κουκούδη, ο όρος «Κουτσόβλαχος», όπως και οι όροι «Μπουρτζόβλαχος» και «Καράβλαχος», είναι απαξιοτικοί και προσβλητικοί για τους Βλάχους. Ο ίδιος αναφέρει την επισήμανση του Αρχιεπισκόπου Αθηνών Σπυρίδωνα Βλάχου προς τον Αλέξανδρο Σβόλο «όποιος αναφέρεται σε Κουτσόβλαχους είναι ο ίδιος κουτσοσυγγραφέας».¹⁸

Ο όρος «Αρβανιτόβλαχος» αφορά βλάχικους πληθυσμούς που προέρχονται από τη νότια Αλβανία, είναι κυρίως νομάδες κτηνοτρόφοι και μιλούν μια βλάχικη διάλεκτο που επηρεάζεται από την αλβανική.¹⁹ Αυτοί οι πληθυσμοί στην Ήπειρο και στην περιοχή της Ακαρνανίας ονομάζονται «Καραγκούνηδες» ενώ στη Θεσσαλία «Φαρσαριώτες» ή

¹²Γιώργος Μπαμπινιώτης, *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Δεύτερη Έκδοση, Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας, 2005, σελ. 370

¹³ Θεόδωρος Σπύρος, «Οι Βλάχοι και οι Τόποι τους: Κοινωνικός μετασχηματισμός και “μεταμορφώσεις” της ταυτότητας σε μια βλαχόφωνη κοινότητα της Πίνδου», σελ. 27

¹⁴ Γιώργος Μπαμπινιώτης, σελ. 370

¹⁵Thede Kahl, *Για την ταυτότητα των Βλάχων, Εθνοπολιτισμικές προσεγγίσεις μιας βαλκανικής πραγματικότητας*, μτφ. Στέφανος Μπουλασίκης, ΚΕΜΟ Σειρά Μελετών, Περίοδος Β' 2, Αθήνα: εκδόσεις Βιβλόραμα, 2009, σελ. 16

¹⁶Θεόδωρος Σπύρος, «Οι Βλάχοι και οι Τόποι τους: Κοινωνικός μετασχηματισμός και “μεταμορφώσεις” της ταυτότητας σε μια βλαχόφωνη κοινότητα της Πίνδου», σελ. 29

¹⁷Τάκης Γκαλαΐτης, *Από τη ζωή των Βλάχων - Di tu bana Armanjilor*, σελ. 15

¹⁸Αστέριος Κουκούδης, *Οι Βεργιάνοι Βλάχοι και Αρβανιτόβλαχοι της Κεντρικής Μακεδονίας*, σελ. 32

¹⁹ Θεόδωρος Σπύρος, «Οι Βλάχοι και οι Τόποι τους: Κοινωνικός μετασχηματισμός και “μεταμορφώσεις” της ταυτότητας σε μια βλαχόφωνη κοινότητα της Πίνδου», σελ. 29

«Φρασεριώτες», παίρνοντας το όνομά τους από το χωριό της Νότιας Αλβανίας, Φρασάρη.²⁰ Ο όρος, όμως, με τον οποίο οι ίδιοι αυτοπροσδιορίζονται είναι «*Ρμένοι ή Ρεμένοι, με χαρακτηριστική πολλές φορές εκφορά του αρχικού “ρο”*».²¹

Τόσο ο όρος «Αρβανιτόβλαχος» όσο και ο όρος «Γραμμοστιάνος» και «Μογλενίτης» αποτελούν «υποκατηγορία του γενικού εθνωθυμίου “Βλάχοι”» και αναφέρονται σε ομάδες που έχουν ιδιαίτερα γλωσσικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά.²² Σύμφωνα με τον Κουκούδη, οι ίδιοι ο Βλάχοι χρησιμοποιούν όρους, τοπωνυμικής κυρίως προέλευσης, για να προσδιορίσουν τις διάφορες ομάδες των Βλάχων. Αναφέρονται ενδεικτικά οι «Μοσχοπολιάνοι», οι «Μπιτουλιάνοι», οι «Ζαγοριάνοι», οι «Βεργιάνοι», οι «Σεαριάνοι».²³

Ο όρος «Τσιντσάρου», που αναφέρεται στους Βλάχους της Σερβίας, παρόλο που έχει σκωπτικό περιεχόμενο, σύμφωνα με τον Κουκούδη, απέκτησε «*μια ταξική και μάλλον τιμητική διάκριση*».²⁴ Ο Ντούσαν Πόποβιτς στο βιβλίο του *Οι Βλάχοι στα Βαλκάνια, “Περί Τσιντσάρων”* μεταφέρει όσα κατέγραψε ο Γεώργιος Κωνσταντίνου Ρόζια το 1806 στο βιβλίο *Εξετάσεις περί των Ρωμαίων ή των ονομαζομένων Βλάχων όσοι κατοικούνσιν αντίπεραν του Δουνάβεως*. Σύμφωνα με τον Ρόζια, την ονομασία «Τσιντσάρου» χρησιμοποιούν για όσους αυτοαποκαλούνται Ρωμάνοι ή Ραμάνοι, οι Σέρβοι της Ουγγαρίας. Κατά την άποψή του, η λέξη έχει τη ρίζα της είτε στο λατινικό «*sinserus*» που σημαίνει «ευθύς» είτε στη σλαβική λέξη «*sincaru*» που σημαίνει «ο γιος του τσάρου».²⁵ Την ερμηνεία αυτή ο Πόποβιτς τη θεωρεί μάλλον απλοϊκή ενώ αντίθετα πιστεύει ότι ο Piri είναι πιο κοντά στην αλήθεια, καθώς υποστηρίζει ότι το όνομά τους προήλθε από τους «*διαπεραστικούς τονισμούς που δίνουν ιδιαίτερο χρώμα στη γλώσσα τους. Ιδιαίτερα ακούγεται ο ήχος του τς (c)*».²⁶

²⁰ Στο ίδιο, σελ. 30

²¹ Αστέριος Κουκούδης, «Διασπορά των Βλάχων - Οι Αρβανιτόβλαχοι», <http://www.vlahoi.net/diaspora-ton-vlahon/oi-arvanitovlahoi>, (ημερομηνία πρόσβασης 27/2/2022)

²² Θεόδωρος Σπύρος, «Οι Βλάχοι και οι Τόποι τους: Κοινωνικός μετασχηματισμός και “μεταμορφώσεις” της ταυτότητας σε μια βλαχόφωνη κοινότητα της Πίνδου», σελ. 29

²³ Αστέριος Κουκούδης, «Τα ονόματα των Βλάχων», <http://www.vlachs.gr/el/various-articles/ta-onomata-ton-vlahon>, (ημερομηνία πρόσβασης 30/6/2022)

²⁴ Αστέριος Κουκούδης, *Οι Βεργιάνοι Βλάχοι και Αρβανιτόβλαχοι της Κεντρικής Μακεδονίας*, σελ. 32

²⁵ Ντούσαν Πόποβιτς, *Οι Βλάχοι στα Βαλκάνια, “Περί Τσιντσάρων”*, μτφ. Χρήστος Γκούβης, επιστημονική επιμέλεια Βασίλης Νιτσιάκος, Αθήνα: Ταξιδευτής, 2021, σελ. 51-53

²⁶ Στο ίδιο, σελ. 61

Οι όροι «Μακεδονοβλάχοι» ή «Μακεδορωμάνοι», σύμφωνα με τον Κουκούδη, είναι «όχι μόνο πολιτικοί και αποτυχημένοι νεολογισμοί, αλλά και άδικοι για τους Βλάχους»²⁷ αφού η παρουσία τους δεν περιορίζεται μόνο στην Μακεδονία αλλά επεκτείνεται και στη Θεσσαλία και στην Ήπειρο και στην Αλβανία. Νεολογισμός, επίσης, είναι και ο όρος «Αρωμούνοι» τον οποίο δημιούργησε ο Weigand στην προσπάθειά του να αποδώσει στα γερμανικά («Aromunen») τον όρο «Aromani» με τον οποίο αυτοπροσδιορίζονται οι Βλάχοι.²⁸

Τέλος, οι όροι «Μαυρόβλαχοι» ή «Μορλάκοι» αφορούν στους λατινόφωνους των Δαλματικών ακτών και της ενδοχώρας που εδώ και έναν αιώνα έχουν εξαφανιστεί. Τόσο αυτούς όσο και τους «Τσίτσους» ή «Τσιριμπίρους» και τους «Βλάχους» ή «Τσαρένους» ή «Τιμοτσένους» ο Κουκούδης τους θεωρεί ως διαφορετικές οντότητες από αυτή των Βλάχων. Οι «Τσίτσοι», που είναι κι αυτοί υπό εξαφάνιση, εντοπίζονται στην περιοχή της Ίστριας στην Κροατία ενώ οι «Βλάχοι» εντοπίζονται στην ανατολική Σερβία στην περιοχή του ποταμού Τιμόκ.²⁹

1.2. Θεωρίες καταγωγής

Σχετικά με την καταγωγή των Βλάχων έχουν διατυπωθεί αρκετές απόψεις. Μεταξύ αυτών κυριαρχούν αντικρουόμενες θεωρίες: η μία υποστηρίζει ότι πρόκειται για αυτόχθονες ελληνικούς πληθυσμούς που εκλατινίστηκαν ενώ άλλη υποστηρίζει ότι οι πληθυσμοί αυτοί μετακινήθηκαν από τα βόρεια και εγκαταστάθηκαν στον ελλαδικό χώρο.³⁰ Παράλληλα, διατυπώθηκε και η άποψη ότι οι Βλάχοι προέρχονται από Ρωμαίους αποίκους.³¹

Οι υποστηρικτές της μετακίνησης των Βλάχων από τα βόρεια θεωρούν πιθανή τη μετακίνηση είτε από τη Δακία, είτε από την περιοχή που βρίσκεται γύρω από τους ποταμούς Δούναβη και Σάβα, είτε από τις βορειανατολικές περιοχές των Βαλκανίων, είτε

²⁷ Αστέριος Κουκούδης, *Οι Βεργιάνοι Βλάχοι και Αρβανιτόβλαχοι της Κεντρικής Μακεδονίας*, σελ. 34

²⁸ Thede Kahl, Πρόλογος στο *Οι Αρωμούνοι (Βλάχοι)*, Gustav Weigand, σελ. 17

²⁹ Στο ίδιο, σελ. 35

³⁰ Νίκος Κατσάνης, «Εισαγωγή» στο *Οι Νομάδες των Βαλκανίων, Περιγραφή της ζωής και των εθίμων των Βλάχων της βόρειας Πίνδου*, Alan J. B. Wace – Maurice S. Thomson, Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, 2009, σελ. 17

³¹ Ελευθερία Νικολαΐδου, *Η ρουμανική προπαγάνδα στο βιλαέτι Ιωαννίνων και στα βλαχόφωνα χωριά της Πίνδου*, τ. Α', Ιωάννινα: Εταιρία Ηπειρωτικών Μελετών, 1995, σελ. 21

από τη Ροδόπη.³² Αντλούν τα επιχειρήματά τους από τις μαρτυρίες βυζαντινών χρονογράφων και θεωρούν ότι η άποψή τους ισχυροποιείται από το γεγονός ότι οι πρώτες αναφορές για τους Βλάχους εμφανίζονται από τον 10^ο αιώνα και μετά.

Από την άλλη πλευρά, οι θιασώτες της αντίθετης άποψης υποστηρίζουν ότι οι Βλάχοι προσελκύουν την προσοχή και το ενδιαφέρον των βυζαντινών ιστορικών και χρονογράφων την περίοδο της ολοκλήρωσης του εξελληνισμού του Βυζαντίου, όταν δηλαδή η λατινοφωνία τους τούς διαφοροποιεί από τους άλλους πληθυσμούς της Βυζαντινής αυτοκρατορίας.³³ Όλους τους προηγούμενους αιώνες η λατινική γλώσσα δεν αποτελεί αποκλειστικό προνόμιο των Βλάχων. Μέχρι τον 6^ο αιώνα η λατινική γλώσσα είναι ισοδύναμη με την ελληνική και κυριαρχεί στον στρατό και στη διοίκηση.³⁴ Από τα χρόνια του Ιουστινιανού αρχίζει η σταδιακή αντικατάστασή της στη δημόσια ζωή αλλά εξακολουθεί η προφορική χρήση της στις ορεινές και απομακρυσμένες περιοχές της αυτοκρατορίας.

1.2.1 Καταγωγή από την αρχαία Δακία

Σύμφωνα με τον Κεκαυμένο, βυζαντινό χρονογράφο, ο οποίος στο έργο του *Στρατηγικόν* σκιαγραφεί - μέσα από τις συμβουλές που δίνει στα παιδιά του - τη βυζαντινή κοινωνία του 11^{ου} αιώνα, οι Βλάχοι είναι οι Δάκες και οι Βεσσοί, οι οποίοι κατοικούσαν κοντά στον Δούναβη και στον Σάβα και αφού νικήθηκαν από τον αυτοκράτορα Τραϊανό διασκορπίστηκαν στην Ήπειρο και στη Μακεδονία:

«Ἐπί δὲ τὸ γένος τῶν Βλάχων ἄπιστόν τε παντελῶς καὶ διεστραμμένον, μήτε εἰς Θεὸν ἔχον πίστιν ὀρθὴν μήτε εἰς βασιλέα μήτε εἰς συγγενὴ ἢ εἰς φίλον ἀλλὰ ἀγωνιζόμενον πάντας καταπραγματεύεσθαι, ψεύδεται δὲ πολλὰ καὶ κλέπτει πάνυ, ὀμνύμενον καθεκάστην ὄρκους φρικωδεστάτους πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ φίλους καὶ ἀθετοῦν ῥαδίως, ποιοῦν τε ἀδελφοποιήσεις καὶ συντεκνίας καὶ σοφίζόμενον διὰ τούτων ἀπατᾶν τοὺς ἀπλουστέρους, οὐδέποτε δὲ ἐφύλαξε πίστιν πρὸς τινὰ οὐδὲ πρὸς τοὺς ἀρχαιοτέρους βασιλεῖς τῶν Ῥωμαίων. πολεμηθέντες παρὰ τοῦ βασιλέως Τραϊανοῦ καὶ παντελῶς ἐκτριβέντες ἐάλωσαν καὶ τοῦ βασιλέως αὐτῶν τοῦ λεγομένου Δεκαβάλου ἀποσφαγέντος καὶ τὴν κεφαλὴν ἐπὶ δόρατος

³² Στο ίδιο, σελ. 21

³³ Νίκος Κατσάνης, *Οι Βλάχοι, σελίδες από την ιστορία, τη γλώσσα και την παράδοση*, Θεσσαλονίκη: University studio press, 2010, σελ. 13

³⁴ Στο ίδιο, σελ. 12

ἀναρτηθέντος ἐν μέσῃ τῇ πόλει Ῥωμαίων. οὗτοι γὰρ εἰσὶν οἱ λεγόμενοι Δᾶκαι καὶ Βέσοι. ᾧκουν δὲ πρότερον πλησίον τοῦ Δανουβίου ποταμοῦ καὶ τοῦ Σάου, ὃν νῦν ποταμὸν Σάβαν καλοῦμεν, ἔνθα Σέρβοι. ἀρτίως οἰκοῦσιν, ἐν ὄχυροῖς καὶ δυσβάτοις τόποις. τούτοις θαρροῦντες. ὑπεκρίνοντο ἀγάπην καὶ δούλωσιν πρὸς τοὺς ἀρχαιοτέρους τῶν Ῥωμαίων βασιλεῖς καὶ ἐξερχόμενοι τῶν ὄχυρωμάτων ἐλείζοντο τὰς χώρας τῶν Ῥωμαίων. ὅθεν ἀγανακτήσαντες κατ'αὐτῶν, ὡς εἴρηται, διέφθειραν αὐτούς. οἱ καὶ ἐξεληθόντες τῶν ἐκεῖσε διεσπάρησαν ἐν πάσῃ τῇ Ἡπειρῷ καὶ Μακεδονίᾳ, οἱ δὲ πλείονες αὐτῶν ᾧκησαν τὴν Ἑλλάδα. εἰσὶ καὶ δειλοὶ πάνυ λαγῶν ἔχοντες καρδίαν, θάρσος δὲ ἔχοντες καὶ τοῦτο ἀπὸ δειλίας. παραγγέλλω οὖν ὑμῖν ἵνα μὴ πιστεύητε τούτοις τὸ σύνολον.³⁵»

Αλλά και ο Λαόνικος Χαλκοκονδύλης στο ἔργο του *Αποδείξεις ιστοριῶν*, που καλύπτει την περίοδο ἀπὸ το 1298 ἕως το 1463, αναφέρεται στη μετακίνηση των Βλάχων ἀπὸ τη Δακία και στην εγκατάστασή τους στην Πίνδο.

«ᾧ δὴ καὶ ἀπὸ Δακίας ἐπὶ Πίνδον τὸ ἐς Θετταλίαν καθῆκον ἐνοικῆσαν ἔθνος. Βλάχοι δὲ ἀμφοτέρω ὀνομάζονται.»³⁶

Στα νεότερα χρόνια ο γερμανὸς γλωσσολόγος Gustav Weigand, ο οποίος ταξίδεψε στα Βαλκάνια το 1889 και το 1890 για να γνωρίσει τους Βλάχους και τους γνώρισε ὅσο ελάχιστοι³⁷, υποστηρίζει ὅτι οἱ Αρωμόνοι – ὅπως ονομάζει τους Βλάχους – εἶναι ἓνα ἀπὸ τα τέσσερα παρακλάδια της ρουμανικῆς φυλῆς, ἡ οποία περιλαμβάνει ἐπίσης τους Δακο-Ρουμάνους, τους Μεγλενίτες και τους Ἰστριους. Πιστεύει ὅτι πρόκειται για λαοὺς που ἔχουν κοινὴ καταγωγή και κοινὴ κοιτίδα, γεγονός που αποδεικνύεται ἀπὸ τη γλώσσα τους που εἶναι ἡ ρωμανικῆ.³⁸

1.2.2. Καταγωγή ἀπὸ τις ορεινὲς περιοχὲς της νότιας Σερβίας και της δυτικῆς Βουλγαρίας

Ἡ συγγένεια της βλάχικης γλώσσας με τις ἄλλες τέσσερις γλώσσες της βαλκανικῆς ρωμανικῆς (μογλενιτοβλάχικη, ιστρорουμανικῆ και δακορουμανικῆ) ὠθησε ορισμένους

³⁵ Κευκαμένος, *Στρατηγικόν*, Adolf M. Hakkert, Amsterdam: Publisher, 1965, σελ. 74

³⁶ Laonici Chalcocondylae, *Historiarum libri decem*, Bonnae: E. Weber, 1843, σελ. 35

³⁷ Thede Kahl, «Πρόλογος» στο *Οἱ Αρωμόνοι (Βλάχοι) τόμος Α', ο χώρος και οἱ ἄνθρωποι*, Gustav Weigand, Τρίκαλα, Θεσσαλονίκη: Φιλολογικὸς Ἱστορικὸς Λογοτεχνικὸς Σύνδεσμος (Φ.Ι.ΛΟ.Σ.) Τρικάλων, Εκδοτικὸς Οἶκος Ἀδελφῶν Κυριακίδη, 2001, σελ. 17-18

³⁸ Gustav Weigand, *Οἱ Αρωμόνοι (Βλάχοι) τόμος Α', ο χώρος και οἱ ἄνθρωποι*, Τρίκαλα, Θεσσαλονίκη: Φιλολογικὸς Ἱστορικὸς Λογοτεχνικὸς Σύνδεσμος (Φ.Ι.ΛΟ.Σ.) Τρικάλων, Εκδοτικὸς Οἶκος Ἀδελφῶν Κυριακίδη, 2001, σελ. 303-304

ερευνητές – κυρίως Ρουμάνους – να θεωρήσουν τη βλάχικη γλώσσα διάλεκτο της ρουμανικής και να διατυπώσουν θεωρίες περί κοινής καταγωγής των λαών που τις μιλούν.³⁹ Δισεπίλυτο, όμως, ερώτημα παραμένει ο χρόνος και ο τρόπος διαχωρισμού αυτών των λατινόφωνων ομάδων. Ορισμένοι μελετητές υποστήριξαν ότι η διάσπαση αυτή έγινε πιθανότατα στον 8^ο και 9^ο αιώνα. Παρόλα αυτά υπάρχουν ενδείξεις ότι πριν τον 7^ο αιώνα στη νότια Βαλκανική προϋπήρχαν λατινόφωνοι πληθυσμοί. Οι υποστηρικτές της κοινής καταγωγής των λατινόφωνων ομάδων θεωρούν ότι κοιτίδα τους ήταν οι ορεινές περιοχές της νότιας Σερβίας και της δυτικής Βουλγαρίας. Την άποψή τους τη στηρίζουν στην ύπαρξη λατινικών τοπωνυμίων που δικαιολογούνται από την ύπαρξη πληθυσμών που μετανάστευσαν στις περιοχές αυτές μετά τον 9^ο αιώνα.⁴⁰

1.2.3 Καταγωγή από αυτόχθονες ελληνικούς πληθυσμούς

Η αναφορά του βυζαντινού χρονογράφου Ιωάννη Λυδού ότι τον 6^ο αιώνα πολλοί κάτοικοι της Βαλκανικής – και κυρίως όσοι κατέχουν θέσεις στη διοίκηση – μιλούν λατινικά αποτελεί τη βάση πάνω στην οποία οικοδομείται η θεωρία αυτών που υποστηρίζουν ότι οι Βλάχοι είναι κατάλοιπα ρωμαϊκών εγκαταστάσεων ή απόγονοι εκλατινισμένων ελληνικών πληθυσμών.⁴¹

«Νόμος ἀρχαῖος ἦν, πάντα μὲν τὰ ὀπωσοῦν πραττόμενα παρὰ τοῖς ἐπάρχοις, τάχα δὲ καὶ ταῖς ἄλλαις τῶν ἀρχῶν, τοῖς Ἰταλῶν ἐκφωνεῖσθαι ῥήμασιν· οὗ παραβαθέντος, ὡς εἴρηται, (οὐ γὰρ ἄλλως) τὰ τῆς ἐλαττώσεως προὔβαινε· τὰ δὲ περὶ τὴν Εὐρώπην πραττόμενα πάντα τὴν ἀρχαιότητα διεφύλαξεν ἐξ ἀνάγκης διὰ τὸ τοὺς αὐτῆς οἰκήτορας, καίπερ Ἕλληνας ἐκ τοῦ πλείονος ὄντας, τῇ τῶν Ἰταλῶν φθέγγεσθαι φωνῇ, καὶ μάλιστα τοὺς δημοσιεύοντας.»⁴²

Την άποψη ότι οι Βλάχοι κατάγονται από εκλατινισμένους ελληνικούς πληθυσμούς υποστηρίζει ο ακαδημαϊκός Αντώνης Κεραμόπουλος, ο οποίος απορρίπτει το ενδεχόμενο καθόδου και εγκατάστασης των Δακών στην Πίνδο και θεωρεί ότι «οι Κουτσόβλαχοι είναι πιθανώς οι καθαρότεροι των Ελλήνων».⁴³ Την πεποίθηση του ότι οι Βλάχοι δεν ήρθαν σε επιμειξία τη στηρίζει στο γεγονός ότι έζησαν σε απομακρυσμένες και απομονωμένες

³⁹ Thede Kahl, *Για την ταυτότητα των Βλάχων, Εθνοπολιτισμικές προσεγγίσεις μιας βαλκανικής πραγματικότητας*, σελ. 18

⁴⁰ Στο ίδιο, σελ. 19

⁴¹ Ελευθερία Νικολαΐδου, *Η ρουμανική προπαγάνδα στο βιλαέτι Ιωαννίνων και στα βλαχόφωνα χωριά της Πίνδου*, τ. Α', Ιωάννινα: Εταιρία Ηπειρωτικών Μελετών, 1995, σελ. 22

⁴² Αχιλλέας Λαζάρου, *Βαλκάνια και Βλάχοι*, Αθήνα: Εκδόσεις Φιλολογικού Συνδέσμου Παρνασσός, 1993, σελ. 143

⁴³ Στο ίδιο, σελ. 114

περιοχές. Σύμφωνα με τον Χρυσόχου, η καταγωγή των Βλάχων συνδέεται με το μακεδονικό σύστημα ασφαλείας. Με βάση αυτό στις οδικές διαβάσεις και στις συνοριακές γραμμές τοποθετούνται φρουροί, οι οποίοι συνεχίζουν να παρέχουν τις υπηρεσίες τους κατά τη διάρκεια των ρωμαϊκών και των βυζαντινών χρόνων. Στα βυζαντινά χρόνια για τις υπηρεσίες αυτές αποκτούν προνόμια τα οποία φαίνεται ότι διατηρούν και στην περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας.⁴⁴

Το ζήτημα της καταγωγής των Βλάχων, όπως προκύπτει απ' όσα αναφέρθηκαν, παραμένει ανοικτό. Οι θεωρίες που διατυπώθηκαν δε στηρίζονται σε επαρκή αποδεικτικά στοιχεία. Οι υποστηρικτές της άποψης περί καθόδου των Βλάχων από τον βορρά στηρίζονται σε βυζαντινούς χρονογράφους και ιστορικούς, οι οποίοι μεταφέρουν γνώμες προγενέστερων, αναφέρονται σε γεγονότα των οποίων δεν ήταν οι ίδιοι ατήκοες μάρτυρες, δεν είχαν άμεση αντίληψη, ούτε γνωρίζουν καν πότε έγιναν. Επιπλέον, δε μπορεί να αιτιολογηθεί λογικά η εγκατάλειψη εύφορων καλλιεργήσιμων πεδιάδων για την εγκατάσταση σε άγονες ορεινές περιοχές.⁴⁵ Αλλά και από τη μελέτη της βλάχικης γλώσσας προκύπτει ότι ο εκλατινισμός αυτών που μιλούσαν την ελληνική έγινε παλαιότερα αφού διατηρούνται σε αυτήν αρχαία ελληνικά λεξιλογικά δάνεια που δεν είναι γνωστά στα νεοελληνικά ιδιώματα.⁴⁶ Τέλος, ο Κατσάνης επικαλείται τις ανθρωπολογικές έρευνες του Άρη Πουλιανού, οι οποίες ανατρέπουν αυτή τη θεωρία αφού καταδεικνύουν ότι οι Δακορουμάνοι διαφέρουν τελείως από τους Βλάχους.⁴⁷

Αλλά και οι υποστηρικτές της θεωρίας του εκλατινισμού ελληνικών αυτόχθονων πληθυσμών βασίζουν τις απόψεις τους σε βυζαντινά κείμενα κυρίως, όμως, στην οργάνωση των κατακτημένων από τους Ρωμαίους εδαφών σε τετραρχίες και στην τοποθέτηση οροφυλακών, όπου πιστεύεται ότι γεννήθηκε η βλάχικη γλώσσα.⁴⁸

Αυτό, όμως, που κρίνεται ως ιδιαίτερα σημαντικό είναι ο αυτοπροσδιορισμός των ίδιων των Βλάχων διαχρονικά. Πώς αισθάνονταν στο παρελθόν, πώς προσδιορίζουν την ταυτότητά τους σήμερα. Είναι πλέον σαφές πως το πρόβλημα της καταγωγής των Βλάχων που απασχόλησε στο παρελθόν και απασχολεί μέχρι σήμερα τους επιστήμονες παραμένει

⁴⁴ Στο ίδιο, σελ. 130

⁴⁵ Νίκος Κατσάνης, «Εισαγωγή» στο *Οι Νομάδες των Βαλκανίων, Περιγραφή της ζωής και των εθίμων των Βλάχων της βόρειας Πίνδου*, σελ. 18

⁴⁶ Στο ίδιο, σελ. 18

⁴⁷ Στο ίδιο, σελ. 18

⁴⁸ Αντώνης Κολτσιδάς, *Ιδεολογική συγκρότηση και εκπαιδευτική οργάνωση των Ελληνοβλάχων στο Βαλκανικό χώρο (1850 – 1913), Εθνική και κοινωνική διάσταση*, Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, 1994, σελ. 21-22

άλυτο λόγω της έλλειψης επαρκών αποδεικτικών στοιχείων. Παράλληλα, όμως, είναι επιβεβλημένη ανάγκη να διαχωριστεί το θέμα της καταγωγής των Βλάχων από το θέμα της ταυτότητας.

1.2.4 Οι Βλάχοι στο επίκεντρο των εθνικισμών

Κατά τη διάρκεια του 17^{ου} και 18^{ου} αιώνα συντελέστηκε ο γλωσσικός εξελληνισμός των Βλάχων – ιδιαίτερα των εύπορων αστών. Η βλάχικη γλώσσα περιορίστηκε στην οικογενειακή χρήση κυρίως από τις γυναίκες του σπιτιού. Η διάδοση της ελληνικής γλώσσας εκείνη την εποχή ήταν σημαντική. Αποτελούσε μέσο επικοινωνίας για πολλούς πληθυσμούς της Βαλκανικής χερσονήσου και χρησιμοποιούνταν ως γλώσσα του εμπορίου.⁴⁹ Η επίδρασή της στη βλάχικη γλώσσα είναι εμφανής στις εκδοτικές απόπειρες που συντελέστηκαν στη Μοσχόπολη. Η έκδοση βλάχικου λεξικού με τη χρήση του ελληνικού αλφαβήτου είχε ως στόχο τη διάδοση της ελληνικής γλώσσας και ταυτιζόταν με τη δράση σημαντικών λογίων, όπως ο Κοσμάς ο Αιτωλός, ο Νεόφυτος Δούκας και ο Κωνσταντίνος Κούμας, οι οποίοι προπαγάνδιζαν τη χρήση της ελληνικής γλώσσας έναντι της βλάχικης.⁵⁰

Από την άλλη πλευρά στις αρχές του 19^{ου} αιώνα – πριν την εμφάνιση του ρουμάνικου εθνικισμού – εκφράστηκε από τους Βλάχους της διασποράς μια «αυτόνομη αρμανική κίνηση» η οποία εδραζόταν στη συνείδηση της λατινικότητας. Προς αυτήν την κατεύθυνση κινήθηκε το έργο του Μιχαήλ Μποϊατζή, ο οποίος πρώτος χρησιμοποίησε το λατινικό αλφάβητο για την απόδοση της βλάχικης γλώσσας.⁵¹ Η τάση αυτή ερμηνεύεται τόσο από τις εμπορικές σχέσεις που είχαν οι Βλάχοι της Διασποράς με την Ιταλία όσο και από το γεγονός ότι αρκετοί απ' αυτούς σπούδασαν σε ιταλικά πανεπιστήμια. Η τάση, όμως, αυτή δεν είχε απήχηση στους πληθυσμούς των ορεινών περιοχών.

Από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα οι βαλκανικοί λαοί που ζούσαν στα εδάφη της Οθωμανικής αυτοκρατορίας απέκτησαν τον πυρήνα του μελλοντικού εθνικού κράτους χωρίς όμως να ενσωματώσουν τους πληθυσμούς και να συμπεριλάβουν τα εδάφη που διεκδικούσαν.⁵² Οι

⁴⁹ Στο ίδιο, σελ. 25

⁵⁰ Στο ίδιο, σελ. 26

⁵¹ Στο ίδιο, σελ. 29

⁵² Ευάγγελος Κωφός, «Εθνική κληρονομιά και εθνική ταυτότητα στη Μακεδονία του 19^{ου} και του 20ού αιώνα» στο *Εθνική ταυτότητα και εθνικισμός στη νεότερη Ελλάδα*, Εισαγωγή – Επιμέλεια Θάνος Βερέμης, Μετάφραση Γιάννης Στεφανίδης, Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 2012, 199-269, σελ. 200

εθνικές ιδεολογίες αρχικά επεκτάθηκαν στις οθωμανικές επαρχίες και στη συνέχεια σε «χώρους με μεικτή εθνολογική σύσταση και, το σπουδαιότερο, με αλληλοκαλυπτόμενες ιστορικές διεκδικήσεις».⁵³

Η έξαρση των εθνικισμών έφερε τους Βλάχους στο επίκεντρο του ανταγωνισμού. Ρουμάνικος και ελληνικός εθνικισμός ανταγωνίζονταν «στη βάση της αντιπαράθεσης της ιστορικής/πολιτισμικής κληρονομιάς με τη γλωσσική συγγένεια».⁵⁴ Για τους Ρουμάνους επιστήμονες και πολιτικούς τα κοινά στοιχεία της γλώσσας που μιλούν οι Βλάχοι των Βαλκανίων με τη γλώσσα που μιλούν οι πληθυσμοί που κατοικούν βόρεια του Δούναβη δημιούργησαν προσδοκίες για την ύπαρξη εθνολογικής συγγένειας και αποτέλεσαν το έρεισμα για την πολιτισμική και εδαφική επέκταση παρόλο που δεν υπήρχε γεωγραφική γειτνίαση.⁵⁵ Στο πλαίσιο του ανταγωνισμού των βαλκανικών κρατών για τα εδάφη της Μακεδονίας η Ρουμανία στηρίχτηκε στη θεωρία ότι οι «Κουτσόβλαχοι είναι Ρουμάνοι που κατέφυγαν στο νότο για να ξεφύγουν από τις βαρβαρικές επιδρομές».⁵⁶ Η ίδρυση του μακεδονορουμανικού κομιτάτου το 1860 οδήγησε στη γένεση του «κουτσοβλαχικού ζητήματος».⁵⁷ Στην πρώτη προκήρυξη του κομιτάτου, η οποία, σύμφωνα με τον Ευάγγελο Αβέρωφ – Τοσίτσα, προφητεύει τη μελλοντική ίδρυση ενός μεγάλου ρουμανικού κράτους που θα περιλαμβάνει τη Μακεδονία, την Ήπειρο και τη Θεσσαλία, αναφέρονται τα εξής: «Ρουμάνοι αδελφοί της Ηπείρου, της Μακεδονίας, της Θεσσαλίας και της Αλβανίας! »Το Ρουμανικόν έθνος (Βλαχικόν) δεν είναι παρά ένας κλάδος της μεγάλης οικογενείας των Ρωμαϊκών λαών· οφείλει να γνωρίζει λοιπόν τι ήσαν οι Ρωμαίοι, να στρέψει τους οφθαλμούς προς την παρούσαν κατάστασίν του και να σκεφθεί τα μελλοντικά του πεπρωμένα!»⁵⁸ Η ρουμανική εθνική δραστηριότητα στις περιοχές που κατοικούσαν οι Βλάχοι εκτός από τα αντάρτικα σώματα χρησιμοποίησε μέσα ανάλογα με αυτά που χρησιμοποιούσαν και οι άλλοι βαλκανικοί λαοί, Έλληνες, Σέρβοι και Βούλγαροι, δηλαδή σχολεία και εκκλησίες.⁵⁹ Την τελευταία δεκαετία του 19^{ου} αιώνα και ως αποτέλεσμα της δράσης του ρουμανίζοντα δασκάλου Απόστολου Μαργαρίτη, ο οποίος περιόδευε στα

⁵³ Στο ίδιο, σελ. 200

⁵⁴ Στο ίδιο, σελ. 219-220

⁵⁵ Στο ίδιο, σελ. 218

⁵⁶ Λένα Διβάνη, *Ελλάδα και μειονότητες, Το σύστημα διεθνούς προστασίας της Κοινωνίας των Εθνών*, Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη, 1999, σελ. 95

⁵⁷ Στο ίδιο, σελ. 96

⁵⁸ Ευάγγελος, Αβέρωφ - Τοσίτσας, *Η πολιτική πλευρά του Κουτσοβλαχικού Ζητήματος*, Αθήνα: χ.ε., 1948 σελ. 26

⁵⁹ Ευάγγελος Κωφός, «Εθνική κληρονομιά και εθνική ταυτότητα στη Μακεδονία του 19^{ου} και του 20ού αιώνα» στο *Εθνική ταυτότητα και εθνικισμός στη νεότερη Ελλάδα*, σελ. 219

βλαχοχώρια και επιχειρούσε να προσηλυτίσει τους Βλάχους στη ρουμανική εθνική ιδέα, λειτουργούσαν εικοσιτέσσερα δημοτικά σχολεία, τρία γυμνάσια, μία εμπορική σχολή και αρκετές ρουμανικές εκκλησίες.⁶⁰

Το 1905 οι Βλάχοι με το σουλτανικό ιραδέ της 22/5/1905 αναγνωρίστηκαν ως ξεχωριστή εθνοθηρησκευτική ομάδα, δηλαδή ως ξεχωριστό μιλέτ.⁶¹ Η απόφαση αυτή χαρακτηρίστηκε ως «*απροσδόκητο δώρο στη ρουμανική προπαγάνδα*»⁶² και ερμηνεύτηκε ως προσπάθεια του Σουλτάνου να «*περιορίσει την ελληνική εθνική δραστηριότητα στη Μακεδονία και να κρατήσει τους χριστιανούς των Βαλκανίων διαιρεμένους*».⁶³ Για τη νέα πραγματικότητα που δημιουργήθηκε με την απόφαση αυτή ο Thede Kahl αναφέρει ότι «*Το βλάχικο μιλλέτι ήταν, μιλώντας με σύγχρονους όρους, η ρουμανική μειονότητα του οθωμανικού κράτους και οι Αρμάνοι δεν θα διακρίνονταν πλέον σε γραιοκόμενους και ρουμανίζοντες, αλλά σε Ρωμιούς (Ελληνες) και Βλάχους (Ρουμάνους).*»⁶⁴

Κατά τη διάρκεια των Βαλκανικών Πολέμων, η Ελλάδα στην προσπάθειά της να αποκτήσει συμμάχους απέναντι στις διεκδικήσεις της Βουλγαρίας προσεταιρίστηκε τη Ρουμανία και προκειμένου να κάμψει τις αντιδράσεις της στο θέμα της παραχώρησης της Ηπείρου στην Ελλάδα αποφάσισε «*να κερδίσει την εύνοιά της με ένα αντίδωρο*».⁶⁵ Με την ανταλλαγή επιστολών μεταξύ του πρωθυπουργού της Ελλάδας, Ελευθερίου Βενιζέλου, και του πρωθυπουργού της Ρουμανίας, Τίτο Μαγιορέσκου, το 1913 συμφωνήθηκε και συμπεριελήφθη στο παράρτημα της Συνθήκης του Βουκουρεστίου το εξής: «*Η Ελλάς συγκατατίθεται να παράσχει αυτονομίαν εις τας των Κουτσοβλάχων σχολάς και εκκλησίας τας ευρισκομένας εν ταις μελλούσαις ελληνικαίς κήσεσι και να επιτρέψη την σύστασιν επισκοπής διά τους Κουτσοβλάχους τούτους, της Ρουμανικής Κυβερνήσεως δυναμένης να*

⁶⁰ Λένα Διβάνη, *Ελλάδα και μειονότητες, Το σύστημα διεθνούς προστασίας της Κοινωνίας των Εθνών*, σελ. 96

⁶¹ Thede Kahl, *Για την ταυτότητα των Βλάχων, Εθνοπολιτισμικές προσεγγίσεις μιας βαλκανικής πραγματικότητας*, σελ. 33

⁶² Λένα Διβάνη, *Ελλάδα και μειονότητες, Το σύστημα διεθνούς προστασίας της Κοινωνίας των Εθνών*, σελ. 97

⁶³ Ευάγγελος Κωφός, «Εθνική κληρονομιά και εθνική ταυτότητα στη Μακεδονία του 19^{ου} και του 20ού αιώνα» στο *Εθνική ταυτότητα και εθνικισμός στη νεότερη Ελλάδα*, σελ. 220

⁶⁴ Thede Kahl, *Για την ταυτότητα των Βλάχων, Εθνοπολιτισμικές προσεγγίσεις μιας βαλκανικής πραγματικότητας*, σελ. 34

⁶⁵ Λένα Διβάνη, *Ελλάδα και μειονότητες, Το σύστημα διεθνούς προστασίας της Κοινωνίας των Εθνών*, σελ. 97

επιχορηγή, υπό την επίβλεψιν της Ελληνικής Κυβερνήσεως, τα ειρημένα ενεστώτα και μέλλοντα θρησκευτικά και εκπαιδευτικά καθιδρύματα.»⁶⁶

Το 1917 το θέμα περιπλέχθηκε με την εμπλοκή της Ιταλίας, η οποία επέκτεινε την κατοχή της στα εδάφη της Ηπείρου και χρησιμοποίησε τη λατινογενή γλώσσα των Βλάχων επιχειρώντας να προβάλλει τη λατινική καταγωγή τους.⁶⁷ Σε αυτό το πλαίσιο εντάσσεται η δράση του ρουμανοδιδάσκου Αλκιβιάδη Διαμάντη, ο οποίος – σε συνεργασία με τις ιταλικές αρχές και ρουμανόβλαχους στην περιοχή της Βωβούσας – προπαγάνδιζε την ιδέα της αυτονόμησης των βλάχικων οικισμών «σε ένα καντόνι υπό την αιγίδα της Ιταλίας».⁶⁸ Το αποκορύφωμα αυτής της δράσης ήταν η ανακήρυξη της «Δημοκρατίας της Πίνδου», γνωστής και ως «Πριγκιπάτο της Πίνδου», ενός βραχύβιου εγχειρήματος που διήρκεσε μόλις μία ημέρα και προκάλεσε την αντίδραση των ελληνοφρόνων Βλάχων.⁶⁹

Με την ενθάρρυνση της Ιταλίας τον Φεβρουάριο του 1919 εθνικιστικές μακεδονορουμανικές οργανώσεις έστειλαν στη Συνδιάσκεψη Ειρήνης «*υπόμνημα με αίτημα την αυτονομία των βλαχόφωνων περιοχών Πίνδου και Θεσσαλίας ή προσάρτησή τους στην Αλβανία*».⁷⁰ Η γνωστοποίηση των αξιώσεων αυτών στα βλαχοχώρια προκάλεσε τις αντιδράσεις των Βλάχων, οι οποίες εκδηλώθηκαν «*δια συλλαλητηρίων*» και με την υποβολή ψηφίσματος στον Ουίλσον και στον Κλεμανσώ αποκηρύσσοντας «*τας υπούλους ενέργειας της αργυρωνήτου και εις ξένην υπηρεσίαν ανθελληνικής επιτροπής*».⁷¹

Η ειδική μειονοτική συνθήκη των Σεβρών (1920) προέβλεπε ειδικές προστατευτικές διατάξεις για τους Βλάχους. Η Ελλάδα συμφώνησε να παραχωρήσει στις βλάχικες κοινότητες της Πίνδου τοπική αυτονομία ως προς τα θρησκευτικά και σχολικά ζητήματα.⁷² Σύμφωνα με το Υπουργείο Εξωτερικών, οι διατάξεις αυτές κρίθηκαν σημαντικές γιατί υποκατέστησαν τις επιστολές Βενιζέλου – Μαγιορέσκου και δεν έκαναν

⁶⁶ Στο ίδιο, σελ. 97-98

⁶⁷ Στο ίδιο, σελ. 98

⁶⁸ Στο ίδιο, σελ. 99

⁶⁹ Στο ίδιο, σελ. 99

⁷⁰ Στο ίδιο, σελ. 99-100

⁷¹ Στο ίδιο, σελ. 100

⁷² Συνθήκη των Σεβρών (Ελλάς - Τουρκία), Βικιπαίδεια,

[https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A3%CF%85%CE%BD%CE%B8%CE%AE%CE%BA%CE%B7_%CF%84%CF%89%CE%BD_%CE%A3%CE%B5%CE%B2%CF%81%CF%8E%CE%BD_\(%CE%95%CE%B%CE%BB%CE%AC%CF%82_%CE%A4%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%BA%CE%AF%CE%B1\)](https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A3%CF%85%CE%BD%CE%B8%CE%AE%CE%BA%CE%B7_%CF%84%CF%89%CE%BD_%CE%A3%CE%B5%CE%B2%CF%81%CF%8E%CE%BD_(%CE%95%CE%B%CE%BB%CE%AC%CF%82_%CE%A4%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%BA%CE%AF%CE%B1)), (Ημερομηνία πρόσβασης 20/3/2022)

λόγο για δικαίωμα επιχορήγησης από τη ρουμανική κυβέρνηση αλλά αναφέρονταν στην «αυτονομία υπό τον έλεγχο της ελληνικής κυβερνήσεως».⁷³

Μετά την υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάνης (1923) οι ελληνικές κυβερνήσεις, που κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα των Τσάμηδων της Θεσπρωτίας και των «Βουλγαρόφωνων της Μακεδονίας»⁷⁴, δε θεώρησαν απειλή τους πυρήνες των ρουμανιζόντων στις περιοχές των Γρεβενών, της Καστοριάς, της Βέροιας και της Έδεσσας αφού είχαν την πεποίθηση ότι οι Βλάχοι στην πλειοψηφία τους διακρίνονται για το ελληνικό εθνικό φρόνημα.⁷⁵ Την περίοδο, όμως της μεταξικής δικτατορίας οι Βλάχοι, όπως και οι άλλοι μειονοτικοί πληθυσμοί, βρέθηκαν στο στόχαστρο υπερεθνικιστικών κύκλων και τοπικών οργάνων με αποτέλεσμα τις συλλήψεις όσων μιλούσαν δημόσια τη βλάχικη γλώσσα ή έστελναν τα παιδιά τους στα ρουμανικά σχολεία.⁷⁶

Το καλό κλίμα των ελληνορουμανικών σχέσεων διαταράχτηκε από την άνοδο φασιστικών καθεστώτων και στις δύο χώρες: στην Ελλάδα το καθεστώς της 4^{ης} Αυγούστου και στη Ρουμανία η άνοδος στο βασιλικό θρόνο του Καρόλου Β΄, που δεν έκρυβε τον θαυμασμό του για τον Μουσολίνι, αλλά και η εμφάνιση ενός φασιστικού κινήματος, όπως ήταν η Σιδηρά Φρουρά του Κορνέλιου Κοντρεάνου και των πρασινοχιτώνων του. Οι εθνικιστικές αυτές οργανώσεις με τη συνδρομή της φασιστικής Ιταλίας προπαγάνδιζαν στους κόλπους των ρουμανιζόντων Βλάχων «ότι στην προσεχή ιταλική εξάπλωσιν εις Μακεδονίαν το ρουμανικόν στοιχείον θα είναι το κυρίαρχον στοιχείον που θα κυβερνήσει».⁷⁷ Κατά τη διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου η Ιταλία, παρόλο που ηττήθηκε στον ελληνοϊταλικό πόλεμο, επανήλθε ως κατεχόμενη δύναμη στον ελλαδικό χώρο και είχε στη ζώνη κατοχής της τη μεγαλύτερη έκταση συμπεριλαμβανομένων και των περιοχών που κατοικούν οι Βλάχοι. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να φουντώσουν οι προσδοκίες όσων Βλάχων συνδέονταν με την ιταλική και ρουμανική προπαγάνδα και να εμφανιστεί και πάλι στο προσκήνιο ο Αλκιβιάδης Διαμάντης, ο οποίος προσπάθησε να στρατολογήσει άντρες για τη «Λεγεώνα».⁷⁸

⁷³ Λένα Διβάνη, *Ελλάδα και μειονότητες, Το σύστημα διεθνούς προστασίας της Κοινωνίας των Εθνών*, σελ. 101

⁷⁴ Στο ίδιο, σελ. 101

⁷⁵ Στο ίδιο, σελ. 101-102

⁷⁶ Στο ίδιο, σελ. 116

⁷⁷ Στο ίδιο, σελ. 120

⁷⁸ Στο ίδιο, σελ. 124

Ο Αλκιβιάδης Διαμάντης, ο οποίος το 1917 παραπέμφθηκε σε στρατοδικείο και καταδικάστηκε σε θάνατο, αμνηστεύθηκε το 1927 και επέστρεψε στην Ελλάδα ως εμπορικός αντιπρόσωπος. Μέχρι το 1939 περιόδευε στα βλαχοχώρια και προπαγάνδιζε στους κατοίκους των περιοχών αυτών την ιδέα ότι ως απόγονοι των ρωμαϊκών λεγεώνων έχουν συγγενικούς δεσμούς με τους Ρουμάνους.⁷⁹ Τον Απρίλιο του 1941 ακολούθησε τα ιταλικά στρατεύματα και έκανε την εμφάνισή του ως αρχηγός των Βλάχων της κάτω Βαλκανικής.⁸⁰ Από τη Λάρισα, όπου εγκαταστάθηκε, με τη συνεργασία ενός Λαρισαίου δικηγόρου, του Ματθαίου Ματούση, οργάνωσε το ένοπλο τμήμα των λεγεωνάριων και σχεδίασε την ίδρυση του βλάχικου κράτους στις περιοχές της Θεσσαλίας, της Ηπείρου και της δυτικής Μακεδονίας.⁸¹

Ο Διαμάντης στις 25 Σεπτεμβρίου 1941 υπέβαλε υπόμνημα προς τον διορισμένο από τους Γερμανούς πρωθυπουργό Γεώργιο Τσολάκογλου στο οποίο μεταξύ άλλων ανέφερε: *«Λαμβάνοντες υπ' όψιν ότι το λατινικόν βλάχικον στοιχείον Πίνδου, Ηπείρου, Θεσσαλίας, Μακεδονίας, ειλικρινώς συνεργαζόμενον με το ελληνικόν στοιχείον δύναται να γίνει ο ισχυρότερος συνδετικός κρίκος μεταξύ Ελλάδος – Ρουμανίας και Ρώμης – Βερολίνου και να δημιουργηθεί τοιουτοτρόπως δια της αμοιβαίας κατανόησης, υποκειμενικής και αντικειμενικής, η δυνατότητα καρποφόρου συνεργασίας εις όλους τους τομείς εις το πλαίσιον της Νέας ευρωπαϊκής τάξεως και υπό την προστασίαν των Δυνάμεων του Άξονος.»*⁸² Με το υπόμνημα διεκδικούσε να διορίζει σε συνεργασία με την κατοχική κυβέρνηση τους νομάρχες της Ηπείρου, Πίνδου, Θεσσαλίας και Μακεδονίας και τους δημάρχους των περιοχών όπου κατοικούσαν Βλάχοι. Επίσης, ζητούσε να έχουν οι νομάρχες *«εξουσίαν και καθήκοντα γενικού διοικητού, έτι δε θα δύνανται να λαμβάνουν μόνοι των τα αναγκαία διοικητικά μέτρα απολύσεως και διορισμού υπαλλήλων πολιτικών και στρατιωτικών, μεταθέσεως αυτών δια τον αποτελεσματικόν έλεγχο της συμφωνίας μας και την ειλικρινή συνεργασίαν με τα στρατιωτικάς Αρχάς Κατοχής.»*⁸³ Επιπλέον, ως απαρχή της ειλικρινούς συνεργασίας με την κατοχική κυβέρνηση, θεωρούσε τη λειτουργία σχολείων και εκκλησιών. Ανέφερε χαρακτηριστικά ότι *«εις τους αμιγείς λατινικούς – βλάχικους συνοικισμούς θα λειτουργούν μόνον βλάχικα σχολεία, εις τα χωρία και πόλεις με*

⁷⁹ Σταύρος Παπαγιάννης, *Βλάχοι και βλαχόφωνοι Έλληνες, Δύο ξεχωριστές και εχθρικές, μεταξύ τους, εθνοτικές ομάδες*, Αθήνα: Σοκόλη, 2003, σελ. 74

⁸⁰ Στο ίδιο, σελ. 74

⁸¹ Στο ίδιο, σελ. 75

⁸² Στο ίδιο, σελ. 85

⁸³ Στο ίδιο, σελ. 86

μικτόν πληθυσμόν μαθηταί καταγωγής ελληνικής θα συχνάζουν τα ελληνικά σχολεία και μαθηταί βλαχικής καταγωγής τα βλαχικά σχολεία.»⁸⁴

Σύμφωνα με τη Λένα Διβάνη, το υπόμνημα αυτό δεν υποβλήθηκε ποτέ στον Τσολάκογλου, τυπώθηκε όμως και διανεμήθηκε από τον Διαμάντη στους Βλάχους.⁸⁵ Επίσης, η ίδια αναφέρει ότι ο Τσολάκογλου δεν επιβεβαίωσε ποτέ ούτε τη συνάντησή με τον Διαμάντη ούτε την υποβολή του υπομνήματος.⁸⁶

Τόσο το υπόμνημα του Διαμάντη όσο και η ληστρική και τρομοκρατική δράση των λεγεωνάριων προκάλεσαν την αντίδραση των Βλάχων οι οποίοι αρνήθηκαν να επανδρώσουν τη «Λεγεώνα»⁸⁷. Άλλωστε ως απάντηση στα αυτονομιστικά σχέδια του Διαμάντη και της «Ρωμαϊκής Λεγεώνας» του ήρθε η ίδρυση της «Ενώσεως Ελλήνων Κουτσοβλάχων» από το ΕΑΜ και της «Φιλικής Εταιρείας» που ίδρυσαν ο Ευάγγελος Αβέρωφ και ο Νικόλαος Ράπτης.⁸⁸

Η δυσαρέσκεια για τα σχέδια του Διαμάντη και των συνεργατών του εκφράστηκε από το άρθρο του δημοσιογράφου Τάκη Οικονομάκη που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα *Θεσσαλία* του Βόλου στις 15 Φεβρουαρίου 1942. Στο κείμενο αυτό που έχει τίτλο «Η Ελλάς μας» αναφέρεται ότι «*Κάποιος που έχει όνομα αποτελούμενο από ελληνικές λέξεις εξέκίνησε την επιχείρησιν. Κατσικοκλέφτες, φυγόδικοι, μαυραγορίτες, πάσης φύσεως άτακτα στοιχεία συνεσπειρώθησαν ολόγυρά του, πλαισιούμενα και από μερικές ουτιδανότητες αι οποίαι στερούμεναι κάθε ηθικού βάρους ενόμισαν ότι εύρηκαν την περίστασιν δια να εμφανισθούν από απλοί δικηγόροι ή άλλοι επιχειρηματίαι, ως υπουργοί και πρωθυπουργοί του κατασκευάσματος που φαντάζεται ο αρχηγός της όλης κινήσεως ότι ημπορεί να δημιουργήση. Εις την ανίερρον αυτήν προσπάθειαν αντιτίθεται το μεγαλειώδες φεγγοβόλημα που ονομάζεται Ελλάδα. Κλείνεται στην ψυχή κάθε Έλληνος αυτό και προπαντός στην ψυχή*

⁸⁴ Στο ίδιο, σελ. 86

⁸⁵ Λένα Διβάνη, «Το θνησιγενές πριγκιπάτο της Πίνδου. Γιατί δεν ανταποκρίθηκαν οι Κουτσόβλαχοι της Ελλάδος στην ιταλό – ρουμανική προπαγάνδα», *Μακεδονία και Θράκη 1941 – 1944. Κατοχή – αντίσταση – απελευθέρωση*, Διεθνές Συνέδριο ΙΜΧΑ, Θεσσαλονίκη 1998, σσ. 189 – 210, <http://vlahoi.net/istories-gegonota/to-thnisigenes-prigkipato-tis-pindou>, (ημερομηνία πρόσβασης 5/6/2022)

⁸⁶ Στο ίδιο

⁸⁷ Θεολόγης Τριανταφύλλου, «Η προδοτική κίνηση για ίδρυση Βλάχικου κράτους, Ο τυχοδιώκτης Αλκιβιάδης Διαμάντης και η τρομοκρατική δράση των Λεγεωνάριων στην Θεσσαλία. — Οι αντιδράσεις κι ένα τολμηρό άρθρο του Λ. Κλειδωνόπουλου στο “Θάρρος”», <https://trikalacity.gr/i-prodotiki-kinisi-gia-idrysi-vlachikoy-kratoys/>, (ημερομηνία πρόσβασης 5/6/2022)

⁸⁸ Ρωμαϊκή Λεγεώνα (1941-1943), Βικιπαίδεια, [https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A1%CF%89%CE%BC%CE%B1%CF%8A%CE%BA%CE%AE_%CE%9B%CE%B5%CE%B3%CE%B5%CF%8E%CE%BD%CE%B1_\(1941-1943\)](https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A1%CF%89%CE%BC%CE%B1%CF%8A%CE%BA%CE%AE_%CE%9B%CE%B5%CE%B3%CE%B5%CF%8E%CE%BD%CE%B1_(1941-1943)), (ημερομηνία πρόσβασης 5/6/2022)

του Κουτσοβλάχου που αποτελεί ένα από τα ζωτικότερα και ενθουσιωδέστερα στοιχεία της Ελληνικής Πατρίδος. Του κάκου οι ανόσιοι εκμεταλλευταί προσπαθούν να σβήσουν αυτό το φεγγοβόλημα.»⁸⁹

Ακολούθησαν άλλα δύο άρθρα στις 18 και 19 Φεβρουαρίου 1942 με τον τίτλο «Τι είναι οι Κουτσοβλάχοι; Μια καθαρά ελληνική φυλή» που είχαν ως αποτέλεσμα τη σύλληψη του Οικονομάκη από τους Ιταλούς και το πενήνήμερο κλείσιμο της εφημερίδας *Θεσσαλία*.⁹⁰ Σύμφωνα με τον Αβέρωφ η αρθρογραφία του Οικονομάκη είναι πιθανό να οδήγησε στο «ζύπνημα του στρατηγού Τσολάκογλου»⁹¹ ο οποίος «έπειτα από μακρά σιωπή και αδιαφορία [...] απηύθυνε προς πολλές δικές μας και ξένες Αρχές, ένα σχετικό με το ζήτημα πατριωτικότητας έγγραφο».⁹² Σε αυτό αναφέρθηκε σε ιδιοτελή πρόσωπα τα οποία επεδίωξαν να αποκομίσουν ατομικά οφέλη σπέρνοντας ζιζάνια μεταξύ του ελληνικού λαού και γι' αυτό τον σκοπό «επέλεξαν τον δρόμον να εκμεταλλευθώσιν το Ελληνικόν Βλαχικόν στοιχείον».⁹³ Κι αφού έκανε μνεία στην προσφορά των Βλάχων ζήτησε «όπως άπασαι γενικώς αι Αρχαί δεικνύωσι πυγμήν και σθεναρότητα ως προς την εφαρμογήν των νόμων έναντι εκείνων οίτινες, υπό την δήθεν εύνοιαν των Αρχών Κατοχής, προβαίνουσιν εις παρανομίας (αντικατάστασιν κοινοταρχών, κλείσιμον σχολείων κλπ).»⁹⁴

Από την πλευρά του Διαμάντη και των συνεργατών του ήρθε ως απάντηση το κείμενο που έμεινε γνωστό ως «Μανιφέστο των Βλάχων» και έχει τίτλο «Επιβεβλημένη απάντησις». Στο κείμενο αυτό αναφέρεται ότι «οι Βλάχοι απόγονοι της θρυλικής Ρωμαϊκής Λεγεώνας και των πέραν των Δουνάβεως αδελφών μας, αναφαίνονται δρώντες ως ίδια εθνότης από του 6^{ου} αιώνας και δεν πρέπει να λησμονεί κανείς ότι η νότιος Μακεδονία και η Θεσσαλία επί πολλούς αιώνες απετέλουν την Μεγάλην Βλαχίαν, ενώ η περί την Πίνδον περιοχή και η Αιτωλοακαρνανία απετέλουν την Μικράν Βλαχίαν.»⁹⁵ Ως αρχηγούς των Βλάχων αναφέρουν τα αδέλφια Πέτρο και Ιβάν Ασάν και επικαλούνται τους βυζαντινούς συγγραφείς Κεκαυμένο, Προκόπιο και Κεδρηνό αλλά και «πλείστους ξένους συγγραφείς

⁸⁹ Θεολόγης Τριανταφύλλου, «Η προδοτική κίνηση για ίδρυση Βλάχικου κράτους, Ο τυχοδιώκτης Αλκιβιάδης Διαμάντης και η τρομοκρατική δράση των Λεγεωνάριων στην Θεσσαλία. — Οι αντιδράσεις κι ένα τολμηρό άρθρο του Λ. Κλειδωνόπουλου στο “Θάρρος”», <https://trikalacity.gr/i-prodotiki-kinisi-gia-idxysi-vlachikoy-kratoys/>, (ημερομηνία πρόσβασης 5/6/2022)

⁹⁰ Στο ίδιο

⁹¹ Ευάγγελος Αβέρωφ –Τοσίτσας, *Η πολιτική πλευρά του κουτσοβλαχικού ζητήματος*, σελ. 141

⁹² Στο ίδιο, σελ. 141

⁹³ Στο ίδιο, σελ. 142

⁹⁴ Στο ίδιο, σελ. 143

⁹⁵ Σταύρος Παπαγιάννης, *Βλάχοι και βλαχόφωνοι Έλληνες, Δύο ξεχωριστές και εχθρικές, μεταξύ τους, εθνοτικές ομάδες*, σελ. 89

Γερμανούς, Ιταλούς, Άγγλους» για να επιβεβαιώσουν τα λεγόμενά τους. Στο κείμενο τονίζεται η «συμβολή του βλάχικου στοιχείου δια την δημιουργίαν και ανέλιξιν της νεοτέρας Ελλάδος»⁹⁶ και επισημαίνεται ότι «προς το βλάχικον στοιχείο οφείλεται εκ μέρους των Ελλήνων τιμή, σεβασμός και ευγνωμοσύνη δι' όσα έδωσαν άνευ υπολογισμού υπέρ της Ελλάδος.»⁹⁷ Η συνεργασία του ελληνικού και βλάχικου στοιχείου θεωρείται αυτονόητη με τον όρο να ταχθούν στο πλευρό του Άξονα, αφού όπως δηλώνεται, «το καθήκον μας επιβάλλει ως απόγονοι των αρχαίων Ρωμαϊκών Λεγεώνων και των πέραν των Δουνάβεως αδελφών μας να αγωνισθώμεν παρά το πλευρόν της Ιταλίας και Γερμανίας.»⁹⁸ Ο Διαμάντης, ως αρχηγός και εκπρόσωπος των «Βλάχων της κάτω Βαλκανικής» και οι σαράντα δύο συμβούλοι και εκπρόσωποι των Βλάχων της κάτω Βαλκανικής, Σερβίας, Βουλγαρίας, Αλβανίας, Ελλάδος που υπέγραψαν το κείμενο καλούν τους «σωφρονούντας Έλληνας» να «αντιληφθούν όλοι και να εκτιμήσουν δεόντως σήμερα τον σπουδαιότερον ρόλον τον οποίον έχουν να διαδραματίσουν το 1.500.000 υπολειφθέν των Βλάχων της νοτίου Βαλκανικής ως συνδετικός κρίκος μεταξύ Ρώμης – Βουκουρεστίου, μεταξύ δύο λαών 80.000.000, δια την παγίωσιν μιας δικαίας τάξεως πραγμάτων εν τη Ν. Ανατολική Ευρώπη εις την πολυπαθή Βαλκανική. Η ειλικρινής συνεργασία μεταξύ ελληνικού και βλαχικού στοιχείου, ο ειλικρινής και έμπρακτος προσανατολισμός προς την αιωνίαν Ρώμην είναι αι ασφαλέστεραι βάσεις δια μίαν καλύτεραν αύριον όλων μας.»⁹⁹

Τα σχέδια του Διαμάντη δε βρήκαν πρόσφορο έδαφος, αφού αρνήθηκαν να τον ακολουθήσουν ακόμα και ρουμανίζοντες Βλάχοι, οι οποίοι με το δέλεαρ της τροφής που παρεχόταν στα ρουμανικά σχολεία, προσπαθούσαν να διατηρήσουν τους δεσμούς με τη Ρουμανία.¹⁰⁰ Οι ρουμανίζοντες Βλάχοι δυσφορούσαν με την ανάμειξη της Ιταλίας και κυρίως με την απομάκρυνση τους από τη Ρουμανία. Το τέλος του Διαμάντη ήρθε το καλοκαίρι του 1942, όταν προσκλήθηκε στη Ρουμανία για διαβουλεύσεις, και δεν του επιτράπη να φύγει από τη χώρα. Το 1943 η Ρωμαϊκή Λεγεώνα διαλύθηκε.¹⁰¹ Μετά την απελευθέρωση παραπέμφθηκαν σε δίκη με την κατηγορία του δοσίλογου 615 Βλάχοι

⁹⁶ Στο ίδιο, σελ. 90

⁹⁷ Στο ίδιο, σελ. 90

⁹⁸ Στο ίδιο, σελ. 90

⁹⁹ Στο ίδιο, σελ. 90-91

¹⁰⁰ Λένα Διβάνη, *Ελλάδα και μειονότητες, Το σύστημα διεθνούς προστασίας της Κοινωνίας των Εθνών*, σελ. 125

¹⁰¹ Λένα Διβάνη, «Το θνησιγενές πριγκιπάτο της Πίνδου. Γιατί δεν ανταποκρίθηκαν οι Κουτσόβλαχοι της Ελλάδος στην ιταλό – ρουμανική προπαγάνδα», <http://vlahoi.net/istories-gegonota/to-thnisigenes-prigkipato-tis-pindou>, (ημερομηνία πρόσβασης 5/6/2022)

λεγεωνάριοι. Από αυτούς οι 319 αθώωθηκαν και οι 152 καταδικάστηκαν με διάφορες ποινές. Η ποινή του θανάτου επιβλήθηκε ερήμην στους ηγέτες της Λεγεώνας αλλά δεν εκτελέστηκε.¹⁰²

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι η προσπάθεια των Ρουμάνων να δημιουργήσουν ρουμανική συνείδηση στους Βλάχους χρησιμοποιώντας ως έρεισμα τη γλώσσα δεν απέδωσε καρπούς. Οι βλέψεις της Ρουμανίας για την αναγνώριση βλάχικης μειονότητας φαίνεται ότι βρήκαν απήχηση μόνο σε καιροσκόπους και τυχοδιώκτες. Για τη μεγάλη πλειοψηφία των Βλάχων, που ήταν δίγλωσσοι, ήταν κυρίαρχη η ιδέα ότι «ανήκουν» στο ελληνικό κράτος και ταυτίζονται εθνικά με τους Έλληνες.

1.2.5 Ζητήματα ταυτότητας των Βλάχων κατά τη διάρκεια του 20^{ου} και στις αρχές του 21^{ου} αιώνα

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα οι Βλάχοι συμμετείχαν στη συγκρότηση των εθνικών κρατών που δημιουργούνταν στις περιοχές που κατοικούσαν και ταυτίστηκαν με την κυρίαρχη ταυτότητα. Στην Ελλάδα αισθάνονται Έλληνες, στην Αλβανία Αλβανοί, στη Σερβία Σέρβοι. Σύμφωνα με τον Thede Kahl οι Βλάχοι δεν ανέπτυξαν κοινή συνείδηση λόγω της πολιτισμικής τους συγγένειας με το ελληνόφωνο στοιχείο και της γλωσσικής τους συγγένειας με το ρουμανόφωνο.¹⁰³

Την τελευταία δεκαετία του 20^{ου} αιώνα τα Βαλκάνια κλυδωνίζονταν. Ο πόλεμος στην πρώην Γιουγκοσλαβία και η διάλυσή της καθιστούσαν για μία ακόμη φορά επίκαιρο τον χαρακτηρισμό των Βαλκανίων ως «πυριτιδαποθήκη της Ευρώπης». Η ανάκαμψη του εθνικισμού, οι αιματηρές συγκρούσεις, οι αλλαγές των συνόρων επανέφεραν στην επιφάνεια προβλήματα που τις προηγούμενες δεκαετίες είχαν ξεχαστεί. Το «μακεδονικό ζήτημα» επανήλθε με ιδιαίτερη ένταση και συναισθηματική φόρτιση. Οι βαλκανικοί λαοί αναζητούσαν ενοποιητικά στοιχεία που θα συντελέσουν στη διαμόρφωση της εθνικής τους ταυτότητας και τα ζητήματα των μειονοτικών ομάδων απασχολούσαν και πάλι.

¹⁰² ¹⁰² Σταύρος Παπαγιάννης, *Βλάχοι και βλαχόφωνοι Έλληνες, Δύο ξεχωριστές και εχθρικές, μεταξύ τους, εθνοτικές ομάδες*, σελ. 144

¹⁰³ Thede Kahl, *Για την ταυτότητα των Βλάχων, Εθνοπολιτισμικές προσεγγίσεις μιας βαλκανικής πραγματικότητας*, σελ. 25

Σύμφωνα με τον Thede Kahl αυτή η περίοδος χαρακτηρίζεται από την «αναγέννηση της αρμάνικης συνείδησης στις πρώην σοσιαλιστικές χώρες των Βαλκανίων».¹⁰⁴

Οι Βλάχοι που διαβιούν τον 21^ο αιώνα στα σύγχρονα βαλκανικά κράτη ταυτίζονται σε μεγάλο βαθμό με το κυρίαρχο έθνος του κράτους στο οποίο ζουν. Σύμφωνα με τον Thede Kahl «η νομιμοφροσύνη τους προς την επίσημη εθνική ιδεολογία είναι τέτοια, που γενικά δεν τίθεται θέμα ανταγωνισμού της από την αρμάνικη ταυτότητα».¹⁰⁵ Όμως εντοπίζονται ορισμένες «επιμέρους αποχρώσεις ταυτότητας».¹⁰⁶ Μία ομάδα Βλάχων είναι οι λεγόμενοι «γραιοκόμνοι». Πρόκειται γι' αυτούς που ταυτίζονται με το ελληνικό έθνος είτε ζουν στην Ελλάδα, είτε στην Αλβανία ή στη Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας. Αναμφισβήτητα οι Βλάχοι της Ελλάδας είναι πολλαπλάσιοι αυτών που κατοικούν στα γειτονικά κράτη. Αυτοί έχουν αναπτύξει στενούς οικονομικούς δεσμούς με την Ελλάδα και στην πλειοψηφία τους προέρχονται από κοινότητες που στο παρελθόν το βλάχικο στοιχείο συνέβαλε σημαντικά στην αστικοποίησή τους, όπως το Μοναστήρι. Η πλειοψηφία των Βλάχων αυτής της ομάδας θεωρεί τη βλάχικη γλώσσα ιδίωμα και υποστηρίζει ότι η βλάχικη γλώσσα δεν ήταν ποτέ γραπτή και ότι οι Βλάχοι ήταν πάντοτε δίγλωσσοι. Ως εκ τούτου, δεν επιχειρεί τη διατήρηση και τη διάσωσή της αλλά προσπαθεί με κάθε τρόπο να αποδείξει την ελληνικότητά τους και να προβάλλει την πολιτιστική οντότητά τους.¹⁰⁷

Μία ακόμη διακριτή ομάδα αποτελούν οι λεγόμενοι «ρουμανίζοντες» δηλαδή αυτοί που ταυτίζονται με το ρουμανικό έθνος και εκτός από τους Βλάχους της Ρουμανίας συγκαταλέγονται σε αυτήν την ομάδα και Βλάχοι περιοχών στις οποίες στο παρελθόν ιδρύθηκαν και λειτούργησαν ρουμανικά σχολεία. Θεωρούν ότι προέρχονται από τη Ρουμανία και πιστεύουν ότι η γλώσσα τους είναι διάλεκτος της ρουμανικής γλώσσας.¹⁰⁸

Τέλος, υπάρχει και ένας τύπος Βλάχων που θεωρεί ότι οι Βλάχοι αποτελούν ξεχωριστό λαό. Στην ομάδα αυτή ο Thede Kahl αποδίδει τον χαρακτηρισμό «Βλάχοι – Βλάχοι».¹⁰⁹ Πρόκειται για την τάση που κυριαρχεί στους Βλάχους της Διασποράς και των κεντρικών Βαλκανίων αλλά δεν έχει ιδιαίτερη απήχηση στον ελλαδικό χώρο. Αναζητούν σύμβολα

¹⁰⁴ Στο ίδιο, σελ. 38

¹⁰⁵ Στο ίδιο, σελ. 40

¹⁰⁶ Στο ίδιο, σελ. 40

¹⁰⁷ Thede Kahl, *Για την ταυτότητα των Βλάχων, Εθνοπολιτισμικές προσεγγίσεις μιας βαλκανικής πραγματικότητας*, σελ. 40-41

¹⁰⁸ Στο ίδιο, σελ. 42

¹⁰⁹ Στο ίδιο, σελ. 42

που «παραπέμπουν σε αρμανική εθνογένεση και αρμανική εθνική ιστορία». ¹¹⁰ Σε αυτό το πλαίσιο αποδίδουν στην ημέρα της αναγνώρισης του βλάχικου μιλέτ τον χαρακτήρα «αρμανικής εθνικής επετείου». ¹¹¹ Επίσης, προωθούν με θέρμη την ιδέα της διατήρησης της βλάχικης γλώσσας και προβάλλουν ως σημαντική επιτυχία την απόφαση του Συμβουλίου της Ευρώπης (1997) η οποία χαρακτηρίζει τη βλάχικη γλώσσα ως μειονοτική. ¹¹²

1.3 Οι εγκαταστάσεις των Βλάχων

«Κρεμασμένα θαρρείς στα ψηλότερα σημεία των βουνών, αγκαλιά με τα δάση και τα γάργαρα νερά, αλλά και τα αλπικά βοσκοτόπια, τα βλάχικα χωριά της Ελλάδας μετρούν τους αιώνες με τον δικό τους τρόπο». ¹¹³ Είναι γεγονός, ότι τα βλάχικα χωριά της Ελλάδας εντυπωσιάζουν σήμερα τους επισκέπτες, όπως στο παρελθόν εντυπωσίαζαν τους ξένους περιηγητές. Πρόκειται για οικισμούς που η ιστορία τους μετρά αιώνες.

Κατά τη διάρκεια του 17^{ου} αιώνα και μέχρι τα μέσα του 18^{ου} αιώνα οι βλάχικοι οικισμοί εντοπίζονταν κυρίως κατά μήκος της οροσειράς της Πίνδου. Η καταστροφή της Μοσχόπολης το 1769 σηματοδότησε την έναρξη της εξόδου των βλάχικων πληθυσμών από τις παραδοσιακές εγκαταστάσεις και τη διασπορά τους σε όλη τη Βαλκανική χερσόνησο. ¹¹⁴ Δημιούργησαν νέους οικισμούς στη Μακεδονία – στην περιοχή των Σερρών – και εξαπλώθηκαν προς τη νότια Ελλάδα φτάνοντας μέχρι την Αττική. ¹¹⁵ Παράλληλα, μετακινήθηκαν προς την κεντρική Ευρώπη και δημιούργησαν παροικίες στις Παραδουνάβιες ηγεμονίες και στα εδάφη της αυτοκρατορίας των Αψβούργων.

Κατά συνέπεια, με ορόσημο το 1769 μπορούμε να διακρίνουμε τις εγκαταστάσεις των Βλάχων σε μητροπολιτικές (βλέπε Παράρτημα: Χάρτης 1) και σε αυτές που δημιουργήθηκαν μετά τη μετακίνησή τους. Μητροπολιτικοί οικισμοί θεωρούνται αυτοί που απλώνονται κατά μήκος της Πίνδου και οριοθετούνται μεταξύ των ορεινών όγκων του Περιστερίου, του Κόζιακα και των Τζουμέρκων, δηλαδή η ηπειρωτική χώρα που

¹¹⁰ Στο ίδιο, σελ. 43

¹¹¹ Στο ίδιο, σελ. 43

¹¹² Στο ίδιο, σελ. 43

¹¹³ Θεοδωρής Αθανασιάδης, «Των Βλάχων οι κοινότητες γράφουν τη δική τους Ιστορία», *Εφημερίδα των Συντακτών*, 7/3/2021, Αποδράσεις, https://www.efsyn.gr/nisides/apodraseis/284534_ton-blahon-oi-koinotites-grafoyn-ti-diki-toys-istoria, (ημερομηνία πρόσβασης 18/6/2022)

¹¹⁴ Αστέριος Κουκούδης, *Οι Βεργιάνοι Βλάχοι και οι Αρβανιτοβλάχοι της Κεντρικής Μακεδονίας*, τόμος Δ', Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Ζήτρος, 2001, σελ. 35

¹¹⁵ Στο ίδιο, σελ. 36

σήμερα αναπτύσσεται στους νομούς Τρικάλων, Ιωαννίνων και Γρεβενών. Από τη μία πλευρά της νότιας Πίνδου, προς τον νομό Ιωαννίνων, απλώνονται τα βλαχοχώρια των Τζουμέρκων, το Βλαχοτζούμερκο, οι Καλαρρύτες, το Συρράκο, το Ματσούκι κι από την άλλη πλευρά, προς τον νομό Τρικάλων τα βλαχοχώρια του Ασπροποτάμου, η Τζούρτζια, η Μηλιά, η Κρασιά, το Περούλι. Στη βόρεια Πίνδο δεσπόζει το Μέτσοβο και βορειότερα η Βωβούσα, η Αβδέλα, η Σμίξη, το Περιβόλι, η Σαμαρίνα. (βλέπε Παράρτημα: Χάρτης 2) Στην περιοχή της δυτικής Μακεδονίας μεταξύ άλλων ξεχωρίζουν οι οικισμοί της Βλάστης, της Κλεισούρας και του Νυμφαίου.¹¹⁶ (βλέπε Παράρτημα: Χάρτης 3) Αρκετά μακριά από τον κεντρικό κορμό των βλάχικων εγκαταστάσεων εντοπίζονται δύο ακόμη περιοχές όπου υπήρχαν βλάχικοι οικισμοί που θεωρούνται μητροπολιτικοί: η περιοχή του Ολύμπου και των Μογλενών.¹¹⁷ (βλέπε Παράρτημα: Χάρτης 4 και 5) Από τις μετακινήσεις των Βλάχων στα τέλη του 18^{ου} αιώνα δημιουργήθηκαν νέες εγκαταστάσεις στην κεντρική Μακεδονία: στην περιοχή της Βέροιας (τόσο στις πλαγιές του Βερμίου: η Κουμαριά, η Μαρούσια, το Ξηρολίβαδο, το Σέλι, όσο και στον κάμπο: το Παλιό Σκυλίτσι), της Νάουσας, της Έδεσσας αλλά και της Θεσσαλονίκης. (βλέπε Παράρτημα: Χάρτης 6 και 7) Οι πληθυσμοί αυτοί έφθασαν και στην ανατολική Μακεδονία και εγκαταστάθηκαν στην περιοχή των Σερρών, της Προσοτσάνης, της Δράμας, στο Άγκιστρο, στα Άνω Πορόια, στην Ηράκλεια.¹¹⁸ (βλέπε Παράρτημα: Χάρτης 8)

Σήμερα Βλάχοι ζουν σε όλη τη βαλκανική χερσόνησο. Εκτός από τις εγκαταστάσεις στον ελλαδικό χώρο, βλάχικοι πληθυσμοί εντοπίζονται στη νότια Αλβανία και πιο συγκεκριμένα στην περιοχή της Κορυτσάς, του Πόγραδετς, του Αυλώνα και της Κολόνιας, που γειτνιάζει με τους νομούς Καστοριάς και Ιωαννίνων. Επίσης, βλάχικοι πληθυσμοί απαντώνται στις νότιες περιοχές της Βόρειας Μακεδονίας (στην περιοχή της Αχρίδας και στην κοιλάδα του Βαρδάρη), στην οροσειρά της Ρίλας, στη Βουλγαρία καθώς και στη Ρουμανία (στην περιοχή της Δοβρουτσάς).¹¹⁹

¹¹⁶ Δημήτρης Λιθοξόου, «Τα βλάχικα χωριά της Πίνδου», <https://www.lithoksou.net/2020/11/vlahika-xoria-pindos.html> (ημερομηνία πρόσβασης 9/11/2021)

¹¹⁷ Αστέριος Κουκούδης, «Η σύσταση και η παλαιότερη έκταση των βλαχοχωριών του Ολύμπου», <http://www.vlachs.gr/el/oi-olimpioi-vlahoi-kai-ta-vlahomoglena/i-sistasi-ton-vlahoxorion-tou-olimpou> (ημερομηνία πρόσβασης 9/11/2021)

¹¹⁸ Αστέριος Κουκούδης, «Το ιστορικό των Βλάχων της Ανατολικής Μακεδονίας», <http://www.vlachs.gr/el/various-articles/to-istoriko-ton-vlahon-tis-anatolikis-makedonias>, (ημερομηνία πρόσβασης 9/11/2021)

¹¹⁹ Thede Kahl, *Για την ταυτότητα των Βλάχων, Εθνοπολιτισμικές προσεγγίσεις μιας βαλκανικής πραγματικότητας*, σελ. 19

Σύμφωνα με τον Thede Kahl, στη νεότερη εποχή τους Βλάχους μπορούμε να τους διακρίνουμε σε δύο κατηγορίες: σε όσους κατοικούν στα αστικά κέντρα της Βαλκανικής και χρησιμοποιούν για την επικοινωνία μεταξύ τους αλλά και με τους άλλους πληθυσμούς την ελληνική γλώσσα και στους νομαδικούς πληθυσμούς που μιλούν τη βλάχικη γλώσσα σχεδόν αποκλειστικά.¹²⁰

Μια ακόμη βασική διάκριση των βλάχικων οικισμών μπορεί να γίνει με γνώμονα τις οικονομικές δραστηριότητες των κατοίκων. Αν μέχρι τον 17^ο αιώνα η πλειοψηφία των Βλάχων είχε ως ασχολία την κτηνοτροφία αυτό στη διάρκεια του 18^{ου} και του 19^{ου} αιώνα άλλαξε. Τα περισσότερα βλαχοχώρια είχαν μόνιμους κατοίκους που ασχολούνταν με δραστηριότητες αγροτοκτηνοτροφικές αλλά και εμποροβιοτεχνικές. Ελάχιστες ήταν οι εγκαταστάσεις που κατοικούνταν μόνο το καλοκαίρι και ελάχιστοι ήταν οι Βλάχοι που ζούσαν ως νομάδες. Το ίδιο ίσχυε και για όσους είχαν αγροτικές δραστηριότητες: μοναδική εξαίρεση αποτελούσαν οι Βλαχομογλενίτες.¹²¹ Η αρχική επαγγελματική δραστηριότητα των Βλάχων – τσέλιγκες, βοσκοί γιδοπροβάτων – μακροπρόθεσμα τους προσέφερε τη δυνατότητα να ελέγχουν τη διακίνηση του γάλακτος και των τυροκομικών προϊόντων σε όλη τη βαλκανική χερσόνησο.¹²² Σταδιακά ανέπτυξαν βιοτεχνικές δραστηριότητες που σχετιζόνταν με την κτηνοτροφική παραγωγή, όπως η ύφανση μάλλινων προϊόντων. Παράλληλα όμως έγινανπραματευτάδες, και με τα караβάνια των ζώων που οδηγούσαν οι κυρατζήδες έφτασαν σε όλες τις αγορές των μεγάλων πόλεων. Κάποιες κοινότητες, όπως το Συρράκο και το Νυμφαίο, εξελίχθηκαν σε σημαντικά εμποροβιοτεχνικά κέντρα στηρίζοντας την ακμή τους στα εργαστήρια αργυροχοΐας ενώ σε άλλες, όπως η Γράμμοστα και το Λινοτόπι, οργανώθηκαν βιοτεχνίες που είχαν ως βάση τα τυροκομικά προϊόντα ενώ οι Καλαρρύτες εμφάνισαν άνθηση λόγω των εργαστηρίων βαφής και των υφαντουργείων.¹²³

Τις τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα και στις αρχές του 21^{ου}, που οι περισσότεροι πληθυσμοί έχουν εγκαταλείψει τα ορεινά χωριά και έχουν εγκαταστασθεί στις μεγαλουπόλεις, η εικόνα των οικισμών αυτών έχει διαφοροποιηθεί. Ελάχιστα πλέον είναι

¹²⁰ Στο ίδιο, σελ. 24

¹²¹ Αστέριος Κουκούδης, *Οι Βεργιάνοι Βλάχοι και οι Αρβανιτοβλάχοι της Κεντρικής Μακεδονίας*, σελ. 38

¹²² Thede Kahl, *Για την ταυτότητα των Βλάχων, Εθνοπολιτισμικές προσεγγίσεις μιας βαλκανικής πραγματικότητας*, σελ. 15

¹²³ Μαρία Ιωάννου, «Οι βλαχόφωνοι πληθυσμοί της Ελλάδας και η διαμόρφωση της εθνικής τους συνείδησης», *Θέσεις*, Τεύχος 113, (περίοδος: Οκτώβριος - Δεκέμβριος 2010), https://www.theseis.com/index.php?option=com_content&view=article&id=1138&catid=130&Itemid=113, (ημερομηνία πρόσβασης 30/12/2021)

τα βλαχοχώρια που έχουν μόνιμο πληθυσμό όλο το χρόνο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιου οικισμού αποτελεί το Μέτσοβο, το οποίο συνεχίζει την παράδοση της κτηνοτροφίας, της τυροκομίας και της υφαντικής. Παράλληλα, όμως, έχει δημιουργήσει ξενοδοχειακές υποδομές, οι οποίες σε συνδυασμό με το φυσικό κάλλος συμβάλλουν στην τουριστική ανάπτυξη της περιοχής. Ανάλογη περίπτωση είναι και το Λιβάδι Ολύμπου, όπου οι κάτοικοι ασχολούνται κυρίως με την κτηνοτροφία. Τα περισσότερα χωριά έχουν εμφανή τα στοιχεία της οικονομικής ευημερίας του παρελθόντος, όπως αυτή αποτυπώνεται στα πετρόχιστα δίπατα σπίτια, στις εκκλησίες και στα σχολεία. Το Νυμφαίο, η Κλεισούρα, η Σαμαρίνα, το Περιβόλι, η Βωβούσα έχουν ελάχιστους μόνιμους κατοίκους αλλά αποτελούν πόλο έλξης για τους τουρίστες όλες τις εποχές του χρόνου αφού διαθέτουν παραδοσιακούς ξενώνες. Το Σέλι δέχεται τον χειμώνα πολλούς επισκέπτες λόγω του χιονοδρομικού κέντρου και «ζωντανεύει» το καλοκαίρι αφού τα περισσότερα σπίτια αποτελούν θερινές κατοικίες.¹²⁴ Αυτό ισχύει για τα περισσότερα βλαχοχώρια που αποτελούν σημείο συνάντησης με αφορμή τις θρησκευτικές γιορτές – πιο χαρακτηριστική είναι η γιορτή της Παναγίας – και τα παραδοσιακά πανηγύρια που οργανώνονται από τους συλλόγους Βλάχων.¹²⁵

¹²⁴ «Σέλι Ημαθίας», <https://www.vlahoi.net/vlahoxoria/seli-imathias>, (ημερομηνία πρόσβασης 18/6/2022)

¹²⁵ Γ. Ρούστας – Κώστας Τσόλας, «Οι Βλάχοι ανταμώνουν και ξεφαντώνουν τον Δεκαπενταύγουστο», <https://www.eleftheria.gr/%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1/item/237624.html>, (ημερομηνία πρόσβασης 18/6/2022)

2^ο Κεφάλαιο: Οι Σύλλογοι Βλάχων ανά την Ελλάδα και η παρουσία τους στο δημόσιο χώρο

Για πολλές δεκαετίες – ίσως και σήμερα για ορισμένους – η λέξη Βλάχος ήταν συνώνυμο του άξεστου, του χωριάτη, του επαρχιώτη και για όσους είχαν αυτήν την αντίληψη τα βλάχικα σήμαιναν τα χωριάτικα. Τις δεκαετίες του 1980 και του 1990 το σύνθημα «έξω οι Βλάχοι από την Αθήνα» κοσμούσε πολλούς τοίχους του ιστορικού κέντρου της πρωτεύουσας του ελληνικού κράτους. Ο συγγραφέας Χρήστος Χωμενίδης στο άρθρο του «Εξω οι “βλάχοι”» υποστηρίζει ότι ο όρος δεν αναφέρεται στον επαρχιώτη αλλά σε εκείνον που έχει απαρνηθεί την καταγωγή του και μιμείται ή υιοθετεί προσωπεία.¹²⁶ Άλλωστε σχετικά πρόσφατα – το 2018 – γνωστός πρώην εκδότης, ο Πέτρος Κωστόπουλος,¹²⁷ δήλωσε ότι με τα lifestyle περιοδικά του «ξεβλάχεψε ένα κομμάτι του πληθυσμού» και προκάλεσε με τη δήλωσή του ποικίλες αντιδράσεις.¹²⁸ Ο αναπληρωτής καθηγητής της Ιστορίας Τέχνης και της Θεωρίας του Πολιτισμού στο Πολυτεχνείο Κρήτης Θανάσης Μουτσόπουλος με αφορμή τις δηλώσεις του Πέτρου Κωστόπουλου επιχείρησε μια «σύντομη περιήγηση στη δομική μεταμόρφωση της ελληνικής κοινωνίας» κάνοντας σαφές ότι δεν έχει σκοπό να σχολιάσει τη «χρήση του όρου “βλάχος”, υποτιμητική για τους ρουμανόφωνους συμπατριώτες μας».¹²⁹ Από τα παραπάνω είναι σαφές ότι οι σύγχρονοι νεοέλληνες δεν έχουν σαφή εικόνα για την έννοια «βλάχος» ή «Βλάχος».

Στην ψηφιακή εποχή η λέξη Βλάχος έχει λάβει ποικίλες διαστάσεις. Ο χρήστης του διαδικτύου με τη βοήθεια μιας μηχανής αναζήτησης αν πληκτρολογήσει την επίμαχη λέξη θα λάβει 517.000 αποτελέσματα σε 0,55 δευτερόλεπτα. Η αναζήτηση έγινε τον χειμώνα του 2021 και η επανάληψη στις 18/6/2022 απέφερε 610.000 αποτελέσματα σε 0,53 δευτερόλεπτα. Αρκετά από αυτά, βέβαια, παραπέμπουν σε επωνυμίες καταστημάτων (τα

¹²⁶ Χρήστος Χωμενίδης, «Εξω οι "βλάχοι"», *capital.gr*, 24/10/2016, <https://www.capital.gr/xristos-xomenidis/3164353/exo-oi-blaxoi>, (Ημερομηνία πρόσβασης 16/2/2022)

¹²⁷ Πέτρος Κωστόπουλος, «Ξεβλάχεψα πολύ κόσμο που έφαχνε την Ευρώπη», *Iouben tv*, 17/4/2018, <https://www.youtube.com/watch?v=B6ywcckhyZw>, (Ημερομηνία πρόσβασης 16/2/2022)

¹²⁸ «Ο πρόεδρος της “Συντροφιάς Βλάχων Αθήνας” απαντά στον Κωστόπουλο: Η ελίτ της γκλαμουριάς φονασκεί επί μακρόν», *protothema.gr*, 19/4/2018, <https://www.protothema.gr/greece/article/780055/o-proedros-tis-sudrofias-vlahon-athinas-apada-ston-kostopoulo-i-elit-glamourias-fonaskai-epi-makron/>, (Ημερομηνία πρόσβασης 16/2/2022)

¹²⁹ Θανάσης Μουτσόπουλος, «Πώς ξεβλαχέψαμε», *Εφημερίδα των Συντακτών*, 25/4/2018, https://www.efsyn.gr/stiles/apopseis/148410_pos-xeblahepsame, (Ημερομηνία πρόσβασης 9/1/2022)

περισσότερα είναι ψησταριές) αλλά τα περισσότερα οδηγούν σε επίσημους ιστοτόπους συλλόγων ή άλλων επίσημων φορέων ή σε άλλες σελίδες.

Η έρευνα για τους Βλάχους στον δημόσιο λόγο φιλοδοξεί να δώσει απαντήσεις στα εξής ερωτήματα:

- α) Ποια είναι η εικόνα της συλλογικής μνήμης σήμερα όπως αυτή παρουσιάζεται στον δημόσιο λόγο, και πιο συγκεκριμένα μέσα από τις αναρτήσεις στο διαδίκτυο, τις εκδόσεις και τις εκδηλώσεις που οργανώνουν οι σύλλογοι των Βλάχων;
- β) Ποια είναι η θέση σήμερα των φορέων των Βλάχων πάνω στο θέμα του εγγραμματισμού και της διδασκαλίας της βλάχικης γλώσσας;
- γ) Ποια στάση υιοθετούν οι ίδιοι απέναντι στις θεωρίες για την εθνοτική τους ταυτότητα;

2.1 Οι Πολιτιστικοί – Λαογραφικοί Σύλλογοι Βλάχων

Σήμερα υπολογίζεται ότι στον ελλαδικό χώρο δραστηριοποιούνται εκατοντάδες πολιτιστικοί – λαογραφικοί σύλλογοι Βλάχων (περίπου 120). Οι περισσότεροι από αυτούς ιδρύθηκαν τις δεκαετίες του 1960, του 1970 και του 1980. Υπάρχουν, όμως, και κάποιοι που είναι μακροβιότεροι, όπως ο «Σύλλογος Λιβαδιωτών Θεσσαλονίκης “Ο Γεωργάκης Ολύμπιος”» που ιδρύθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1908 και ο «Σύνδεσμος Μοναστηριωτών και των πέριξ η “Καρτερία”» που ιδρύθηκε κι αυτός στη Θεσσαλονίκη το 1913. Η ίδρυση των συλλόγων αυτών ήρθε ως αποτέλεσμα της εσωτερικής μετακίνησης των πληθυσμών που εγκατέλειψαν σταδιακά τα βλαχοχώρια, τα οποία βρίσκονται στους ορεινούς όγκους, και εγκαταστάθηκαν στα μεγάλα αστικά κέντρα ή στις πρωτεύουσες των νομών. Στις νέες τους εγκαταστάσεις αυτοί οι πληθυσμοί αισθάνθηκαν την ανάγκη να βρεθούν κοντά με ανθρώπους κοινής καταγωγής. Παρόλο που ο σύγχρονος τρόπος ζωής τους απομάκρυνε σταδιακά από τον παραδοσιακό τρόπο ζωής, προχώρησαν στην ίδρυση συλλόγων και σταδιακά συσπειρώθηκαν γύρω απ’ αυτούς διατηρώντας πάντα την ανάμνηση της πατρογονικής εστίας στο βλαχοχώρι που εγκατέλειψαν και μεριμνώντας για τη διατήρησή της.

Πολλοί από αυτούς τους συλλόγους διαθέτουν ιστοτόπους:

- Πολιτιστικός Σύλλογος Κρανιάς Ασπροποτάμου¹³⁰
Λαογραφικός Σύλλογος Βλάχων Βέροιας¹³¹
Σύλλογος Αετομηλιτσιωτών Γράμμου «Η Αετομηλίτσα»¹³²
Σύλλογος Βλάχων Ν. Σερρών «Γεωργάκης Ολύμπιος»¹³³
Σύλλογος Λιβαδιωτών Θεσσαλονίκης «ο Γεωργάκης Ολύμπιος»¹³⁴
Φιλοπροοδευτικός Σύλλογος Σαμαριναίων Κοζάνης «Η Αγία Παρασκευή»¹³⁵
Και άλλοι σελίδες στο facebook:
Λαογραφικός Όμιλος Βλάχων και Φίλων «Λαϊλιάς» Σερρών¹³⁶
Λαογραφικός Σύλλογος Βλάχων Νάουσας¹³⁷
Μορφωτικός - Πολιτιστικός Σύλλογος Βλάχων Αρχαγγέλου¹³⁸
Πολιτιστικός Σύλλογος Βλάχων Διστράτου¹³⁹
Σύλλογος Σαμαριναίων Κοζάνης¹⁴⁰
Συντροφιά Βλάχων Αθήνας (Sutsatã a Armânjilor di Athina)¹⁴¹
Σύλλογος Βλάχων Βέροιας (Sutsata Armânjilor Di Veria)¹⁴²
Σύλλογος Περιβολιωτών Μαγνησίας¹⁴³
Σύλλογος Βλάχων Περιβολιωτών Ν. Ημαθίας¹⁴⁴

¹³⁰ Ιστοσελίδα του Πολιτιστικού Συλλόγου Κρανιάς Ασπροποτάμου, <https://www.krania.gr/>, (ημερομηνία πρόσβασης 4/6/2022)

¹³¹ Ιστοσελίδα του Λαογραφικού Συλλόγου Βλάχων Βέροιας, <https://www.vlahoi.gr/>, (ημερομηνία πρόσβασης 4/6/2022)

¹³² Ιστοσελίδα του Συλλόγου Αετομηλιτσιωτών Γράμμου «Η Αετομηλίτσα», <https://www.aetomilitsa.com/>, (ημερομηνία πρόσβασης 4/6/2022)

¹³³ Ιστοσελίδα του Συλλόγου Βλάχων Ν. Σερρών «Γεωργάκης Ολύμπιος», <https://vlahoiserron.gr/>, (ημερομηνία πρόσβασης 4/6/2022)

¹³⁴ Ιστοσελίδα του Συλλόγου Λιβαδιωτών Θεσσαλονίκης «ο Γεωργάκης Ολύμπιος», <http://sylivthe.blogspot.com/>, (ημερομηνία πρόσβασης 4/6/2022)

¹³⁵ Ιστοσελίδα του Φιλοπροοδευτικού Συλλόγου Σαμαριναίων Κοζάνης «Η Αγία Παρασκευή», <https://kozansam.webnode.gr/>, (ημερομηνία πρόσβασης 4/6/2022)

¹³⁶ Σελίδα στο facebook του Λαογραφικού Ομίλου Βλάχων και Φίλων «Λαϊλιάς» Σερρών, <https://www.facebook.com/groups/41116933034>, (ημερομηνία πρόσβασης 2/6/2022)

¹³⁷ Σελίδα στο facebook του Λαογραφικού Συλλόγου Βλάχων Νάουσας, <https://www.facebook.com/groups/172188366450130>, (ημερομηνία πρόσβασης 2/6/2022)

¹³⁸ Σελίδα στο facebook του Μορφωτικού - Πολιτιστικού Συλλόγου Βλάχων Αρχαγγέλου, <https://www.facebook.com/profile.php?id=100012876887943>, (ημερομηνία πρόσβασης 2/6/2022)

¹³⁹ Σελίδα στο facebook του Πολιτιστικού Συλλόγου Βλάχων Διστράτου, <https://www.facebook.com/groups/411977269008010>, (ημερομηνία πρόσβασης 2/6/2022)

¹⁴⁰ Σελίδα στο facebook του Συλλόγου Σαμαριναίων Κοζάνης, <https://www.facebook.com/kozansam>, (ημερομηνία πρόσβασης 2/6/2022)

¹⁴¹ Σελίδα στο facebook της Συντροφιάς Βλάχων Αθήνας (Sutsatã a Armânjilor di Athina), <https://www.facebook.com/groups/268915336877997>, (ημερομηνία πρόσβασης 2/6/2022)

¹⁴² Σελίδα στο facebook του Συλλόγου Βλάχων Βέροιας (Sutsata Armânjilor Di Veria), <https://www.facebook.com/groups/227096617463893>, (ημερομηνία πρόσβασης 2/6/2022)

¹⁴³ Σελίδα στο facebook του Συλλόγου Περιβολιωτών Μαγνησίας, <https://www.facebook.com/groups/97418088367/>, (ημερομηνία πρόσβασης 2/6/2022)

Σύλλογος Βλάχων Προσοτσάνης «οι Γραμμουσιάνοι»¹⁴⁵

Σύλλογος Βλάχων Ν. Σερρών «Γ. Ολύμπιος»¹⁴⁶

Φαντίνα - Fandina - Πολιτιστική Εστία Αρμάνων Βλάχων Ν. Κοζάνης¹⁴⁷

Ο επισκέπτης των ιστότοπων ή των σελίδων στο facebook που διαχειρίζονται οι Σύλλογοι Βλάχων μπορεί να αντιληφθεί τη στάση τους απέναντι στην πολιτιστική τους κληρονομιά και στους προγόνους τους αλλά και τη θέση τους απέναντι σε ζητήματα αντιπαράθεσης, όπως το θέμα της εθνοτικής τους ταυτότητας ή το θέμα του εγγραμματισμού και της διδασκαλίας της βλάχικης γλώσσας που το τελευταίο διάστημα βρίσκεται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος.

Όπως προκύπτει από την επίσκεψη στις παραπάνω σελίδες όλοι οι κατά τόπους σύλλογοι δραστηριοποιούνται προς την κατεύθυνση της διάσωσης και διάδοσης του πολιτισμού, των ηθών, των εθίμων και των τραγουδιών των Βλάχων. Αρκετοί σύλλογοι έχουν δημιουργήσει χορευτικά και μουσικά συγκροτήματα μέσω των οποίων συμβάλλουν στη διάδοση της βλάχικης μουσικοχορευτικής παράδοσης στη νέα γενιά. Το εγχείρημα αυτό δεν ήταν εύκολο. Αντίθετα απαιτούσε γνώσεις και μεράκι. Όπως προκύπτει από την επίσκεψη στην ιστοσελίδα του Λαογραφικού Συλλόγου Βλάχων Βέροιας, η προσπάθεια αυτή στηρίχτηκε – σύμφωνα με τους ισχυρισμούς τους – στο τρίπτυχο: «*αυθεντικότητα, πιστότητα, επιστημονικότητα*».¹⁴⁸ Για παράδειγμα, η δημιουργία των παραδοσιακών φορεσιών έγινε από ενδυματολόγο αφού προηγουμένως μελετήθηκαν αυθεντικές στολές, φωτογραφίες και μαρτυρίες ηλικιωμένων ενώ η διδασκαλία των χορών στηρίχτηκε στη μέλετη των πατημάτων γερόντων χορευτών του Βερμίου που βιντεοσκοπήθηκαν γι' αυτό το λόγο.¹⁴⁹ Οι πιο δραστήριοι σύλλογοι, όπως ο Σύλλογος Βλάχων Βέροιας και ο Σύλλογος Βλάχων Νομού Σερρών «Γεωργάκης Ολύμπιος» έχουν οργανώσει τμήματα εκμάθησης χορών τα οποία απευθύνονται σε όλες τις ηλικίες και η δυναμική τους είναι

¹⁴⁴ Σελίδα στο facebook του Συλλόγου Βλάχων Περιβολιωτών Ν. Ημαθίας, <https://www.facebook.com/groups/107619382623367/>, (ημερομηνία πρόσβασης 2/6/2022)

¹⁴⁵ Σελίδα στο facebook του Συλλόγου Βλάχων Προσοτσάνης «οι Γραμμουσιάνοι», <https://www.facebook.com/SylogosBlachonProsotsanesoiGrammoustiano/>, (ημερομηνία πρόσβασης 2/6/2022)

¹⁴⁶ Σελίδα στο facebook του Συλλόγου Βλάχων Ν. Σερρών «Γ. Ολύμπιος», <https://www.facebook.com/sylogos.vlahon.serron/>, (ημερομηνία πρόσβασης 2/6/2022)

¹⁴⁷ Σελίδα στο facebook του Συλλόγου Φαντίνα - Fandina - Πολιτιστική Εστία Αρμάνων Βλάχων Ν. Κοζάνης, <https://www.facebook.com/FandinaArmanVlachKozani/>, (ημερομηνία πρόσβασης 2/6/2022)

¹⁴⁸ Λαογραφικός Σύλλογος Βλάχων Βέροιας, Τμήμα Χορευτικό, <https://www.vlahoi.gr/index.php/services/tmima-xoreftiko>, (ημερομηνία πρόσβασης 20/5/2022)

¹⁴⁹ Στο ίδιο

τέτοια που τους δίνει τη δυνατότητα να παρουσιάζουν σε διάφορες εκδηλώσεις πολυπληθή συγκροτήματα χορευτών.

Και οι δύο προαναφερθέντες σύλλογοι έχουν προβεί στην ίδρυση Λαογραφικών Μουσείων. Ο Σύλλογος Βλάχων Βέροιας από το 2002 εκθέτει σε ιδιόκτητο διατηρητέο κτήριο κειμήλια ανεκτίμητης αξίας (κυρίως ενδυμασίες και υφαντά) αλλά και φωτογραφίες από τη ζωή των Βλάχων του Βερμίου.¹⁵⁰ Πρόσφατα μάλιστα ανακοινώθηκε η υπογραφή πλαισίου συνεργασίας μεταξύ του Συλλόγου και αρχιτεκτονικών γραφείων με σκοπό τη δημιουργία ενός «Πολυδύναμου Μουσείου Αρμάνικου / Βλάχικου Πολιτισμού» το οποίο θα στεγαστεί σε διατηρητέο κτίσμα πλησίον του κτηρίου που στεγάζεται μέχρι σήμερα ο Σύλλογος Βλάχων Βέροιας. Σύμφωνα με τη σχετική ανακοίνωση του Συλλόγου Βλάχων Βέροιας, «το νέο μουσείο φιλοδοξεί να καταστεί μοναδικός προορισμός του Αρμάνικου/Βλάχικου Πολιτισμού στον ευρύτερο γεωγραφικό χώρο των Βαλκανίων, να αξιοποιήσει τις διαθέσιμες μορφές των σύγχρονων τεχνολογιών, δημιουργώντας μια κυψέλη ενημέρωσης, έρευνας, γνώσης και διάδοσής του, αλλά και ένα σημείο αναφοράς για την μελέτη της ιστορίας της πόλης Βέροιας και των ανθρώπων της.»¹⁵¹

Το Λαογραφικό Μουσείο του Συλλόγου Βλάχων Νομού Σερρών «Γεωργάκης Ολύμπιος» εγκαινιάστηκε το 2008 και διαθέτει εκθέματα που εντάσσονται στις θεματικές ενότητες: «Γέννηση-Παιδί, Παιδικά Παιχνίδια, Ο νέος στο κοπάδι, Γυναίκα και Αργαλειός, Γάμος, Δείπνο, Τροφή και Σκεύη.»¹⁵² Στόχο του αποτελεί η αναπαράσταση της ζωής των Βλάχων της Ανατολικής Μακεδονίας και η διατήρηση της πολιτιστικής τους κληρονομιάς.

Ταυτόχρονα, ορισμένοι Σύλλογοι Βλάχων επιχειρούν να αναβιώσουν ξεχασμένα έθιμα, όπως αυτό των «Καπεταναίων»,¹⁵³ που απαγορεύτηκε την περίοδο της δικτατορίας του

¹⁵⁰ Λαογραφικό Μουσείο Βλάχων, <https://discoververia.gr/laografiko-mouseio-vlaxon/>, (ημερομηνία πρόσβασης 20/5/2022)

¹⁵¹ Σύλλογος Βλάχων Βέροιας: «Υπογράφηκε πλαίσιο συνεργασίας για τη δημιουργία “Πολυδύναμου Μουσείου Αρμάνικου / Βλάχικου Πολιτισμού”», <https://faretra.info/2022/05/08/sillogos-vlachon-veroias-ipografitike-plaisio-sinergasias-gia-ti-dimiourgia-polidinamou-mouseiou-armanikou-vlachikou-politismou/>, (ημερομηνία πρόσβασης 20/5/2022)

¹⁵² Λαογραφικό Μουσείο Βλάχων, <https://vlahoiserron.gr/index.php/mouseio>, (ημερομηνία πρόσβασης 20/5/2022)

¹⁵³ Γιάννης Τσιαμήτρος, «Καπεταναίοι - Βοσκοπούλες - Μάγκες, Παλιό αποκριάτικο έθιμο στη Βέροια», <https://www.veriahistory.gr/%CF%84%CE%BF%CF%80%CE%B9%CE%BA%CE%B7-%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%B9%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%AF%CE%B1/%CE%B8%CE%AD%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CF%80%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82-%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1%CF%82/item/6856->

Μεταξά, το 1938, αλλά τα είκοσι τελευταία χρόνια αναβιώνει στη Βέροια τις Απόκριες με τη συμμετοχή πλήθους κόσμου.¹⁵⁴ Το ίδιο ισχύει και για το έθιμο των Λιγούτσιαρέων που αναβιώνει την παραμονή της Πρωτοχρονιάς από τον ίδιο σύλλογο¹⁵⁵ καθώς και για το έθιμο «Γκαλεάτα / Găleata». Πρόκειται για ένα κτηνοτροφικό σκεύος που στόλιζαν με λουλούδι και γύρω απ' αυτό την παραμονή του Κλήδονα έστηναν μεγάλο χορό.¹⁵⁶

Στις δραστηριότητές τους εντάσσεται η έκδοση βιβλίων, εφημερίδων και ημερολογίων. Ο Σύλλογος Βλάχων Βέροιας εκδίδει, από την ίδρυση του μέχρι σήμερα, ημερολόγια από τα οποία ο μελετητής μπορεί να αποκομίσει πολύτιμες γνώσεις για τις επαγγελματικές ασχολίες των Βλάχων, – για παράδειγμα το «κιρατζιλίκι» – για τα έθιμα, τις φορεσιές αλλά και για πρόσωπα που συνδέονται με την ιστορία και τον πολιτισμό των Βλάχων, όπως οι Αδελφοί Μανάκια, ο Ρήγας Φεραίος και οι Βλάχοι ευεργέτες.¹⁵⁷ Ανάλογη είναι και η δραστηριότητα του Συλλόγου Βλάχων Νομού Σερρών, ο οποίος εκτός από το θεματικό ημερολόγιο που εκδίδει κάθε χρόνο έχει εκδώσει δύο βιβλία (το πρώτο με τίτλο *Οι Βλάχοι του Νομού Σερρών και της Ανατολικής Μακεδονίας*, και το δεύτερο με τίτλο *Γεωργάκης Ολύμπιος ο βλαχόφωνος αγωνιστής του '21*), και ένα λεύκωμα παλαιών φωτογραφιών και καρτ ποστάλ αφιερωμένο στη γαμπριάτικη και νυφιάτικη φορεσιά. Επίσης, έχει κυκλοφορήσει ένα DVD με θέμα «*Η καθημερινή ζωή των Βλάχων*» και έξι CD με δημοτικά τραγούδια.¹⁵⁸

Αυτό που αξίζει να επισημανθεί είναι το γεγονός ότι οι περισσότεροι σύλλογοι χρησιμοποιούν τον όρο «Βλάχος» στον τίτλο τους ενώ δύο απ' αυτούς στις σελίδες τους

[%CE%BA%CE%B1%CF%80%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%AF%CE%BF%CE%B9-%CE%B2%CE%BF%CF%83%CE%BA%CE%BF%CF%80%CE%BF%CF%8D%CE%BB%CE%B5%CF%82-%CE%BC%CE%AC%CE%B3%CE%BA%CE%B5%CF%82,-%CF%80%CE%B1%CE%BB%CE%B9%CF%8C-%CE%B1%CF%80%CE%BF%CE%BA%CF%81%CE%B9%CE%AC%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%BF-%CE%AD%CE%B8%CE%B9%CE%BC%CE%BF-%CF%83%CF%84%CE%B7-%CE%B2%CE%AD%CF%81%CE%BF%CE%B9%CE%B1](#), (ημερομηνία πρόσβασης 20/5/2022)

¹⁵⁴ «Ο Σύλλογος Βλάχων Βέροιας με τους «Καπεταναίους» έδωσε και πάλι ένα ιδιαίτερο χρώμα στην πόλη», <https://faretra.info/2019/03/09/illogos-vlachon-veroias-kapetanaious/>, (ημερομηνία πρόσβασης 20/5/2022)

¹⁵⁵ «Το έθιμο των Λιγούτσιαρέων αναβίωσε ο Σύλλογος Βλάχων Βέροιας», <https://www.laosnews.gr/article/82247-to-ethimo-ton-ligoutsiareon-anabiose-o-sullogos-blaxon>, (ημερομηνία πρόσβασης 20/5/2022)

¹⁵⁶ Τάκης Γκαλαίτσας, «Το έθιμο Găleata», <https://faretra.info/2018/06/27/ethimo-gkaleata-takis-gkalaitsis/>, (ημερομηνία πρόσβασης 20/5/2022)

¹⁵⁷ Λαογραφικός Σύλλογος Βλάχων Βέροιας, Ημερολόγια, <https://www.vlahoi.gr/index.php/2018-05-29-09-02-47/2018-05-29-09-05-26/2018-05-29-09-05-49/2018-05-29-09-06-08>, (ημερομηνία πρόσβασης 20/5/2022)

¹⁵⁸ Σύλλογος Βλάχων Ν. Σερρών «Γεωργάκης Ολύμπιος», <https://vlahoiserron.gr/>, (ημερομηνία πρόσβασης 20/5/2022)

στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης αλλά και στα δελτία τύπου που εκδίδουν χρησιμοποιούν και τη βλάχικη γλώσσα στον τίτλο τους: ο «Σύλλογος Βλάχων Βέροιας (Sutsata Armânjilor Di Veria)» και η «Συντροφιά Βλάχων Αθήνας (Sutsatã a Armânjilor di Athina)». Ο πρόσφατα ιδρυθείς σύλλογος – ιδρύθηκε το 2017 με έδρα τη Θεσσαλονίκη – «Φαντίνα - Fandina - Πολιτιστική Εστία Αρμάνων Βλάχων Ν. Κοζάνης» προσθέτει στον τίτλο του και τον όρο «Αρμάνος». Δύο σύλλογοι, ο Σύλλογος Λιβαδιωτών Θεσσαλονίκης και ο Σύλλογος Βλάχων Νομού Σερρών προσθέτουν στον τίτλο τους το όνομα του μέλους της Φιλικής Εταιρείας και αγωνιστή της επανάστασης στη Μολδοβλαχία Γεωργάκη Ολύμπιου. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι περισσότεροι σύλλογοι φέρουν στον τίτλο τους το όνομα της πατρογονικής εστίας: για παράδειγμα Σαμαρίνα, Κρασιά, Αετομηλίτσα.

Τόσο ο Σύλλογος Βλάχων Βέροιας όσο και η Συντροφιά Βλάχων Αθήνας αλλά και ο Σύλλογος Αετομηλιτσιωτών Γράμμου, ο Πολιτιστικός Σύλλογος Βλάχων Διστράτου, ο Σύλλογος Βλάχων Άνω Πορογίων και ο Σύλλογος Σαμαριναίων Κοζάνης τάσσονται υπέρ του εγγραμματισμού και της διδασκαλίας της βλάχικης γλώσσας. Ο Πολιτιστικός Σύλλογος Βλάχων Διστράτου στο προφίλ του στο facebook δηλώνει ότι «στην ομάδα μπορεί να γράφει όποιος φίλος θέλει και αποδέχεται ανεπιφύλακτα το καταστατικό και τους σκοπούς του συλλόγου, όπως ο εγγραφισμός και η διάσωση της Βλάχικης γλώσσας και του Βλάχικου πολιτισμού».¹⁵⁹ Και ο Σύλλογος Βλάχων Βέροιας τόσο στον ιστότοπό του όσο και στη σελίδα του στο facebook αναφέρει ως σκοπό του συλλόγου με βάση το καταστατικό τη διάσωση της βλάχικης γλώσσας. Αξίζει να σημειωθεί ότι τα περισσότερα μέλη του Συλλόγου αυτού στις αναρτήσεις ή στα σχόλιά τους στο facebook χρησιμοποιούν τη βλάχικη γλώσσα, άλλοι με λατινικό αλφάβητο και άλλοι με ελληνικό. Άλλωστε οι έξι αυτοί σύλλογοι, όπως προκύπτει και από το πρόγραμμα των δραστηριοτήτων τους, οργανώνουν μαθήματα διδασκαλίας της βλάχικης γλώσσας.

Στο σύνολό τους, σχεδόν, οι σύλλογοι Βλάχων φαίνεται ότι δε διαχωρίζουν την ύπαρξή τους από τον ελληνισμό. Έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον η εκδήλωση του Συλλόγου Βλάχων Βέροιας με θέμα τη συμβολή των Βλάχων στην Επανάσταση του 1821 μέσα από το τραγούδι που πραγματοποιήθηκε το Μάρτιο του 2017 με τίτλο «*Η επανάσταση του 1821*

¹⁵⁹ Πολιτιστικός Σύλλογος Βλάχων Διστράτου, <https://www.facebook.com/groups/411977269008010>, (ημερομηνία πρόσβασης 20/5/2022)

μέσα από το βλάχικο τραγούδι».¹⁶⁰ Ο ίδιος σύλλογος με αφορμή τα 200 χρόνια από την επανάσταση του 1821 εξέδωσε το ημερολόγιο του 2021 με θέμα «Αρματολισμός και Βλάχοι» το οποίο, όπως σημειώνει ο Τάκης Γκαλαϊτσης που έκανε την έρευνα και έγραψε τα κείμενα «αποτελεί έναν ελάχιστο φόρο τιμής στον αγώνα όλων εκείνων των ανώνυμων και επώνυμων, που πριν αλλά και μετά την επανάσταση του '21 συνέβαλαν στην απελευθέρωση από τον Οθωμανικό ζυγό της ελληνικής γης, και ειδικότερα των βλαχόφωνων αγωνιστών που από τα πρώτα χρόνια της τουρκικής κατάκτησης πολέμησαν ασυμβίβαστα τον κατακτητή.»¹⁶¹ Με αφορμή την έκδοση αυτού του ημερολογίου ο Σύλλογος Βλάχων Βέροιας σε συνεργασία με τη Συντροφιά Βλάχων Αθήνας διοργάνωσαν τον Ιανουάριο του 2021 διαδικτυακή εκδήλωση – συζήτηση με εισηγητή τον Τάκη Γκαλαϊτση.¹⁶²

Η επέτειος του εορτασμού των 200 χρόνων από την επανάσταση του 1821 αποτέλεσε την αφορμή για την εκδήλωση που οργανώθηκε στις Σέρρες υπό την αιγίδα της Επιτροπής Ελλάδα 2021 με τίτλο «Η προσφορά των Βλάχων στην επανάσταση του 1821». Πρόκειται για μια εκδήλωση στην οποία τόσο οι εκπρόσωποι του Συλλόγου Βλάχων Ν. Σερρών «Γεωργάκης Ολύμπιος» και της ΠΟΠΣΒ όσο και η πρόεδρος της Επιτροπής Ελλάδα 2021, Γιάννα Αγγελοπούλου, εξήραν τη συνεισφορά των Βλάχων στον Αγώνα και των ευεργετών στη θεμελίωση του σύγχρονου κράτους.¹⁶³ Στο ίδιο πλαίσιο πρέπει να ενταχθεί και το βίντεο που προετοίμασε η ΠΟΠΣΒ για την προσφορά των Βλάχων στην

¹⁶⁰ «Η Επανάσταση του 1821 μέσα από το βλάχικο τραγούδι». Εκδήλωση του Συλλόγου Βλάχων Βέροιας, <https://faretra.info/2017/03/07/epanastasi-1821-mesa-vlachiko-tragoudi-ekdilosi-tou-sillogou-vlachon-veroias/>, και <https://www.youtube.com/watch?v=R5pNva1tSVk>, (ημερομηνία πρόσβασης 20/5/2022)

¹⁶¹ Σύλλογος Βλάχων Βέροιας (Sutsata Armânjilor Di Veria), Calendaru, Ημερολόγια και «Ημερολόγιο Συλλόγου Βλάχων Βέροιας 2021: "Αρματολισμός και Βλάχοι" - Μια ενδιαφέρουσα ιστορική προσέγγιση», <https://faretra.info/2021/01/08/imerologio-sillogou-vlachon-veroias-2021-armatolismos-kai-vlachoi-mia-enderousa-istoriki-prosengisi/>, (ημερομηνία πρόσβασης 20/5/2022)

¹⁶² Αρματολισμός και Βλάχοι - Διαδικτυακή Συζήτηση, <https://www.adeti.gr/%CE%B5%CE%BA%CE%B4%CE%AE%CE%BB%CF%89%CF%83%CE%B7/16-01-2021/%CE%B1%CF%81%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B2%CE%BB%CE%AC%CF%87%CE%BF%CE%B9-%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CF%84%CF%85%CE%B1%CE%BA%CE%AE-%CF%83%CF%85%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7>, (ημερομηνία πρόσβασης 20/5/2022)

¹⁶³ «Η μεγάλη εκδήλωση της ΠΟΠΣ ΒΛΑΧΩΝ για τα 200 χρόνια από την Ελληνική επανάσταση, με θέμα: "Η προσφορά των Βλάχων στην επανάσταση του 1821"., Σάββατο 11 Σεπτεμβρίου 2021 στις Σέρρες», <https://vlachs-popsv.gr/%ce%b7-%ce%bc%ce%b5%ce%b3%ce%ac%ce%bb%ce%b7-%ce%b5%ce%ba%ce%b4%ce%ae%ce%bb%cf%89%cf%83%ce%b7-%cf%84%ce%b7%cf%82-%cf%80%ce%bf%cf%80%cf%83-%ce%b2%ce%bb%ce%b1%cf%87%cf%89%ce%bd-%ce%b3%ce%b9%ce%b1/>, και <https://www.youtube.com/watch?v=a98zvSyMv9g>, (ημερομηνία πρόσβασης 20/5/2022)

Επανάσταση του 1821 και αναρτήθηκε στον επίσημο ιστότοπο της Επιτροπής *Ελλάδα 2021*.¹⁶⁴

Τέλος, αυτό που προκύπτει από την περιήγηση στους ιστότοπους των συλλόγων Βλάχων είναι ότι η ατομική μνήμη συμπληρώνει τη συλλογική μνήμη. Επίσης, η συλλογική μνήμη καλύπτει τις ανάγκες της συλλογικής ταυτότητας των συγκεκριμένων ομάδων και στην προκειμένη περίπτωση παράγεται μέσα από τις εκδηλώσεις που οργανώνουν οι σύλλογοι. Αξιοσημείωτη είναι η εκδήλωση που πρόκειται να πραγματοποιηθεί στις 6 Ιουνίου 2022 στη Θεσσαλονίκη από την ΠΟΠΣΒ με τη συμμετοχή της Ομοσπονδίας Προσφυγικών Σωματείων Ελλάδας. Πρόκειται για εκδήλωση μνήμης με αφορμή τα 100 χρόνια από τη Μικρασιατική Καταστροφή στην οποία τα γεγονότα της μικρασιατικής εκστρατείας, της καταστροφής και του ξεριζωμού των Μικρασιατών θα παρουσιαστούν μέσα από τις αφηγήσεις των Βλάχων που συμμετείχαν σε αυτά.¹⁶⁵ Η ανάρτηση της ΠΟΠΣΒ κοινοποιήθηκε άμεσα τόσο από απλά μέλη της ομάδας όσο και από τους διαχειριστές άλλων συλλόγων Βλάχων και συνοδεύτηκε από δεκάδες θετικά σχόλια.

Γίνεται λοιπόν σαφές ότι τις τελευταίες δεκαετίες η διακίνηση ιστοριών και ερμηνειών τους γίνεται μέσα από μπλογκ, φόρουμ και ιστότοπους προσωπικούς και θεσμικούς. Πολύ συχνά μέσα από αυτούς τους διαδικτυακούς τόπους εκφράζονται απόψεις που έρχονται σε αντιπαράθεση με την «επίσημη» ιστορία ή την ακαδημαϊκή ιστορία. Οι διαφορετικές διηγήσεις του παρελθόντος, συνήθως, οδηγούν σε συγκρούσεις και ανταγωνισμούς. Επιπλέον, στην εποχή της κυριαρχίας του διαδικτύου θεωρείται αυτονόητο ότι η ιστορία δεν είναι αποκλειστική υπόθεση των ιστορικών. Οι «πόλεμοι για την ιστορία» που τα τελευταία χρόνια έχουν γράψει πολλά και ποικίλα επεισόδια αποδεικνύουν ότι εκτός από το ενδιαφέρον ενός ετερόκλητου κοινού για τα ιστορικά θέματα κυρίαρχο στοιχείο αποτελεί η ανάγνωση του παρόντος μέσα από παρελθόν.

¹⁶⁴ «Αυτοί που μίλησαν για την ελευθερία», *Ελλάδα 2021*, 16/6/2021, https://greece2021.gr/synergasies/5938-aftoi-pou-milisan-gia-tin-elftheria.html?fbclid=IwAR3u_t8k74hU2TDE1uV0GFyi_w38WKLjsX5Gk_ezTNUuwUxOc-j315U1wZo, (ημερομηνία πρόσβασης 20/5/2022)

¹⁶⁵ Σελίδα στο facebook της Πανελληνίας Ομοσπονδίας Πολιτιστικών Συλλόγων Βλάχων, <https://www.facebook.com/%CE%A0%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%AE%CE%BD%CE%B9%CE%B1-%CE%9F%CE%BC%CE%BF%CF%83%CF%80%CE%BF%CE%BD%CE%B4%CE%AF%CE%B1-%CE%A0%CE%BF%CE%BB%CE%A3%CF%85%CE%BB%CE%BB%CF%8C%CE%B3%CF%89%CE%BD-%CE%92%CE%BB%CE%AC%CF%87%CF%89%CE%BD-1628114140799836>, (ημερομηνία πρόσβασης 20/5/2022)

2.2 Η Πανελλήνια Ομοσπονδία Πολιτιστικών Συλλόγων Βλάχων

Το 1985 ιδρύθηκε η Πανελλήνια Ένωση Πολιτιστικών Συλλόγων Βλάχων, η οποία τον Μάρτιο του 2001 μετονομάστηκε σε Πανελλήνια Ομοσπονδία Πολιτιστικών Συλλόγων Βλάχων (ΠΟΠΣΒ).

Σύμφωνα με το άρθρο 2 του καταστατικού της *«σκοπός της Ομοσπονδίας είναι η σύσφιξη των σχέσεων των Συλλόγων-μελών, η ανάπτυξη του πνεύματος συναδέλφωσης και αλληλεγγύης μεταξύ τους, η διατήρηση της γλώσσας, η διατήρηση και διάδοση των εθίμων και των παραδόσεων των Βλάχων, η αναβίωση ηθογραφικών και λαογραφικών στοιχείων καθώς και η αναγνώριση, με κάθε μέσο, του ρόλου των Βλάχων μέσα στην ιστορία του Ελληνισμού. Επίσης ο προσδιορισμός της εθνικής, φυλετικής, και ιστορικής τους ταυτότητας, που τους καθορίζει αναπόσπαστο στοιχείο του Ελληνικού γένους από την καταβολή του, ταυτότητας που συνέβαλε θετικά στη σύνθεση, ανάπτυξη και επιβίωση του Ελληνικού γένους.»*¹⁶⁶

Στην ΠΟΠΣΒ συμμετέχουν όλοι οι Σύλλογοι Βλάχων – στην Ελλάδα και στη διασπορά – που αποδέχονται το καταστατικό της Ομοσπονδίας.

Η ΠΟΠΣΒ συνδιοργανώνει κάθε καλοκαίρι το Πανελλήνιο Αντάμωμα Βλάχων με κατά τόπους Συλλόγους Βλάχων. Το τελευταίο, το 35^ο, οργανώθηκε τα 2019 στα Τρίκαλα και το επόμενο – μετά από την αναγκαστική διακοπή που επέβαλαν οι συνθήκες της πανδημίας – θα πραγματοποιηθεί στη Νάουσα στις 8-10 Ιουλίου 2022 και θα είναι αφιερωμένο στην επέτειο των 200 ετών από το Ολοκαύτωμα της πόλης.¹⁶⁷ Πρόκειται για έναν θεσμό που ξεκίνησε το 1984 με πρωτοβουλία του Συλλόγου Βλάχων Βέροιας στο Σέλι, όπου φιλοξενήθηκαν τα πέντε πανελλήνια ανταμώματα της πρώτης δεκαετίας. Οι τριήμερες εκδηλώσεις που πραγματοποιούνται σε διάφορα βλαχοχώρια της Ελλάδας προσελκύουν το ενδιαφέρον και τη συμμετοχή χιλιάδων Βλάχων και μη και προβάλλουν την πολιτιστική παράδοση των Βλάχων. Ο επισκέπτης του ιστότοπου της Ομοσπονδίας μπορεί να βρει πλούσιο υλικό από τα δέκα τελευταία Πανελλήνια ανταμώματα (από το

¹⁶⁶ Καταστατικό της ΠΟΠΣΒ, <https://vlachs-popsv.gr/katastatiko/>, (ημερομηνία πρόσβασης 8/1/2022)

¹⁶⁷ 36ο Πανελλήνιο Αντάμωμα Βλάχων, <https://www.naoussa.gr/news/36o-panellinio-antamoma-vlachon-5054>, (ημερομηνία πρόσβασης 25/5/2022)

2010 έως το 2019).¹⁶⁸ Επίσης, στο youtube υπάρχει ερασιτεχνική λήψη από το 1^ο Αντάμωμα Βλάχων στο Σέλι στις 24/6/1984.¹⁶⁹

Επιπλέον, η ΠΟΠΣΒ έχει διοργανώσει μέχρι σήμερα δεκαεννέα Πανελλήνια Συμπόσια Ιστορίας, Λαογραφίας, Βλάχικης Παραδοσιακής Μουσικής και Χορών. Από τα πρακτικά των εργασιών των Σεμιναρίων και των Συμποσίων φαίνεται ότι τα θέματα ενδιαφέροντος σχετίζονται όχι μόνο με την παραδοσιακή μουσική, το τραγούδι, τις παραδοσιακές φορεσιές, τα επαγγέλματα των Βλάχων αλλά και την προσφορά τους στον Ελληνισμό και στη διαμόρφωση της ελληνικής ταυτότητας, στη συμβολή τους στην αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων και στον Μακεδονικό Αγώνα.¹⁷⁰

Από τα παραπάνω συμπεραίνεται ότι η ΠΟΠΣΒ με τις δράσεις που οργανώνει υποστηρίζει και υλοποιεί τους καταστατικούς σκοπούς της ίδρυσής της. Ιδιαίτερη έμφαση φαίνεται πως δίνεται στη διατήρηση και διάδοση των βλάχικων εθίμων, των χορών και των τραγουδιών. Στο θέμα της διατήρησης της γλώσσας, όπως θα φανεί στη συνέχεια της εργασίας, η καταστατική δέσμευση παρουσιάζει ορισμένες μετατοπίσεις ιδιαίτερα την τελευταία δεκαετία.

2.3 Η Παγκόσμια Βλάχικη Αμφικτιονία

Τον Ιούνιο του 2012 ιδρύθηκε η Παγκόσμια Βλάχικη Αμφικτιονία (ΠΒΑ). Στις 30 Ιουνίου 2012 στην Καλαμπάκα συγκροτήθηκε σε σώμα το πρώτο Δ.Σ. και ακολούθησε η πρώτη ανοικτή συνδιάσκεψη στην οποία παρευρέθησαν εκπρόσωποι συλλόγων Βλάχων από την Ελλάδα και το εξωτερικό.¹⁷¹ Πρόκειται για έναν τριτοβάθμιο φορέα με έδρα το Μέτσοβο, ο οποίος, σύμφωνα με το καταστατικό του, έχει ως στόχο να επανασυνδέσει τους βλαχόφωνους της διασποράς με το μητροπολιτικό τους κέντρο, την Ελλάδα, και

¹⁶⁸ Ανταμώματα, (από το 26^ο έως το 35^ο Αντάμωμα Βλάχων), <https://vlachs-popsv.gr/category/antamomata/>, (ημερομηνία πρόσβασης 8/1/2022)

¹⁶⁹ 1^ο Αντάμωμα Βλάχων στο Σέλι, <https://www.youtube.com/watch?v=aRXYDv2z9Bk>, (ημερομηνία πρόσβασης 8/1/2022)

¹⁷⁰ Συμπόσια (Από το 11^ο έως το 19^ο Πανελλήνιο Συμπόσιο Ιστορίας, Λαογραφίας, Βλάχικης Παραδοσιακής Μουσικής και Χορών), <https://vlachs-popsv.gr/category/simposia/>, (Ημερομηνία πρόσβασης 8/1/2022)

¹⁷¹ «Δελτία τύπου Π.Ο.Π.Σ.Β & Π.Β.Α, “Παγκόσμια Βλάχικη Αμφικτιονία - Δελτίο τύπου”», <https://www.vlahoi.net/deltia-tipou-popsv/amfiktionia-deltio-tipou-30-6-12> (Ημερομηνία πρόσβασης 15/2/2022)

ταυτόχρονα να αναδείξει την ιστορική τους ταυτότητα ως στοιχείου άρρηκτα συνδεδεμένου με το σύγχρονο ελληνικό έθνος.¹⁷²

Σύμφωνα με τον πρόεδρο της ΠΟΠΣΒ Μιχάλη Μαγειρία, ο οποίος διατελεί και πρόεδρος της ΠΒΑ, η ίδρυση της ΠΒΑ πιστοποιεί ότι η Ελλάδα αποτελεί την «κοιτίδα της απανταχού βλαχόφωνης ρωμοσύνης».¹⁷³ Οι δράσεις που οργανώθηκαν από την ΠΒΑ κατά τη διάρκεια της δεκαετίας 2012-2022 στοχεύουν στη δημιουργία πάγιων και σταθερών δεσμών μεταξύ των βλαχόφωνων ανά την υφήλιο με την Ελλάδα και τον πολιτισμό της αλλά και στη δημιουργία δεσμών φιλίας ανάμεσα στην Ελλάδα και στις χώρες που κατοικούν οι Βλάχοι της διασποράς.

Στο πλαίσιο αυτό στο διάστημα από το 2012 έως το 2019 οργανώθηκαν έξι συνδιασκέψεις της ΠΒΑ. Η 3η συνδιάσκεψη της Παγκόσμιας Βλαχικής Αμφικτιονίας οργανώθηκε στις 8 Οκτωβρίου 2012 στο Τορόντο.¹⁷⁴ Στις εργασίες της συνδιάσκεψης συμμετείχαν εκπρόσωποι της Ένωσης Βλάχων Ελλάδος του Καναδά, του Συλλόγου Μηλιάς Μετσόβου του Τορόντο αλλά και εκπρόσωποι συλλόγων της ομογένειας, όπως της Παμμακεδονικής Ένωσης Καναδά, της Πανηπειρωτικής Ένωσης, της Ποντιακής Αδελφότητας, του Συλλόγου Γρεβενιωτών του Τορόντο καθώς και εκπρόσωποι της Πολιτείας και της Εκκλησίας. Μεταξύ άλλων από τις εργασίες της 3^{ης} συνδιάσκεψης αποφασίστηκε να συνεργαστούν όλοι για να πετύχουν τη διάσωση «της ελληνοβλάχικης πολιτιστικής παράδοσης» και «της σημαντικής προφορικής βλαχικής διαλεκτικής παρακαταθήκης».¹⁷⁵

Η 4^η Συνδιάσκεψη της Παγκόσμιας Βλαχικής Αμφικτιονίας διεξήχθη στις 8 και 9 Ιουνίου 2013 στην Κορυτσά της Αλβανίας.¹⁷⁶ Στις εργασίες της συνδιάσκεψης συμμετείχαν εκπρόσωποι βλάχικων συλλόγων της Αλβανίας (της Ένωσης Βλάχων Αλβανίας, του

¹⁷² Μιχάλης Μαγειρία, «Εισήγηση του προέδρου της ΠΟΠΣ Βλάχων και προέδρου της Παγκόσμιας Βλαχικής Αμφικτιονίας», στο *Βλάχοι Ιστορία - Τέχνη - Πολιτισμός*, Κεφαλόβρυσο Ιωαννίνων, 2019, σελ. 19-20

<https://vlachs-popsv.gr/wp-content/uploads/2020/05/%CE%92%CE%BB%CE%AC%CF%87%CE%BF%CE%B9-%CE%99%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1-%CE%A4%CE%AD%CF%87%CE%BD%CE%B7-%CE%A0%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82.pdf>, (ημερομηνία πρόσβασης 15/2/2022)

¹⁷³ Στο ίδιο, σελ. 21

¹⁷⁴ Δελτία τύπου Π.Ο.Π.Σ.Β & Π.Β.Α, «Η 3η συνδιάσκεψη της Παγκόσμιας Βλαχικής Αμφικτιονίας στο Τορόντο του Καναδά», 24/10/12, <https://vlahoi.net/deltia-tipou-popsv/amfiktionia-3h-sindiaskepsi-toronto>, (Ημερομηνία πρόσβασης 15/2/2022)

¹⁷⁵ Στο ίδιο

¹⁷⁶ Δελτία τύπου Π.Ο.Π.Σ.Β & Π.Β.Α, «Δελτίο τύπου - 4η συνδιάσκεψη Παγκόσμιας Βλαχικής Αμφικτιονίας», 12/06/13, <https://vlahoi.net/deltia-tipou-popsv/deltio-tipou-pva-4i-sindiaskepsi>, (Ημερομηνία πρόσβασης 15/2/2022)

Συλλόγου Βλάχων Κορυτσάς «Μάνδρα»), της Βόρειας Μακεδονίας (του Συλλόγου Βλάχων του Κρουσόβου και του Μοναστηρίου) αλλά και εκπρόσωποι βλάχικων φορέων της Γερμανίας, του Καναδά και της Ελλάδας.¹⁷⁷ Στη συνδιάσκεψη παρευρέθησαν εκπρόσωποι της τοπικής αυτοδιοίκησης, της πανεπιστημιακής κοινότητας και οικονομικοί παράγοντες της Κορυτσάς. Στο πλαίσιο των εργασιών της 4^{ης} συνδιάσκεψης ο ομότιμος καθηγητής Γλωσσολογίας του ΑΠΘ Αντώνης Μπουσμπούκης εκφώνησε ομιλία με θέμα «Η σχέση των Βλάχων με την εθνική τους γλώσσα, την ελληνική».¹⁷⁸ Ο καθηγητής υποστήριξε ότι οι Βλάχοι παρέφρασαν τα λόγια του ρωμαίου αυτοκράτορα Αδριανού «σκέφτομαι ελληνικά και διατάζω λατινικά» χρησιμοποιώντας τη βλάχικη γλώσσα εντός της οικίας και της οικογένειας και την ελληνική γλώσσα στον προφορικό και γραπτό λόγο της δημόσιας ζωής. Έκανε, επίσης, εκτενή αναφορά στη συμβολή των λόγιων Βλάχων στα ελληνικά γράμματα αλλά και των απλών κτηνοτρόφων, βοσκών, κυρατζήδων στη διάδοση του ελληνικού δημοτικού τραγουδιού. Τέλος, επισήμανε τα γλωσσικά δάνεια της βλάχικης γλώσσας σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας.¹⁷⁹

Η 5^η συνδιάσκεψη της Παγκόσμιας Βλαχικής Αμφικτιονίας πραγματοποιήθηκε το Σάββατο 2 Νοέμβριου 2013 στη Φρανκφούρτη με τη συμμετοχή του Συλλόγου Ελλήνων Βλάχων Όφενμπαχ - Φρανκφούρτης, του Συνδέσμου Κεφαλοβρυσιτών Γερμανίας, του Πανελληνίου Βλάχικου Συλλόγου AUGSBURG und SCHWABEN, του Συλλόγου Κοκινόπλιτών Μονάχου και των εκπροσώπων της ΠΟΠΣΒ.¹⁸⁰

Η 6^η Συνδιάσκεψη της Παγκόσμιας Βλαχικής Αμφικτιονίας πραγματοποιήθηκε στις 14 Νοεμβρίου 2014 στην αίθουσα εκδηλώσεων του ελληνικού Γραφείου Τύπου και του ΕΟΤ στο Μανχάταν της Νέας Υόρκης.¹⁸¹ Στην ομιλία του ο πρόεδρος της ΠΒΑ Μιχάλης Μαγειρίας αναφέρθηκε στην επιχείρηση υπονόμευσης του βλαχόφωνου στοιχείου ως αδιαχώριστο συστατικό του σύγχρονου ελληνικού Έθνους η οποία εκπορεύεται από κέντρα του εξωτερικού κάνοντας ιδιαίτερη μεία στη δράση του «Συμβουλίου των

¹⁷⁷ Στο ίδιο

¹⁷⁸ Αντώνης Μπουσμπούκης, «Η σχέση των Βλάχων με την εθνική τους γλώσσα, την ελληνική», (Ομιλία στην 4η συνδιάσκεψη της Παγκόσμιας Βλαχικής Αμφικτιονίας), <https://www.vlahoi.net/vlahiki-glossa/vlahoi-kai-elliniki-glossa>, 26/06/13, (Ημερομηνία πρόσβασης 15/2/2022)

¹⁷⁹ Στο ίδιο

¹⁸⁰ Δελτία τύπου Π.Ο.Π.Σ.Β & Π.Β.Α, «Η 5η συνδιάσκεψη της Παγκόσμιας Βλαχικής Αμφικτιονίας στη Φρανκφούρτη», 17/11/13, <https://vlahoi.net/deltia-tipou-popsv/pva-5i-sindiaskepsi>, (Ημερομηνία πρόσβασης 15/2/2022)

¹⁸¹ «Η 6η συνδιάσκεψη της Παγκόσμιας Βλαχικής Αμφικτιονίας στη Νέα Υόρκη», *tameteora.gr*, 28/11/2014, <https://www.tameteora.gr/eidhseis/kosmos/21345/h-6-2/>, (Ημερομηνία πρόσβασης 16/2/2022)

Μακεδονοαρμάνων». Αυτό, σύμφωνα με τον Μιχάλη Μαγειρία, επιχειρεί αβάσιμα και παράνομα να εκπροσωπήσει το βλαχόφωνο στοιχείο στα διεθνή συνέδρια.¹⁸²

Η 7^η Συνδιάσκεψη διεξήχθη στη Βουδαπέστη στις 13 Μαΐου 2017 υπό την αιγίδα του Μητροπολίτη Αυστρίας, Έξαρχου Ουγγαρίας και Μεσευρώπης Αρσένιου με αφορμή τη συμπλήρωση εκατό χρόνων από τον θάνατο του Ευγένιου Δούμτσα (Dumcsa Jenő), του πρώτου δημάρχου της πόλης του Αγίου Αντρέα (Szentendre).¹⁸³ Ο Σεβασμιότατος κ. Αρσένιος στον χαιρετισμό που απηύθυνε τόνισε τη σημασία της παρουσίας των Βλάχων στην Κεντρική Ευρώπη και στις σχέσεις τους με το ελληνικό και το χριστιανικό πνεύμα.¹⁸⁴ Κατά τη διάρκεια των εργασιών της συνδιάσκεψης παρουσιάστηκε το βιβλίο του Βασιλείου Σταματόπουλου με τίτλο *Οι Μακεδονοβλάχοι (17ος-19ος αι.) Έλληνες Βλάχοι στην Κεντροανατολική Ευρώπη. Η Αποκατάσταση της Αλήθειας* το οποίο σύμφωνα με χαιρετισμούς των παρευρισκομένων αντιμετωπίζει τη ρουμανική προπαγάνδα και αποκαθιστά την αλήθεια ενώ σύμφωνα με όσα αναφέρθηκαν στον χαιρετισμό που απέστειλε ο ρωμανιστής – βαλκανιολόγος Αχιλλέας Λαζάρου το βιβλίο αντικαθιστά την απουσία της ελληνικής Πολιτείας.¹⁸⁵

Η 8^η Παγκόσμια Συνδιάσκεψη πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα, στο Αίθριο του Ζαπτείου Μεγάρου, στις 12 και 13 Οκτωβρίου 2019 με τη συμμετοχή εκπροσώπων συλλόγων Βλάχων από τη Γευγελή και το Κρούσοβο της Βόρειας Μακεδονίας, της Κορυτσάς και των Τιράνων και την παρουσία εκπροσώπων της ελληνικής κυβέρνησης, βουλευτών και εκπροσώπων της αυτοδιοίκησης.¹⁸⁶ Την πρώτη ημέρα των εργασιών της Συνδιάσκεψης η

¹⁸² Στο ίδιο

¹⁸³ «Συνέδριο Βλάχων, παρουσίαση βιβλίου και 7η Ανοιχτή συνδιάσκεψη της Παγκόσμιας Βλάχικης Αμφικτιονίας», <https://www.panhellenicpost.com/>, 18/5/2017, <https://www.panhellenicpost.com/2017/05/18/%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%AD%CE%B4%CF%81%CE%B9%CE%BF-%CE%B2%CE%BB%CE%AC%CF%87%CF%89%CE%BD-%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%AF%CE%B1%CF%83%CE%B7-%CE%B2%CE%B9%CE%B2%CE%BB%CE%AF%CE%BF%CF%85-%CE%BA/> (Ημερομηνία πρόσβασης 16/2/2022)

¹⁸⁴ «Συνδιάσκεψη τής Παγκόσμιας Βλάχικης Αμφικτιονίας στη Βουδαπέστη», [Μητρόπολη Αυστρίας Έξαρχία Ούγγαρίας και Μεσευρώπης](#), (Ημερομηνία πρόσβασης 16/2/2022)

¹⁸⁵ «Συνέδριο Βλάχων, παρουσίαση βιβλίου και 7η Ανοιχτή συνδιάσκεψη της Παγκόσμιας Βλάχικης Αμφικτιονίας», 18/5/2017, <https://www.panhellenicpost.com/2017/05/18/%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%AD%CE%B4%CF%81%CE%B9%CE%BF-%CE%B2%CE%BB%CE%AC%CF%87%CF%89%CE%BD-%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%AF%CE%B1%CF%83%CE%B7-%CE%B2%CE%B9%CE%B2%CE%BB%CE%AF%CE%BF%CF%85-%CE%BA/> (Ημερομηνία πρόσβασης 16/2/2022)

¹⁸⁶ «8η Συνδιάσκεψη της Παγκόσμιας Βλάχικης Αμφικτιονίας 12 & 13 Οκτωβρίου 2019, Δελτίο Τύπου», <https://vlachs-popsv.gr/8%CE%B7-%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%B4%CE%B9%CE%AC%CF%83%CE%BA%CE%B5%CF%88%CE>

καθηγήτρια του Πάντειου Πανεπιστημίου Ματούλα Τομαρά – Σιδέρη εκφώνησε ομιλία με θέμα «Η συμβολή των Βλάχων Ευεργετών στην ανάπτυξη της Ελλάδος» στην οποία αναφέρθηκε στην προσφορά των Βλάχων στην Εθνεγερσία, στα γράμματα, στον «κοινοτισμό» και τον «ευεργετισμό».¹⁸⁷ Ακολούθησε η ομιλία του καθηγητή Διεθνούς Δικαίου και Εξωτερικής Πολιτικής στο Πάντειο Πανεπιστήμιο Άγγελου Συρίγου με θέμα «Το ανήκειν στο Ελληνικό Έθνος και η γλωσσική ιδιαιτερότητα των Βλάχων». Ο Άγγελος Συρίγος τόνισε με έμφαση την ελληνική συνείδηση των Βλάχων δίνοντας το παράδειγμα της Αλσατίας, που ανήκει στη Γαλλία και οι κάτοικοί της παρόλο που μιλούν μια γερμανική διάλεκτο αισθάνονται Γάλλοι για να αποδείξει με αυτό ότι η άποψη «άμα δεν μιλάς μία γλώσσα, είναι δείγμα μειονοτικής ταυτότητας» δεν ισχύει ούτε στα Βαλκάνια ούτε στην Ευρώπη.¹⁸⁸ Αναφέρθηκε, επίσης, στην άποψη ορισμένων κύκλων που τα τελευταία χρόνια «ζαναμάχουν» την ιστορία και θεωρούν ότι οι Βλάχοι «δεν μιλάνε Ελληνικά, άρα δεν είναι Έλληνες» παραβλέποντας, όμως, το δικαίωμα που έχουν να αυτοπροσδιορίζονται. Τέλος, έκανε ιδιαίτερη αναφορά στη ρουμανική προπαγάνδα κατά τη διάρκεια των δύο Παγκοσμίων Πολέμων αλλά και στη σύγχρονη εποχή, η οποία όμως έχει, κατά την άποψή του, ελάχιστη αποδοχή.¹⁸⁹

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι η ΠΒΑ στην εικοσαετή ιστορία της οργανώνει εκδηλώσεις στην Ελλάδα και στον υπόλοιπο κόσμο προκειμένου να κοινοποιήσει προς όλες τις κατευθύνσεις την άποψή της που αποτελεί και βασική καταστατική αρχή ότι, δηλαδή, οι Βλάχοι αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα του ελληνισμού και ο ελλαδικός χώρος αποτελεί την κοιτίδα της βλαχόφωνης ρωμιοσύνης.

[%B7-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CF%80%CE%B1%CE%B3%CE%BA%CF%8C%CF%83%CE%BC%CE%B9%CE%B1%CF%82-%CE%B2%CE%BB%CE%B1%CF%87%CE%B9%CE%BA%CE%AE/](#), (Ημερομηνία πρόσβασης 16/2/2022)

¹⁸⁷ Ματούλα Τομαρά – Σιδέρη, «Η συμβολή των Βλάχων Ευεργετών στην ανάπτυξη της Ελλάδος», (ομιλία στην 8^η Συνδιάσκεψη της Παγκόσμιας Βλάχικης Αμφικτιονίας, Αθήνα 12 - 13 Οκτωβρίου 2019)

<https://www.academia.edu/40693536/%CE%97-%CF%83%CF%85%CE%BC%CE%B2%CE%BF%CE%B%CE%AE-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%92%CE%BB%CE%AC%CF%87%CF%89%CE%BD-%CE%95%CF%85%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B5%CF%84%CF%8E%CE%BD-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CF%80%CF%84%CF%85%CE%BE%CE%B7-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%95%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%BF%CF%82>, (ημερομηνία πρόσβασης 16/2/2022)

¹⁸⁸ Θωμάϊς Παριανού, «Η 8η Συνδιάσκεψη της Παγκόσμιας Βλαχικής Αμφικτιονίας», <http://www.arxeion-politismou.gr/2019/11/8i-syndiaskepsi-pagkosmias-Vlaxikis-Amfiktyonias.html>, (ημερομηνία πρόσβασης 16/2/2022)

¹⁸⁹ Στο ίδιο

2.4 Η Επιστημονική Εταιρία Μελέτης του Πολιτισμού των Βλάχων

Στις 28 Μαρτίου του 2019 ιδρύθηκε στη Λάρισα η Επιστημονική Εταιρία Μελέτης του Πολιτισμού των Βλάχων (ΕΕΜΠΒ). Σύμφωνα με το άρθρο 2 του καταστατικού της «σκοπός της Εταιρείας είναι η έρευνα, η καταγραφή και η μελέτη όλων των μορφών του πολιτισμού των Βλάχων με έμφαση στη γλώσσα και τις γεωγραφικές ποικιλίες της.»¹⁹⁰

Την Εταιρία συγκρότησαν επιστήμονες, οι οποίοι στην προσπάθειά τους να υλοποιήσουν τους σκοπούς ίδρυσης της Εταιρίας διοργάνωσαν άμεσα Επιστημονική Ημερίδα σε συνεργασία με το Τμήμα Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων στις 9 Νοεμβρίου 2019 με τίτλο «*Η γραπτή απόδοση των γλωσσών προφορικής παράδοσης: Η περίπτωση της βλάχικης γλώσσας*».¹⁹¹

Οι δύο επόμενες εκδηλώσεις της Εταιρίας, τον Οκτώβριο και τον Δεκέμβριο του 2020, πραγματοποιήθηκαν διαδικτυακά λόγω της πανδημίας του κορωνοϊού. Η πρώτη είχε θέμα «*Πολιτισμός ή πολιτισμοί των Βλάχων;*»¹⁹² και η δεύτερη «*Οι Βλάχοι και οι μουσικές τους*»¹⁹³

Τον επόμενο χρόνο, το 2021, η Επιστημονική Εταιρία Μελέτης του Πολιτισμού των Βλάχων διαμόρφωσε και υπέβαλε στο Υπουργείο Πολιτισμού & Αθλητισμού την πρόταση «*Δημιουργία ψηφιακής βάσης δεδομένων μνημείων του λόγου των Ελλήνων Βλάχων*» η οποία αξιολογήθηκε από την αρμόδια επιτροπή του Υπουργείου Πολιτισμού και αποφασίστηκε να ενισχυθεί οικονομικά με το ποσό 19.400 ευρώ διότι «*συμβάλλει με τρόπο συστηματικό στην ανάδειξη του πλουραλιστικού χαρακτήρα της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς της Ελλάδας μέσα από την ανάδειξη των προφορικών παραδόσεων των*

¹⁹⁰ Καταστατικό του Σωματείου με την επωνυμία «Επιστημονική Εταιρία Μελέτης του Πολιτισμού των Βλάχων», <https://eempvlachon.com/charter/>, (Ημερομηνία πρόσβασης 8/1/2022)

¹⁹¹ «Ημερίδα: “Η γραπτή απόδοση των γλωσσών προφορικής παράδοσης: Η περίπτωση της βλάχικης γλώσσας”»,

<https://eempvlachon.com/2019/10/08/%ce%b7%ce%bc%ce%b5%cf%81%ce%b9%ce%b4%ce%b1-%ce%b7-%ce%b3%cf%81%ce%b1%cf%80%cf%84%ce%ae-%ce%b1%cf%80%cf%8c%ce%b4%ce%bf%cf%83%ce%b7-%cf%84%cf%89%ce%bd-%ce%b3%ce%bb%cf%89%cf%83%cf%83%cf%8e%ce%bd/>, (Ημερομηνία πρόσβασης 8/1/2022)

¹⁹² Ιστοσελίδα της Επιστημονικής Εταιρίας Μελέτης του Πολιτισμού των Βλάχων «Πολιτισμός ή πολιτισμοί των Βλάχων;», <https://eempvlachon.com/2020/10/22/vlach-culture/>, (Ημερομηνία πρόσβασης 8/1/2022)

¹⁹³ Ιστοσελίδα της Επιστημονικής Εταιρίας Μελέτης του Πολιτισμού των Βλάχων, «Οι Βλάχοι και οι μουσικές τους», <https://eempvlachon.com/2020/12/03/vlachs-music/>, (Ημερομηνία πρόσβασης 8/1/2022)

Ελλήνων Βλάχων». ¹⁹⁴ Δύο μήνες αργότερα όμως με ορθή επανάληψη ανακοινώθηκε ότι δεν επιχορηγείται η συγκεκριμένη δράση. Πρόκειται για ένα θέμα που θα προκαλέσει αντιδράσεις και θα επαναφέρει στο προσκήνιο το θέμα της βλάχικης γλώσσας, του εγγραμματισμού της αλλά και του διλήμματος αν πρόκειται για διάλεκτο ή αυτόνομη γλώσσα.

Η ΕΕΜΠΒ διοργάνωσε την 4^η συζήτηση στρογγυλής τράπεζας με θέμα «*Βλάχοι από τα Βαλκάνια στην Κεντρική Ευρώπη*» στις 11 Μαρτίου 2022. Τη συζήτηση, που διεξήχθη διαδικτυακά, συντόνισε ο Νικόλαος Σιώκης. Εισηγητές ήταν η Βάσω Σειρηνίδου, επίκουρη καθηγήτρια Νέου Ελληνισμού του ΕΚΠΑ, η οποία αναφέρθηκε στις «Εκδοχές της βλάχικης παρουσίας και ταυτότητας στη Βιέννη (18ος αι. – μέσα 19ου αι.)» και ο ερευνητής Γ΄ του Κέντρου Ερεύνης του Μεσαιωνικού και Νέου Ελληνισμού της Ακαδημίας Αθηνών, Ίκαρος Μαντούβαλος, με εισήγηση που είχε τίτλο «Κάτω από την ίδια στέγη: Έλληνες και Βλάχοι στην Πέστη και ένα αναπόφευκτο διαζύγιο (18ος αι.-19ος αι.)». ¹⁹⁵

Στις 2 Μαΐου 2022 διοργανώθηκε η 5^η συζήτηση στρογγυλής τράπεζας με θέμα: «*Griechen-Wallachen στη Διασπορά, 18ος αι. - αρχές 19ου αι.*». Εισηγήτρια είναι η Όλγα Κατσιαρδή-Hering, ομότιμη καθηγήτρια Ιστορίας Νέου Ελληνισμού του ΕΚΠΑ και επίτιμο μέλος της Επιστημονικής Εταιρίας Μελέτης του Πολιτισμού των Βλάχων. ¹⁹⁶

Τέλος, έχει ανακοινωθεί η διοργάνωση του 1^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου που θα πραγματοποιηθεί στις 11 και 12 Νοεμβρίου 2022 στην Κοζάνη με θέμα «*Οι Βλάχοι της Ελλάδας: ταυτότητες και ετερότητες στον χώρο και τον χρόνο*». Το συνέδριο συνδιοργανώνει η ΕΕΜΠΒ με τον τομέα Λαογραφίας του τμήματος Ιστορίας – Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και το Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών

¹⁹⁴ Ιστοσελίδα της Επιστημονικής Εταιρίας Μελέτης του Πολιτισμού των Βλάχων, «Δελτίο Τύπου της ΕΕΜΠΒ», <https://eempvlachon.com/2021/10/05/%ce%b4%ce%b5%ce%bb%cf%84%ce%b9%ce%bf-%cf%84%cf%85%cf%80%ce%bf%cf%85/>, (Ημερομηνία πρόσβασης 8/1/2022)

¹⁹⁵ «Βλάχοι από τα Βαλκάνια στην Κεντρική Ευρώπη», Ιστοσελίδα της Επιστημονικής Εταιρίας Μελέτης του Πολιτισμού των Βλάχων, <https://eempvlachon.com/2022/03/02/%ce%b2%ce%bb%ce%ac%cf%87%ce%bf%ce%b9-%ce%b1%cf%80%cf%8c-%cf%84%ce%b1-%ce%b2%ce%b1%ce%bb%ce%ba%ce%ac%ce%bd%ce%b9%ce%b1-%cf%83%cf%84%ce%b7%ce%bd-%ce%ba%ce%b5%ce%bd%cf%84%cf%81%ce%b9%ce%ba%ce%ae-%ce%b5/>, (Ημερομηνία πρόσβασης 13/3/2022)

¹⁹⁶ Σελίδα στο facebook της ΕΕΜΠΒ, Εκδήλωση από το χρήστη Επιστημονική Εταιρία Μελέτης του Πολιτισμού των Βλάχων, <https://www.facebook.com/events/709851720254373/?ref=newsfeed>, (Ημερομηνία πρόσβασης 10/5/2022)

του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας και έχει σκοπό να παρουσιάσει τις πρόσφατες μελέτες που αφορούν στην ιστορία, τη λαογραφία και τη γλώσσα των Βλάχων.¹⁹⁷

Από τα παραπάνω προκύπτει το συμπέρασμα ότι η ΕΕΜΠΒ στο σύντομο διάστημα που μεσολαβεί από την ίδρυσή της μέχρι σήμερα έχει καταφέρει να υλοποιήσει τους σκοπούς της ίδρυσής της οργανώνοντας επιστημονικές ημερίδες με θεματολογία σχετική με την ιστορία και τον πολιτισμό των Βλάχων. Είναι σαφές ότι δίνει ιδιαίτερη έμφαση στη γλώσσα και την καταγραφή των ποικίλων μορφών της.

¹⁹⁷ Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Πρόσκληση Συμμετοχής στο 1ο Πανελλήνιο Συνέδριο: «Οι Βλάχοι της Ελλάδας. Ταυτότητες και Ετερότητες στον Χώρο και τον Χρόνο» – Κοζάνη, 11- 12 Νοεμβρίου 2022, <https://www.uoi.gr/prosklisi-symmetochis-sto-1o-panellinio-synedrio-oi-vlachoi-tis-elladas-taytotites-kai-eterotites-ston-choro-kai-ton-chrono-kozani-11-12-noemvrioy-2022/>, (ημερομηνία πρόσβασης 6/6/2022)

3^ο Κεφάλαιο: Ζητήματα αντιπαράθεσης

Στο κεφάλαιο αυτό θα επιχειρηθεί η διερεύνηση των ζητημάτων που βρέθηκαν στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος από τις αρχές του 21^{ου} αιώνα μέχρι σήμερα και προκάλεσαν αντιπαραθέσεις γύρω από το «βλάχικο ζήτημα». Μετά την κατάρρευση των καθεστώτων του «υπαρκτού σοσιαλισμού», τη δεκαετία του 1990, τα εθνικά ζητήματα επανήλθαν στο προσκήνιο και απασχόλησαν τη δημόσια ιστορία. Στο επίκεντρο των συζητήσεων βρέθηκε η έξαρση των εθνικισμών και το «μακεδονικό ζήτημα». Στο πλαίσιο αυτό εντάσσονται και οι συζητήσεις για τους Βλάχους, αφού στα γειτονικά κράτη της Αλβανίας και της σημερινής Βόρειας Μακεδονίας κατοικούν βλαχόφωνοι πληθυσμοί.

Τα ζητήματα που απασχολούν τη δημόσια σφαίρα αφορούν στο ζήτημα της καταγωγής των Βλάχων, στην ύπαρξη ή μη βλάχικης μειονότητας ή βλάχικου έθνους καθώς και στο θέμα του εγγραμματισμού και της διδασκαλίας της βλάχικης γλώσσας.

3.1 Η διημερίδα του Κέντρου Ερευνών Μειονοτικών Ομάδων

Το θέμα της βλάχικης γλώσσας βρέθηκε στο επίκεντρο συζητήσεων και αντιπαραθέσεων τον Ιούνιο του 1998. Ένα χρόνο μετά τη Σύσταση 1333 του Συμβουλίου της Ευρώπης «*σχετικά με τη γλώσσα και τον πολιτισμό των Αρωμόνων*» από την επιτροπή πολιτισμού και εκπαίδευσης της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης, διοργανώθηκε στη Λάρισα διημερίδα για τα βλάχικα από το Κέντρο Ερευνών Μειονοτικών Ομάδων (ΚΕΜΟ). Οι εργασίες της διημερίδας στην οποία συμμετείχαν πανεπιστημιακοί δάσκαλοι και άλλοι μελετητές προκάλεσαν ποικίλες αντιδράσεις που εκφράστηκαν από μερίδα του τύπου, από τοπικούς παράγοντες αλλά και μέσω επερωτήσεων που κατατέθηκαν στη Βουλή. Η τοπική εφημερίδα της Λάρισας *Ελευθερία* κυκλοφόρησε με πρωτοσέλιδο τίτλο «*“Μυστική” σύνοδος Βλάχων*» και στο σχετικό δημοσίευμα αναφέρονταν ότι «*πιθανολογείται ότι θα τεθεί ακόμη και θέμα ...βλάχικου κράτους στην Ευρώπη με πρώτο βήμα τη δημιουργία σχολείων για τη διάσωση και διάδοση της βλάχικης γλώσσας*». ¹⁹⁸ Όσα δημοσιεύματα αναφέρονταν στις εργασίες της διημερίδας επέκριναν τους διοργανωτές γιατί δεν προσκάλεσαν τους επίσημους εκπροσώπους των Βλάχων της Ελλάδας και γιατί προσπάθησαν να κρατήσουν της εργασίες μυστικές. Είναι, όμως, γεγονός αδιαμφισβήτητο ότι οι εργασίες ήταν ανοικτές και ότι η Πανελλήνια Ένωση Πολιτιστικών Συλλόγων

¹⁹⁸ «Η “εθνικώς ύποπτη” επιστήμη», *Ελευθεροτυπία*, Ιός, 20/6/1998, <http://www.iospress.gr/mikro1998/mikro19980620.htm>, (ημερομηνία πρόσβασης 7/6/2022)

Βλάχων σύμφωνα με τις δηλώσεις του τότε προέδρου Φώτη Κιλιπίρη «*άν και προσκλήθηκε, όπως ήταν αυτονόητο δεν παρευρέθη*». ¹⁹⁹ Είναι σαφές ότι οι αντιδρώντες διέβλεπαν «εθνικό κίνδυνο» που σχετίζεται με την ύπαρξη μειονοτικών ζητημάτων. ²⁰⁰ Σε ανακοίνωσή της η Ομοσπονδία Ασπροποτάμιων Συλλόγων Πολιτισμικής Ενότητας για το συνέδριο «μυστική σύνοδο», όπως το χαρακτήρισε, έκανε τη διαπίστωση ότι «*αφού η θεωρία της Ρουμανικής δήθεν καταγωγής των Βλάχων απορρίπτεται, σερβίρεται γενικά και αόριστα μια άλλη ανασκευασμένη θεωρία, ότι τάχα οι Βλάχοι αποτελούν κάτι το ξεχωριστό, μια άλλη χωριστή εθνότητα*». ²⁰¹

Οι απόψεις που εκφράστηκαν από τους γλωσσολόγους που συμμετείχαν στη διημερίδα (Ν. Κατσάνης και Κ. Ντίνας) κατέληξαν στη θέση ότι η βλάχικη γλώσσα, η οποία ανήκει στις λιγότερο ομιλούμενες της Ευρώπης, τείνει προς εξαφάνιση αφού τις επόμενες δεκαετίες θα μειώνονται οι ομιλητές της. ²⁰² Από την άλλη, όμως, αντιπαρατέθηκε το ευρωπαϊκό πλαίσιο προστασίας των λιγότερο διαδεδομένων γλωσσών, όπως αυτό επικυρώθηκε από τον Ευρωπαϊκό Χάρτη των τοπικών και περιφερειακών γλωσσών του Συμβουλίου της Ευρώπης το 1992, το οποίο έχει ως κύριο μέλημά του την προστασία των πολιτισμών και όχι των μειονοτήτων. ²⁰³

Οι σύεδροι προβληματίστηκαν για την κατάσταση και τη χρήση της γλώσσας σήμερα. Όλοι συμφώνησαν πως χρησιμοποιείται εντός της οικογένειας, κυρίως, και στις συναναστροφές, επαγγελματικές ή κοινωνικές, μεταξύ βλαχόφωνων. Επισημάνθηκε, επίσης, η έλλειψη μελετών σχετικά με τη γλωσσική επάρκεια των ομιλητών αλλά και η δυσκολία κωδικοποίησης της γλώσσας, που συνδέεται τόσο με το γεγονός ότι δεν έχει μια ενιαία μορφή όσο και με τον τρόπο καταγραφής. Πιο συγκεκριμένα προέκυψε το δίλημμα αν για τη δημιουργία του αλφαβήτου, που είναι αναγκαίο για τη καταγραφή της γλώσσας, θα χρησιμοποιηθεί το ελληνικό ή το λατινικό αλφάβητο, αφού επισημάνθηκε ότι η χρησιμοποίηση του ενός ή του άλλου επιδρά στην ιδεολογία του χρήστη. ²⁰⁴

¹⁹⁹ Στο ίδιο

²⁰⁰ Σταμάτης Μπέης – Δημήτρης Χριστόπουλος, «Βλάχικα» Εισαγωγή στο *Γλωσσική Ετερότητα στην Ελλάδα, Αρβανίτικα – Βλάχικα – Γλώσσες της Μειονότητας της Δ. Θράκης – Σλαβικές διάλεκτοι της Μακεδονίας*, ΚΕΜΟ, εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 2001, σελ. 75

²⁰¹ «Θέσεις και απόψεις της Ο.Α.Σ.Π.Ε. για το συνέδριο “μυστική σύνοδο” που έγινε στη Λάρισα για τη βλάχικη γλώσσα», <https://www.tamos.gr/oaspe.html>, (ημερομηνία πρόσβασης 7/6/2022)

²⁰² Σταμάτης Μπέης – Δημήτρης Χριστόπουλος, «Βλάχικα» Εισαγωγή στο *Γλωσσική Ετερότητα στην Ελλάδα, Αρβανίτικα – Βλάχικα – Γλώσσες της Μειονότητας της Δ. Θράκης – Σλαβικές διάλεκτοι της Μακεδονίας*, σελ. 96

²⁰³ Στο ίδιο, σελ. 100

²⁰⁴ Στο ίδιο, Ν. Κατσάνης, σελ. 118- 119

Η επιφυλακτικότητα απέναντι στο ΚΕΜΟ, όπως αυτή εκφράστηκε από ορισμένα μέσα ενημέρωσης και ορισμένες συλλογικότητες των Βλάχων, και κυρίως ο φόβος της δημιουργίας μειονοτικού ζητήματος είχε ως αποτέλεσμα να μην υλοποιηθεί η προγραμματισθείσα στις 28 Ιουνίου 2000 ημερίδα στην αίθουσα του αμφιθεάτρου του υπουργείου Εξωτερικών με τίτλο «*Η Ελλάδα και ο ευρωπαϊκός χάρτης για τις περιφέρειες ή μειονοτικές γλώσσες του Συμβουλίου της Ευρώπης*».²⁰⁵ Πέρα από τις αντιδράσεις που εκφράστηκαν μέσω του τύπου ακολούθησε ψήφισμα της Συντονιστικής Επιτροπής τριάντα βλαχόφωνων δημάρχων και προέδρων κοινοτήτων. Σε αυτό καταδικάζονταν δραστηριότητες όπως αυτές του ΚΕΜΟ, «*οι οποίες οδηγούν στην κατασκευή ανύπαρκτων μειονοτήτων*».²⁰⁶ Οι δραστηριότητες αυτές, σύμφωνα με το ψήφισμα, έχουν ως στόχο να παρουσιάσουν το «*βλάχικο λατινογενές γλωσσικό ιδίωμα*» ως μειονοτική γλώσσα και, κατά συνέπεια, να θέσουν θέμα ύπαρξης μειονότητας.²⁰⁷ Επίσης, οι αιρετοί που υπέγραψαν το ψήφισμα κάνουν σαφές ότι «*αρνούμαστε σε οιονδήποτε το αυθαίρετο δικαίωμα να “ετεροπροσδιορίζει” τους βλαχόφωνους Έλληνες έμμεσα ή άμεσα συζητώντας σε εθνικό ή διεθνές επίπεδο τη στιγμή που εμείς οι ίδιοι δεν “αυτοπροσδιοριζόμαστε” ως μειονότητα*».²⁰⁸

3.2 Η «Δίκη των Βλάχων»

Το Φεβρουάριο του 2001 παραπέμφθηκε σε δίκη ο νεαρός τότε αρχιτέκτονας Σωτήρης Μπλέτσας με την κατηγορία της «διασποράς ψευδών ειδήσεων» σύμφωνα με το άρθρο 191 του Ποινικού Κώδικα. Το αδίκημα αφορούσε στη διακίνηση εντύπων του Ευρωπαϊκού Γραφείου για τις Λιγότερο Ομιλούμενες Γλώσσες (EBLUL) κατά τη διάρκεια του πανελλήνιου ανταμώματος των Βλάχων που πραγματοποιήθηκε στη Νάουσα την 1^η Ιουλίου 1995. Το δικαστήριο κήρυξε ένοχο κατά πλειοψηφία τον Μπλέτσα γιατί «*διέσπειρε με τον πιο κάτω τρόπο ψευδείς φήμες ικανές να επιφέρουν ανησυχίες στους πολίτες και ειδικότερα σε πολιτιστική εκδήλωση των Βλάχων στη Νάουσα, διένειμε στους παρευρισκόμενους το φυλλάδιο -χάρτη στην Αγγλική γλώσσα, το οποίο γνώριζε ότι ανέφερε*

²⁰⁵ «30 Βλαχογενείς δήμαρχοι: "Είμαστε Έλληνες, όχι μειονότητα"», <https://www.tamos.gr/newspaper.html>, (ημερομηνία πρόσβασης 7/6/2022)

²⁰⁶ «Ψήφισμα», Αντί προλόγου στο *Βλάχοι και κρατικές παραλείψεις*, Αχιλλέας Λαζάρου, Αθήνα: Πελασγός, 2002, σελ. 7

²⁰⁷ Στο ίδιο, σελ. 8

²⁰⁸ Στο ίδιο, σελ. 7

ψευδώς ότι στην Ελλάδα πέραν της Ελληνικής γλώσσας ομιλούνται σε μικρότερη έκταση και άλλες πέντε (5) γλώσσες και συγκεκριμένα α) στην περιοχή Έβρου η Τουρκική γλώσσα και μάλιστα σε ολόκληρη τη Δυτική Θράκη, β) στην Δυτική Θράκη επίσης και στις περιοχές των Πομάκων η Βουλγαρική γλώσσα, γ) σε ολόκληρη περιοχή της Βορείου Ελλάδος η Σλαβομακεδονική γλώσσα, την οποία επεξηγηματικά χαρακτήριζε με την γνωστή ορολογία του Κράτους των Σκοπίων (MAKEDONSKI) δ) στις ορεινές περιοχές της Θεσσαλίας Ηπείρου και Πίνδου η Ρουμανική γλώσσα (ARUMANIA - ARMANESTI) και ε) στις περιοχές της Δυτικής Ελλάδος, Στερεάς Ελλάδος, Πελοποννήσου και Ευβοίας η Αρβανίτικη γλώσσα οι φήμες δε αυτές ήταν ικανές να επιφέρουν ανησυχία στους πολίτες αφού μπορούσαν να δημιουργήσουν σ' αυτούς την εντύπωση ότι υπάρχουν στην Ελλάδα μειονοτικά προβλήματα, γεγονός που γνώριζε²⁰⁹ και τον καταδίκασε «σε ποινή φυλακίσεως δεκαπέντε (15) μηνών κατά πλειοψηφία και χρηματική ποινή πεντακοσίων χιλιάδων (500.000) δραχ. ομόφωνα.»²¹⁰

Λίγους μήνες αργότερα αθωώθηκε ομόφωνα από το τριμελές Εφετείο Αθηνών το οποίο έκρινε ότι «οι γλώσσες αυτές πράγματι μιλιούνται στην Ελλάδα και επομένως η διανομή του εντύπου δεν μπορούσε να προκαλέσει ανησυχία στους πολίτες.»²¹¹

Σύμφωνα με τον Thede Kahl, «πρόκειται για μία δίκη που έφερε και πάλι στην επικαιρότητα τη συζήτηση για τα δικαιώματα των Αρμάνων στην Ελλάδα.»²¹² Από την αναζήτηση δημοσιευμάτων στον τύπο της εποχής προκύπτει ότι με το θέμα ασχολήθηκε ιδιαίτερα ο «Ιός» της *Ελευθεροτυπίας* που αφιέρωσε σε αυτό τρία δημοσιεύματα: το πρώτο με τίτλο «Δεν μας έχει λάχει!» στη στήλη «Πολιτικά Παρασκήνια» στις 5/2/2001,²¹³ το δεύτερο με τίτλο «Διασπορά αληθινών ειδήσεων» στις 10/2/2001²¹⁴ και το τρίτο με τίτλο «Για τη “Δίκη των Βλάχων”» στις 23/2/2001.²¹⁵ Άλλωστε, οι συντάκτες του

²⁰⁹ Πρωτοδικείο Αθηνών,

<http://miris.eurac.edu/mugs2/do/blob.html?type=html&serial=1047996461744>, (ημερομηνία πρόσβασης 7/6/2022)

²¹⁰ Στο ίδιο

²¹¹ «Αθώος ο εκπρόσωπος της εταιρείας αρωμανικού (βλαχικού) πολιτισμού»,

<https://www.paratiritis-news.gr/news/athoos-o-ekprosopos-tis-etaireias-aromanikou-vlachikou-politismou/>, (ημερομηνία πρόσβασης 7/6/2022)

²¹² Thede Kahl, *Για την ταυτότητα των Βλάχων, Εθνοπολιτισμικές προσεγγίσεις μιας βαλκανικής πραγματικότητας*, σελ. 160

²¹³ «Δεν μας έχει λάχει!», *Ελευθεροτυπία*, 5/2/2001,

<http://www.iospress.gr/paraskinia/paraskinio20010205.htm>, (ημερομηνία πρόσβασης 7/6/2022)

²¹⁴ «Διασπορά αληθινών ειδήσεων», *Ελευθεροτυπία*, 10/2/2001,

<http://www.iospress.gr/mikro2001/mikro20010210.htm>, (ημερομηνία πρόσβασης 7/6/2022)

²¹⁵ «Για τη “Δίκη των Βλάχων”», *Ελευθεροτυπία*, 23/2/2001,

<http://www.iospress.gr/letters/letter20010223.htm>, (ημερομηνία πρόσβασης 7/6/2022)

«Ιού» Τάσος Κωστόπουλος και Δημήτρης Ψαρράς κατέθεσαν ως μάρτυρες στη δίκη του Μπλέτσα υποστηρίζοντας ότι, απ' όσο γνωρίζουν, τα βλάχικα είναι γλώσσα που μιλιέται σε ορισμένες περιοχές του ελλαδικού χώρου. Αντίθετα, ο Ευγένιος Χαϊτίδης, τότε βουλευτής Σερρών, ο οποίος υπέβαλε τη μήνυση, και ο τότε δήμαρχος Δράμας Γεώργιος Μακρής υποστήριξαν ότι η βλάχικη γλώσσα δεν έχει καμία σχέση με τη ρουμανική και αποτελεί ιδίωμα.²¹⁶ Αναφέρθηκαν, επίσης, στην αναστάτωση που προκάλεσε η διανομή των εντύπων λέγοντας ότι «αυτά τα έντυπα σε ανθρώπους που δεν έχουν ασχοληθεί, θα μπορούσαν να δημιουργήσουν την εντύπωση ότι υπάρχουν μειονοτικά προβλήματα (σύγχυση).»²¹⁷ Ο Σωτήρης Μπλέτσας αρνήθηκε ότι μοίραζε φυλλάδια και υποστήριξε ότι τα παρέδωσε στον τότε πρόεδρο της Πανελληνίας Ένωσης Πολιτιστικών Συλλόγων Βλάχων, Φώτη Κιλίπρη. Στην απολογία του εξέφρασε την απορία για το γεγονός ότι θεωρείται ανθέλληνας ή μισέλληνας και δήλωσε περήφανος που είναι Έλληνας και Βλάχος. Ανέφερε μάλιστα χαρακτηριστικά ότι γεννήθηκε Βλάχος, ότι τα βλάχικα ήταν η μητρική του γλώσσα και ότι λόγω άγνοιας της ελληνικής επανέλαβε την Α' τάξη του δημοτικού σχολείου.²¹⁸

Οι συντάκτες του «Ιού» σχολιάζοντας τα γεγονότα διαπίστωσαν ότι «τέτοια δίκη δεν είχαμε δει ούτε στις μέρες της εθνικιστικής υστερίας του 1992-93».²¹⁹ Παράλληλα, αντιμετωπίζοντας μάλλον με σκωπτική διάθεση την απόφαση του δικαστηρίου έγραψαν ότι με αυτήν «κηρύσσεται εκτός νόμου το EBLUL στην Ελλάδα, εφόσον όλη του η δραστηριότητα στηρίζεται σ' αυτό το “παράνομο” έντυπο.»²²⁰ Τέλος, δήλωσαν ότι από τους συντάκτες του «Ιού» προσυπογράφεται η ανακοίνωση του Κέντρου Ερευνών Μειονοτικών Ομάδων η οποία έχει ως εξής: «Το ΚΕΜΟ για λόγους αρχής δεν παρεμβαίνει σε ζητήματα επικαιρότητας. Εξαιρετικά, ωστόσο, εξαιτίας της πρωτοφανούς για τα δικαστικά χρονικά καταδίκης έλληνα πολίτη για “διασπορά ψευδών ειδήσεων” (όπου η ψευδής είδηση είναι η ύπαρξη άλλων γλωσσών πέρα από τα ελληνικά στην επικράτεια) οδηγούμαστε στην ακόλουθη δήλωση. Στην Ελλάδα, παραδοσιακά, πέρα από τα ελληνικά

²¹⁶ Πρωτοδικείο Αθηνών, <http://miris.eurac.edu/mugs2/do/blob.html?type=html&serial=1047996461744>, (ημερομηνία πρόσβασης 7/6/2022)

²¹⁷ Στο ίδιο

²¹⁸ Στο ίδιο

²¹⁹ «Διασπορά αληθινών ειδήσεων», *Ελευθεροτυπία*, 10/2/2001, <http://www.iospress.gr/mikro2001/mikro20010210.htm>, (ημερομηνία πρόσβασης 7/6/2022)

²²⁰ «Δεν μας έχει λάχει!», *Ελευθεροτυπία*, 5/2/2001, <http://www.iospress.gr/paraskinia/paraskinio20010205.htm>, (ημερομηνία πρόσβασης 7/6/2022)

μυλιούνται οι ακόλουθες γλώσσες (με αλφαβητική σειρά): τα αρβανίτικα, τα βλάχικα, τα μακεδοβουλγάρικα (που συμπεριλαμβάνουν τις νοτιο-σλαβικές διαλέκτους της Μακεδονίας και Θράκης), τα τούρκικα, τα τσιγγάνικα (ρομανί)». ²²¹

3.3 Η αντιπαράθεση Thede Kahl – Αχιλλέα Λαζάρου

Η έκδοση του α' τόμου του βιβλίου του Gustav Weigand *Οι Αρωμούνοι (Βλάχοι) – Ο χώρος και οι άνθρωποι* από τον Φιλολογικό Ιστορικό Λογοτεχνικό Σύνδεσμο (Φ.Ι.ΛΟ.Σ.) Τρικάλων το 2001 πυροδότησε ποικίλες αντιδράσεις. Πρόκειται για την έκδοση ενός βιβλίου που κυκλοφόρησε το 1895 στα γερμανικά και περιγράφει τα ταξίδια του συγγραφέα κατά τα έτη 1889 και 1890 στην προσπάθειά του να γνωρίσει τους Βλάχους.

Αυτό που καθιστά ενδιαφέρουσα την παρούσα έκδοση είναι το γεγονός ότι τόσο ο πρόλογος του διοικητικού συμβουλίου του Φ.Ι.ΛΟ.Σ., που είχε την πρωτοβουλία της έκδοσης, και τα προλεγόμενα του ρωμανιστή – βαλκανολόγου Αχιλλέα Λαζάρου από την μία όσο και ο πρόλογος του μεταφραστή της έκδοσης Thede Kahl, διερμηνέα και καθηγητή Γεωγραφίας στο Πανεπιστήμιο του Μύνστερ της Γερμανίας, από την άλλη επανέφεραν στην αυγή του 21^{ου} αιώνα τις αντικρουόμενες απόψεις για το λεγόμενο «κουτσοβλαχικό ζήτημα».

Στον πρόλογο που υπογράφεται από το διοικητικό συμβούλιο του Φ.Ι.ΛΟ.Σ Τρικάλων επισημαίνεται ότι ο συγγραφέας του συγκεκριμένου έργου επιχειρεί «να εμφανίσει της Βλάχους της νότιας Βαλκανικής (και της Ελλάδας συμπεριλαμβανομένης) ως ξεχωριστό έθνος» ²²² και ότι στις απόψεις του Weigand παραπέμπουν ακόμα και όσοι δεν μπορούσαν μέχρι πρότινος να προσπελάσουν τον σκόπελο της γερμανικής γλώσσας, κυρίως, όμως, οι «θιασώτες της ρουμανικής προπαγάνδας». ²²³ Έτσι, η απόφαση για την έκδοση του έργου στα ελληνικά θεωρείται αναγκαία προκειμένου να δοθεί η δυνατότητα στους Έλληνες αναγνώστες να διαβάσουν το επίμαχο κείμενο και να σχηματίσουν τη δική τους άποψη και, ταυτόχρονα, επιβεβλημένη καθώς επισημαίνεται πως εκείνη την εποχή βρίσκεται σε εξέλιξη και κλιμακώνεται «ποικιλότητα προπαγανδιστική εκστρατεία, η οποία

²²¹ «Διασπορά αληθινών ειδήσεων», *Ελευθεροτυπία*, 10/2/2001,

<http://www.iospress.gr/mikro2001/mikro20010210.htm>, (ημερομηνία πρόσβασης 7/6/2022)

²²² Πρόλογος του Διοικητικού Συμβουλίου του Φ.Ι.ΛΟ.Σ. στο *Οι Αρωμούνοι (Βλάχοι)*, Gustav Weigand, σελ. 14

²²³ Στο ίδιο, σελ. 14

εκπορεύεται από το εξωτερικό και έχει ως στόχο τους Βλάχους της Ελλάδας». ²²⁴ Αξίζει να σημειωθεί ότι το «βλάχικο ζήτημα» συνδέεται με το «μακεδονικό ζήτημα» που εκείνη την εποχή βρισκόταν στο επίκεντρο των συζητήσεων. Επιπλέον, από το προλογικό σημείωμα του διοικητικού συμβουλίου του Φ.Ι.ΛΟ.Σ Τρικάλων ο αναγνώστης αντιλαμβάνεται πως ο Σύνδεσμος υιοθετεί την άποψη περί ελληνικότητας των Βλάχων αφού αναφέρεται σε αυτούς χρησιμοποιώντας τον όρο «Βλαχόφωνοι Έλληνες». Επιπλέον, γίνεται αντιληπτό πως οι συντάκτες του προλογικού σημειώματος θεωρούν Έλληνες τους «Ελληνοβλάχους» της Βόρειας Μακεδονίας και της Αλβανίας και μάλιστα αναφέρουν ότι η «μητέρα Ελλάδα» οφείλει να τους αναγνωρίσει ως ελληνική μειονότητα. ²²⁵

Ο Αχιλλέας Λαζάρου στα Προλεγόμενά του αναγνωρίζει μεν τη σημασία του έργου του Weigand ως προς την αυτοψία των οικισμών των Βλάχων, την επαφή με τους ανθρώπους και την καταγραφή των ηθών και των εθίμων, επιχειρεί δε να αποδομήσει την αντικειμενικότητά του και την άποψή του περί βλάχικου έθνους υποστηρίζοντας παράλληλα τη δική του άποψη περί ελληνικότητας των Βλάχων. Πιο συγκεκριμένα, θεωρεί το έργο του Weigand προπαγανδιστικό, επιχορηγούμενο όχι μόνο από γερμανικά ιδρύματα αλλά και από τις ρουμανικές κυβερνήσεις. Γι' αυτόν τον λόγο, επικαλείται τον Κώστα Κρυστάλλη ο οποίος καταγγέλλει τον Weigand ως «μισθωτό της ρουμανικής προπαγάνδας» ²²⁶ και τον καθηγητή του πανεπιστημίου της Σορβόνης Victor Bérard, ο οποίος κατά την περιοδεία του στο Ελβασάν αναφέρει ότι «περνούν και ξαναπερνούν τόσο συχνά από δω Γερμανοί στην υπηρεσία της Βουλγαρίας, της Σερβίας, της Ρουμανίας, της Αυστρίας». ²²⁷

Ιδιαίτερη έμφαση δίνει ο Λαζάρου στην ελληνικότητα των Βλάχων της Σερβίας, της Ουγγαρίας και της Ιστρίας, περιοχές από τις οποίες πέρασε ο Weigand αλλά σύμφωνα με τα λεγόμενά του η διαμονή του σε αυτές δεν είχε ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Σύμφωνα όμως με τον Λαζάρου, οι Αρμάνοι αυτών των περιοχών όχι μόνο δηλώνουν την ελληνικότητά τους στις τοπικές αρχές αφού προσδιορίζονται ως Graeci, αλλά φανερώνουν την ελληνική εθνική ταυτότητά τους. ²²⁸ Επικαλείται μάλιστα τον Σέρβο καθηγητή Dusan Popovic ο οποίος αναφέρει ότι «αναμφισβήτητα οι Αρμάνοι αισθάνονται Έλληνες και ήσαν πράγματι

²²⁴ Στο ίδιο, σελ. 13

²²⁵ Στο ίδιο, σελ. 13

²²⁶ Αχιλλέας Λαζάρου, Προλεγόμενα στο *Οι Αρωμαίοι (Βλάχοι)*, Gustav Weigand, σελ. 47

²²⁷ Στο ίδιο, σελ. 46

²²⁸ Στο ίδιο, σελ. 27-28

φορείς της γλώσσας, του τρόπου ζωής, του πνεύματος των Ελλήνων, στον δυτικό κόσμο και στις χώρες μας.»²²⁹ Παράλληλα, επιμένει ιδιαίτερα στη συνεισφορά της ελληνικής γλώσσας και του ελληνικού πολιτισμού στην αλβανική αλλά και τη βουλγαρική γλώσσα.

Βασική, όμως, θέση του αποτελεί η ελληνικότητα των Βλάχων και γι' αυτόν τον λόγο επιχειρεί να καταρρίψει «τα ογκωδέστατα ψεύδη», που διατυπώθηκαν από τους υποστηρικτές της ρουμανικότητας των Βλάχων. Την άποψη αυτή τη θεωρεί απόρροια πολιτικών σκοπιμοτήτων και, μάλιστα, επικαλείται τις «ομολογίες» Ρουμάνων πολιτικών και ακαδημαϊκών.²³⁰

Ο Thede Kahl στο προλογικό σημείωμα του μεταφραστή σημειώνει την ιδιαίτερη αξία του έργου του Weigand, γιατί γνώρισε από κοντά τους Βλάχους και τη γλώσσα τους αλλά και γιατί είχε την ευκαιρία να συνομιλήσει με τους εκφραστές των «εθνικών κινήματων των Βλάχων».²³¹ Εκφράζει την απορία του για το γεγονός ότι το έργο αυτό δεν μεταφράστηκε νωρίτερα στα ελληνικά, ενώ μεταφράστηκε στα σέρβικα, το 1996, και στα σλαβομακεδονικά, το 1999. Αλλά ούτε και οι Ρουμάνοι έδειξαν ενδιαφέρον για τη μετάφραση του έργου στη γλώσσα τους. Επισημαίνεται βέβαια ότι και στις δύο χώρες υπήρξαν έντονες αντιδράσεις όταν κυκλοφόρησε το έργο: στην Ελλάδα οι απόψεις του Weigand δημοσιεύτηκαν με ψευδώνυμο στην εφημερίδα *Παλιγεννεσία* και σχολιάστηκαν από τον εκδότη ως «αυτοχρήμα αστεία» ενώ από ένα ανώνυμο «Μακεδόνα» διατυπώθηκε για τον Weigand η κατηγορία για «επικίνδυνη ρουμανική προπαγάνδα».²³² Στη Ρουμανία οι αντιδράσεις αφορούσαν στις απόψεις του Weigand για την ιδιαιτερότητα του βλάχικου πολιτισμού και τις απόψεις του για την καταγωγή των Βλάχων που δεν ταυτίζονταν με τις απόψεις ορισμένων Ρουμάνων συγγραφέων.²³³

Η προδημοσίευση των Προλεγόμενων του Αχιλλέα Λαζάρου στη έκδοση του έργου του Weigand *Οι Αρωμόνοι (Βλάχοι) – Ο χώρος και οι άνθρωποι* στο περιοδικό *Ελλοπία* και πιο συγκεκριμένα στα τεύχη 54 και 55 θα προκαλέσει την αντίδραση του μεταφραστή του έργου Thede Kahl. Στο τεύχος 58 του περιοδικού *Ελλοπία* (Ιανουάριος – Φεβρουάριος 2002) φιλοξενούνται τόσο η επιστολή του Thede Kahl όσο και η απάντηση του Αχιλλέα Λαζάρου.

²²⁹ Στο ίδιο, σελ. 28

²³⁰ Στο ίδιο, σελ. 37

²³¹ Thede Kahl, Πρόλογος στο *Οι Αρωμόνοι (Βλάχοι)*, Gustav Weigand, σελ. 18

²³² Στο ίδιο, σελ. 18-19

²³³ Στο ίδιο, σελ. 19

Ο Thede Kahl υποστηρίζει ότι ο Λαζάρου επιχειρεί να «διαβάλλει και να “τραυματίσει” το έργο του Weigand»²³⁴ και επιπλέον ότι είναι υβριστικός αφού τον αποκαλεί «πολύξερο καθηγητή». Επίσης, στις αιτιάσεις του Λαζάρου περί προπαγάνδας και έλλειψης αντικειμενικότητας αντιπαραθέτει το εξής ερώτημα: «ποιο κίνητρο μπορούσε να έχει ο Weigand για να είναι μεροληπτικός;»²³⁵ Τον επικρίνει επίσης, γιατί «ανακατεύει ερωτήματα επιστημονικά με πολιτικά».²³⁶ Πιο συγκεκριμένα, για τον Kahl είναι πολιτικό ζήτημα και όχι επιστημονικό το «ερώτημα αν οι Βλάχοι ανήκουν σε κάποιο έθνος».²³⁷ Επιπλέον, υποστηρίζει ότι ο Λαζάρου σκόπιμα αποδίδει στον Weigand τη διατύπωση ότι οι Βλάχοι «σε τελική ανάλυση είναι Ρουμάνοι» για να πειστούν οι αναγνώστες ότι επηρεάστηκε από τη ρουμανική πολιτική.²³⁸ Καλεί, επίσης, τον Λαζάρου να προσκομίσει αποδεικτικά στοιχεία προκειμένου να αποδείξει ότι ο Weigand είχε την οικονομική υποστήριξη από το ρουμανικό κράτος ή τη ρουμανική Ακαδημία και παράλληλα επισημαίνει ότι υποκινητές της ρουμανικής κίνησης ήταν οι ίδιοι οι Βλάχοι.²³⁹ Τέλος, διευκρινίζει ότι, όπως ο Weigand έτσι και ο ίδιος, δεν αμφισβητούν την ελληνική συνείδηση των Βλάχων, την οποία, όμως, ο Λαζάρου συγχέει με την καταγωγή τους.²⁴⁰

Κατά την άποψη του Kahl, οι παραπομπές του Λαζάρου στερούνται επιστημονικότητας αφού αποδίδει με δικά του λόγια και αλλοιώνει τα λεγόμενα των συγγραφέων στους οποίους παραπέμπει²⁴¹ ενώ παράλληλα εκφράζουν με δογματικό τρόπο τις προπαγανδιστικές του απόψεις.²⁴²

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι η αντιπαράθεση με αφορμή την έκδοση του βιβλίου του Weigand ανάμεσα στον Αχιλλέα Λαζάρου και τον Thede Kahl φέρνει στο προσκήνιο την απόσταση που χωρίζει τις δύο πλευρές. Ο μεν Λαζάρου είναι εκφραστής της σχολής των ιστορικών που υποστηρίζει την ελληνικότητα των Βλάχων. Η υποστήριξη αυτής της άποψης αποσκοπεί στην διαμόρφωση ενός αρραγούς έθνους και κυρίως στην αποφυγή

²³⁴ Thede Kahl, Επιστολή στο «“Γερμανοί ξανάρχονται για τους Βλάχους”», ανάτυπο από *Ελλοπία*, τεύχος 58^ο Ιανουάριος – Φεβρουάριος 2002, Αθήνα 2002, σελ. 10, <https://vlachs-popsv.gr/wp-content/uploads/2020/04/%CE%91%CE%A7%CE%99%CE%9B%CE%9B%CE%95%CE%91%CE%A3-%CE%9B%CE%91%CE%96%CE%91%CE%A1%CE%9F%CE%A5-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-THEDE-KAHL-2.pdf>, (ημερομηνία πρόσβασης 11/6/2022)

²³⁵ Στο ίδιο, σελ. 12

²³⁶ Στο ίδιο, σελ. 16

²³⁷ Στο ίδιο, σελ. 16

²³⁸ Στο ίδιο, σελ. 16

²³⁹ Στο ίδιο, σελ. 18

²⁴⁰ Στο ίδιο, σελ. 18

²⁴¹ Στο ίδιο, σελ. 12

²⁴² Στο ίδιο, σελ. 24

οποιασδήποτε αναφοράς σε ζητήματα από τα οποία μπορεί να προκληθούν μειονοτικά ζητήματα. Εξάλλου θα πρέπει να ληφθούν υπόψη και οι πολιτικές συνθήκες της εποχής: το βιβλίο εκδίδεται στην Ελλάδα λίγα μόλις χρόνια μετά την κατάρρευση του ανατολικού μπλοκ και τη διάλυση της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Οι διεκδικήσεις της πρώην «Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας» καθώς και το ζήτημα ύπαρξης «μακεδονικής μειονότητας» οδηγούν στην κυριαρχία του εθνικιστικού λόγου στη δημόσια σφαίρα. Επίσης, είναι πολλοί αυτοί που διαβλέπουν τον κίνδυνο να έχει το «κουτσοβλαχικό ζήτημα» εξέλιξη ανάλογη με αυτήν του «μακεδονικού ζητήματος». Ενδεικτικά αναφέρονται οι απόψεις του Μιχάλη Τρίτου ο οποίος το 1993 γράφει: «σε καμία περίπτωση δεν επιτρέπεται να συμβεί και με το κουτσοβλαχικό ό,τι συνέβη με το Μακεδονικό, στο οποίο από το 1944 που δημιουργήθηκε δεν δόθηκε η πρέπουσα σημασία με αποτέλεσμα να φθάσουμε στη σημερινή κατάσταση. Πρέπει να γίνει συνείδηση σε όλους ότι τα διάφορα προβλήματα γίνονται μεγάλα, επειδή όταν είναι μικρά δεν τους δίδουμε την πρέπουσα σημασία».²⁴³

Από την άλλη πλευρά ο Thede Kahl, είναι εκφραστής της άποψης ότι οι Βλάχοι υιοθετούν την ταυτότητα της κοινότητας που υπερισχύει εθνικά στους τόπους που είναι εγκατεστημένοι. Και, μάλιστα, σημειώνει χαρακτηριστικά ότι «η νομιμοφροσύνη προς την επίσημη εθνική ιδεολογία είναι τέτοια, που γενικά δεν τίθεται θέμα ανταγωνισμού της από την αρμάνικη ταυτότητα».²⁴⁴ Παρόλα αυτά, όμως, επικρίνεται για τις απόψεις του: άλλοι του προσάπτουν την «κατηγορία» ότι υποστηρίζει την καταγωγή των Βλάχων από τους Ρουμάνους – ο Λαζάρου μάλιστα τον χαρακτηρίζει ως μετεμψύχωση του Weigand²⁴⁵ – ενώ άλλοι ότι υποστηρίζει την αναγνώριση ενός διακρατικού «Αρμάνικου Έθνους».²⁴⁶ Έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον οι απόψεις του, όπως ακούγονται σε συνέντευξη του στις

²⁴³ Μιχάλης Τρίτος, «Το κουτσοβλαχικό ζήτημα», Ανάπτυπο από το περιοδικό *Εκκλησία*, Αθήνα: 1993, σελ. 15, <https://vlachs-popsv.gr/wp-content/uploads/2020/04/%CE%9C%CE%B9%CF%87-%CE%A4%CF%81%CE%AF%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%A4%CE%9F-%CE%9A%CE%9F%CE%A5%CE%A4%CE%A3%CE%9F%CE%92%CE%9B%CE%91%CE%A7%CE%99%CE%9A%CE%9F-%CE%96%CE%97%CE%A4%CE%97%CE%9C%CE%91.pdf>, (ημερομηνία πρόσβασης 10/6/2022)

²⁴⁴ Thede Kahl, *Για την ταυτότητα των Βλάχων*, σελ. 40

²⁴⁵ Αχιλλέας Λαζάρου, Επιστολή στο «*Γερμανοί ξανάρχονται για τους Βλάχους*», ανάπτυπο από Ελλοπία, τεύχος 58ο (Ιανουάριος – Φεβρουάριος 2002), Αθήνα 2002, σελ. 25, <https://vlachs-popsv.gr/wp-content/uploads/2020/04/%CE%91%CE%A7%CE%99%CE%9B%CE%9B%CE%95%CE%91%CE%A3-%CE%9B%CE%91%CE%96%CE%91%CE%A1%CE%9F%CE%A5-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-THEDE-KAHL-2.pdf>, (ημερομηνία πρόσβασης 11/6/2022)

²⁴⁶ Δελτία τύπου Π.Ο.Π.Σ.Β & Π.Β.Α. «Για την ταυτότητα του Thede Kahl», 7/12/2009, <https://www.vlahoi.net/deltia-tipou-popsv-for-the-identity-of-thede-kahl>, (ημερομηνία πρόσβασης 11/6/2022)

29/1/2014. Σχετικά με την καταγωγή των Βλάχων στο 05:00 υποστηρίζει ότι πρόκειται για εκλατινισμένα αυτόχθονα Θρακο-Ιλλυρικά φύλα ενώ στο 14:35 αναφέρει ότι κατά την ύστερη αρχαιότητα υπήρχε στη νότια Σερβία και δυτική Βουλγαρία μία κοιτίδα λατινοφωνίας. Απ' αυτήν την περιοχή πιστεύει ότι κατάγονται οι Βλάχοι της νοτίου Βαλκανικής. Χαρακτηρίζει γελοία τη θεωρία που υποστηρίζει ότι οι Βλάχοι κατάγονται από την Ρουμανία και ότι κατέβηκαν από τα Καρπάθια, διότι βόρεια του Δούναβη δεν υπάρχουν λατινικά τοπωνύμια.²⁴⁷

3.4 Οι αντιπαραθέσεις γύρω από τη βλάχικη γλώσσα

Δύο δεκαετίες μετά τη διοργάνωση της διημερίδας για τη βλάχικη γλώσσα από το ΚΕΜΟ (στο διάστημα που μεσολάβησε ελάχιστες ενέργειες έγιναν για τη διάσωση της γλώσσας) έξι τοπικοί Σύλλογοι Βλάχων: ο Σύλλογος Βλάχων Βέροιας, η Συντροφιά Βλάχων Αθήνας, ο Σύλλογος Αετομηλιτσιωτών Γράμμου, ο Πολιτιστικός Σύλλογος Βλάχων Διστράτου, ο Σύλλογος Βλάχων Άνω Πορογίων και ο Σύλλογος Σαμαριναίων Κοζάνης, οι οποίοι είχαν επιχειρήσει τη διδασκαλία της βλάχικης γλώσσας στα προγράμματα δράσης που οργάνωναν σε ετήσια βάση ο καθένας ξεχωριστά, αποφάσισαν να συγκροτήσουν ένα δίκτυο Συλλόγων προκειμένου να καταλήξουν σε μια κοινή πρόταση εγγραμμτισμού της βλάχικης γλώσσας για να διευκολυνθεί η εκμάθησή της.²⁴⁸ Προτάθηκε ένα πειραματικό σύστημα γραφής το οποίο αποτελεί το καταστάλαγμα της εμπειρίας που αποκόμισαν οι Σύλλογοι από τη διδασκαλία της γλώσσας αλλά και των απόψεων των επιστημόνων (είχαν προηγηθεί δύο επιστημονικές συναντήσεις: η πρώτη στη Βέροια το 2017 και η δεύτερη στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας στον Βόλο στις 20/4/2019 στην οποία μάλιστα συμμετείχαν έντεκα σύλλογοι Βλάχων). Στο δελτίο τύπου εκφράστηκε η πεποίθηση ότι η βλάχικη γλώσσα μπορεί να εγγραμμτιστεί – ως νεολατινική γλώσσα και κρίνεται ότι μπορεί να αποδοθεί ακριβέστερα με το λατινικό αλφάβητο. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι το αλφάβητο που προτάθηκε είναι συμβατό με τις νέες τεχνολογίες και γι' αυτόν τον λόγο απαλλαγμένο από διακριτικά σημάδια. Σημειώνεται ότι όσα διακριτικά σημάδια

²⁴⁷ Thede Kahl, «Περί Βλάχων», συνέντευξη με τον Picuraru, 29/1/2014, <https://www.youtube.com/watch?v=n9UWN48FMkA>, (ημερομηνία πρόσβασης 11/6/2022)

²⁴⁸ Δελτίο Τύπου, «Ένα καθοριστικό βήμα για τον εγγραμμτισμό της βλάχικης γλώσσας στο πλαίσιο της διδασκαλίας της από τους Συλλόγους», 17 Οκτωβρίου 2019, https://www.vlahoi.net/images/pdf/deltio_typou_eggramm_vlahikis_teliko.pdf, (ημερομηνία πρόσβασης 15/1/2022)

προτείνονται είναι εύχρηστα στο πληκτρολόγιο του ηλεκτρονικού υπολογιστή. Το σύστημα αυτό αφού εφαρμοστεί θα αξιολογηθεί τόσο από τους διδάσκοντες όσο και από μία τρίτη επιστημονική συνάντηση που προγραμματίζεται για τον Ιούνιο του 2020.²⁴⁹

Στο θέμα του εγγραμματισμού της βλάχικης γλώσσας πήρε θέση η ΠΟΠΣΒ, η οποία με δελτίο τύπου στις 3/11/2019 με τίτλο: «Περί εγγραμματισμού των βλάχικων» διατύπωσε τη θέση της στο θέμα. Υποστήριξε ότι ο εγγραμματισμός «των ελληνικών βλάχικων ιδιωμάτων» θα πρέπει να γίνει με το ελληνικό αλφάβητο γιατί με αυτό είναι εξοικειωμένοι οι λιγοστοί ομιλούντες τη γλώσσα και γιατί αυτό χρησιμοποιήθηκε από τους λόγιους προγόνους οι οποίοι γνώριζαν την ταύτιση των Βλάχων με τον ελληνοορθόδοξο πολιτισμό. Αντίθετα, η χρήση του λατινικού αλφαβήτου θα οδηγήσει συνειρμικά σε προπαγάνδες και σκοπιμότητες που στο παρελθόν πλήγωσαν τους Βλάχους και λειτούργησαν καταστρεπτικά. Επίσης, διατυπώθηκε η διαφωνία με κάθε προσπάθεια ομογενοποίησης της γλώσσας, η οποία θεωρείται πράξη «αντιπολιτιστική» και επιπλέον επιχειρεί να δημιουργήσει μια νέα μειονοτική γλώσσα, όπως έγινε και στο παρελθόν με τον χάρτη των λεγόμενων «ολιγότερο ομιλούμενων-μειονοτικών γλωσσών» της Ευρώπης και τις δράσεις του KEMO.²⁵⁰

Παράλληλα, η Επιστημονική Εταιρία Μελέτης του Πολιτισμού των Βλάχων παρουσιάζοντας – με δελτίο τύπου στις 11/11/2019 – τα συμπεράσματα της επιστημονικής ημερίδας που διοργάνωσε σε συνεργασία με το τμήμα Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων επεσήμανε ότι ως προς τον εγγραμματισμό της βλάχικης γλώσσας μπορεί να χρησιμοποιηθεί είτε το ελληνικό είτε το λατινικό αλφάβητο σε συνεργασία πάντα με τους κατά τόπους Συλλόγους Βλάχων και χωρίς διάθεση επιβολής του ενός ή του άλλου αλφαβήτου. Επιπλέον, τονίσθηκε ότι δεν πρέπει να επιχειρηθεί προσπάθεια ομογενοποίησης της βλάχικης γλώσσας, σύμφωνα με τις απόψεις που κατατέθηκαν από τους συνέδρους.²⁵¹

²⁴⁹ «Δελτίο Τύπου για τον εγγραμματισμό της Βλαχικής γλώσσας»,

<https://www.vlahoi.net/vlahiki-glossa/deltio-tipou-gia-ton-egrammatismo-tis-glossas>,

(Ημερομηνία πρόσβασης 15/1/2022)

²⁵⁰ «Δελτίο τύπου – Περί εγγραμματισμού των βλάχικων»,

<https://vlachs-popsv.gr/%ce%b4%ce%b5%ce%bb%cf%84%ce%b9%ce%bf-%cf%84%cf%85%cf%80%ce%bf%cf%85-%cf%80%ce%b5%cf%81%ce%af-%ce%b5%ce%b3%ce%b3%cf%81%ce%b1%ce%bc%ce%bc%ce%b1%cf%84%ce%b9%cf%83%ce%bc%ce%bf%cf%8d-%cf%84%ce%b7%cf%82/>, (Ημερομηνία πρόσβασης 8/1/2022)

²⁵¹ «Δελτίο τύπου για την ημερίδα “Η γραπτή απόδοση των γλωσσών προφορικής παράδοσης: Η περίπτωση της βλάχικης γλώσσας”»

<https://eempvlachon.com/wp-content/uploads/2021/03/deltio1.pdf> (Ημερομηνία πρόσβασης 8/1/2022)

Η ΠΟΠΣΒ επανήλθε στο θέμα με νέο δελτίο τύπου στις 17/11/2019 με τίτλο: «Περί εγγραμματισμού των βλάχικων 2» με το οποίο, αφού ξεκαθάρισε ότι η ΠΟΠΣΒ είναι «ο απόλυτος εκφραστής της Ιστορίας και της Λαογραφίας των Βλάχων στον Ελλαδικό χώρο» και ότι το ελληνικό αλφάβητο είναι ο μόνος τρόπος έκφρασης των τοπικών προφορικών ιδιωμάτων της βλάχικης γλώσσας, δήλωσε ότι κανένας τοπικός Σύλλογος ή μεμονωμένες ομάδες δεν νομιμοποιούνται να αλλάξουν αυτό το καθεστώς. Έξεφρασε, μάλιστα, την πεποίθηση ότι η χρήση του λατινικού αλφαβήτου για τον εγγραμματισμό της βλάχικης γλώσσας θα αποτελέσει το άλλοθι των διεκδικήσεων της ξένης προπαγάνδας με σκοπό τη δημιουργία μειονότητας.²⁵²

Προς την κατεύθυνση εκμάθησης του «βλάχικου ιδιώματος του χωριού» αποσκοπούσε το δελτίο τύπου της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Πολιτιστικών Συλλόγων Βλάχων (ΠΟΠΣΒ) και της Παγκόσμιας Βλάχικης Αμφικτιονίας (Π.Β.Α.) στις 9/4/2020. Σε αυτό συστήνεται στα μέλη των Συλλόγων Βλάχων να αξιοποιήσουν δημιουργικά τον εγκλεισμό που έχουν επιβάλει οι συνθήκες της πανδημίας μαθαίνοντας το ιδίωμα του χωριού τους στα παιδιά τους προφορικά, αφού έτσι το είχαν μάθει και οι ίδιοι από τους γονείς τους.²⁵³

Το θέμα του εγγραφισμού της βλάχικης γλώσσας – κυρίως μετά την ημερίδα που οργανώνει η ΕΕΜΠΒ – απασχολεί πλέον τους επιστήμονες γλωσσολόγους, τους συλλόγους των Βλάχων αλλά και τους φυσικούς ομιλητές της βλάχικης γλώσσας. Η *Εφημερίδα των Συντακτών* στο αφιέρωμα των *Νησίδων* με τίτλο «Ζητούν αλφάβητο» παραθέτει τις απόψεις της επίκουρης καθηγήτριας στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο, γλωσσολόγου Μαρίας Τσίγκου και του Γιώργου Χατζητέγα, μέλους της «Συντροφιάς των Βλάχων της Αθήνας».²⁵⁴ Και οι δύο θεωρούν μείζονος σημασίας για την επιβίωση της βλάχικης γλώσσας την γραπτή απόδοσή της. Η Μαρία Τσίγκου αξιολογεί ως ιδιαίτερα σημαντική την πρωτοβουλία της ΕΕΜΠΒ γιατί αφουγκράζεται την αγωνία των ομιλητών της γλώσσας για τη διάσωσή της και την ανάγκη τους να εκφράζονται γραπτά σε αυτήν. Επιπλέον, εκφράζει την ελπίδα ο εγγραφισμός της βλάχικης γλώσσας να είναι μόνο η

²⁵² «Δελτίο τύπου – Περί εγγραμματισμού των βλάχικων 2»,

<https://vlachs-popsv.gr/%ce%b4%ce%b5%ce%bb%cf%84%ce%b9%ce%bf-%cf%84%cf%85%cf%80%ce%bf%cf%85-%cf%80%ce%b5%cf%81%ce%af-%ce%b5%ce%b3%ce%b3%cf%81%ce%b1%ce%bc%ce%bc%ce%b1%cf%84%ce%b9%cf%83%ce%bc%ce%bf%cf%8d-%cf%84%ce%b7%cf%82-2/>, (Ημερομηνία πρόσβασης 8/1/2022)

²⁵³ «Δελτία τύπου Π.Ο.Π.Σ.Β & Π.Β.Α, Πανελλήνια Ομοσπονδία Πολιτιστικών Συλλόγων Βλάχων - Δελτίο τύπου - 9/4/2020», <https://www.vlahoi.net/deltia-tipou-popsv/popsv-9-4-2020>, (ημερομηνία πρόσβασης 4/2/2022)

²⁵⁴ «Ζητούν αλφάβητο», *Ελευθεροτυπία*, Νησίδες, 19/1/2020,

https://www.efsyn.gr/nisides/227475_anazitoy-nalfabito, (ημερομηνία πρόσβασης 7/6/2022)

αρχή της λήψης ανάλογων πρωτοβουλιών για τη διάσωση και άλλων διαλέκτων που τελούν υπό εξαφάνιση.²⁵⁵ Ο Γιώργος Χατζητέγας πιστεύει ότι ο μεγαλύτερος κίνδυνος για τη γλώσσα είναι η εξαφάνιση των φυσικών ομιλητών και ως μόνη λύση για την αντιμετώπισή του θεωρεί τη συστηματική διδασκαλία των ιδιωμάτων της βλάχικης γλώσσας. Προτείνει μάλιστα να δημιουργηθεί «*έδρα Βλαχικών Σπουδών σε ένα από τα Πανεπιστήμια της Μακεδονίας ή της Ηπείρου*» και «*θερινά σχολεία στα βλαχοχώρια και χειμερινά στις βλαχοπόλεις με την ευθύνη του υπουργείου Παιδείας, με δασκάλους πιστοποιημένους από την έδρα των Βλαχικών Σπουδών*».²⁵⁶

Υπάρχουν, βέβαια, απόψεις εκ διαμέτρου αντίθετες. Αυτές εκφράζονται στην επιστολή της συνταξιούχου εκπαιδευτικού Λίτσας Αναστασίου και του υποστράτηγου ε.α. Μιλτιάδη Πιτούλη με τίτλο «*Μια άλλη άποψη για τη γραπτή απόδοση της βλαχικής*».²⁵⁷ Οι δύο συντάκτες εκφράζουν τη δυσπιστία τους για τις προθέσεις αυτών που υποστηρίζουν τον εγγραμματισμό της βλάχικης γλώσσας και πιστεύουν ότι στην κίνηση αυτή πρωτοστατούν απόγονοι ρουμανιζόντων Βλάχων της Ρουμανίας οι οποίοι «*υπηρετούν με κάθε μέσο τη νέα θεωρία: ούτε Ρουμάνοι – ούτε Έλληνες αλλά διαφορετική εθνοτική ομάδα!*»²⁵⁸ Αυτούς που συμφωνούν με την άποψη του εγγραφισμού (γίνεται αναφορά στους συλλόγους Βλάχων που οργανώνουν μαθήματα διδασκαλίας, στο ΚΕΜΟ και στην ΕΕΜΠΒ) τους χαρακτηρίζουν ρομαντικούς και επιπόλαιους γιατί «*δεν λαμβάνουν υπόψη τον πολιτικό παράγοντα της πράξης τους, δεν διαχωρίζουν έστω την θέση τους από πρακτικές της προπαγάνδας*».²⁵⁹ Τέλος, σχετικά με το θέμα της διάσωσης «*της προφορικής και μη ομογενοποιημένης γλώσσας των Βλάχων*» υποστηρίζουν ότι «*μπορεί άριστα να γίνει μόνο με οπτικοακουστικά μέσα που είναι πλούσια στην εποχή μας, με την επαφή με φυσικούς ομιλητές σε κάθε Σύλλογο που συνάδουν και με τον πατροπαράδοτο τρόπο που διαδιδόταν από γενιά σε γενιά*».²⁶⁰

Τους ίδιους κινδύνους – δηλαδή τη δημιουργία αρχικά μιας γλωσσικής και πολιτιστικής μειονότητας που θα αποτελέσει το όχημα για τη διεκδίκηση αναγνώρισης εθνικής μειονότητας – διαβλέπει ο ΒΗΜΑτοδότης στο φύλλο της 15/2/2021. Στο άρθρο του που

²⁵⁵ Στο ίδιο

²⁵⁶ Στο ίδιο

²⁵⁷ Λίτσα Αναστασίου – Μιλτιάδης Πιτούλης, «Μια άλλη άποψη για τη γραπτή απόδοση της βλαχικής», 11/2/2020, <https://vlahofonoι.blogspot.com/2020/02/blog-post.html?fbclid=IwAR0yJlrVVFS7TZO-G9JKavJt6meQM1yMkWq5nmXRiwJtLQYJwyUzKbfu9ds>, (ημερομηνία πρόσβασης 7/6/2022)

²⁵⁸ Στο ίδιο

²⁵⁹ Στο ίδιο

²⁶⁰ Στο ίδιο

τιλοφορεί «Περίεργα παιχνίδια με τους Βλάχους»²⁶¹ θεωρεί προσχηματικό τον κίνδυνο εξαφάνισης της βλάχικης γλώσσας και πιστεύει ότι πίσω από αυτήν την προσπάθεια υποκρύπτεται το σχέδιο επαναφοράς της βλάχικης μειονότητας την οποία στο μέλλον θα θελήσουν να εκμεταλλευτούν οι Ρουμάνοι, όπως έκαναν και στο παρελθόν. Υποστηρίζει, μάλιστα, ότι εμπνευστές αυτού του σχεδίου είναι «*πρόσωπα που συνεργάζονται με το γνωστό και μη εξαιρετέο Κέντρο Έρευνας Μειονοτικών Ομάδων, ορισμένοι πανεπιστημιακοί που έχουν συγκροτήσει την «Εταιρεία για τη Μελέτη του Πολιτισμού των Βλάχων» και η γνωστή «παρέα» από τους «ρουμανίζοντες» βλάχους της Βέροιας» που πιθανολογείται ότι χρηματοδοτούνται από ΜΚΟ.*

Η ΕΕΜΠΒ με επιστολή της προς τον διευθυντή της εφημερίδας διευκρινίζει ότι η Εταιρία δεν έχει καμία σχέση με ΜΚΟ, ότι το ενδιαφέρον της για τη μελέτη της βλάχικης γλώσσας είναι επιστημονικό και εμφορείται από το αίσθημα του εθνικού χρέους απέναντι στην ελληνική πολιτιστική κληρονομιά, αναπόσπαστο κομμάτι της οποίας θεωρείται και η βλάχικη γλώσσα.²⁶²

Είναι πλέον εμφανές ότι έχουν διαμορφωθεί δύο αντίπαλα «στρατόπεδα». Από τη μία η ΠΟΠΣΒ, η οποία θεωρεί ότι έχει το αναφαίρετο δικαίωμα να μιλάει εξ ονόματος όλων των Βλάχων της Ελλάδας και από την άλλη οι τοπικοί σύλλογοι Βλάχων που συγκρότησαν το δίκτυο για τον εγγραμματισμό της βλάχικης γλώσσας.

Την αντιπαράθεσή τους πυροδοτεί η απόφαση του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού να ανακαλέσει τη χρηματοδότηση της ΕΕΜΠΒ για τη δράση με τίτλο: «*Δημιουργία ψηφιακής βάσης δεδομένων μνημείων του λόγου των Ελλήνων Βλάχων*».

Με δελτίο τύπου στις 29/9/2021 η Εταιρία διαμαρτύρεται για την αναίτια απαλοιφή της δράσης που λίγες μέρες νωρίτερα είχε εγκριθεί και μάλιστα στο σύνολο του αιτούμενου ποσού από τις εγκεκριμένες δράσεις του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού. Αναρωτιέται αν η απόφαση άλλαξε μετά από παρεμβάσεις και δηλώνει ότι προτίθεται να υπερασπιστεί την «*πατριωτική, ατομική και επιστημονική αξιοπρέπεια*» των επιστημόνων -

²⁶¹ «Περίεργα παιχνίδια με τους Βλάχους», *ΤΟ ΒΗΜΑ*, ΒΗΜΑτοδότης, 15/2/2021, <https://www.tovima.gr/2021/02/15/opinions/i-dysareskeia-mitsotaki-gia-tous-epispeydontes/>, (ημερομηνία πρόσβασης 15/1/2022)

²⁶² *Δελτία Τύπου, απάντηση στην εφημερίδα “το ΒΗΜΑ”*, ιστοσελίδα της Επιστημονικής Εταιρίας Μελέτης του Πολιτισμού των Βλάχων, 28/2/2021, <https://eempvlachon.com/2021/02/28/press-release-vima/>, (ημερομηνία πρόσβασης 15/1/2022)

μελών της στα αρμόδια θεσμικά όργανα τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Ευρωπαϊκή Ένωση.²⁶³

Το θέμα φέρνει στη Βουλή των Ελλήνων ο βουλευτής του ΜέΡΑ25 Κρίτων Αρσένης ο οποίος με κατάθεση επίκαιρης ερώτησης στις 30/9/2021 με θέμα: «*Αναχρονιστικός αποκλεισμός του Επιστημονικού φορέα Πολιτισμού των Βλάχων από το ΥΠΠΟ*» ρωτά την υπουργό για ποιο λόγο «ενώ η ηγεσία του ΥΠΠΟ είχε ανακοινώσει ότι θα «ενισχυθεί οικονομικά με ποσόν 19.400,00 € διότι: α) συμβάλλει με τρόπο συστηματικό στην ανάδειξη του πλουραλιστικού χαρακτήρα της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς της Ελλάδας μέσα από την ανάδειξη των προφορικών παραδόσεων των Ελλήνων Βλάχων, β) αναδεικνύει μια συμμετοχική αντίληψη για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση δράσεων για τη διαφύλαξη της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, γ) υποστηρίζεται από ομάδα ειδικών επιστημόνων», αποφάσισε χωρίς καμία αιτιολόγηση να απορρίψει τη δράση και να εκτεθεί διαπράττοντας τέτοια σοβαρή ανακολουθία;»²⁶⁴

Στην απάντησή της η υπουργός Πολιτισμού και Αθλητισμού Λίνα Μενδώνη επικαλείται την Πανελλήνια Ομοσπονδία Πολιτιστικών Συλλόγων Βλάχων η οποία ως εκπρόσωπος του συνόλου σχεδόν των βλάχικων συλλόγων «εκφράζει παγίως την άποψη ότι ως «βλάχικη» νοείται το σύνολο των τοπικών διαλέκτων μίας μη ομογενοποιημένης και μη κωδικοποιημένης προφορικής γλώσσας και ότι δεν υπάρχει ενιαία μορφή κοινά αποδεκτή από όλες τις ομάδες των βλαχοφώνων, τόσο στην Ελλάδα, όσο και στις γύρω Βαλκανικές χώρες.»²⁶⁵ Κατά συνέπεια, θεωρεί ότι η ψηφιοποίηση της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς των Βλάχων αποτελεί εγχείρημα που απαιτεί την αποδοχή του συνόλου των Βλάχων και διευκρινίζει ότι η μη επιχορήγηση της πρότασης της ΕΕΜΠΒ σχετίζεται με την εκτίμηση ότι αυτή δεν αποτελεί αντιπροσωπευτικό τμήμα της βλάχικης κοινότητας

²⁶³ Δελτίο Τύπου της ΕΕΜΠΒ, 27/9/2021,

<https://eempvlachon.com/2021/10/05/%ce%b4%ce%b5%ce%bb%cf%84%ce%b9%ce%bf-%cf%84%cf%85%cf%80%ce%bf%cf%85/>, (ημερομηνία πρόσβασης 29/1/2022)

²⁶⁴ Κρίτων Αρσένης, επίκαιρη ερώτηση προς Υπουργό Πολιτισμού & Αθλητισμού με θέμα «Αναχρονιστικός αποκλεισμός του Επιστημονικού φορέα Πολιτισμού των Βλάχων από το ΥΠΠΟ», <https://mera25.gr/wp-content/uploads/2021/10/11740026.pdf>, (ημερομηνία πρόσβασης 29/1/2022)

²⁶⁵ Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, Απάντηση Υπουργού Πολιτισμού και Αθλητισμού Λίνας Μενδώνη σε Επίκαιρη ερώτηση του Βουλευτή του ΜέΡΑ25 Κρίτωνα Αρσένη, με θέμα: «Αναχρονιστικός Αποκλεισμός Επιστημονικού Φορέα Πολιτισμού των Βλάχων από το ΥΠΠΟΑ» <https://www.culture.gov.gr/el/Information/SitePages/view.aspx?nID=3975>, (ημερομηνία πρόσβασης 29/1/2022)

και ότι η χρηματοδότηση της, ίσως, δημιουργήσει εντάσεις και πόλωση μεταξύ των βλάχικων συλλόγων.²⁶⁶

Στο θέμα επανέρχεται και η βουλευτής του ΣΥΡΙΖΑ Σία Αναγνωστοπούλου, η οποία με επίκαιρη ερώτηση που συζητήθηκε στις 18/10/2021 ρωτά την υπουργό γιατί έφερε αντιμέτωπη μια επιστημονική επιτροπή με τους πολιτιστικούς συλλόγους των Βλάχων: «Από τότε μία επιστημονική επιτροπή κρίνεται με τέτοια κριτήρια; Από τότε εγκρίνεται ή απορρίπτεται η πρόταση μίας επιστημονικής επιτροπής ελλήνων επιστημόνων με κριτήριο αν συμφωνούν πολιτιστικοί σύλλογοι;»²⁶⁷ Και αναρωτιέται αν «φτάνουμε τώρα να αφήνουμε υπόνοιες για αντεθνικώς δρώντες;»²⁶⁸ Θέτει όμως και ένα ακόμη καίριο ερώτημα εκκινώντας από την θέση που εξέφρασε η υπουργός στην προηγούμενη ερώτηση του Κρίτωνα Αρσένη, ότι δηλαδή δεν υπάρχει βλάχικη γλώσσα αλλά ένα ιδίωμα. Το ερώτημα που προκύπτει είναι «ποιας γλώσσας ιδίωμα είναι;»²⁶⁹ Κατά την άποψή της, τέτοιου είδους απόψεις μπορεί να οδηγήσουν σε «επικίνδυνα μονοπάτια του παρελθόντος». ²⁷⁰ Στη δευτερολογία της η βουλευτής αφήνει να εννοηθεί ότι πίσω από την απόφαση ανάκλησης κρύβονται σκοτεινές δυνάμεις και αυτόκλητοι σωτήρες τους έθνους: «Σε ποιες σκοτεινές δυνάμεις εσείς -σκοτεινές ή μη σκοτεινές, δεν με ενδιαφέρει, αυτόκλητους σωτήρες του έθνους- επιτρέψατε αυτή την πίεση και να αναιρέσετε την ίδια τη δικιά σας απόφαση;»²⁷¹

Το θέμα θα μείνει στην επικαιρότητα και θα απασχολήσει όχι μόνο τους εμπλεκόμενους φορείς αλλά και δημοσιογράφους έντυπων και ηλεκτρονικών Μ.Μ.Ε. Ο καθηγητής και Πρόεδρος Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας και Αντιπρόεδρος Επιστημονικής Εταιρίας Μελέτης του Πολιτισμού των Βλάχων Κώστας Ντίνας σε άρθρο του στον ηλεκτρονικό ιστότοπο *Parallaxi* αναρωτιέται αν «ζούμε σε κράτος δικαίου;». Προβληματίζεται με την απόφαση της Υπουργού να ασχοληθεί ξανά με μια απόφαση που είχε ήδη λάβει και θεωρεί αυτονόητο πως «σε κάποιον/ους η απόφαση

²⁶⁶ Στο ίδιο

²⁶⁷ Σία Αναγνωστοπούλου: «Οφείλετε κ. Μενδώνη να πάρετε μία θέση και να μην φαίνεται ότι ταυτίζεστε με επικίνδυνες και σκοτεινές απόψεις – βίντεο», 18/1/2021, <https://www.syriza.gr/article/id/116334/S.-Anagnwstopoyloy:-Ofeilete-k.-Mendwnh-na-parete-mia-thesh-kai-na-mhn-fainetai-oti-taytizeste-me-epikindynes-kai-skoteines-apopseis---binteo.html#>, (ημερομηνία πρόσβασης 29/1/2022)

²⁶⁸ Στο ίδιο

²⁶⁹ Στο ίδιο

²⁷⁰ Στο ίδιο

²⁷¹ «Το Βλάχικο ζήτημα στη Βουλή (συνέχεια)», *Greek helsinki monitor – Ελληνικό παρατηρητήριο των συμφωνιών του Ελσίνκι - Human rights in Greece and beyond*, 18/10/2021 <https://greekhelsinki.wordpress.com/2021/10/18/2-128/>, (ημερομηνία πρόσβασης 29/1/2022)

αυτή «δεν άρεσε» και με διαδικασία που εκείνος/νοι και η Υπουργός γνωρίζουν «επανόρθωσαν» μαζί την «λανθασμένη» απόφαση, με υπογραφή της ίδιας Υπουργού κ. Λίνας Μενδώνη»²⁷². Καταλήγει, λοιπόν, στη διαπίστωση ότι αυτού του είδους οι πρακτικές από ανώτατα στελέχη της Δημόσιας Διοίκησης δε δημιουργούν αίσθημα ασφάλειας και εμπιστοσύνης στο κράτος.²⁷³

Ο αρθρογράφος της Καθημερινής Πάσχος Μανδραβέλης, - βλάχικης καταγωγής και ο ίδιος όπως σημειώνει στο δημοσίευμα της 1/10/2021 με τίτλο «Η ακροδεξιά διολίσθηση» - θεωρεί ότι δεν τίθεται θέμα βλάχικης μειονότητας αλλά μπορεί να προκύψει «με τέτοιου είδους αυθαιρεσίες», όπως η αναιτιολόγητη ανάκληση της επιχορήγησης στην ΕΕΜΠΒ. Έτσι λοιπόν υποστηρίζει ότι την απόφαση της υπουργού υποκίνησε «ο φόβος από την Ακροδεξιά που στοιχειώνει πλέον αυτήν την κυβέρνηση» και ο κίνδυνος εμπλοκής με θέματα μειονοτήτων.²⁷⁴

Η *Εφημερίδα των Συντακτών* στο φύλλο της 29/1/2021 στο δημοσίευμα με τίτλο «Β. Νιτσιάκος: “Μας έκοψαν οι μυστικές υπηρεσίες”» φιλοξενεί τις δηλώσεις του Βασίλη Νιτσιάκου, καθηγητή της Κοινωνικής Λαογραφίας στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του πανεπιστημίου Ιωαννίνων, προέδρου της ΕΕΜΠΒ και του Λαογραφικού και Εθνολογικού Μουσείου Μακεδονίας-Θράκης στο «Κόκκινο Θεσσαλονίκης 91,4». Ο Βασίλης Νιτσιάκος δηλώνει ότι η απόφαση της υπουργού Πολιτισμού Λίνας Μενδώνη μπορεί να ερμηνευτεί «μόνο με όρους σκοτεινών διαδρομών».²⁷⁵ Επιπλέον, θεωρεί ότι εμπλέκονται μυστικές υπηρεσίες οι οποίες «συνεργάζονται με πολύ συγκεκριμένους ανθρώπους οι οποίοι εκφράζουν μια “πατριωτική” αλητεία»²⁷⁶ και πιστεύει ότι αυτή η παρέμβαση οφείλεται στη λανθασμένη πεποίθηση των συγκεκριμένων κύκλων που «θεωρούν ότι οποιαδήποτε ενασχόληση με το Βλάχικο θέτει ζητήματα μειονότητας.»²⁷⁷ Γι' αυτό αισθάνεται την ανάγκη να διευκρινίσει ότι «είμαστε ξεκάθαροι: δεν υπάρχει βλάχικο έθνος, οι Βλάχοι είναι συστατικό του ελληνικού έθνους, ο βλάχικος πολιτισμός είναι σημαντικό κομμάτι του νεοελληνικού πολιτισμού, οποιαδήποτε εξαίρεση ή διάκριση θα

²⁷² Κώστας Ντίνας, «Ζούμε σε κράτος δικαίου;», *parallaximag.gr*, 21/10/2021, <https://parallaximag.gr/epikairota/zoume-se-kratos-dikaiou> (ημερομηνία πρόσβασης 29/1/2022)

²⁷³ Στο ίδιο

²⁷⁴ Πάσχος Μανδραβέλης, «Η ακροδεξιά διολίσθηση», *Καθημερινή*, 1/10/2021, <https://www.kathimerini.gr/opinion/561520675/i-akrodexia-diolisthisi/>, (ημερομηνία πρόσβασης 29/1/2022)

²⁷⁵ Απόστολος Λυκεσάς, «Β. Νιτσιάκος: “Μας έκοψαν οι μυστικές υπηρεσίες”», *Εφημερίδα των Συντακτών*, 29/1/2021, https://www.efsyn.gr/ellada/koinonia/312424_b-nitsiakos-mas-ekopsan-oi-mystikes-ypiresies, (ημερομηνία πρόσβασης 1/2/2022)

²⁷⁶ Στο ίδιο

²⁷⁷ Στο ίδιο

οδηγήσει στο αντίθετο αποτέλεσμα από αυτό που επιδιώκουν, ότι, δηλαδή, στην Ελλάδα υφίστανται διακρίσεις οι Βλάχοι.»²⁷⁸

Το θέμα που προκύπτει απασχολεί και τον Σύλλογο Βλάχων Βέροιας, έναν σύλλογο που τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια διδάσκει τη βλάχικη γλώσσα και για τον σκοπό αυτό έχει εκδώσει βιβλίο που συνοδεύεται με cd με τίτλο *Μαθαίνουμε Βλάχικα / Amvitsám(u) Armâneshti* του Τάκη Γεωργίου.²⁷⁹ Στην ηλεκτρονική εφημερίδα *faretra.info* της Βέροιας δημοσιεύεται επιστολή του Συλλόγου Βλάχων Βέροιας προς την υπουργό Λίνα Μεנדώνη με τίτλο «Όταν πεθαίνει μία γλώσσα, γίνεται ένας ακρωτηριασμός της ανθρωπότητας. Μικρός ή μεγάλος».²⁸⁰ Με την επιστολή αυτή ο Σύλλογος διαχωρίζει τη θέση του απ' αυτήν των 121 συλλόγων – μελών της ΠΟΠΣΒ που επικαλείται η υπουργός για να στηρίξει τη θέση ότι η βλάχικη γλώσσα είναι προφορικό ιδίωμα. Θεωρεί, μάλιστα, ότι η σύγκριση μιας επιστημονικής εταιρείας με τους λαογραφικούς συλλόγους των Βλάχων είναι άστοχη, αποτελεί απλοϊκό αριθμητικό συμψηφισμό και γίνεται μόνο και μόνο για να προσδώσει στον λόγο της «επίφαση δημοκρατικότητας».²⁸¹ Την άποψη ότι η βλάχικη γλώσσα είναι προφορικό ιδίωμα την χαρακτηρίζει «άκρως αντιεπιστημονική και εθνικά επικίνδυνη».²⁸² Εξηγεί, λοιπόν, ότι τη χαρακτηρίζει αντιεπιστημονική γιατί αν θεωρηθεί η βλάχικη γλώσσα ιδίωμα στο εύλογο ερώτημα που προκύπτει «ποιας γλώσσας είναι το ιδίωμα;» η απάντηση δεν μπορεί να είναι ότι αποτελεί ιδίωμα της ελληνικής γλώσσας. Επιπλέον, διευκρινίζει τους λόγους για τους οποίους θεωρεί την άποψη αυτή εθνικά επικίνδυνη: «γιατί μας μεταφέρει στο παρελθόν, σε εποχές των άκρατων εθνικισμών, όταν Ρουμάνοι κυρίως γλωσσολόγοι, υπηρετώντας τη ρουμανική εθνικιστική πολιτική και όχι την επιστήμη, αντιεπιστημονικά προσπάθησαν – ανεπιτυχώς βέβαια – να προβάλουν και να επιβάλουν ότι δήθεν η βλάχικη είναι διάλεκτος της ρουμανικής.»²⁸³ Επιρρίπτει ευθύνες στους εθνικιστικούς κύκλους που επιμένουν να θεωρούν τη γλώσσα «ιδίωμα» γιατί ευελπιστούν ότι έτσι αυτή θα εξαφανιστεί δεδομένου ότι η προστασία του ιδιώματος

²⁷⁸ Στο ίδιο

²⁷⁹ Λαογραφικός Σύλλογος Βλάχων Βέροιας, Εκδόσεις, Βιβλία, Λεξικά, <https://www.vlahoi.gr/index.php/2018-05-29-09-02-47/2018-05-29-09-05-26/2018-05-29-09-05-49/2018-05-29-09-06-26> (ημερομηνία πρόσβασης 4/2/2022)

²⁸⁰ «Σύλλογος Βλάχων Βέροιας: Στην κ. Μεנדώνη “Όταν πεθαίνει μία γλώσσα, γίνεται ένας ακρωτηριασμός της ανθρωπότητας. Μικρός ή μεγάλος”», *Ηλεκτρονική εφημερίδα faretra.info*, 26/10/2021, <https://faretra.info/2021/10/16/sillogos-vlachon-veroias-stin-k-mendonni-otan-pethainei-mia-glossa-ginetainas-akrotiriasmos-tis-anthropotitas-mikros-i-megalos/>, (ημερομηνία πρόσβασης 4/2/2022)

²⁸¹ Στο ίδιο

²⁸² Στο ίδιο

²⁸³ Στο ίδιο

αποτελεί ευθύνη της κυβέρνησης και όχι της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία σύμφωνα με τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης προστατεύει τις λιγότερο ομιλούμενες γλώσσες. Εξίσου επικριτική, όμως, είναι η επιστολή του Συλλόγου Βλάχων και για τη στάση που υιοθετεί η ΠΟΠΣΒ, η οποία *«συστηματικά και απροκάλυπτα, ιδιαίτερα την τελευταία δεκαετία, παραβιάζει την καταστατική της υποχρέωση για τη “διατήρηση της γλώσσας”»*.²⁸⁴ Την καλεί να κατονομάσει τους επιστήμονες που διαμόρφωσαν την άποψη που διατυπώνει ότι *«ως “βλαχική” νοείται το σύνολο των τοπικών διαλέκτων μίας μη ομογενοποιημένης και μη κωδικοποιημένης προφορικής γλώσσας...»*²⁸⁵ παράλληλα, όμως, αναρωτιέται μήπως τη θέση αυτήν την έχουν διαμορφώσει *«“υπηρεσιακοί” παράγοντες ή σκοτεινοί εθνικιστικοί κύκλοι»*.²⁸⁶

Ο πόλεμος ανακοινώσεων συνεχίζεται με το δελτίο τύπου της ΠΟΠΣΒ, η οποία υποστηρίζει ότι δέχτηκε *«ανοίκεια επίθεση»*²⁸⁷ από τον Σύλλογο Βλάχων Βέροιας που αμφισβήτησε τις θέσεις της εκλεγμένης διοίκησης της Ομοσπονδίας στο θέμα της γλώσσας. Επίσης, τονίζει ότι ο αγώνας της Ομοσπονδίας έχει ως στόχο να αναδειχθεί η πολιτιστική κληρονομιά του Βλαχόφωνου Ελληνισμού και γι' αυτό απορρίπτει *«κάθε προσπάθεια, που τείνει να δημιουργήσει ή να επινοήσει με οποιονδήποτε τρόπο “βλάχικη διακριτή ταυτότητα”, αποσκοπώντας στη δημιουργία “βλάχικου έθνους” και στην κατασκευή “ψευδεπίγραφης βλαχικότητας” μακεδοναρμάνικης κοπής ως κριτηρίου διάκρισης.»*²⁸⁸

Ο Σύλλογος Βλάχων Βέροιας επανέρχεται με νέα ανακοίνωση με την οποία επιρρίπτει ευθύνες στο προεδρείο της ΠΟΠΣΒ αναφέροντας ότι με τη θέση που υιοθετεί έρχεται σε πλήρη αντίθεση τόσο με το Καταστατικό της Ομοσπονδίας όσο και με τα καταστατικά αρκετών Συλλόγων Βλάχων αλλά και με τις απόψεις των γλωσσολόγων.²⁸⁹

Από όσα αναφέρθηκαν προκύπτει το συμπέρασμα ότι το θέμα της βλάχικης γλώσσας απασχολεί τους Βλάχους τον 21^ο αιώνα. Κοινή διαπίστωση όλων αποτελεί το γεγονός της φθίνουσας πορείας στη χρήση της γλώσσας και της σταδιακής εξαφάνισής της. Όμως,

²⁸⁴ Στο ίδιο

²⁸⁵ Στο ίδιο

²⁸⁶ Στο ίδιο

²⁸⁷ Σελίδα στο [Facebook](#) της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Πολιτιστικών Συλλόγων Βλάχων

²⁸⁸ Στο ίδιο

²⁸⁹ «Σύλλογος Βλάχων Βέροιας: "Το ΔΣ της ΠΟΠΣΒ σε πλήρη αντίθεση με το καταστατικό της - Αρνείται την ύπαρξη βλαχικής γλώσσας!"», *Ηλεκτρονική εφημερίδα faretra.info*, 27/10/2021, <https://faretra.info/2021/10/27/sillogos-vlachon-veroias-to-ds-tis-popsv-se-pliri-antithesi-me-to-katastatiko-tis-arneitai-tin-iparxi-vlachikis-glossas/> (ημερομηνία πρόσβασης 4/2/2022)

αυτό που διαπιστώνεται είναι ότι διαφοροποιείται η στάση που υιοθετούν στο θέμα του εγγραμματισμού και της διδασκαλίας της. Από την παράθεση των στοιχείων που συνελέγησαν κατά την περιήγησή μας στον κυβερνοχώρο αναδεικνύονται δύο τάσεις: η μία είναι αυτή που διαμορφώθηκε τα τελευταία χρόνια και υποστηρίζει ότι η βλάχικη γλώσσα παρόλο που «θεωρείται γλώσσα προφορικής παράδοσης τα πεδία γραπτής χρήσης της έχουν διευρυνθεί».²⁹⁰ Διαπιστώνεται η αύξηση της γραπτής χρήσης της στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης αλλά και στη λογοτεχνική παραγωγή.²⁹¹ Ενδεικτικά αναφέρεται ότι με αφορμή το αφιέρωμα στη βλάχικη (αρμάνικη) ποίηση που οργανώθηκε το 2014 στο *Polis Art Café* ο γλωσσολόγος Σταμάτης Μπέης αναφέρει χαρακτηριστικά ότι «είναι μία ποίηση υψηλού επιπέδου, σύγχρονη, που δείχνει το στοίχημα που έχουν βάλει οι “μικρές” γλώσσες – “μικρές” με την έννοια ότι είναι γλώσσες με μικρό αριθμό ομιλητών».²⁹² Το στοίχημα, σύμφωνα με την άποψή του, είναι ότι η βλάχικη γλώσσα μπορεί να ανταποκριθεί στις σύγχρονες ανάγκες επικοινωνίας. Επίσης, επισημαίνεται ότι η βλάχικη γλώσσα «μπορεί να αποτυπώσει και να αποτυπωθεί σε έργα τέχνης που αφορούν τον σύγχρονο κόσμο, μακριά από κάθε ηθογραφικό και φολκλορικό στοιχείο».²⁹³ Άλλωστε, και η κυκλοφορία του βιβλίου του Βασίλη Νιτσιάκου με τίτλο *ο lele ω λέλε* «αποτελεί ίσως το πρώτο εγχείρημα παγκοσμίως για την παραγωγή μελοποιημένης ποίησης» στη βλάχικη γλώσσα.²⁹⁴ Ο Βασίλης Νιτσιάκος έγραψε τους στίχους έχοντας ως πρόθεση να γίνει αντιληπτό πως «η μουσική των Βλάχων δεν είναι δημοτική, αλλά οικουμενική».²⁹⁵ Ο Φάνης Δασούλας, ο οποίος απέδωσε τα κείμενα στην βλάχικη γλώσσα επισημαίνει ότι το εγχείρημα ήταν δύσκολο αφού κλήθηκε να αντιμετωπίσει την «ανυπαρξία μιας κοινής βλάχικης γλώσσας» αλλά και τη «δυσκολία έκφρασης εννοιών και πολιτισμικών όρων σ’ αυτή τη γλώσσα».²⁹⁶ Τέλος, ο Σταμάτης Μπέης που επιμελήθηκε γλωσσικά τα βλάχικα

²⁹⁰ Σταμάτης Μπέης - Φάνης Δασούλας, «Πρόταση για το σύστημα γραφής της βλάχικης γλώσσας», *Γλωσσολογία/Glossologia*, 25 (2017): 51-69, σελ. 52, http://glossologia.phil.uoa.gr/sites/default/files/4.Beis%20et%20al_0.pdf, (ημερομηνία πρόσβασης 23/6/2022)

²⁹¹ Στο ίδιο

²⁹² «Όλος ο κόσμος ξενιτειά!» – Μια συνομιλία με τον Λεωνίδα Εμπειρικό και τον Σταμάτη Μπέη για τις μειονοτικές γλώσσες, με αφορμή το αφιέρωμα στην αρμάνικη ποίηση», <https://vulcanactiv.wordpress.com/tag/%E1%BC%80%CF%81%CE%BC%CE%B1%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B2%CE%BB%CE%AC%CF%87%CE%B9%CE%BA%CE%B7-%CF%80%CE%BF%CE%AF%CE%B7%CF%83%CE%B7/>, (ημερομηνία πρόσβασης 29/6/2022)

²⁹³ Στο ίδιο

²⁹⁴ Μαρία Ριτζαλέου, «Η βλάχικη παράδοση σε ένα βιβλίο», *Έθνος*, 13/1/2022, <https://www.ethnos.gr/book/article/82374/hblaxikhparadoshseenabiblio>, (ημερομηνία πρόσβασης 29/6/2022)

²⁹⁵ Στο ίδιο

²⁹⁶ Στο ίδιο

κείμενα αναφέρει ότι το σύστημα γραφής που επέλεξε «αποκαλύπτει την καταγωγή από την γλώσσα προέλευσης, την λατινική και τις υπόλοιπες ρομανικές γλώσσες». ²⁹⁷

Κατά συνέπεια οι εκφραστές αυτής της τάσης – επιστήμονες γλωσσολόγοι, η ΕΕΜΠΒ και οι τοπικοί σύλλογοι των Βλάχων που τις δύο τελευταίες δεκαετίες οργανώνουν μαθήματα διδασκαλίας της γλώσσας – υποστηρίζουν την προσπάθεια εγγραφισμού της.

Η άλλη τάση – εκφραστές της είναι η ΠΟΠΣΒ και οι περισσότεροι τοπικοί σύλλογοι Βλάχων που συντάσσονται με τις θέσεις που εκφράζει το όργανο αυτό – απορρίπτουν την πρόταση εγγραμμιατισμού της βλάχικης γλώσσας. Η ΠΟΠΣΒ, όπως έχει ήδη αναφερθεί, σύμφωνα με το άρθρο 2 του καταστατικού της έχει ως σκοπό τη διατήρηση της γλώσσας. Από τη μελέτη των δελτίων τύπου που έχουν κατά καιρούς εκδοθεί από την Ομοσπονδία διαπιστώνεται ότι τα τελευταία χρόνια δε γίνεται αναφορά σε βλάχικη γλώσσα αλλά σε ελληνικά βλάχικα ιδιώματα. Επίσης, ενώ στο δελτίο τύπου που εκδίδει στις 3/11/2019 υποστηρίζει τον εγγραμμιατισμό με το ελληνικό αλφάβητο ενάμισι χρόνο αργότερα στις 9/4/2020 αναφέρεται στην προφορική διδασκαλία του βλάχικου ιδιώματος του χωριού. Μπορούμε να υποθέσουμε ότι οι θέσεις της ΠΟΠΣΒ αλλά και η στάση που υιοθετεί ένα μέρος των σύγχρονων Βλάχων αποτελούν κατάλοιπα προκαταλήψεων του παρελθόντος που συνδέονται με τον «προπαγανδιστικό μηχανισμό της ρουμανικής πολιτικής». ²⁹⁸ Όπως στο παρελθόν, και κυρίως τις δεκαετίες του 1960 και του 1970 οι Βλάχοι αποφεύγουν τη χρήση της βλάχικης γλώσσας για να μην χαρακτηριστούν Ρουμάνοι ²⁹⁹ έτσι και στη σύγχρονη εποχή «επικρατεί η άποψη πως τα αρμανικά δεν έχουν γραφή και όποιος το αποπειράται με τη χρήση του λατινικού αλφάβητου εκτίθεται ως ρουμανόφιλος». ³⁰⁰

3.5 Οι αντιπαραθέσεις γύρω από τα θέματα της ύπαρξης ή μη «βλάχικης μειονότητας» (μέρος α')

Το ζήτημα της ύπαρξης «βλάχικου έθνους» ή «βλάχικης μειονότητας» απασχολεί τον δημόσιο λόγο τις δύο πρώτες δεκαετίες του 21^{ου} αιώνα. Στο τέλος της πρώτης δεκαετίας

²⁹⁷ Στο ίδιο

²⁹⁸ Αντώνης Κολτσίδα, «Η σημερινή κατάσταση της κουτσοβλαχικής γλώσσας στον Ελλαδικό χώρο: (ιστορική, εθνολογική, κοινωνική και γλωσσολογική διάσταση)», *Μακεδονικά*, 31(1), (1998): 185–212, σελ. 202, <https://doi.org/10.12681/makedonika.120>, (ημερομηνία πρόσβασης 23/6/2022)

²⁹⁹ Στο ίδιο, σελ. 203

³⁰⁰ Thede Kahl, «Ποιες είναι οι πιθανότητες επιβίωσης της αρμανικής (βλάχικης); Επιστημονικές σχετικές με την απώλεια και τη διατήρηση μιας γλώσσας», *Γλωσσολογία/ Glossologia*, 19, (2011): 33-44, σελ. 40, <http://glossologia.phil.uoa.gr/sites/default/files/4.%20Kahl.pdf>, (ημερομηνία πρόσβασης 23/6/2022)

του 21^{ου} αιώνα εμφανίστηκε στη δημόσια σφαίρα το θέμα του «αρμάνικου έθνους». Πρόκειται για ένα ζήτημα που πυροδότησε την έντονη αντίδραση της ΠΟΠΣΒ και την έφερε σε αντιπαράθεση με το «Συμβούλιο των Αρμάνων ή Μακεδοαρμάνων».

Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμη η αναφορά στο ιστορικό της ίδρυσης του «Συμβουλίου των Αρμάνων ή Μακεδοαρμάνων». Από τον ιστότοπο του Συμβουλίου (*Consillu Makedonarmânjloru*) ο επισκέπτης πληροφορείται ότι το Συμβούλιο, που ιδρύθηκε το 2005 με έδρα τη Μοσχόπολη της Αλβανίας, έχει ως στόχο να ενώσει τις ομάδες των Armân / Macedonarmâns που ζουν στις περιοχές της Αλβανίας, της Βόρειας Μακεδονίας, της Βουλγαρίας, της Ελλάδας, της Ρουμανίας και της Διασποράς. Ως «Armân» ή «Makedonarmân» ή «Μακεδοαρμάνοι» ή «Μακεδο-Βλάχοι» ή Μακεδόνες ορίζεται ένας από τους αρχαιότερους ευρωπαϊκούς λαούς που ζει στις παραπάνω βαλκανικές χώρες από αμνημονεύτων χρόνων ως ξεχωριστός αυτόχθον λαός, ο οποίος μιλά τη δική του γλώσσα.³⁰¹ Επισημαίνεται, όμως, ότι η σύγχρονη ιστορία του λαού Armân/Macedonarmân είναι η ιστορία των εθνικών κρατών, στα οποία ήταν πάντα πιστοί πολίτες και για αυτόν τον λόγο εκφράζεται η επιθυμία να αποτελέσει το Συμβούλιο των Armâns (Macedonarmâns) μια σύγχρονη γέφυρα σύνδεσης μεταξύ των Armâns και των ανθρώπων με τους οποίους ζουν μαζί για αιώνες, συμβάλλοντας μ' αυτόν τον τρόπο από κοινού στην μελλοντική ενωμένη Ευρώπη. Στην αρχική σελίδα σημειώνεται, επίσης, ότι το Συμβούλιο θα υποστηρίξει την προώθηση της διγλωσσίας ως έκφραση της πολυπολιτισμικότητας.³⁰²

Από τη μελέτη των δελτίων τύπου του Διοικητικού Συμβουλίου της ΠΟΠΣΒ προκύπτει ότι το δευτεροβάθμιο όργανο των Βλάχων της Ελλάδας απορρίπτει και καταγγέλλει τις διεκδικήσεις του «Συμβουλίου των Αρμάνων ή Μακεδοαρμάνων». Πιο συγκεκριμένα, με επιστολή του προς το Συμβούλιο της Ευρώπης (αρ. πρωτ. 44/16-11-2009) ενημερώνει ότι η δράση μεμονωμένων προσώπων, τα οποία χαρακτηρίζει ως «επαγγελματίες μειονοτικούς» ή αυτόκλητους «υπερασπιστές» ανύπαρκτων μειονοτήτων, δεν έχει καμία σχέση με τους Βλάχους της Ελλάδας τους οποίους εκπροσωπεί η ΠΟΠΣΒ και άλλοι φορείς (Ένωση Βλάχων Επιστημόνων, δίκτυο Βλαχοφώνων Δημάρχων και Κοινοταρχών). Τα πρόσωπα αυτά παρουσιάζονται ως εκπρόσωποι συλλόγων Βλάχων και διεκδικούν γι' αυτούς, απευθυνόμενοι στο Συμβούλιο της Ευρώπης, την κατοχύρωση μειονοτικών

³⁰¹ Ιστοσελίδα του Consillu Makedonarmânjloru, <http://makedonarman-council.org/>, (ημερομηνία πρόσβασης 26/4/2022)

³⁰² Στο ίδιο

δικαιωμάτων.³⁰³ Επίσης, εφιστάται η προσοχή για τη δράση αυτών οι οποίοι «εμφανιζόμενοι σε διάφορα διεθνή φόρα και οργανισμούς αποκρύπτουν σκοπίμως, ότι η συντριπτική πλειοψηφία των Βλάχων στα Βαλκάνια, γνωστοί και ως Αρμάνοι, έχουν κοινό τόπο καταγωγής την Ελλάδα, που ήταν και παραμένει η Μητρόπολη τους, οι οποίοι μετανάστευσαν προς βορράν, στις γειτονικές χώρες, κυρίως από τα μέσα του 18ου αιώνα.»³⁰⁴ Τονίζεται ότι, οι Βλάχοι της Ελλάδας – δίγλωσσοι Έλληνες ή Έλληνες βλάχικης καταγωγής αποκαλούνται στην παρούσα επιστολή – εδώ και δεκαετίες έχουν ιδρύσει συλλόγους μέσα από τους οποίους προβάλλεται η πολιτιστική τους παράδοση, καταγράφεται η μουσική παράδοση, διδάσκεται στους νεότερους η βλάχικη γλώσσα μέσω ανοικτών σεμιναρίων, οργανώνονται συνέδρια και ανταμώματα. Γίνεται, επίσης, αναφορά στην ακαδημαϊκή έρευνα και μελέτη της ιστορίας, της γλώσσας, της αρχιτεκτονικής των βλάχικων οικισμών προκειμένου να γίνει σαφές ότι οι Σύλλογοι Βλάχων στην Ελλάδα «τυγχάνουν της αμέριστης και πολύπτυχης συμπαράστασης και στήριξης της πολιτείας σε κάθε εκδήλωσή τους, είτε σε τοπικό, είτε σε κεντρικό επίπεδο» και σε καμία περίπτωση δεν τίθεται ζήτημα καταπίεσης δικαιωμάτων.³⁰⁵

Στο ίδιο ακριβώς πνεύμα συντάχθηκε προς το Συμβούλιο της Ευρώπης και η επόμενη επιστολή (αρ. πρωτ. 21/3-11-2010) η οποία έχει ως στόχο να ενημερώσει τα αρμόδια όργανα για την πρόθεση του «Συμβουλίου των Αρμάνων» να αντιπροσωπεύει κάτ' αποκλειστικότητα τους απανταχού Αρμάνους σε διεθνές επίπεδο, αρχής γενομένης από την διεκδίκηση καθεστώτος Παρατηρητού στο Συμβούλιο της Ευρώπης.³⁰⁶ Στην επιστολή αυτή το «Συμβούλιο των Αρμάνων» εγκαλείται για τις μεθοδεύσεις και τις αντιδημοκρατικές διαδικασίες που χρησιμοποίησε στη συνάντηση που πραγματοποιήθηκε την Κυριακή 15 Αυγούστου 2010 στη Μοσχόπολη - Κορυτσά της Αλβανίας προκειμένου να εξασφαλίσει τη δημοκρατική του νομιμοποίηση.³⁰⁷ Η υιοθέτηση της «διακήρυξης της 15^{ης} Αυγούστου» δια βοής από το σύνολο των συμμετεχόντων αμφισβητείται από την

³⁰³ Πανελλήνια Ομοσπονδία Πολιτιστικών Συλλόγων Βλάχων, Επιστολή ενημέρωσης προς το Συμβούλιο της Ευρώπης, (αρ. πρωτ. 44/16-11-2009),

https://www.tamos.gr/documents/popsv_symboylio_Eu_11_2009_.pdf, (ημερομηνία πρόσβασης 26/4/2022)

³⁰⁴ Στο ίδιο

³⁰⁵ Στο ίδιο

³⁰⁶ Πανελλήνια Ομοσπονδία Πολιτιστικών Συλλόγων Βλάχων, Επιστολή ενημέρωσης προς το Συμβούλιο της Ευρώπης, (αρ. πρωτ. 21/3-11-2010),

<https://vlachs-popsv.gr/%ce%b5%cf%80%ce%b9%cf%83%cf%84%ce%bf%ce%bb%ce%ae-%ce%b5%ce%bd%ce%b7%ce%bc%ce%ad%cf%81%cf%89%cf%83%ce%b7%cf%82-%cf%80%cf%81%ce%bf%cf%82-%cf%84%ce%bf-%cf%83%cf%85%ce%bc%ce%b2%ce%bf%cf%8d%ce%bb%ce%b9/>, (ημερομηνία πρόσβασης 26/4/2022)

³⁰⁷ Στο ίδιο

ΠΟΠΣΒ. Στο δελτίο τύπου που εξέδωσε το «Συμβούλιο των Αρμάνων» στις 20 Αυγούστου 2010 με αφορμή τη συνάντηση στη Μοσχόπολη αναφέρεται ότι οι Αρμάνοι είναι ένας λαός που μιλάει την ίδια γλώσσα και έχει τα ίδια έθιμα και τη ίδια κουλτούρα και δηλώνεται ότι το Συμβούλιο θα απευθυνθεί στις κυβερνήσεις των βαλκανικών κρατών και στα ευρωπαϊκά όργανα με σκοπό τη διατήρηση της γλώσσας.³⁰⁸

Το θέμα της δράσης του «Συμβουλίου των Αρμάνων» ήρθε στη Βουλή με ερώτηση του βουλευτή Β΄ Θεσσαλονίκης Θεόδωρου Καραόγλου προς τον υπουργό Εξωτερικών Γιώργο Παπανδρέου. Στην ερώτηση με τίτλο «Κινήσεις περί κατασκευής “Βλάχικης” μειονότητας» (Αρ. Πρωτ. 12318/29-6-2010) ο υπουργός Εξωτερικών ερωτάται αν γνωρίζει για τις κινήσεις της συγκεκριμένης οργάνωσης και ποιες ενέργειες έχει κάνει το αρμόδιο υπουργείο για να προστατέψει τα εθνικά δίκαια.³⁰⁹ Υιοθετεί τις θέσεις της ΠΟΠΣΒ, όπως αυτές εκφράζονται στην επιστολή που απηύθυνε προς τους Συλλόγους Βλάχων – μέλη της με αφορμή την πρόθεση του «Συμβουλίου των Αρμάνων» να οργανώσει παράσταση ενώπιον της «Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης» στο Στρασβούργο ύστερα από την απόρριψη του σχετικού αιτήματός του να αναγνωριστεί από το Συμβούλιο ως «ΜΚΟ εκπρόσωπος των απανταχού Βλάχων» με το «καθεστώς του μόνιμου Παρατηρητή στην Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης».³¹⁰ Τόσο στην επιστολή της ΠΟΠΣΒ όσο και στην ερώτηση του Θεόδωρου Καραόγλου αναφέρεται ότι οι αυτοαποκαλούμενοι «Αρμάνοι ή Μακεδοναρμάνοι» διεκδικούν:

«1. αναγνώριση του ξεχωριστού έθνους των Αρμάνων,

³⁰⁸ Consillu Makedonarmánjiloru, Bultinu Infurmativu Adunarea Atsea Mari a Armánjiloru, Muscopuli 2010, <http://makedonarmancouncil.org/wp-content/uploads/2009/10/ca-informative-bulletin-nr.23-20.08.2010.pdf>, (ημερομηνία πρόσβασης 26/4/2022)

³⁰⁹ Καραόγλου Θεόδωρος, Κινήσεις περί κατασκευής «Βλάχικης» μειονότητας,

<https://www.karaoglou.gr/parliamentary-action/item/2077-%CE%9A%CE%B9%CE%BD%CE%AE%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82%20%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%AF%20%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%BA%CE%B5%CF%85%CE%AE%CF%82%20%CE%AB%CE%92%CE%BB%CE%AC%CF%87%CE%B9%CE%BA%CE%B7%CF%82%20%CE%BC%CE%B5%CE%B9%CE%BF%CE%BD%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1%CF%82.html>, (ημερομηνία πρόσβασης 26/4/2022)

³¹⁰ Πανελλήνια Ομοσπονδία Πολιτιστικών Συλλόγων Βλάχων, Δελτίο τύπου σχετικά με το ψευδεπίγραφο «Συμβούλιο των Αρμάνων ή Μακεδοναρμάνων», <https://vlachs-popsv.gr/%ce%b4%ce%b5%ce%bb%cf%84%ce%af%ce%bf-%cf%84%cf%8d%cf%80%ce%bf%cf%85-%cf%83%cf%87%ce%b5%cf%84%ce%b9%ce%ba%ce%ac-%ce%bc%ce%b5-%cf%84%ce%bf-%cf%88%ce%b5%cf%85%ce%b4%ce%b5%cf%80%ce%af%ce%b3%cf%81%ce%b1-2/>, (ημερομηνία πρόσβασης 26/4/2022)

2. αναγνώριση της ΜΚΟ “Συμβούλιο των Αρμάνων ή Μακεδοαρμάνων” ως εκπροσώπου των απανταχού Βλάχων,
3. παραχώρηση στο “Συμβούλιο των Αρμάνων ή Μακεδοαρμάνων” ως εκπροσώπου του αρμάνικου έθνους δίχως κράτος το καθεστώς του μόνιμου Παρατηρητή στην Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης
4. υλοποίηση της “μη δεσμευτικής” Σύστασης (1333/1997) της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά “με τη γλώσσα και τον πολιτισμό των Αρωμόνων” από την Ελλάδα και τις άλλες βάλκανικές χώρες όπου ζουν οι “Αρμάνοι ή Μακεδοαρμάνοι”.»³¹¹

Στην απάντησή του ο υπουργός Εξωτερικών, Γιώργος Παπανδρέου, δήλωσε ότι το υπουργείο βρίσκεται σε συνεργασία με την ΠΟΠΣΒ και γνωρίζει το θέμα και ότι στη συζήτηση που διεξήχθη στην Επιτροπή Μονίμων Αντιπροσώπων του Συμβουλίου της Ευρώπης το αίτημα του «Συμβουλίου των Αρμάνων» απορρίφθηκε αφού «η χώρα μας κατέστησε σαφή την αντίθεσή της στην επιχειρούμενη ανάδειξη και αναγνώριση νέας χωριστής εθνότητας στη Βαλκανική με παράλληλη διεκδίκηση μειονοτικών δικαιωμάτων.»³¹² Δήλωσε, επίσης, ότι οι στόχοι του «Συμβουλίου των Αρμάνων», που εστιάζονται στην αναγνώριση μειονοτικών δικαιωμάτων σε μια διακριτική εθνότητα «Μακεδοαρμάνων» και εδράζονται σε μια «εθνοφυλετική θεωρία» για τους Βλάχους της Βαλκανικής χερσονήσου όχι μόνο δεν ανταποκρίνονται στην ιστορική πραγματικότητα αλλά δεν έχουν την αποδοχή της μεγάλης πλειοψηφίας των Βλάχων της Βαλκανικής.³¹³

Η ΠΟΠΣΒ επανήλθε με νέα επιστολή ενημέρωσης προς το Συμβούλιο της Ευρώπης λίγους μήνες αργότερα (αρ. πρωτ. 28/19-2/2011) με αφορμή την τοποθέτηση του Προέδρου της Ρουμανίας Basescu ενώπιον της ολομέλειας της κοινοβουλευτικής συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης στο Στρασβούργο, στις 27 Ιανουαρίου 2011.³¹⁴

³¹¹ Στο ίδιο

³¹² Τμήμα Κοινοβουλευτικού Ελέγχου, Απάντηση στην υπ’ αριθμ. 12318 από 29/6/2010 του βουλευτού κ. Θεόδωρου Καραόγλου, https://www.karaoglou.gr/images/stories/downloads/2010/6/apantisi_12318_29_06_10.pdf, (ημερομηνία πρόσβασης 26/4/2022)

³¹³ Στο ίδιο

³¹⁴ Πανελλήνια Ομοσπονδία Πολιτιστικών Συλλόγων Βλάχων, Επιστολή ενημέρωσης προς το Συμβούλιο της Ευρώπης για τον Πρόεδρο της Ρουμανίας Basescu, (αρ. πρωτ. 28/19-2-2011), <https://vlachs-popsy.gr/%ce%b5%cf%80%ce%b9%cf%83%cf%84%ce%bf%ce%bb%ce%ae-%ce%b5%ce%bd%ce%b7%ce%bc%ce%ad%cf%81%cf%89%cf%83%ce%b7%cf%82->

Στην επιστολή αυτή το Διοικητικό Συμβούλιο της ΠΟΠΣΒ εξέφρασε τη διαμαρτυρία του για «τις έμμεσες αναφορές του Ρουμάνου Προέδρου [...] οι οποίες ταυτίζουν κάθε βλαχόφωνη ομάδα στη Νοτιοανατολική Ευρώπη με τη ρουμανική διασπορά.»³¹⁵

Οι δηλώσεις του Ρουμάνου προέδρου προκάλεσαν αντιδράσεις και το θέμα που προέκυψε από αυτές απασχόλησε το διάστημα εκείνο τον δημόσιο λόγο. Ο τότε κοσμήτορας της Θεολογικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Μιχαήλ Τρίτος, σε άρθρο του με τίτλο «Είναι οι Βλάχοι... Ρουμάνοι; Απάντησις εις τον Πρόεδρον της Ρουμανίας κ. Τ. Baïsescu»,³¹⁶ το οποίο δημοσιεύθηκε στον *Ορθόδοξο Τύπο* στις 8 Απριλίου 2011 και αναδημοσιεύθηκε σε ηλεκτρονικό ιστολόγιο αρκετά χρόνια αργότερα,³¹⁷ αφού παραθέτει τα στοιχεία που, κατά την άποψή του, καταρρίπτουν την άποψη των Ρουμάνων «ότι οι Βλάχοι κατέβηκαν στη Μακεδονία, Ήπειρο και Θεσσαλία από την πέρα του Δουνάβεως Δακία» καταλήγει στο συμπέρασμα «ότι κάθε αναφορά στους Βλάχους των Βαλκανίων σημαίνει τους Βλαχοφώνους Έλληνες, οι οποίοι κυρίως μετά την καταστροφή της Μοσχοπόλεως το 1769 κατακλύζουν τα Βαλκάνια, όπου δημιουργούν μικρούς και μεγάλους βλαχικούς οικισμούς. Η ιστορία των βλάχικων πληθυσμών αποτελεί σημαντικό κεφάλαιο της βαλκανικής διαστάσεως της ρωμισσύνης. Όλοι άλλωστε οι Βλάχοι που κατοικούν σήμερα στην Αλβανία, τα Σκόπια, τη Σερβία, τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία (κυρίως στην περιοχή της Δοβρουτσάς) διατηρούν τη συνείδηση ότι προέρχονται από την Ελλάδα.»³¹⁸

Με αφορμή τις ίδιες δηλώσεις του Ρουμάνου προέδρου ο πρόεδρος της ΠΟΠΣΒ Μιχάλης Μαγειριάς έδωσε συνέντευξη στον δημοσιογράφο Κώστα Αγόρη της εφημερίδας των Ιωαννίνων *Πρωινός Λόγος*, η οποία αναδημοσιεύθηκε στην ηλεκτρονική εφημερίδα

[%cf%80%cf%81%ce%bf%cf%82-%cf%84%ce%bf-](#)

[%cf%83%cf%85%ce%bc%ce%b2%ce%bf%cf%8d%ce%bb%ce%b9-2/](#), (ημερομηνία πρόσβασης 2/5/2022)

³¹⁵ Στο ίδιο

³¹⁶ Μιχαήλ Γ. Τρίτος, «Είναι οι Βλάχοι... Ρουμάνοι; Απάντησις εις τον Πρόεδρον της Ρουμανίας κ. Τ. Baïsescu», 1/5/2011, <http://vlahoi.net/vlahoi-kai-ellinismos/einai-oi-vlahoi-roumanoi-apantisis-eis-ton-baïsescu>, (ημερομηνία πρόσβασης 8/5/2022)

³¹⁷ Μιχαήλ Γ. Τρίτος, «ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΒΛΑΧΟΙ ... ΡΟΥΜΑΝΟΙ; (Απάντηση στον Πρόεδρο της Ρουμανίας Τ. Baïsescu)»,

<https://enromiosini.gr/arthrografia/%CE%B5%CE%B9%CE%BD%CE%B1%CE%B9-%CE%BF%CE%B9-%CE%B2%CE%BB%CE%B1%CF%87%CE%BF%CE%B9-%CF%81%CE%BF%CF%85%CE%BC%CE%B1%CE%BD%CE%BF%CE%B9-%E1%BC%80%CF%80%CE%AC%CE%BD%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7/>,

(ημερομηνία πρόσβασης 8/5/2022)

³¹⁸ Μιχαήλ Γ. Τρίτος, «Είναι οι Βλάχοι... Ρουμάνοι; Απάντησις εις τον Πρόεδρον της Ρουμανίας κ. Τ. Baïsescu», <http://vlahoi.net/vlahoi-kai-ellinismos/einai-oi-vlahoi-roumanoi-apantisis-eis-ton-baïsescu>,

(ημερομηνία πρόσβασης 8/5/2022)

infognomonpolitics.gr με τον χαρακτηριστικό τίτλο «ΚΑΤΩ ΤΑ ΧΕΡΙΑ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΒΛΑΧΟΥΣ! Ρουμάνοι, Αλβανοί, Σκοπιανοί, Βούλγαροι θέλουν να τους οικειοποιηθούν». ³¹⁹ Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι απόψεις του συντάκτη του δημοσιεύματος ο οποίος χαρακτήρισε διαχρονική την «προσπάθεια γειτονικών μας χωρών να οικειοποιηθούν την καταγωγή και την ιστορία των Ελλήνων Βλάχων». ³²⁰ Επίσης, υποστηρίζει ότι ανάλογη δράση εντοπίζεται σε εθνικιστικούς κύκλους της Αλβανίας, της Βουλγαρίας και των Σκοπίων. Από τους κύκλους αυτούς, σύμφωνα με την άποψή του, επιχειρείται «να «βαφτίσουν» τους Βλάχους με την εθνικότητα που επιθυμούν!». ³²¹ Παράλληλα, ο πρόεδρος της ΠΟΠΣΒ Μιχάλης Μαγειρίας αναφέρθηκε στις δηλώσεις του Ρουμάνου προέδρου αλλά και στη ρουμανική προπαγάνδα, η οποία, σύμφωνα με την άποψή του, βάζει στο στόχαστρο όχι μόνο τους Βλάχους της Ελλάδας αλλά και της γειτονικής Αλβανίας. Σχολιάζοντας τις δηλώσεις ανέφερε ότι «θίγουν καταφανώς το αδιαπραγμάτευτο ανθρώπινο δικαίωμα στον ατομικό και συλλογικό εθνικό αυτοπροσδιορισμό όλων των Ελλήνων Βλάχων στην Ελλάδα και τη διασπορά». ³²²

Η αντίδραση στην επιχειρούμενη προσπάθεια δημιουργίας «βλάχικου έθνους» ή «βλάχικης μειονότητας» εκδηλώθηκε και μέσω του άρθρου του δημοσιογράφου και τότε προέδρου της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, Νικολάου Μέρτζου στην εφημερίδα *Καθημερινή* με τίτλο «Προπαγάνδα με τους Βλάχους». ³²³ Ο αρθρογράφος κάνει ιδιαίτερη αναφορά στη συστηματική προσπάθεια αναγνώρισης ενός ξεχωριστού «Διαπεριφερειακού Έθνους Βλάχων» στα Βαλκάνια η οποία υποκινείται από ξένα κέντρα και αποσκοπεί στην αποσταθεροποίηση της κατάστασης στον βαλκανικό χώρο με σκοπό τον κατακερματισμό των βαλκανικών κρατών. Απώτερο στόχο, βέβαια, σύμφωνα με τον συντάκτη του άρθρου, αποτελεί ο έλεγχος των κοιτασμάτων της Κασπίας, που εξυπηρετείται, όμως, μέσω του ελέγχου της μείζονος γεωπολιτικής σημασίας βαλκανικής χερσονήσου. ³²⁴

³¹⁹ «ΚΑΤΩ ΤΑ ΧΕΡΙΑ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΒΛΑΧΟΥΣ! Ρουμάνοι, Αλβανοί, Σκοπιανοί, Βούλγαροι θέλουν να τους οικειοποιηθούν», 28/2/2011, Συνέντευξη στον Κώστα Αγόρη του προέδρου της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Βλάχων Μιχάλη Μαγειρία, https://infognomonpolitics.gr/2011/02/blog-post_1732-3/, (ημερομηνία πρόσβασης 8/5/2022)

³²⁰ Στο ίδιο

³²¹ Στο ίδιο

³²² Στο ίδιο

³²³ Νικόλαος Μέρτζος, «Προπαγάνδα με τους Βλάχους», *Καθημερινή*, 8/3/2012 <https://www.kathimerini.gr/opinion/729311/propaganda-me-toys-vlachoy/>, (ημερομηνία πρόσβασης 10/5/2022)

³²⁴ Στο ίδιο

Έναν χρόνο αργότερα η ΠΟΠΣΒ κατήγγειλε το «Συμβούλιο των Μακεδονοαρμάνων», το οποίο χαρακτηρίζει ως «ψευδεπίγραφο» σε δελτίο τύπου (αρ. πρωτ. 53/9-2-2012) με το οποίο κοινοποιεί επιστολή που αποστέλλει προς τα μέλη της.³²⁵ Αφορμή αυτή τη φορά δίνεται από την πρόσκληση που εστάλη από το συγκεκριμένο Συμβούλιο προς τους Συλλόγους Βλάχων της Ελλάδας αλλά και προς την ΠΟΠΣΒ με σκοπό να εγγραφούν ως μέλη και να πάρουν μέρος στην επερχόμενη εκλογική διαδικασία. Για μια ακόμη φορά η ΠΟΠΣΒ καταγγέλλει τη δράση αυτού του Συμβουλίου ως ανθελληνική και καταδικάζει τα κίνητρα των «αυτόκλητων προστατών» που επιδιώκουν με τη συμμετοχή των βλάχικων συλλόγων της Ελλάδας στις αρχαιρεσίες του οργάνου τους να αποκτήσουν δημοκρατική νομιμοποίηση.³²⁶ Επιπλέον, απορρίπτεται ως αυθαίρετος ιστορικά και ανεδαφικός ο όρος «Μακεδονοαρμάνου» με τον οποίο επιχειρείται, σύμφωνα με την ΠΟΠΣΒ, η αλλοίωση «της ταυτότητας της βλαχόφωνης ρωμιοσύνης».³²⁷

Αλλά και η Παγκόσμια Βλαχική Αμφικτιονία – το τρίτοβάθμιο συλλογικό όργανο της απανταχού διασποράς της βλαχόφωνης Ρωμιοσύνης, το οποίο συστάθηκε τον Ιούνιο του 2012 – κατήγγειλε λίγους μήνες μετά τη συγκρότησή της, τον Σεπτέμβριο του 2012, με επιστολή ενημέρωσης προς το Συμβούλιο της Ευρώπης «το ψευδεπίγραφο “Συμβούλιο των Αρμάνων ή Μακεδονοαρμάνων”».³²⁸ Η καταγγελία αφορά στη διακήρυξη που εξέδωσε η συγκεκριμένη οργάνωση μετά από συγκέντρωση που πραγματοποιήθηκε στο Κρούσεβο της Βόρειας Μακεδονίας στις 5 Αυγούστου 2012 με την οποία επιχειρείται να παρουσιάσουν τους Βλάχους ως «αυτόχθονα λαό των Βαλκανίων με διακριτή συνείδηση, κουλτούρα και γλώσσα» και [...] ζητείται να αναγνωριστούν οι Βλάχοι ως μειονότητα και περιφερειακός λαός (*regional people*) δίχως πατρίδα.»³²⁹ Παράλληλα, όμως, επικρίνεται

³²⁵ Πανελλήνια Ομοσπονδία Πολιτιστικών Συλλόγων Βλάχων, «Στον αποπροσανατολισμό, τη σύγχυση και την επίπλαστη νομιμοποίηση στοχεύει το ψευδεπίγραφο “Συμβούλιο των Μακεδονοαρμάνων”», 9/12/2012, <https://vlachs-popsv.gr/%cf%83%cf%84%ce%bf%ce%bd-%ce%b1%cf%80%ce%bf%cf%80%cf%81%ce%bf%cf%83%ce%b1%ce%bd%ce%b1%cf%84%ce%bf%ce%bb%ce%b9%cf%83%ce%bc%cf%8c-%cf%84%ce%b7-%cf%83%cf%8d%ce%b3%cf%87%cf%85%cf%83%ce%b7-%ce%ba%ce%b1/>, (ημερομηνία πρόσβασης 2/5/2022)

³²⁶ Στο ίδιο

³²⁷ Στο ίδιο

³²⁸ Παγκόσμια Βλαχική Αμφικτιονία, Δελτίο τύπου σχετικά με το ψευδεπίγραφο «Συμβούλιο των Αρμάνων ή Μακεδονοαρμάνων», 7/9/2012,

<https://vlachs-popsv.gr/%ce%b4%ce%b5%ce%bb%cf%84%ce%af%ce%bf-%cf%84%cf%8d%cf%80%ce%bf%cf%85-%cf%83%cf%87%ce%b5%cf%84%ce%b9%ce%ba%ce%ac-%ce%bc%ce%b5-%cf%84%ce%bf-%cf%88%ce%b5%cf%85%ce%b4%ce%b5%cf%80%ce%af%ce%b3%cf%81%ce%b1-4/>, (ημερομηνία πρόσβασης 2/5/2022)

³²⁹ Στο ίδιο

το «Συμβούλιο των Αρμάνων ή Μακεδοναρμάνων» για την αντιεπιστημονική προσπάθεια σύνδεσης των Μακεδοναρμάνων με τον Μέγα Αλέξανδρο και επαναλαμβάνεται η πάγια θέση της ΠΒΑ ότι η πατρίδα των Βλάχων συνδέεται με την Ελλάδα: «*Οι Αρμάνοι έχουν πατρίδα, έχουν τόπο καταγωγής και σημείο ιστορικής αναφοράς που δεν είναι άλλα από τη μακραίωνη Ρωμοσύνη και τα χρώματά της.*»³³⁰

Την επόμενη χρονιά, τον Μάιο του 2013, η ΠΒΑ ήλθε σε αντιπαράθεση με τη ρουμανική πολιτική. Πιο συγκεκριμένα, με επιστολή της προς τη ρουμανική πρεσβεία στην Αθήνα (αρ. πρωτ:10/ 15-5-2013) – την οποία κοινοποιεί και στα πολιτικά και πολιτειακά όργανα του ελληνικού κράτους – εκφράζει την αντίθεσή της με την υιοθέτηση «*από το Ρουμανικό Κοινοβούλιο τροποποιήσεως επί του άρθρου 1 του νόμου 299/13.11.2007*».³³¹ Σύμφωνα με τη συγκεκριμένη επιστολή στο εν λόγω άρθρο αναφέρεται ότι το «*σύνολο των εκτός Ρουμανίας βλαχόφωνων πληθυσμών θεωρούνται Ρουμάνοι. Στο πλαίσιο αυτό, ως ρουμανικό στοιχείο της διασποράς, παρατίθενται οι παρακάτω ομάδες: armâni, armânji, aromâni, basarabeni, bucovineni, cușovlahi, daco-români, fărșeroți, herțeni, istro-români, latini dunăreni, macedoromâni, macedo-români, maramureșeni, megleniți, megleno-români, moldoveni, moldovlahi, rrãmâni, rumâni, valahi, vlahi, vlasi, volohi, macedo-armânji.*»³³² Η ΠΒΑ χαρακτηρίζει τις αναφορές αυτές «*ως αυθαίρετες, ανεδαφικές και τουλάχιστον ατυχείς*» και επισημαίνει ότι στερούν από τους Βλάχους της Ελλάδας και της Διασποράς το δικαίωμα του αυτοπροσδιορισμού και, ταυτόχρονα, διαταράσσουν τις σχέσεις φιλίας και συνεργασίας των λαών.³³³

Οι αντιπαραθέσεις γύρω από τα θέματα της ύπαρξης ή μη «βλάχικης μειονότητας» (μέρος β')

Την επόμενη δεκαετία, και πιο συγκεκριμένα τον Φεβρουάριο του 2021 το διοικητικό συμβούλιο της ΠΒΑ επανέλαβε την πεποίθησή του πως «*οι Βλάχοι/Αρμάνοι ουδέποτε αποτέλεσαν τμήμα της διασποράς του ρουμάνικου έθνους!*».³³⁴ Με επιστολή που απέστειλε

³³⁰ Στο ίδιο

³³¹ Παγκόσμια Βλαχική Αμφικτιονία, Προς: Πρεσβεία της Ρουμανίας στην Αθήνα, 15/5/2013, <https://vlachs-popsv.gr/%cf%80%cf%81%ce%bf%cf%82-%cf%80%cf%81%ce%b5%cf%83%ce%b2%ce%b5%ce%af%ce%b1-%cf%84%ce%b7%cf%82-%cf%81%ce%bf%cf%85%ce%bc%ce%b1%ce%bd%ce%af%ce%b1%cf%82-%cf%83%cf%84%ce%b7%ce%bd-%ce%b1%ce%b8%ce%ae%ce%bd/>, (ημερομηνία πρόσβασης 2/5/2022)

³³² Στο ίδιο

³³³ Στο ίδιο

³³⁴ Παγκόσμια Βλαχική Αμφικτιονία, Δελτίο τύπου, «Η βλαχόφωνη Ρωμοσύνη απέναντι σε νέες πρακτικές παλαιάς κοπής», 8/2/2021,

στην πρόεδρο της Δημοκρατίας, Αικατερίνη Σακελλαροπούλου, στον πρωθυπουργό, Κυριάκο Μητσοτάκη, στον πρόεδρο της Βουλής, Κωνσταντίνο Τασούλα, στους αρχηγούς των κομμάτων, στους βουλευτές του ελληνικού κοινοβουλίου, στους Έλληνες βουλευτές του ευρωκοινοβουλίου αλλά και στα μέσα μαζικής ενημέρωσης και κοινωνικής δικτύωσης και η οποία τιτλοφορείται «*Η βλαχόφωνη Ρωμοσύνη απέναντι σε νέες πρακτικές παλαιάς κοπής*» καταγγέλλει τη ρουμανική πολιτική.³³⁵ Η επιστολή αφορά από τη δράση της Μ.Κ.Ο. «Harriet Martineau» στην Αλβανία λίγο πριν τη απογραφή του πληθυσμού στη χώρα. Σύμφωνα με την επιστολή το «Departamentul pentru Românii de pretutindeni», τμήμα του ΥΠ.ΕΞ. Ρουμανίας για τους απόδημους Ρουμάνους, με όχημα τη συγκεκριμένη Μ.Κ.Ο. επιχειρεί να παραπλανήσει τους βλαχόφωνους της Αλβανίας, να τους «*αποκόψει από την ρωμοσύνη και να τους εντάξει στους απόδημους Ρουμάνους.*»³³⁶ Η παραπλάνηση επιχειρείται με τη σκόπιμη (από πλευράς Ρουμανίας) σύγχυση των όρων «αρουμούν» και «ρουμούν» και με τη έκδοση ενός βιβλίου για την εκμάθηση της αρομάνικης γλώσσας το οποίο διατίθεται στα βλαχόφωνα χωριά. Το υπουργείο Εξωτερικών της Ρουμανίας εγκალείται γιατί χρησιμοποιεί το ρουμανικό αλφάβητο – άλλωστε θεωρεί τη βλάχικη γλώσσα διάλεκτο της ρουμανικής. Το όλο εγχείρημα θεωρείται από την ΠΒΑ ότι αποσκοπεί στη δημιουργία βλάχικης μειονότητας στην Αλβανία και, κατά συνέπεια, στη «*διάσπαση της Ελληνικής μειονότητας σε ελληνόφωνους και βλαχόφωνους, άρα εξασθένιση της δύναμης του Ελληνισμού!*»³³⁷

Το θέμα της έκδοσης του συγκεκριμένου εγχειριδίου αναπαράγεται ως είδηση από αρκετές ηλεκτρονικές ενημερωτικές ιστοσελίδες με τίτλο «Βλάχικο αλφάβητο διανέμεται σε διάφορες περιοχές της Αλβανίας». Αξίζει να επισημανθεί ότι σε ορισμένες από αυτές τις ιστοσελίδες η φράση «βλάχικο αλφάβητο» είναι εντός εισαγωγικών³³⁸ ενώ σε άλλες όχι.³³⁹ Στα σχετικά δημοσιεύματα αναφέρεται ότι το αλφάβητο «ABC-darul dialectului

<https://vlachs-popsv.gr/%CF%80%CE%B1%CE%B3%CE%BA%CE%BF%CF%83%CE%BC%CE%B9%CE%B1-%CE%B2%CE%BB%CE%B1%CF%87%CE%B9%CE%BA%CE%B7-%CE%B1%CE%BC%CF%86%CE%B9%CE%BA%CF%84%CE%B9%CE%BF%CE%BD%CE%B9%CE%B1-%CE%B4%CE%B5%CE%BB/>, (ημερομηνία πρόσβασης 10/5/2022)

³³⁵ Στο ίδιο

³³⁶ Στο ίδιο

³³⁷ Στο ίδιο

³³⁸ «“Βλάχικο αλφάβητο” διανέμεται σε διάφορες περιοχές της Αλβανίας», https://www.echedoros-a.gr/2021/01/blog-post_10.html και http://www.orthodoxia-ellhnismos.gr/2021/01/blog-post_68.html, (ημερομηνία πρόσβασης 10/5/2022)

³³⁹ «Βλάχικο αλφάβητο διανέμεται σε διάφορες περιοχές της Αλβανίας»,

aromân» εκδίδεται από το ίδρυμα «Harriet Martineau» με την υποστήριξη των «απανταχού Ρουμάνων» και ότι διανεμήθηκε τόσο στις βιβλιοθήκες μεγάλων πόλεων, όπως είναι η εθνική βιβλιοθήκη των Τιράνων και άλλων πόλεων, όπως το Φιέρ, το Μπεράτι, το Ελμπασάν, η Πρεμετή, η Κορυτσά, το Πόγραδετς, ο Αυλώνας όσο και σε κοινότητες Αρμάνων του Πόγραδετς, του Αυλώνα και της Πρεμέτης. Για την προώθησή του, μάλιστα, προβάλλονται διαφημιστικά μηνύματα τόσο στον εθνικό ραδιοφωνικό σταθμό «Τίρανα» όσο και στην τοπική τηλεόραση «Kombi» στο Φιέρ.³⁴⁰

Λίγους μήνες αργότερα, τον Αύγουστο του 2021, ένα άλλο ρουμανικό ίδρυμα το «Nicolae Iorga» αναλαμβάνει τη χρηματοδότηση λειτουργίας σχολείων για τη διδασκαλία της «αρομουνικής διαλέκτου». Η είδηση στην ηλεκτρονική εφημερίδα *Πελασγός Κορυτσάς* κοινοποιείται με τον τίτλο «Αρομούνικα σχολεία ανοίγουν σε πόλεις της Αλβανίας» και αναφέρεται στη λειτουργία τριών σχολείων: του ιδρυθέντος στην Σελίνιτσα με την επωνυμία «10 Μαΐου 1905» και άλλων δύο που πρόκειται να ιδρυθούν το ένα στο Μπεράτι – το οποίο θα πάρει το όνομα του από τη Ρουμάνα γλωσσολόγο Matilda Caragiu-Marioțeanu – και το άλλο στο Ελμπασάν που θα φέρει κι αυτό το όνομα ενός Ρουμάνου, του Βασίλε Στόϊκα.³⁴¹ Η ίδια είδηση στην ηλεκτρονική εφημερίδα *himara* παρουσιάζεται υπό τον τίτλο «Ρουμάνικα σχολεία στις κοιτίδες των βλαχόφωνων περιοχών της Αλβανίας».³⁴² Στο δημοσίευμα αυτό αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι το ίδρυμα *Nicolae Iorga* «έχει “βαφτίσει” Ρουμάνους»³⁴³ τους Βλάχους που κατοικούν στην περιοχή του Ελμπασάν και, επίσης, σημειώνεται ότι οι βλαχόφωνοι πληθυσμοί της Αλβανίας «υπήρξαν ανέκαθεν άνθρωποι ελληνικής συνειδήσεως και παιδείας, ενώ συνέβαλαν τόσο στη δημιουργία του αλβανικού πολιτισμού, όσο και στη στήριξη της μητέρας Ελλάδας, αφιερώνοντας ακόμα και τη ζωή τους για εκείνη.»³⁴⁴

Άμεσα εκφράζεται και η δυσαρέσκεια από την πλευρά της ΠΒΑ με δελτίο τύπου που εκδίδεται με αριθμό πρωτοκόλλου 36/31-8-2021 και απευθύνεται στους πολιτειακούς και πολιτικούς άρχοντες της χώρας, στους εκπροσώπους στο ελληνικό και ευρωπαϊκό

<https://www.olympia.gr/1429906/diethni/vlachiko-alfavito-dianemetai-se-diafores-perioches-tis-alvanias/> , (ημερομηνία πρόσβασης 10/5/2022)

³⁴⁰ Στο ίδιο

³⁴¹ «Αρομούνικα σχολεία ανοίγουν σε πόλεις της Αλβανίας», *Πελασγός Κορυτσάς*, 22/8/2021, https://www.pelasgoskoritsas.gr/2021/08/blog-post_22.html, (ημερομηνία πρόσβασης 15/5/2022)

³⁴² «Ρουμάνικα σχολεία στις κοιτίδες των βλαχόφωνων περιοχών της Αλβανίας», *himara.gr*, 23/8/2021 <https://www.himara.gr/epikairota/topika-dromena/12816-roumanika-scholeia-stis-koitides-ton-vlachofonon-periochon-tis-alvania>, (ημερομηνία πρόσβασης 15/5/2022)

³⁴³ Στο ίδιο

³⁴⁴ Στο ίδιο

κοινοβούλιο αλλά και στα μέσα μαζικής ενημέρωσης.³⁴⁵ Στο συγκεκριμένο δελτίο τύπου στηλιτεύονται οι πρακτικές που υιοθετεί η ρουμανική πολιτική ενόψει της απογραφής του αλβανικού πληθυσμού και, παράλληλα, επιχειρείται ανάκληση του παρελθόντος προκειμένου να τεκμηριωθούν τα επιχειρήματα της ΠΒΑ. Πιο συγκεκριμένα, γίνεται αναφορά στη ρουμανική πολιτική του προηγούμενου αιώνα (το 1905) η οποία πέτυχε, όπως υποστηρίζεται στο δελτίο τύπου, να αναγνωρισθεί με τον ιραδέ του σουλτάνου Αμπντούλ Χαμίτ ξεχωριστό έθνος Βλάχων στα Βαλκάνια. Η πολιτική αυτή που απέτυχε όχι μόνο να δημιουργήσει ένα «*ξεχωριστό κράτος Βλάχων που θα είναι προτεκτοράτο της στα Κεντρικά Βαλκάνια*»³⁴⁶ αλλά και να στηρίξει επαρκώς τη θεωρία περί ρουμανικής καταγωγής των Βλάχων επιχειρεί τώρα να οικειοποιηθεί τους βλαχόφωνους της Αλβανίας χρησιμοποιώντας τις πρακτικές του παρελθόντος: το χρήμα και τη βλάχικη γλώσσα. Υποστηρίζεται ότι, όπως στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, χρησιμοποιώντας ως πρόσχημα τη βλάχικη γλώσσα, διδάσκονταν η ρουμανική στα ρουμάνικα σχολεία που είχαν ιδρυθεί στην μετέπειτα Ήπειρο και στη Μακεδονία, έτσι και σήμερα στα σχολεία που ιδρύονται στις περιοχές όπου κατοικεί η ελληνική μειονότητα της Αλβανίας «*θα διδάσκεται η “βλάχικη γλώσσα” η οποία θα είναι στην ουσία η γνωστή ομογενοποιημένη και κατασκευασμένη σε εργαστήρια της Κωνσταντίας με λατινορουμάνικο αλφάβητο που ελάχιστα μοιάζει με τα βλάχικα που μιλιούνται ανά περιοχή*».³⁴⁷ Όπως στο παρελθόν έτσι και σήμερα, υπόσχεται χρήματα στους βλαχόφωνους της ελληνικής μειονότητας της Αλβανίας επιδιώκοντας να τους εντάξει στη ρουμανική μειονότητα. Επιπλέον, καλεί τη Ρουμανία «*να διευκρινίσει χωρίς περιστροφές σε τι αποσκοπεί η πρόσφατη ανακήρυξη από το ρουμανικό Κοινοβούλιο της 10 Μαΐου ως ημέρα Βαλκανικής ρουμανικότητας!*»³⁴⁸

Οι αντιπαραθέσεις γύρω από τα θέματα της ύπαρξης ή μη «βλάχικης μειονότητας» (μέρος γ')

Στην αρχή της τρίτης δεκαετίας του 21^{ου} αιώνα εμφανίζεται για μία ακόμη φορά στη δημόσια σφαίρα το «Βλάχικο Ζήτημα» και τον δημόσιο λόγο απασχολεί – όχι βέβαια για

³⁴⁵ Παγκόσμια Βλαχική Αμφικτιονία, Δελτίο τύπου, (αριθμ. Πρωτ. 36/31-8-2021), <https://vlachs-popsv.gr/%cf%80%ce%b1%ce%b3%ce%ba%ce%bf%cf%83%ce%bc%ce%b9%ce%b1-%ce%b2%ce%bb%ce%b1%cf%87%ce%b9%ce%ba%ce%b7-%ce%b1%ce%bc%cf%86%ce%b9%ce%ba%cf%84%ce%b9%ce%bf%ce%bd%ce%b9%ce%b1-%ce%b4%ce%b5%ce%bb%cf%84%ce%b9/>, (ημερομηνία πρόσβασης 18/5/2022)

³⁴⁶ Στο ίδιο

³⁴⁷ Στο ίδιο

³⁴⁸ Στο ίδιο

πρώτη φορά – το ζήτημα της ύπαρξης «βλάχικης μειονότητας». Πιο συγκεκριμένα στις 6/4/2022 η βουλευτής του ΜΕΡΑ25, Σοφία Σακοράφα, στην ομιλία της στην ολομέλεια της Βουλής στη συζήτηση για την έκθεση της Διακομματικής Κοινοβουλευτικής Επιτροπής «για την ανάπτυξη της Θράκης» αναφέρεται στην υποχρέωση της ελληνικής πολιτείας να παρέχει μέσα από την εκπαίδευση «στις μειονότητες τη δυνατότητα να βιώνουν τη γλωσσική τους διαφορετικότητα και παράδοση». ³⁴⁹ Και συνεχίζει αναφέροντας ότι «επιτέλους, η Ελληνική Πολιτεία έχει την υποχρέωση να ξεπεράσει τη φοβική και συμπλεγματική αντιμετώπιση απέναντι στις γλώσσες και τον ιδιαίτερο πολιτισμό των Κοινοτήτων της. Δεν απειλείται από αυτά η εθνική ομοψυχία και η υπόσταση του έθνους, ούτε από τα βλάχικα, τα αρβανίτικα ή τα σλαβομακεδόνικα». ³⁵⁰

Η παραπάνω αναφορά της Σοφίας Σακαράφα στα βλάχικα προκαλεί την αντίδραση της ΠΟΠΣΒ, η οποία με επιστολή της στον πρόεδρο της Βουλής Κώστα Τασούλα διαμαρτύρεται για τον χαρακτηρισμό των Βλάχων ως «μειονότητα». Θεωρεί την άποψη αυτή εσφαλμένη και χωρίς «κανένα νομικό, ιστορικό ή πολιτιστικό έρεισμα». ³⁵¹ Στην επιστολή του το Διοικητικό Συμβούλιο της ΠΟΠΣΒ αναφέρεται emphatically στη συμμετοχή των Ελλήνων Βλάχων στους αγώνες του ελληνικού έθνους, στη συνεισφορά των Βλάχων Ευεργετών αλλά και στη συμμετοχή του βλάχικου πληθυσμού στην ελληνική παιδεία – τη γνώση της ελληνικής ιστορίας και της ελληνικής γλώσσας. ³⁵²

Τις επόμενες μέρες το θέμα βρίσκεται στην επικαιρότητα και η είδηση αναπαράγεται ποικιλοτρόπως στον ηλεκτρονικό τύπο (αθηναϊκό και επαρχιακό) αλλά και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Είναι χαρακτηριστικό ότι από την αναζήτηση των σχετικών δημοσιευμάτων προκύπτει η εκ διαμέτρου αντίθετη προσέγγιση του θέματος και η ύπαρξη δύο διαφορετικών οπτικών και τρόπων σκέψης.

Από τη μία πλήθος δημοσιευμάτων που συντάσσονται με τις απόψεις του διοικητικού συμβουλίου της ΠΟΠΣΒ και δίνουν το δικό τους στίγμα σχολιάζοντας την είδηση: ενδεικτικά αναφέρονται οι τίτλοι «Εθνική μειονότητα βλάχων και αρβανιτών “εφηύρε” η

³⁴⁹ Πανελλήνια Ομοσπονδία Βλάχων κατά Σακοράφα: «Δεν είμαστε ούτε μειονότητα, ούτε κοινότητα», *Το ΒΗΜΑ*, 13/4/2022, <https://www.tovima.gr/2022/04/13/society/panellinia-omospondia-vlaxon-kata-sakorafa-den-eimaste-oute-meionotita-oute-koinotita/>, (ημερομηνία πρόσβασης 26/4/2022)

³⁵⁰ Στο ίδιο

³⁵¹ Στο ίδιο

³⁵² Στο ίδιο

Σακοράφα στην Ελλάδα»³⁵³, «Σάλος από αναφορά της Σ. Σακοράφα και σε βλάχικη μειονότητα»,³⁵⁴ «Τα στερνά τιμούν τα πρώτα για τη Σοφία Σακοράφα!»³⁵⁵, «Οι “ανιστόρητες” δηλώσεις της Σοφίας Σακοράφα»³⁵⁶. Ο τελευταίος τίτλος εκφράζει τις απόψεις του πρώην νομάρχη και βουλευτή Τρικάλων Ηλία Βλαχογιάννη ο οποίος δημοσιοποιεί τις απόψεις του στην ηλεκτρονική εφημερίδα *ΤΑ ΜΕΤΕΩΡΑ*. Αφού επικρίνει τη Σακοράφα για «αδικαιολόγητη ελαφρότητα και άγνοια της ιστορικής διαδρομής του Ελληνικού Έθνους»³⁵⁷ και συντάσσεται πλήρως με το πνεύμα της ΠΟΠΣΒ προχωράει ακόμη παραπέρα αναφέροντας χαρακτηριστικά: «Και βέβαια δεν μας αφήνει η κ. Βουλευτής να ξεχάσουμε και τη δράση των “Σλαβομακεδόνων”, μέσα από τα ΣΝΟΦ κατά τον εμφύλιο, όταν διαλύθηκαν βίαια από τον ΕΛΑΣ, γιατί επεδίωκαν την αυτονόμηση της Μακεδονίας μας...». ³⁵⁸ Ιδιαίτερο ενδιαφέρον, όμως, έχει και η ανάγνωση των σχολίων των χρηστών του twitter κάτω από το επίμαχο βίντεο της ομιλίας της Σοφίας Σακοράφα στη Βουλή, αφού τα περισσότερα από αυτά είναι υβριστικά.³⁵⁹ Είναι σαφές ότι αυτή η πλευρά θεωρεί επικίνδυνες και «ανθελληνικές» τις απόψεις που δύνανται να δημιουργήσουν «μειονοτικό ζήτημα» καθώς θεωρεί ότι ο κίνδυνος είναι υπαρκτός και σήμερα. Παράλληλα όμως, είναι φανερό ότι η εργαλειοποίηση του παρελθόντος και η προσπάθεια ερμηνείας του παρόντος με αυτό τροφοδοτεί αντιπαραθέσεις.

Από την άλλη πλευρά, εκφράζεται η άποψη αυτών που υποστηρίζουν το δικαίωμα των Βλάχων να διδάσκονται τη γλώσσα τους χωρίς να θεωρούν ότι η επιλογή αυτή εγκυμονεί κινδύνους για την αμφισβήτηση της ελληνικής συνείδησης και ταυτότητας. Αξίζει να σημειωθεί ότι η Σοφία Σακοράφα επανέρχεται στο θέμα με ανάρτηση στην προσωπική της σελίδα στο facebook που έχει τίτλο «Δημόσια τοποθέτησή μου για τις στρεβλές αντιδράσεις στην κοινοβουλευτική ομιλία μου αναφορικά με την έκθεση της Επιτροπής

³⁵³ «Εθνική μειονότητα Βλάχων και Αρβανιτών “εφήυρε” η Σακοράφα στην Ελλάδα, 8/4/2022, <https://www.himara.gr/apopseis/16411-ethniki-meionotita-vlahon-kai-arvaniton-efyire-i-sakorafa-stin-ellada>, (ημερομηνία πρόσβασης 26/4/2022)

³⁵⁴ «Σάλος από αναφορά της Σ. Σακοράφα και σε βλάχικη μειονότητα», 8/4/2022, <https://www.epiruspost.gr/salos-apo-anafora-tis-s-sakorafa-kai-se/>, (ημερομηνία πρόσβασης 26/4/2022)

³⁵⁵ «Τα στερνά τιμούν τα πρώτα για τη Σοφία Σακοράφα!», 14/4/2022, <https://www.imerisia-ver.gr/%CE%B1%CF%81%CE%B8%CF%81%CE%BF/41192>, (ημερομηνία πρόσβασης 26/4/2022)

³⁵⁶ Ηλίας Βλαχογιάννης, «Οι “ανιστόρητες” δηλώσεις της Σοφίας Σακοράφα», *Τα Μετέωρα*, 13/4/2022 <https://www.tameteora.gr/apopseis-sxolia/apopseis/406267/oi-anistorites-diloseis-tis-sofias-sakorafa/>, (ημερομηνία πρόσβασης 26/4/2022)

³⁵⁷ Στο ίδιο

³⁵⁸ Στο ίδιο

³⁵⁹ twitter, <https://twitter.com/ellada24/status/1511668684267339784>, (ημερομηνία πρόσβασης 26/4/2022)

“για την ανάπτυξη της Θράκης”». ³⁶⁰ Διευκρινίζει μεταξύ άλλων ότι έχει και η ίδια βλάχικη καταγωγή και ότι οι Βλάχοι είναι «“γλωσσική μειονότητα”, αφού η μητρική τους γλώσσα δεν είναι αυτή της πλειοψηφίας του ελληνικού λαού». ³⁶¹ Καθιστά σαφές ότι δεν επιτρέπει την αμφισβήτηση του πατριωτισμού της απ’ όσους αντιδρούν στις απόψεις της, τους δε αντιδρώντες τους θεωρεί αγκυλωμένους σε παρωχημένες ιδεολογίες ή εκφραστές των σημερινών νεοναζιστικών μορφωμάτων. ³⁶² Οι χρήστες του facebook με κοινοποιήσεις και like «διαδίδουν» την είδηση: τα σχόλια στην περίπτωση αυτή είναι επαινετικά και εκφράζουν την ταύτισή τους με τις απόψεις αυτές: χαρακτηριστική είναι η ανάρτηση του Γιώργου Θαλάσση «*Εγώ λέω μπράβο στη Σοφία Σακοράφα*» αλλά και τα σχόλια των «φίλων» του. ³⁶³ Με τη Σοφία Σακοράφα συντάσσεται και ο Βασίλης Νιτσιάκος ο οποίος σε ανάρτησή του στην προσωπική του σελίδα στο facebook με αφορμή τις επιθέσεις απέναντι στη Σακοράφα, τις οποίες χαρακτηρίζει αήθεις, αναφέρεται σε δημοσιεύματα που χαρακτηρίζουν ως εθνικά ύποπτους όσους ασχολούνται με τη γλώσσα και τον πολιτισμό των Βλάχων. Αισθάνεται την ανάγκη να διευκρινίσει για μία ακόμη φορά ότι «*η Ελλάδα δεν έχει κανένα πρόβλημα, διότι οι Βλάχοι δεν αποτελούν απλά αναπόσπαστο αλλά συστατικό στοιχείο του ελληνικού έθνους. Παρόλα αυτά, συνεχίζεται μια ρητορική συνωμοσίας, ότι δηλαδή υπάρχει και σήμερα κίνδυνος να προκύψει μειονοτικό θέμα, τη στιγμή που οι ίδιοι άνθρωποι που την καλλιεργούν διακηρύσσουν κάθε λίγο και λιγάκι την ελληνικότητα των Βλάχων. Πρόκειται τουλάχιστον για οξύμωρο σχήμα.*» ³⁶⁴

Από τη συζήτηση που γίνεται στον δημόσιο λόγο για τους Βλάχους προκύπτει ότι οι συζητητές συγκλίνουν στην άποψη πως οι Βλάχοι δεν αποτελούν μειονότητα και αποδέχονται την ελληνική τους συνείδηση και ταυτότητα. Παράλληλα, όμως, φαίνεται ότι μία μερίδα των Βλάχων θεωρεί πως «βλάχικο ζήτημα» υπήρχε στο παρελθόν, όταν η ρουμανική πολιτική προσπαθούσε να προσεταιριστεί τους Βλάχους των Βαλκανίων υποστηρίζοντας ότι έχουν ρουμανική καταγωγή, αλλά υπάρχει και σήμερα και εκφράζεται

³⁶⁰ Σελίδα στο facebook της Σοφίας Σακοράφα,

<https://www.facebook.com/SofiaSakorafa/posts/pfbid02JLm3aU8q3TuKQjAUVoRkvHsHW7xPoj7Biu6Zf5dNX7pm19GiCvPR4qDVukzowmHtl>, (ημερομηνία πρόσβασης 26/4/2022)

³⁶¹ Στο ίδιο

³⁶² Στο ίδιο

³⁶³ Σελίδα στο facebook του Γιώργου Θαλάσση,

https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1133510197217791&id=100016764643240,
(ημερομηνία πρόσβασης 26/4/2022)

³⁶⁴ Σελίδα στο facebook του Βασίλη Νιτσιάκου,

<https://www.facebook.com/vassilis.nitsiakos/posts/10159209129713583>, (ημερομηνία πρόσβασης 26/4/2022)

μέσω των απόψεων της ρουμανικής πολιτικής και των απόψεων που εκφράζει η «μακεδονοαρμανική εθνική κίνηση». Οι επιδιώξεις των συγκεκριμένων κύκλων συνδέονται, σύμφωνα με τους εκφραστές αυτής της άποψης, με το αίτημα αναγνώρισης μιας κοινής βλάχικης γλώσσας. Αυτό, κατά την άποψή τους θα αποτελέσει το πρώτο βήμα για τη διεκδίκηση ξεχωριστής εθνικής ταυτότητας.³⁶⁵

Μία άλλη μερίδα Βλάχων θεωρεί ότι δεν τίθεται σε καμία περίπτωση θέμα μειονότητας «διότι οι Βλάχοι, όπως και οι υπόλοιπες ομάδες με γλωσσικές και άλλες ιδιαιτερότητες, είναι πλήρως ενταγμένοι στην ελληνική κοινωνία και απολαμβάνουν ισότιμα όλα τα δικαιώματα ως Έλληνες πολίτες».³⁶⁶ Όσοι εκφράζουν αυτή την άποψη χαρακτηρίζουν ως φοβία τη σύνδεση της ιδιαιτερότητας των Βλάχων με μειονοτικά ζητήματα. Θεωρούν ότι η στάση που υιοθετεί η συγκεκριμένη μερίδα των Βλάχων συνδέεται με γεγονότα του παρελθόντος (μετακίνηση βλάχικου πληθυσμού στη Ρουμανία την περίοδο του Μεσοπολέμου, συνεργασία μιας μικρής ομάδας ανθρώπων με τους Ιταλούς κατά τη διάρκεια της Κατοχής, δημιουργία της «Λεγεώνας») τα οποία «βαραίνουν αρκετά στη συλλογική μνήμη».³⁶⁷

³⁶⁵ Λίτσα Αναστασίου, «Το βλάχικο ζήτημα στον 21ο αιώνα», *Έθνος*, 11/6/2019, <https://www.ethnos.gr/opinions/article/43536/toblaxikozhthmaston21oiaiona>, (ημερομηνία πρόσβασης 23/6/2022)

³⁶⁶ Βασίλης Νιτσιάκος, «Υφίσταται “βλάχικο ζήτημα”», *Έθνος*, 7/6/2019, <https://www.ethnos.gr/opinions/article/43538/yfistataiblaxikozhthma>, (ημερομηνία πρόσβασης 23/6/2022)

³⁶⁷ Στο ίδιο

Συμπεράσματα

Στη διπλωματική εργασία γίνεται προσπάθεια να διερευνηθεί η παρουσία των Βλάχων στον δημόσιο λόγο τον 21^ο αιώνα. Αρχικά, στο πρώτο μέρος επιχειρείται να παρουσιαστούν οι καταγωγικές θεωρίες που έχουν διατυπωθεί μέχρι σήμερα καθώς και η εμπλοκή των Βλάχων στην εθνικιστική έξαρση στα τέλη του 19^{ου} και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα με αποκορύφωμα την περίοδο του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου και τη δράση της «Ρωμαϊκής Λεγεώνας». Πρόκειται για μια περίοδο που οι Βλάχοι έρχονται σε αντιπαράθεση μεταξύ τους αλλά και με τους υπόλοιπους Έλληνες. Από την παράθεση αυτών των στοιχείων συμπεραίνεται ότι η προσπάθεια της ρουμανικής πολιτικής κατά τη διάρκεια του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα να δημιουργηθεί ρουμανική συνείδηση στους Βλάχους, θεωρώντας ότι η γλωσσική συγγένεια μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως έρεισμα, δεν αποδίδει καρπούς. Το εγχείρημα της ρουμανικής πολιτικής εδράζεται στην πεποίθηση ότι είναι εφικτή η δημιουργία ρουμανικής συνείδησης στους Βλάχους μέσω της εκπαίδευσης και της θρησκείας αφού θεωρούν ότι η συνείδησή τους είναι ευμετάβλητη. Μπορεί να λειτουργεί διχαστικά στους κόλπους της βλάχικης κοινότητας, όμως, φαίνεται ότι η μεγάλη πλειοψηφία των Βλάχων ταυτίζεται εθνικά με τους Έλληνες.

Επίσης, παρουσιάζονται οι τόποι εγκατάστασης των Βλάχων και γίνεται προσπάθεια να διακριθούν σε μητροπολιτικούς και σε όσους προέκυψαν μετά τις μετακινήσεις τους από την Πίνδο σε άλλες περιοχές του ελλαδικού χώρου. Παράλληλα, επιχειρείται να συνδεθούν οι τόποι εγκατάστασης με τις ασχολίες τους. Το συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι οι Βλάχοι δεν ήταν μόνο κτηνοτρόφοι αλλά ασχολήθηκαν και με το εμπόριο και τη βιοτεχνία. Παράλληλα, από την εξέταση που παρουσιάζει η εικόνα των σύγχρονων βλαχοχωριών προκύπτει το συμπέρασμα ότι ελάχιστα από τα βλαχοχώρια που άκμασαν στο παρελθόν συνεχίζουν να είναι ακμαία και σήμερα. Τα περισσότερα από αυτά σφύζουν από ζωή το καλοκαίρι με αφορμή τις θρησκευτικές γιορτές και τα πανηγύρια που οργανώνουν οι σύλλογοι Βλάχων. Άλλα πάλι, μπορεί να μην έχουν καν μόνιμους κατοίκους – αφού οι Βλάχοι έχουν εγκατασταθεί στις μεγαλουπόλεις ή στις πρωτεύουσες των νομών – αλλά μόνο τουρίστες όλες τις εποχές του χρόνου.

Στο δεύτερο μέρος επιχειρείται να διερευνηθούν, μέσω του λόγου που εκφράζουν στη δημόσια σφαίρα και των πολιτιστικών δράσεων που οργανώνουν οι συλλογικοί φορείς των Βλάχων, οι απόψεις τους για την ταυτότητά τους και η σχέση τους με το παρελθόν.

Το συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι όλοι οι κατά τόπους σύλλογοι δραστηριοποιούνται προς την κατεύθυνση της διάσωσης και διάδοσης του πολιτισμού, των ηθών, των εθίμων και των τραγουδιών των Βλάχων. Παρουσιάζονται, επίσης, οι δράσεις που οργανώνονται από την ΠΟΠΣΒ και τους τοπικούς συλλόγους. Μία από αυτές είναι τα « Βλάχικα Ανταμώματα», ένας θεσμός που από το 1985 διοργανώνει ανελλιπώς η ΠΟΠΣΒ σε συνεργασία με τους τοπικούς συλλόγους Βλάχων. Πρόκειται για μια χαρακτηριστική περίπτωση νοσταλγίας του παρελθόντος από τους σύγχρονους απογόνους των Βλάχων. Για τους Βλάχους του προηγούμενου αιώνα, είτε ήταν κτηνοτρόφοι είτε κυρατζήδες που μετέφεραν την πραμάτεια τους από τους δρόμους της Βαλκανικής στα μεγάλα αστικά κέντρα της κεντρικής Ευρώπης, η επιστροφή στο γενέθλιο τόπο το καλοκαίρι, στη γιορτή του πολιούχου Άγιου ήταν κανόνας. Κι ο τρανός χορός (κόρλου μάρι), που γινόταν έξω από την εκκλησία ή σε κάποιο άπλωμα του χωριού, ήταν αφορμή για συνοικέσια ή κλείσιμο εμπορικών συμφωνιών.

Τις δεκαετίες που ακολούθησαν τον Εμφύλιο πόλεμο τα βλαχοχώρια της Πίνδου ερημώνουν, οι Βλάχοι ακολουθούν τους δρόμους της εσωτερικής μετανάστευσης και εγκαθίστανται στα αστικά κέντρα. Τόσο η διαδικασία εκσυγχρονισμού και αστικοποίησης της ελληνικής κοινωνίας όσο και οι ιδεολογικοί μηχανισμοί του εθνικού κράτους οδηγούν στην περιθωριοποίηση ομάδες, όπως οι Βλάχοι, και επιβάλλουν την εθνική και πολιτιστική ομοιογένεια. Και οι λιγιστοί Βλάχοι που απομένουν στα ορεινά χωριά και όσοι εγκαθίστανται στα αστικά κέντρα αποποιούνται την ταυτότητά τους και την καταγωγή τους προσπαθώντας με αυτόν τον τρόπο να αποφύγουν την περιθωριοποίηση αφού για πολλές δεκαετίες η λέξη «βλάχος» έχει υποτιμητική σημασία και είναι συνώνυμη του «άξεστου».

Συμπεραίνεται, όμως, ότι στη σύγχρονη εποχή όσοι μιλούν ή κατανοούν τη βλάχικη γλώσσα ή είναι απόγονοι Βλάχων *«περνούν από μία φάση αποξένωσης ως προς το οικείο, σε μια φάση επανοικείωσης, αλλά σε νέο πλαίσιο και με νέες σημασίες και νοήματα»*.³⁶⁸ Οι Βλάχοι σήμερα ανταμώνουν όχι για λόγους λειτουργικούς, όπως στο παρελθόν αλλά γιατί προσπαθούν να βρουν τρόπους επανασύνδεσης με το παρελθόν τους. Είναι μια ευκαιρία να συναντηθούν μεταξύ τους άνθρωποι που προέρχονται από διαφορετικά μέρη της Ελλάδας, να χορέψουν, να τραγουδήσουν σκοπούς του τόπου τους και, ίσως, να μιλήσουν τη γλώσσα τους. Συνειδητοποιούν τη ρήξη με το παρελθόν τους, βρίσκονται αντιμέτωποι

³⁶⁸ Αντώνης Λιάκος, *Πώς το παρελθόν γίνεται ιστορία*, Αθήνα: Πόλις, 2007, σελ.216

με το δίλημμα «να ντρέπομαι που είμαι Βλάχος ή να είμαι περήφανος για την καταγωγή μου;» και προσπαθούν να επανασυνδεθούν με το παρελθόν. Νοσταλγούν το παρελθόν γιατί τόσο οι δραστηριότητες των πολιτιστικών συλλόγων (μαθήματα παραδοσιακών χορών και τραγουδιού, έκδοση ημερολογίων, διοργάνωση ομιλιών γύρω από θέματα που αφορούν τους Βλάχους) όσο και το ερευνητικό ενδιαφέρον ιστορικών ή λαογράφων για την καταγωγή και τον πολιτισμό των Βλάχων απενοχοποιούν τα μειονεκτικά αισθήματα που μπορεί να ένιωθαν μέχρι πρότινος και τους οδηγούν στην επανοικειοποίηση με την καταγωγή τους.

Ανάλογη είναι και η διάθεση με την οποία στρέφονται προς τη γλώσσα. Η νέα γενιά αδυνατεί να «κατακτήσει» τη γλώσσα από τα ακούσματα στο οικογενειακό περιβάλλον αφού οι φυσικοί ομιλητές της έχουν μειωθεί σημαντικά. Γι' αυτό τον λόγο οργανώνονται μαθήματα ή κυκλοφορούν βιβλία για την εκμάθηση της βλάχικης γλώσσας.³⁶⁹ Επιπλέον, φαίνεται να αποτελεί πεποίθηση πως η βλάχικη γλώσσα μπορεί να αποτελέσει μέσο λογοτεχνικής ή καλλιτεχνικής έκφρασης.³⁷⁰ Το σημαντικότερο όμως στοιχείο είναι πως η γλώσσα ακούγεται πλέον και από αυτούς που δεν είναι εξοικειωμένοι με αυτήν, κυρίως μέσω των τραγουδιών (όχι κατ' ανάγκη των «παραδοσιακών βλάχικων τραγουδιών»). Από το «μακρινό» 1976 και τα «Παράλογα» του Μάνου Χατζιδάκι και του Νίκου Γκάτσου που ακούγονταν το «Cundu luna vini» μέχρι τη σύγχρονη εποχή, που μια νεαρή συνθέτρια βλάχικης καταγωγής, η Ματούλα Ζαμάνη, τιτλοφορεί τους δίσκους της με βλάχικες λέξεις (muma, varligali, nuka) έχοντας ως κίνητρο την αγάπη της για τη γλώσσα και την ανάγκη «να μη χαθεί όπως όλα στο αδυσώπητο πέρασ του χρόνου»³⁷¹ είναι εμφανές ότι η βλάχικη γλώσσα αναπαράγεται στον δημόσιο λόγο.

Επίσης, από τη διερεύνηση των δράσεων που υλοποιούν οι σύλλογοι των Βλάχων προκύπτει το συμπέρασμα ότι στο σύνολό τους οι σύλλογοι Βλάχων δε διαχωρίζουν την ύπαρξή τους από τον ελληνισμό. Συμμετέχουν ενεργά στις εκδηλώσεις για τα 200 χρόνια από την Ελληνική Επανάσταση και τονίζουν εμφατικά τη συμμετοχή τους σε αυτήν

³⁶⁹ Μαθαίνουμε τη βλάχικη γλώσσα, <https://www.vlahika.gr/%CF%84%CE%BF-%CE%B2%CE%B9%CE%B2%CE%BB%CE%AF%CE%BF/%CE%BC%CE%B1%CE%B8%CE%B1%CE%AF%CE%BD%CE%BF%CF%85%CE%BC%CE%B5-%CF%84%CE%B7-%CE%B2%CE%BB%CE%AC%CF%87%CE%B9%CE%BA%CE%B7-%CE%B3%CE%BB%CF%8E%CF%83%CF%83%CE%B1>, (ημερομηνία πρόσβασης 29/6/2022)

³⁷⁰ Μελοποιημένη ποίηση στην Βλαχική γλώσσα, Επιστημονική Εταιρία Μελέτης Πολιτισμού των Βλάχων, βίντεο, <https://eempylachon.com/video/>, (ημερομηνία πρόσβασης 29/6/2022)

³⁷¹ «Ματούλα Ζαμάνη: Λειτουργώ πολύ με το συναίσθημα και το ένστικτο, είναι ευλογία και βάσανο μαζί...», <https://www.avopolis.gr/interviews/interviews-greek/67936-matoula-zamani-giannoula-summer-19>, (ημερομηνία πρόσβασης 29/6/2022)

καθώς και την προσφορά των Βλάχων ευεργετών στη συγκρότηση του ελληνικού κράτους.

Το τρίτο μέρος επικεντρώνεται στα ζητήματα αντιπαράθεσης που απασχολούν τον δημόσιο λόγο και αφορούν πρωτίστως στο θέμα της γλώσσας. Από την παράθεση των απόψεων προκύπτει το συμπέρασμα ότι στους κόλπους της βλάχικης κοινότητας επικρατούν δύο απόψεις: η πρώτη άποψη – την οποία υιοθετούν η ΕΕΜΠΒ και ο Σύλλογος Βλάχων Βέροιας, η Συντροφιά Βλάχων Αθήνας, ο Σύλλογος Αετομηλιτσιωτών Γράμμου, ο Πολιτιστικός Σύλλογος Βλάχων Διστράτου, ο Σύλλογος Βλάχων Άνω Πορογίων και ο Σύλλογος Σαμαριναίων Κοζάνης – υποστηρίζει τον εγγραφισμό και τη διδασκαλία της βλάχικης γλώσσας ως τρόπο διάσωσης αλλά και έκφρασης μέσω αυτής. Η άλλη άποψη – την εκφράζει, κυρίως, η ΠΟΠΣΒ – υποστηρίζει ότι τα βλάχικα είναι προφορικό ιδίωμα και σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να καταγραφεί. Απορρίπτει την ιδέα της διδασκαλίας και τη χρήση λατινικού αλφαβήτου και δέχεται μόνο την προφορική διδασκαλία εντός της οικογένειας. Για την ΠΟΠΣΒ η καταγραφή της γλώσσας συνδέεται με τις επιδιώξεις ορισμένων κύκλων για τη δημιουργία μειονοτικού ζητήματος.

Επιπλέον, προκύπτει τα συμπέρασμα ότι το θέμα της γλώσσας και οι φοβίες που φαίνεται να είναι κυρίαρχες σήμερα στον δημόσιο λόγο και συνδέονται με τη ρουμανική πολιτική των δύο προηγούμενων αιώνων αλλά και τη στάση μερίδας Βλάχων στο παρελθόν, επιδρά σε όλα τα ζητήματα αντιπαράθεσης που παρουσιάζονται στο τρίτο μέρος – την ημερίδα που οργάνωσε το ΚΕΜΟ, τη «Δίκη των Βλάχων» αλλά και τις πρόσφατες αντιπαραθέσεις στη Βουλή των Ελλήνων με αφορμή την ανάκληση της επιχορήγησης της ΕΕΜΠΒ. Συμπεραίνεται, λοιπόν, ότι στον 21^ο αιώνα ο λόγος που εκφέρεται είναι συναισθηματικά φορτισμένος, χρησιμοποιεί το παρελθόν και το ανάγει στο παρόν και στο μέλλον έχοντας ως στόχο να διεγείρει το θυμικό του αποδέκτη. Έννοιες, όπως «μειονότητα», «μειονοτική γλώσσα», θεωρούνται εθνικά επικίνδυνες και συνδέονται με την επιδίωξη δημιουργίας μειονοτικών ζητημάτων.

Βιβλιογραφία

- Αβέρωφ - Τοσίτσας, Ευάγγελος, *Η πολιτική πλευρά του Κουτσοβλαχικού Ζητήματος*, Αθήνα: χ.ε., 1948
- Γούναρης, Βασίλης - Κουκούδης, Αστέρης, «Από την Πίνδο ως την Ροδόπη, αναζητώντας τις εγκαταστάσεις και την ταυτότητα των Βλάχων», *Ιστορ*, τεύχος 10 (1997): 91-137
- Γκαλαΐτσης, Τάκης, *Από τη ζωή των Βλάχων - Di tu bana Armanjilor*, Βέροια: Σύλλογος Βλάχων Βέροιας, 2013
- Διβάνη, Λένα, *Ελλάδα και Μειονότητες, Το σύστημα διεθνούς προστασίας της Κοινωνίας των Εθνών*, Αθήνα: Καστανιώτης, 1999
- Έξαρχος, Γιώργης, *Αρμάνοι Βλάχοι, Ιστορία - Γλώσσα - Ριζικό*, Αθήνα: Δίον, 2010
- Κατσάνης, Νίκος, *Οι Βλάχοι, σελίδες από την ιστορία, τη γλώσσα και την παράδοση*, Θεσσαλονίκη: University studio press, 2010
- Κατσάνης, Νίκος, «Εισαγωγή» στο *Οι Νομάδες των Βαλκανίων, Περιγραφή της ζωής και των εθίμων των Βλάχων της βόρειας Πίνδου*, Alan J. B. Wace – Maurice S. Thomson, Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, 2009
- Κατσάνης, Νίκος - Ντίνας, Κωνσταντίνος, *Γραμματική της Κοινής Κουτσοβλαχικής*, Αρχείο Κουτσοβλαχικών Μελετών 1, Θεσσαλονίκη, 1990
- Kahl, Thede, *Για την ταυτότητα των Βλάχων, Εθνοπολιτισμικές προσεγγίσεις μιας Βαλκανικής πραγματικότητας*, Μτφ. Στέφανος Μπουλασίκης, Σειρά Μελετών ΚΕΜΟ, Αθήνα: Βιβλιόραμα, 2009
- Kahl, Thede, «Πρόλογος» στο *Οι Αρωμούνοι (Βλάχοι), ο χώρος και οι άνθρωποι*, τόμος Α', Gustav Weigand, Τρίκαλα, Θεσσαλονίκη: Φιλολογικός Ιστορικός Λογοτεχνικός Σύνδεσμος (Φ.Ι.ΛΟ.Σ.) Τρικάλων, Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, 2001
- Κευκαμένος, *Στρατηγικόν*, Adolf M. Hakkert, Amsterdam: Publisher, 1965
- Κεραμόπουλος, Αντώνιος, *Τι είναι οι Κουτσόβλαχοι*, Θεσσαλονίκη: University Studio Press, 2000

- Κιτρομηλίδης, Πασχάλης, «Η ιδέα του έθνους και της ιστοριογραφικής κοινότητας στην ελληνική ιστοριογραφία» στο, Κιτρομηλίδης Πασχάλης – Σκλαβενίτης Τριαντάφυλλος (επιμ.), *Ιστοριογραφία της νεότερης και σύγχρονης Ελλάδας 1833-2002, Πρακτικά, τόμος Α΄*, Αθήνα: Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, 2004, 37-52
- Κολτσίδα, Αντώνιος, *Η ιδεολογική συγκρότηση και Εκπαιδευτική Οργάνωση των Ελληνοβλάχων στο Βαλκανικό Χώρο (1850-1913): Η Εθνική και Κοινωνική Διάσταση*, Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, 1994
- Κουκούδης, Αστέριος, *Μελέτες για τους Βλάχους, Οι Βεργιανοί Βλάχοι και οι Αρβανιτόβλαχοι της Κεντρικής Μακεδονίας*, τόμος Δ΄, Θεσσαλονίκη: Ζήτρος, 2001
- Κουκούδης Αστέριος, *Μελέτες για τους Βλάχους, Η Θεσσαλονίκη και οι Βλάχοι*, τόμος Α΄, Θεσσαλονίκη: Ζήτρος, 2000
- Κουκούδης, Αστέριος, *Μελέτες για τους Βλάχους, Οι μητροπόλεις και η διασπορά των Βλάχων*, τόμος Β΄, Θεσσαλονίκη: Ζήτρος, 2000
- Κουκούδης, Αστέριος, *Μελέτες για τους Βλάχους, Οι Ολύμπιοι Βλάχοι και τα Βλαχομογλενά*, τόμος Γ΄, Θεσσαλονίκη: Ζήτρος, 2000
- Κουμπουρλής, Γιάννης, *Οι ιστοριογραφικές οφειλές των Σπ. Ζαμπέλιου και Κ. Παπαρρηγόπουλου. Η συμβολή Ελλήνων και ξένων λογίων στη διαμόρφωση του τρισήμου σχήματος του ελληνικού ιστορισμού (1782-1846)* Αθήνα: Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών Εθνικού Ιδρύματος ερευνών / Τμήμα Νεοελληνικών Ερευνών, 2012
- Κωφός, Ευάγγελος, «Εθνική κληρονομιά και εθνική ταυτότητα στη Μακεδονία του 19ου και του 20ού αιώνα» στο *Εθνική ταυτότητα και εθνικισμός στη νεότερη Ελλάδα*, Εισαγωγή – Επιμέλεια Θάνος Βερέμης, Μετάφραση Γιάννης Στεφανίδης, Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 2012, 199-269
- Λαζάρου, Αχιλλέας, *Βλάχοι και κρατικές παραλείψεις*, Αθήνα: Πελασγός, 2003
- Αχιλλέας Λαζάρου, «Προλεγόμενα» στο *Οι Αρωμόνοι (Βλάχοι), ο χώρος και οι άνθρωποι*, τόμος Α΄, Gustav Weigand, Τρίκαλα, Θεσσαλονίκη: Φιλολογικός Ιστορικός Λογοτεχνικός Σύνδεσμος (Φ.Ι.ΛΟ.Σ.) Τρικάλων, Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, 2001

- Λαζάρου, Αχιλλέας, *Βαλκάνια και Βλάχοι*, Αθήνα: Εκδόσεις Φιλολογικού Συνδέσμου Παρνασσός, 1993
- Laonici Chalcocondylae, *Historiarum libri decem*, Bonnae: E. Weber, 1843
- Μπαμπινιώτης, Γιώργος, *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Δεύτερη Έκδοση, Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας, 2005
- Μπέης, Σταμάτης – Χριστόπουλος, Δημήτρης, (εισαγωγή επιμέλεια), «Διημερίδα για τα Βλάχικα, Λάρισα, 6-7 Ιουνίου 1998» στο *Γλωσσική ετερότητα στην Ελλάδα: οι γλώσσες της μειονότητας της Δυτικής Θράκης (τούρκικα-πομάκικα), τα Βλάχικα, οι σλαβικές διάλεκτοι της Μακεδονίας, τα αρβανίτικα*, Κέντρο Ερευνών Μειονοτικών Ομάδων, Επιμέλεια κειμένων: Λ. Εμπειρίκος, Α. Ιωαννίδου, Ε. Καραντζόλα, Λ. Μπαλτσιώτης, Σ. Μπέης, Κ. Τσιτσελίκης, Δ. Χριστόπουλος, Αθήνα: 2001, σ 69-115
- Νικολαΐδου, Ελευθερία, *Η ρουμανική προπαγάνδα στο βιλαέτι Ιωαννίνων και στα Βλαχόφωνα χωριά της Πίνδου, μέσα 19ου -1900*, τ. Α, Ιωάννινα: Εταιρεία Ηπειρωτικών Μελετών, 1995
- Παπαγιάννης, Σταύρος, *Βλάχοι και Βλαχόφωνοι Έλληνες, δύο ξεχωριστές και εχθρικές μεταξύ τους εθνοτικές ομάδες*, Αθήνα: Σοκόλης, 2003
- Πόποβιτς, Ντούσαν, *Οι Βλάχοι στα Βαλκάνια, “Περί Τσιντσάρων”*, μτφ. Χρήστος Γκούβης, επιστημονική επιμέλεια Βασίλης Νιτσιάκος, Αθήνα: Ταξιδευτής, 2021
- Σπύρος, Θεόδωρος, «Οι Βλάχοι και οι Τόποι τους: Κοινωνικός μετασχηματισμός και “μεταμορφώσεις” της ταυτότητας σε μια βλαχόφωνη κοινότητα της Πίνδου», διδακτορική διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, 2009
- Τρίτος, Μιχαήλ, *Βλάχοι των Βαλκανίων και Ορθοδοξία*, Θεσσαλονίκη: Πουρνάρας, 2009
- Χριστόπουλος, Δημήτρης, *Ποιος είναι Έλληνας Πολίτης; Το καθεστώς ιθαγένειας από την ίδρυση του ελληνικού κράτους ως τις αρχές του 21ου αιώνα*, Αθήνα: Βιβλιόραμα, 2019
- Wace, Alan – Thompson, Maurice, *Οι Νομάδες των Βαλκανίων, Περιγραφή της ζωής και των εθίμων των Βλάχων της βόρειας Πίνδου*, μτφ. Πάνος Καραγιώργος, Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, 2009

Διαδικτυακές Πηγές

Αθανασιάδης, Θοδωρής, «Των Βλάχων οι κοινότητες γράφουν τη δική τους Ιστορία», *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, 7/3/2021, Αποδράσεις,

https://www.efsyn.gr/nisides/apodraseis/284534_ton-blahon-oi-koinotites-grafoyn-ti-diki-toys-istoria, (ημερομηνία πρόσβασης 18/6/2022)

«Αθώος ο εκπρόσωπος της εταιρείας αρωμανικού (βλαχικού) πολιτισμού», <https://www.paratiritis-news.gr/news/athoos-o-ekprosopos-tis-etaireias-aromanikou-vlachikou-politismou/>, (ημερομηνία πρόσβασης 7/6/2022)

Αναγνωστοπούλου, Σία, «Οφείλετε κ. Μενδώνη να πάρετε μία θέση και να μην φαίνεται ότι ταυτίζεστε με επικίνδυνες και σκοτεινές απόψεις – βίντεο», 18/1/2021, <https://www.syriza.gr/article/id/116334/S.-Anagnwstopoyloy:-Ofeilete-k.-Mendwnh-na-parete-mia-thesh-kai-na-mhn-fainetai-oti-taytizeste-me-epikindynes-kai-skoteines-apopseis---binteo.html#>, (ημερομηνία πρόσβασης 29/1/2022)

Αναστασίου, Λίτσα – Πιτούλης, Μιλτιάδης, «Μια άλλη άποψη για τη γραπτή απόδοση της βλαχικής», 11/2/2020, <https://vlahofonoi.blogspot.com/2020/02/blog-post.html?fbclid=IwAR0yJlrVVFS7TZO-G9JKavJt6meQM1yMkWq5nmXRiwJtLQYJwyUzKbfu9ds>, (ημερομηνία πρόσβασης 7/6/2022)

Αναστασίου, Λίτσα, «Το βλάχικο ζήτημα στον 21ο αιώνα», *Έθνος*, 11/6/2019, <https://www.ethnos.gr/opinions/article/43536/toblxikozhthmaston21oiaiona>, (ημερομηνία πρόσβασης 23/6/2022)

Ανταμώματα, (από το 26^ο έως το 35^ο Αντάμωμα Βλάχων), <https://vlachs-popsv.gr/category/antamomata/>, (ημερομηνία πρόσβασης 8/1/2022)

«Αρομούνικα σχολεία ανοίγουν σε πόλεις της Αλβανίας», *Πελασγός Κορυτσάς*, 22/8/2021, https://www.pelasgoskoritsas.gr/2021/08/blog-post_22.html, (ημερομηνία πρόσβασης 15/5/2022)

Αρματολισμός και Βλάχοι - Διαδικτυακή Συζήτηση, <https://www.adeti.gr/%CE%B5%CE%BA%CE%B4%CE%AE%CE%BB%CF%89%CF%83%CE%B7/16-01->

[2021/%CE%B1%CF%81%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B2%CE%BB%CE%AC%CF%87%CE%BF%CE%B9-%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CF%84%CF%85%CE%B1%CE%BA%CE%AE-%CF%83%CF%85%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7,](#)
(ημερομηνία πρόσβασης 20/5/2022)

Αρσένης, Κρίτων, Επίκαιρη ερώτηση προς Υπουργό Πολιτισμού & Αθλητισμού με θέμα «Αναχρονιστικός αποκλεισμός του Επιστημονικού φορέα Πολιτισμού των Βλάχων από το ΥΠΠΟ», <https://mera25.gr/wp-content/uploads/2021/10/11740026.pdf>, (ημερομηνία πρόσβασης 29/1/2022)

«Αυτοί που μίλησαν για την ελευθερία», Επίσημη σελίδα της Επιτροπής Ελλάδα 2021, 16/6/2021, https://greece2021.gr/synergasies/5938-aftoi-pou-milisan-gia-tin-elftheria.html?fbclid=IwAR3u_t8k74hU2TDE1uV0GFyi_w38WKLjsX5Gk_ez_TNUuwUxOc-j315U1wZo, (ημερομηνία πρόσβασης 20/5/2022)

«“Βλάχικο αλφάβητο” διανέμεται σε διάφορες περιοχές της Αλβανίας», https://www.echedoros-a.gr/2021/01/blog-post_10.html και http://www.orthodoxia-ellhnismos.gr/2021/01/blog-post_68.html, (ημερομηνία πρόσβασης 10/5/2022)

«Βλάχικο αλφάβητο διανέμεται σε διάφορες περιοχές της Αλβανίας», <https://www.olympia.gr/1429906/diethni/vlachiko-alfavito-dianemetai-se-diafores-perioches-tis-alvanias/>, (ημερομηνία πρόσβασης 10/5/2022)

Βλαχογιάννης, Ηλίας, «Οι “ανιστόρητες” δηλώσεις της Σοφίας Σακοράφα», *Τα Μετέωρα*, 13/4/2022, <https://www.tameteora.gr/apopseis-sxolia/apopseis/406267/oi-anistorites-diloseis-tis-sofias-sakorafa/>, (ημερομηνία πρόσβασης 26/4/2022)

Γκαλαΐτσης, Τάκης, «Το έθιμο Găleata», <https://faretra.info/2018/06/27/ethimo-gkaleata-takis-gkalaitsis/>, (ημερομηνία πρόσβασης 20/5/2022)

Consillu Makedonarmânjiloru, Bulitinu Infurmativu Adunarea Atsea Mari a Armânjiloru, Muscopuli 2010, <http://makedonarman-council.org/wp->

[content/uploads/2009/10/ca-informative-bulletin-nr.23-20.08.2010.pdf](https://www.eempvlachon.com/content/uploads/2009/10/ca-informative-bulletin-nr.23-20.08.2010.pdf),

(ημερομηνία πρόσβασης 26/4/2022)

Δελτίο Τύπου της ΕΕΜΠΒ, 27/9/2021,

<https://eempvlachon.com/2021/10/05/%ce%b4%ce%b5%ce%bb%cf%84%ce%b9%ce%bf-%cf%84%cf%85%cf%80%ce%bf%cf%85/>, (ημερομηνία πρόσβασης 29/1/2022)

Δελτία τύπου Π.Ο.Π.Σ.Β & Π.Β.Α, «Η 5η συνδιάσκεψη της Παγκόσμιας Βλάχικης Αμφικτιονίας στη Φρανκφούρτη», 17/11/13, <https://vlahoi.net/deltia-tipou-popsv/pva-5i-sindiaskepsi>, (Ημερομηνία πρόσβασης 15/2/2022)

Δελτία τύπου Π.Ο.Π.Σ.Β & Π.Β.Α, «Δελτίο τύπου - 4η συνδιάσκεψη Παγκόσμιας Βλάχικης Αμφικτιονίας», 12/06/13, <https://vlahoi.net/deltia-tipou-popsv/deltio-tipou-pva-4i-sindiaskepsi>, (Ημερομηνία πρόσβασης 15/2/2022)

Δελτία τύπου Π.Ο.Π.Σ.Β & Π.Β.Α, «Η 3η συνδιάσκεψη της Παγκόσμιας Βλάχικης Αμφικτιονίας στο Τορόντο του Καναδά», 24/10/12, <https://vlahoi.net/deltia-tipou-popsv/amfiktionia-3h-sindiaskepsi-toronto>, (Ημερομηνία πρόσβασης 15/2/2022)

Δελτία τύπου Π.Ο.Π.Σ.Β & Π.Β.Α, «Παγκόσμια Βλάχικη Αμφικτιονία - Δελτίο τύπου», 13/7/2012, <https://www.vlahoi.net/deltia-tipou-popsv/amfiktionia-deltio-tipou-30-6-12> (Ημερομηνία πρόσβασης 15/2/2022)

Δελτία τύπου Π.Ο.Π.Σ.Β & Π.Β.Α. «Για την ταυτότητα του Thede Kahl», 7/12/2009, <https://www.vlahoi.net/deltia-tipou-popsv/for-the-identity-of-thede-kahl>, (ημερομηνία πρόσβασης 11/6/2022)

«Δεν μας έχει λάχει!», *Ελευθεροτυπία*, <http://www.iospress.gr/paraskinia/paraskinio20010205.htm>, (ημερομηνία πρόσβασης 7/6/2022)

«Διασπορά αληθινών ειδήσεων», *Ελευθεροτυπία*, 10/2/2001, <http://www.iospress.gr/mikro2001/mikro20010210.htm>, (ημερομηνία πρόσβασης 7/6/2022)

Διβάνη, Λένα, «Το θνησιγενές πριγκιπάτο της Πίνδου. Γιατί δεν ανταποκρίθηκαν οι Κουτσόβλαχοι της Ελλάδος στην ιταλό – ρουμανική προπαγάνδα», *Μακεδονία*

και *Θράκη 1941 – 1944. Κατοχή – αντίσταση – απελευθέρωση*, Διεθνές Συνέδριο IMXA, Θεσσαλονίκη 1998, σσ. 189 – 210, <http://vlahoi.net/istories-gegonota/to-thnisigenes-prikipato-tis-pindou>, (ημερομηνία πρόσβασης 5/6/2022)

«Εθνική μειονότητα Βλάχων και Αρβανιτών “εφηύρε” η Σακοράφα στην Ελλάδα, 8/4/2022, <https://www.himara.gr/apopseis/16411-ethniki-meionotita-vlahon-kai-arvaniton-efyire-i-sakorafa-stin-ellada>, (ημερομηνία πρόσβασης 26/4/2022)

«Η “εθνικώς ύποπτη” επιστήμη», *Ελευθεροτυπία*, 20/6/1998, Ιός, <http://www.iospress.gr/mikro1998/mikro19980620.htm>, (ημερομηνία πρόσβασης 7/6/2022)

«“Η Επανάσταση του 1821 μέσα από το βλάχικο τραγούδι”», Εκδήλωση του Συλλόγου Βλάχων Βέροιας, <https://faretra.info/2017/03/07/epanastasi-1821-mesa-vlachiko-tragoudi-ekdilosi-tou-sillogou-vlachon-veroias/>, και <https://www.youtube.com/watch?v=R5pNva1tSVk>, (ημερομηνία πρόσβασης 20/5/2022)

«Η μεγάλη εκδήλωση της ΠΟΠΣ ΒΛΑΧΩΝ για τα 200 χρόνια από την Ελληνική επανάσταση, με θέμα: “Η προσφορά των Βλάχων στην επανάσταση του 1821”, Σάββατο 11 Σεπτεμβρίου 2021 στις Σέρρες», <https://vlachs-popsv.gr/%ce%b7-%ce%bc%ce%b5%ce%b3%ce%ac%ce%bb%ce%b7-%ce%b5%ce%ba%ce%b4%ce%ae%ce%bb%cf%89%cf%83%ce%b7-%cf%84%ce%b7%cf%82-%cf%80%ce%bf%cf%80%cf%83-%ce%b2%ce%bb%ce%b1%cf%87%cf%89%ce%bd-%ce%b3%ce%b9%ce%b1/>, και <https://www.youtube.com/watch?v=a98zvSyMv9g>, (ημερομηνία πρόσβασης 20/5/2022)

«Ημερίδα: “Η γραπτή απόδοση των γλωσσών προφορικής παράδοσης: Η περίπτωση της βλάχικης γλώσσας”», <https://eempvlachon.com/2019/10/08/%ce%b7%ce%bc%ce%b5%cf%81%ce%b9%ce%b4%ce%b1-%ce%b7-%ce%b3%cf%81%ce%b1%cf%80%cf%84%ce%ae-%ce%b1%cf%80%cf%8c%ce%b4%ce%bf%cf%83%ce%b7-%cf%84%cf%89%ce%bd-%ce%b3%ce%bb%cf%89%cf%83%cf%83%cf%8e%ce%bd/>, (Ημερομηνία πρόσβασης 8/1/2022)

- «Ημερολόγιο Συλλόγου Βλάχων Βέροιας 2021: "Αρματολισμός και Βλάχοι" - Μια ενδιαφέρουσα ιστορική προσέγγιση», <https://faretra.info/2021/01/08/imerologio-sillogou-vlachon-veroias-2021-armatolismos-kai-vlachoi-mia-endiaferousa-istoriki-prosengisi/>, (ημερομηνία πρόσβασης 20/5/2022)
- «Η 6η συνδιάσκεψη της Παγκόσμιας Βλαχικής Αμφικτιονίας στη Νέα Υόρκη», *tameteora.gr*, 28/11/2014, <https://www.tameteora.gr/eidhseis/kosmos/21345/h-6-2/>, (Ημερομηνία πρόσβασης 16/2/2022)
- «Θέσεις και απόψεις της Ο.Α.Σ.Π.Ε. για το συνέδριο “μυστική σύνοδο” που έγινε στη Λάρισα για τη βλάχικη γλώσσα», <https://www.tamos.gr/oaspe.html>, (ημερομηνία πρόσβασης 7/6/2022)
- Ιωάννου, Μαρία, «Οι βλαχόφωνοι πληθυσμοί της Ελλάδας και η διαμόρφωση της εθνικής τους συνείδησης», *Θέσεις*, Τεύχος 113, (περίοδος: Οκτώβριος - Δεκέμβριος 2010), https://www.theseis.com/index.php?option=com_content&view=article&id=1138&catid=130&Itemid=113, (Ημερομηνία πρόσβασης 30/12/2021)
- Ιστοσελίδα του Consillu Makedonarmânjloru, <http://makedonarman-council.org/>, (ημερομηνία πρόσβασης 26/4/2022)
- Ιστοσελίδα του Πολιτιστικού Συλλόγου Κρανιάς Ασπροποτάμου, <https://www.krania.gr/>, (ημερομηνία πρόσβασης 4/6/2022)
- Ιστοσελίδα του Λαογραφικού Συλλόγου Βλάχων Βέροιας, <https://www.vlahoi.gr/>, (ημερομηνία πρόσβασης 4/6/2022)
- Ιστοσελίδα του Συλλόγου Αετομηλιτσιωτών Γράμμου «Η Αετομηλίτσα», <https://www.aetomilitsa.com/>, (ημερομηνία πρόσβασης 4/6/2022)
- Ιστοσελίδα του Συλλόγου Βλάχων Ν. Σερρών «Γεωργάκης Ολύμπιος», <https://vlahoiserron.gr/>, (ημερομηνία πρόσβασης 4/6/2022)
- Ιστοσελίδα του Συλλόγου Λιβαδιωτών Θεσσαλονίκης «ο Γεωργάκης Ολύμπιος», <http://syliivthe.blogspot.com/>, (ημερομηνία πρόσβασης 4/6/2022)
- Ιστοσελίδα του Φιλοπροοδευτικού Συλλόγου Σαμαριναίων Κοζάνης «Η Αγία Παρασκευή», <https://kozansam.webnode.gr/>, (ημερομηνία πρόσβασης 4/6/2022)

Ιστοσελίδα της Επιστημονικής Εταιρίας Μελέτης του Πολιτισμού των Βλάχων, «Δελτίο Τύπου της ΕΕΜΠΒ»,

<https://eempvlachon.com/2021/10/05/%ce%b4%ce%b5%ce%bb%cf%84%ce%b9%ce%bf-%cf%84%cf%85%cf%80%ce%bf%cf%85/>, (Ημερομηνία πρόσβασης 8/1/2022)

Ιστοσελίδα της Επιστημονικής Εταιρίας Μελέτης του Πολιτισμού των Βλάχων, «Βλάχοι από τα Βαλκάνια στην Κεντρική Ευρώπη»,

<https://eempvlachon.com/2022/03/02/%ce%b2%ce%bb%ce%ac%cf%87%ce%bf%ce%b9-%ce%b1%cf%80%cf%8c-%cf%84%ce%b1-%ce%b2%ce%b1%ce%bb%ce%ba%ce%ac%ce%bd%ce%b9%ce%b1-%cf%83%cf%84%ce%b7%ce%bd-%ce%ba%ce%b5%ce%bd%cf%84%cf%81%ce%b9%ce%ba%ce%ae-%ce%b5/>,

(Ημερομηνία πρόσβασης 13/3/2022)

Kahl, Thede, «Περί Βλάχων», συνέντευξη με τον Picuraru, 29/1/2014, <https://www.youtube.com/watch?v=n9UWN48FMkA>, (ημερομηνία πρόσβασης 11/6/2022)

Kahl, Thede, «Ποιες είναι οι πιθανότητες επιβίωσης της αρμάνικης (βλάχικης); Επισημάνσεις σχετικά με την απώλεια και τη διατήρηση μιας γλώσσας», *Γλωσσολογία/ Glossologia*, 19, (2011): 33-44, <http://glossologia.phil.uoa.gr/sites/default/files/4.%20Kahl.pdf>, (ημερομηνία πρόσβασης 23/6/2022)

Kahl, Thede, Επιστολή στο «“Γερμανοί ξανάρχονται για τους Βλάχους”», ανάτυπο από *Ελλοπία*, τεύχος 58^ο (Ιανουάριος – Φεβρουάριος 2002), Αθήνα 2002, <https://vlachs-popsv.gr/wp-content/uploads/2020/04/%CE%91%CE%A7%CE%99%CE%9B%CE%9B%CE%95%CE%91%CE%A3-%CE%9B%CE%91%CE%96%CE%91%CE%A1%CE%9F%CE%A5-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-THEDE-KAHL-2.pdf>, (ημερομηνία πρόσβασης 11/6/2022)

Καράογλου, Θεόδωρος, Κινήσεις περί κατασκευής «Βλάχικης» μειονότητας, <https://www.karaoglou.gr/parliamentary-action/item/2077-%CE%9A%CE%B9%CE%BD%CE%AE%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%8>

- Κουκούδης, Αστέριος, «Το ιστορικό των Βλάχων της Ανατολικής Μακεδονίας», <http://www.vlachs.gr/el/various-articles/to-istoriko-ton-vlahon-tis-anatolikis-makedonias>, (ημερομηνία πρόσβασης 9/11/2021)
- Κουκούδης, Αστέριος, «Τα ονόματα των Βλάχων», <http://www.vlachs.gr/el/various-articles/ta-onomata-ton-vlahon>, (ημερομηνία πρόσβασης 30/6/2022)
- Κολτσίδα, Αντώνης, «Η σημερινή κατάσταση της κουτσοβλαχικής γλώσσας στον Ελλαδικό χώρο: (ιστορική, εθνολογική, κοινωνική και γλωσσολογική διάσταση)», *Μακεδονικά*, 31(1), (1998):185–212, <https://doi.org/10.12681/makedonika.120>, (ημερομηνία πρόσβασης 23/6/2022)
- Κωστόπουλος, Πέτρος, «Ξεβλάχιστα πολύ κόσμο που έψαχνε την Ευρώπη», *louben tv*, 17/4/2018, <https://www.youtube.com/watch?v=B6ywcdkhyZw>, (Ημερομηνία πρόσβασης 16/2/2022)
- Λαζάρου, Αχιλλέας, Επιστολή στο «“Γερμανοί ξανάρχονται για τους Βλάχους”», ανάτυπο από *Ελλοπία*, τεύχος 58ο (Ιανουάριος – Φεβρουάριος 2002), Αθήνα 2002, <https://vlachs-popsv.gr/wp-content/uploads/2020/04/%CE%91%CE%A7%CE%99%CE%9B%CE%9B%CE%95%CE%91%CE%A3-%CE%9B%CE%91%CE%96%CE%91%CE%A1%CE%9F%CE%A5-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-THEDE-KAHL-2.pdf>, (ημερομηνία πρόσβασης 11/6/2022)
- Λαογραφικό Μουσείο Βλάχων, <https://discoververia.gr/laografiko-mouseio-vlaxon/>, (ημερομηνία πρόσβασης 20/5/2022)
- Λαογραφικό Μουσείο Βλάχων, <https://vlahoiserron.gr/index.php/mouseio>, (ημερομηνία πρόσβασης 20/5/2022)
- Λαογραφικός Σύλλογος Βλάχων Βέροιας, Ηερολόγια, <https://www.vlahoi.gr/index.php/2018-05-29-09-02-47/2018-05-29-09-05-26/2018-05-29-09-05-49/2018-05-29-09-06-08>, (ημερομηνία πρόσβασης 20/5/2022)

- Λαογραφικός Σύλλογος Βλάχων Βέροιας, Τμήμα Χορευτικό, <https://www.vlahoi.gr/index.php/services/tmima-xoreftiko>, (ημερομηνία πρόσβασης 20/5/2022)
- Λιθοξόου, Δημήτρης, «Τα βλάχικα χωριά της Πίνδου», <https://www.lithoksou.net/2020/11/vlahika-xoria-pindos.html>, (ημερομηνία πρόσβασης 9/11/2021)
- Λυκεσάς, Απόστολος, «Β. Νιτσιάκος: “Μας έκοψαν οι μυστικές υπηρεσίες”», *Εφημερίδα των Συντακτών*, 29/1/2021, https://www.efsyn.gr/ellada/koinonia/312424_b-nitsiakos-mas-ekopsan-oi-mystikes-ypiresies, (ημερομηνία πρόσβασης 1/2/2022)
- Μαγειρίας, Μιχάλης, «Εισήγηση του προέδρου της ΠΟΠΣ Βλάχων και προέδρου της Παγκόσμιας Βλάχικης Αμφικτιονίας», στο *Βλάχοι Ιστορία - Τέχνη – Πολιτισμός*, Κεφαλόβρυσο Ιωαννίνων, 2019, <https://vlachs-popsv.gr/wp-content/uploads/2020/05/%CE%92%CE%BB%CE%AC%CF%87%CE%BF%CE%B9-%CE%99%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1-%CE%A4%CE%AD%CF%87%CE%BD%CE%B7-%CE%A0%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82.pdf>, (ημερομηνία πρόσβασης 15/2/2022)
- Μαθαίνουμε τη βλάχικη γλώσσα, <https://www.vlahika.gr/%CF%84%CE%BF-%CE%B2%CE%B9%CE%B2%CE%BB%CE%AF%CE%BF/%CE%BC%CE%B1%CE%B8%CE%B1%CE%AF%CE%BD%CE%BF%CF%85%CE%BC%CE%B5-%CF%84%CE%B7-%CE%B2%CE%BB%CE%AC%CF%87%CE%B9%CE%BA%CE%B7-%CE%B3%CE%BB%CF%8E%CF%83%CF%83%CE%B1>, (ημερομηνία πρόσβασης 29/6/2022)
- «Ματούλα Ζαμάνη: Λειτουργώ πολύ με το συναίσθημα και το ένστικτο, είναι ευλογία και βάσανο μαζί...», <https://www.avopolis.gr/interviews/interviews-greek/67936-matoula-zamani-giannoula-summer-19>, (ημερομηνία πρόσβασης 29/6/2022)
- Μανδραβέλης, Πάσχος, «Η ακροδεξιά διολίσθηση», *Καθημερινή*, 1/10/2021, <https://www.kathimerini.gr/opinion/561520675/i-akrodexia-diolisthisi/>, (ημερομηνία πρόσβασης 29/1/2022)

- Μελοποιημένη ποίηση στην Βλαχική γλώσσα, Επιστημονική Εταιρία Μελέτης Πολιτισμού των Βλάχων, βίντεο, <https://eempvlachon.com/video/>, (ημερομηνία πρόσβασης 29/6/2022)
- Μέρτζος, Νικόλαος, «Προπαγάνδα με τους Βλάχους», *Καθημερινή*, 8/3/2012, <https://www.kathimerini.gr/opinion/729311/propaganda-me-toys-vlachouys/>, (ημερομηνία πρόσβασης 10/5/2022)
- Μπέης, Σταμάτης – Κατσούδα, Γεωργία, «Γλωσσική πολιτική και συστήματα γραφής σε γλώσσες κυρίως προφορικής παράδοσης στην Ευρώπη», Εισήγηση στην Ειδική Ημερίδα *Η γραπτή απόδοση των γλωσσών προφορικής παράδοσης: Η περίπτωση της βλάχικης γλώσσας*, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Τμήμα Φιλολογίας, Ιωάννινα 9 Νοεμβρίου 2019, <https://eempvlachon.com/wp-content/uploads/2022/02/%CE%9A%CE%B1%CF%84%CF%83%CE%BF%CF%8D%CE%B4%CE%B1-%CE%9C%CF%80%CE%AD%CE%B7%CF%82-%CE%93%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%AE-%CE%B2%CE%BB%CE%B1%CF%87%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82.pdf>, (ημερομηνία πρόσβασης 10/6/2022)
- Μπέης, Σταμάτης – Δασούλας, Φάνης, «Πρόταση για το σύστημα γραφής της βλαχικής γλώσσας», *Γλωσσολογία/Glossologia*, 25, (2017): 51-69, http://glossologia.phil.uoa.gr/sites/default/files/4.Beis%20et%20al_0.pdf, (ημερομηνία πρόσβασης 23/6/2022)
- Μπουσμπούκης, Αντώνης, «Η σχέση των Βλάχων με την εθνική τους γλώσσα, την ελληνική», (Ομιλία στην 4η συνδιάσκεψη της Παγκόσμιας Βλάχικης Αμφικτιονίας), <https://www.vlahoi.net/vlahiki-glossa/vlahoi-kai-elliniki-glossa>, 26/06/13, (Ημερομηνία πρόσβασης 15/2/2022)
- Μουτσόπουλος, Θανάσης, «Πώς ξεβλαχέψαμε», *Εφημερίδα των Συντακτών*, 25/4/2018, https://www.efsyn.gr/stiles/apopseis/148410_pos-xeblahepsame, (Ημερομηνία πρόσβασης 9/1/2022)
- Νιτσιάκος, Βασίλης, «Υφίσταται “βλάχικο ζήτημα”;», *Έθνος*, 7/6/2019, <https://www.ethnos.gr/opinions/article/43538/yfistataiblxikozhthma>, (ημερομηνία πρόσβασης 23/6/2022)

- Ντίνας, Κώστας, «Ζούμε σε κράτος δικαίου», *parallaximag.gr*, 21/10/2021, <https://parallaximag.gr/epikairobita/zoume-se-kratos-dikaiou>, (ημερομηνία πρόσβασης 29/1/2022)
- «Ο πρόεδρος της “Συντροφιάς Βλάχων Αθήνας” απαντά στον Κωστόπουλο: Η ελίτ της γκλαμουριάς φωνασκεί επί μακρόν», *protothema.gr*, 19/4/2018, <https://www.protothema.gr/greece/article/780055/o-proedros-tis-sudrofias-vlahon-athinas-apada-ston-kostopoulo-i-elit-glamourias-fonaskei-epi-makron/>, (Ημερομηνία πρόσβασης 16/2/2022)
- «Ο Σύλλογος Βλάχων Βέροιας με τους «Καπεταναίους» έδωσε και πάλι ένα ιδιαίτερο χρώμα στην πόλη», <https://faretra.info/2019/03/09/illogos-vlachon-veroias-kapetanaious/>, (ημερομηνία πρόσβασης 20/5/2022)
- «Οι Βλάχοι και οι μουσικές τους», Ιστοσελίδα της Επιστημονικής Εταιρίας Μελέτης του Πολιτισμού των Βλάχων, <https://eempvlachon.com/2020/12/03/vlachs-music/>, (Ημερομηνία πρόσβασης 8/1/2022)
- «“Όλος ο κόσμος ξενιτειά!” – Μια συνομιλία με τον Λεωνίδα Εμπειρικό και τον Σταμάτη Μπέη για τις μειονοτικές γλώσσες, με αφορμή το αφιέρωμα στην αρμάνικη ποίηση», <https://vulcanactiv.wordpress.com/tag/%E1%BC%80%CF%81%CE%BC%CE%B1%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B2%CE%BB%CE%AC%CF%87%CE%B9%CE%BA%CE%B7-%CF%80%CE%BF%CE%AF%CE%B7%CF%83%CE%B7/>, (ημερομηνία πρόσβασης 29/6/2022)
- Παγκόσμια Βλαχική Αμφικτιονία, Δελτίο τύπου, (αριθμ. Πρωτ. 36/31-8-2021), <https://vlachs-popsv.gr/%cf%80%ce%b1%ce%b3%ce%ba%ce%bf%cf%83%ce%bc%ce%b9%ce%b1-%ce%b2%ce%bb%ce%b1%cf%87%ce%b9%ce%ba%ce%b7-%ce%b1%ce%bc%cf%86%ce%b9%ce%ba%cf%84%ce%b9%ce%bf%ce%bd%ce%b9%ce%b1-%ce%b4%ce%b5%ce%bb%cf%84%ce%b9/>, (ημερομηνία πρόσβασης 18/5/2022)
- Παγκόσμια Βλαχική Αμφικτιονία, Δελτίο τύπου, «Η βλαχόφωνη Ρωμιοσύνη απέναντι σε νέες πρακτικές παλαιάς κοπής», 8/2/2021, [Διπλωματική Εργασία](https://vlachs-</p></div><div data-bbox=)

popsv.gr/%CF%80%CE%B1%CE%B3%CE%BA%CE%BF%CF%83%CE%BC%CE%B9%CE%B1-%CE%B2%CE%BB%CE%B1%CF%87%CE%B9%CE%BA%CE%B7-%CE%B1%CE%BC%CF%86%CE%B9%CE%BA%CF%84%CE%B9%CE%BF%CE%BD%CE%B9%CE%B1-%CE%B4%CE%B5%CE%BB/, (ημερομηνία πρόσβασης 10/5/2022)

Παγκόσμια Βλαχική Αμφικτιονία, Προς: Πρεσβεία της Ρουμανίας στην Αθήνα, 15/5/2013, <https://vlachs-popsv.gr/%cf%80%cf%81%ce%bf%cf%82-%cf%80%cf%81%ce%b5%cf%83%ce%b2%ce%b5%ce%af%ce%b1-%cf%84%ce%b7%cf%82-%cf%81%ce%bf%cf%85%ce%bc%ce%b1%ce%bd%ce%af%ce%b1%cf%82-%cf%83%cf%84%ce%b7%ce%bd-%ce%b1%ce%b8%ce%ae%ce%bd/>, (ημερομηνία πρόσβασης 2/5/2022)

Παγκόσμια Βλαχική Αμφικτιονία, Δελτίο τύπου σχετικά με το ψευδεπίγραφο «Συμβούλιο των Αρμάνων ή Μακεδοαρμάνων», 7/9/2012, <https://vlachs-popsv.gr/%ce%b4%ce%b5%ce%bb%cf%84%ce%af%ce%bf-%cf%84%cf%8d%cf%80%ce%bf%cf%85-%cf%83%cf%87%ce%b5%cf%84%ce%b9%ce%ba%ce%ac-%ce%bc%ce%b5-%cf%84%ce%bf-%cf%88%ce%b5%cf%85%ce%b4%ce%b5%cf%80%ce%af%ce%b3%cf%81%ce%b1-4/>, (ημερομηνία πρόσβασης 2/5/2022)

Πανελλήνια Ομοσπονδία Πολιτιστικών Συλλόγων Βλάχων, Δελτίο τύπου σχετικά με το ψευδεπίγραφο «Συμβούλιο των Αρμάνων ή Μακεδοαρμάνων», <https://vlachs-popsv.gr/%ce%b4%ce%b5%ce%bb%cf%84%ce%af%ce%bf-%cf%84%cf%8d%cf%80%ce%bf%cf%85-%cf%83%cf%87%ce%b5%cf%84%ce%b9%ce%ba%ce%ac-%ce%bc%ce%b5-%cf%84%ce%bf-%cf%88%ce%b5%cf%85%ce%b4%ce%b5%cf%80%ce%af%ce%b3%cf%81%ce%b1-2/>, (ημερομηνία πρόσβασης 26/4/2022)

«Πανελλήνια Ομοσπονδία Βλάχων κατά Σακοράφα: “Δεν είμαστε ούτε μειονότητα, ούτε κοινότητα”», *Το ΒΗΜΑ*, 13/4/2022,

<https://www.tovima.gr/2022/04/13/society/panellinia-omospondia-vlaxon-kata-sakorafa-den-eimaste-oute-meionotita-oute-koinotita/>, (ημερομηνία πρόσβασης 26/4/2022)

Πανελλήνια Ομοσπονδία Πολιτιστικών Συλλόγων Βλάχων, Επιστολή ενημέρωσης προς το Συμβούλιο της Ευρώπης για τον Πρόεδρο της Ρουμανίας Basescu, (αρ. πρωτ. 28/19-2-2011), <https://vlachs-popsv.gr/%ce%b5%cf%80%ce%b9%cf%83%cf%84%ce%bf%ce%bb%ce%ae-%ce%b5%ce%bd%ce%b7%ce%bc%ce%ad%cf%81%cf%89%cf%83%ce%b7%cf%82-%cf%80%cf%81%ce%bf%cf%82-%cf%84%ce%bf-%cf%83%cf%85%ce%bc%ce%b2%ce%bf%cf%8d%ce%bb%ce%b9-2/>, (ημερομηνία πρόσβασης 2/5/2022)

Πανελλήνια Ομοσπονδία Πολιτιστικών Συλλόγων Βλάχων, Επιστολή ενημέρωσης προς το Συμβούλιο της Ευρώπης, (αρ. πρωτ. 21/3-11-2010), <https://vlachs-popsv.gr/%ce%b5%cf%80%ce%b9%cf%83%cf%84%ce%bf%ce%bb%ce%ae-%ce%b5%ce%bd%ce%b7%ce%bc%ce%ad%cf%81%cf%89%cf%83%ce%b7%cf%82-%cf%80%cf%81%ce%bf%cf%82-%cf%84%ce%bf-%cf%83%cf%85%ce%bc%ce%b2%ce%bf%cf%8d%ce%bb%ce%b9/>, (ημερομηνία πρόσβασης 26/4/2022)

Πανελλήνια Ομοσπονδία Πολιτιστικών Συλλόγων Βλάχων, Επιστολή ενημέρωσης προς το Συμβούλιο της Ευρώπης, (αρ. πρωτ. 44/16-11-2009), https://www.tamos.gr/documents/popsv_symboylio_Eu_11_2009_.pdf, (ημερομηνία πρόσβασης 26/4/2022)

Πανελλήνια Ομοσπονδία Πολιτιστικών Συλλόγων Βλάχων, «Στον αποπροσανατολισμό, τη σύγχυση και την επίπλαστη νομιμοποίηση στοχεύει το ψευδεπίγραφο “Συμβούλιο των Μακεδονοαρμάνων”», 9/12/2012, <https://vlachs-popsv.gr/%cf%83%cf%84%ce%bf%ce%bd-%ce%b1%cf%80%ce%bf%cf%80%cf%81%ce%bf%cf%83%ce%b1%ce%bd%ce%b1%cf%84%ce%bf%ce%bb%ce%b9%cf%83%ce%bc%cf%8c-%cf%84%ce%b7-%cf%83%cf%8d%ce%b3%cf%87%cf%85%cf%83%ce%b7-%ce%ba%ce%b1/>, (ημερομηνία πρόσβασης 2/5/2022)

- Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Πρόσκληση Συμμετοχής στο 1ο Πανελλήνιο Συνέδριο: «Οι Βλάχοι της Ελλάδας. Ταυτότητες και Ετερότητες στον Χώρο και τον Χρόνο» – Κοζάνη, 11- 12 Νοεμβρίου 2022, <https://www.uoi.gr/prosklisi-symmetochis-sto-1o-panellinio-synedrio-oi-vlachoi-tis-elladas-taytotites-kai-eterotites-ston-choro-kai-ton-chrono-kozani-11-12-noemvrioy-2022/>, (ημερομηνία πρόσβασης 6/6/2022)
- Παριανού, Θωμαΐς, «Η 8η Συνδιάσκεψη της Παγκόσμιας Βλαχικής Αμφικτιονίας», <http://www.arxeion-politismou.gr/2019/11/8i-syndiaskepsi-pagkosmias-Vlaxikis-Amfiktyonias.html>, (ημερομηνία πρόσβασης 16/2/2022)
- «Πολιτισμός ή πολιτισμοί των Βλάχων;», Ιστοσελίδα της Επιστημονικής Εταιρίας Μελέτης του Πολιτισμού των Βλάχων, <https://eempvlachon.com/2020/10/22/vlach-culture/>, (ημερομηνία πρόσβασης 8/1/2022)
- Πολιτιστικός Σύλλογος Βλάχων Διστράτου, <https://www.facebook.com/groups/411977269008010>, (ημερομηνία πρόσβασης 20/5/2022)
- Πρωτοδικείο Αθηνών, <http://miris.eurac.edu/mugs2/do/blob.html?type=html&serial=1047996461744>, (ημερομηνία πρόσβασης 7/6/2022)
- Ριτζαλέου, Μαρία, «Η βλάχικη παράδοση σε ένα βιβλίο», *Έθνος*, 13/1/2022, <https://www.ethnos.gr/book/article/82374/hblaxikhparadoshseenabiblio>, (ημερομηνία πρόσβασης 29/6/2022)
- «Ρουμάνικα σχολεία στις κοιτίδες των βλαχόφωνων περιοχών της Αλβανίας», *himara.gr*, 23/8/2021, <https://www.himara.gr/epikairotita/topika-dromena/12816-roumanika-scholeia-stis-koitides-ton-vlachofonon-periochon-tis-alvania>, (ημερομηνία πρόσβασης 15/5/2022)
- Ρούστας, Γ. – Τσόλας, Κώστας, «Οι Βλάχοι ανταμώνουν και ξεφαντώνουν τον Δεκαπενταύγουστο», <https://www.eleftheria.gr/%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1/item/237624.html>, (ημερομηνία πρόσβασης 18/6/2022)

«Σάλος από αναφορά της Σ. Σακοράφα και σε βλάχικη μειονότητα», 8/4/2022,
<https://www.epiruspost.gr/salos-apo-anafora-tis-s-sakorafa-kai-se/>, (ημερομηνία
πρόσβασης 26/4/2022)

«Σέλι Ημαθίας», <https://www.vlahoi.net/vlahoxoria/seli-imathias>, (ημερομηνία
πρόσβασης 18/6/2022)

Σελίδα στο facebook της ΕΕΜΠΒ, Εκδήλωση από το χρήστη Επιστημονική Εταιρεία
Μελέτης του Πολιτισμού των Βλάχων,
<https://www.facebook.com/events/709851720254373/?ref=newsfeed>,
(Ημερομηνία πρόσβασης 10/5/2022)

Σελίδα στο facebook του Γιώργου Θαλάσση,
https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1133510197217791&id=100016764643240, (ημερομηνία πρόσβασης 26/4/2022)

Σελίδα στο facebook του Βασίλη Νιτσιάκου,
<https://www.facebook.com/vassilis.nitsiakos/posts/10159209129713583>,
(ημερομηνία πρόσβασης 26/4/2022)

Σελίδα στο facebook της Σοφίας Σακοράφα,
<https://www.facebook.com/SofiaSakorafa/posts/pfbid02JLm3aU8q3TuKQjAUVoRkvHsHW7xPoj7Biu6Zf5dNX7pm19GiCvPR4qDVukzowmHtl>, (ημερομηνία
πρόσβασης 26/4/2022)

Σελίδα στο facebook του Λαογραφικού Ομίλου Βλάχων και Φίλων «Λαϊλιάς» Σερρών,
<https://www.facebook.com/groups/41116933034>, (ημερομηνία πρόσβασης
2/6/2022)

Σελίδα στο facebook του Λαογραφικού Συλλόγου Βλάχων Νάουσας,
<https://www.facebook.com/groups/172188366450130>, (ημερομηνία πρόσβασης
2/6/2022)

Σελίδα στο facebook του Μορφωτικού - Πολιτιστικού Συλλόγου Βλάχων Αρχαγγέλου,
<https://www.facebook.com/profile.php?id=100012876887943>, (ημερομηνία
πρόσβασης 2/6/2022)

Σελίδα στο facebook της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Πολιτιστικών Συλλόγων Βλάχων,
<https://www.facebook.com/%CE%A0%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CE%BB>

<https://www.facebook.com/groups/411977269008010>, (ημερομηνία πρόσβασης 20/5/2022)

Σελίδα στο facebook του Πολιτιστικού Συλλόγου Βλάχων Διστράτου, <https://www.facebook.com/groups/411977269008010>, (ημερομηνία πρόσβασης 2/6/2022)

Σελίδα στο facebook του Συλλόγου Σαμαριναίων Κοζάνης, <https://www.facebook.com/kozansam>, (ημερομηνία πρόσβασης 2/6/2022)

Σελίδα στο facebook της Συντροφιάς Βλάχων Αθήνας (Sutsatã a Armânjilor di Athina), <https://www.facebook.com/groups/268915336877997>, (ημερομηνία πρόσβασης 2/6/2022)

Σελίδα στο facebook του Συλλόγου Βλάχων Βέροιας (Sutsata Armânjilor Di Veria), <https://www.facebook.com/groups/227096617463893>, (ημερομηνία πρόσβασης 2/6/2022)

Σελίδα στο facebook του Συλλόγου Περιβολιωτών Μαγνησίας, <https://www.facebook.com/groups/97418088367/>, (ημερομηνία πρόσβασης 2/6/2022)

Σελίδα στο facebook του Συλλόγου Βλάχων Περιβολιωτών Ν. Ημαθίας, <https://www.facebook.com/groups/107619382623367/>, (ημερομηνία πρόσβασης 2/6/2022)

Σελίδα στο facebook του Συλλόγου Βλάχων Προσοτσάνης «οι Γραμμουστιάνοι», <https://www.facebook.com/SylogosBlachonProsotsanesoiGrammoustianoi/>, (ημερομηνία πρόσβασης 2/6/2022)

Σελίδα στο facebook του Συλλόγου Βλάχων Ν. Σερρών «Γ. Ολύμπιος», <https://www.facebook.com/sylogos.vlahon.serron/>, (ημερομηνία πρόσβασης 2/6/2022)

Σελίδα στο facebook του Συλλόγου Φαντίνα - Fandina - Πολιτιστική Εστία Αρμάνων Βλάχων Ν. Κοζάνης, <https://www.facebook.com/FandinaArmanVlachKozani/>, (ημερομηνία πρόσβασης 2/6/2022)

Σύλλογος Βλάχων Βέροιας: «Υπογράφηκε πλαίσιο συνεργασίας για τη δημιουργία “Πολυδύναμου Μουσείου Αρμάνικου / Βλάχικου Πολιτισμού”», *Ηλεκτρονική εφημερίδα faretra.info*, 8/5/2022, <https://faretra.info/2022/05/08/sillogos-vlachon-veroias-ipograftike-plaisio-sinergias-gia-ti-dimiourgia-polidinamou-mouseiou-armanikou-vlachikou-politismou/>, (ημερομηνία πρόσβασης 20/5/2022)

«Σύλλογος Βλάχων Βέροιας: “Το ΔΣ της ΠΟΠΣΒ σε πλήρη αντίθεση με το καταστατικό της - Αρνείται την ύπαρξη βλαχικής γλώσσας!”», *Ηλεκτρονική εφημερίδα faretra.info*, 27/10/2021, <https://faretra.info/2021/10/27/sillogos-vlachon-veroias-to-ds-tis-popsv-se-pliri-antithesi-me-to-katastatiko-tis-arneitai-tin-iparxi-vlachikis-glossas/>, (ημερομηνία πρόσβασης 4/2/2022)

«Σύλλογος Βλάχων Βέροιας: Στην κ. Μενδώνη “Όταν πεθαίνει μία γλώσσα, γίνεται ένας ακρωτηριασμός της ανθρωπότητας. Μικρός ή μεγάλος”», *Ηλεκτρονική εφημερίδα faretra.info*, 26/10/2021, <https://faretra.info/2021/10/16/sillogos-vlachon-veroias-stin-k-mendoni-otan-pethainei-mia-glossa-ginetai-enas-akrotiriasmos-tis-anthropotitas-mikros-i-megalos/>, (ημερομηνία πρόσβασης 4/2/2022)

Σύλλογος Βλάχων Ν. Σερρών «Γεωργάκης Ολύμπιος», <https://vlahoiserron.gr/>, (ημερομηνία πρόσβασης 20/5/2022)

Συμπόσια (Από το 11^ο έως το 19^ο Πανελλήνιο Συμπόσιο Ιστορίας, Λαογραφίας, Βλάχικης Παραδοσιακής Μουσικής και Χορών), <https://vlachs-popsv.gr/category/simposia/>, (Ημερομηνία πρόσβασης 8/1/2022)

«Συνδιάσκεψη της Παγκόσμιας Βλαχικής Αμφικτιονίας στη Βουδαπέστη», [Μητρόπολη Αυστρίας Έξαρχία Ούγγαρίας καί Μεσευρώπης](#), (Ημερομηνία πρόσβασης 16/2/2022)

«Συνέδριο Βλάχων, παρουσίαση βιβλίου και 7η Ανοιχτή συνδιάσκεψη της Παγκόσμιας Βλάχικης Αμφικτιονίας», 18/5/2017, <https://www.panhellenicpost.com/2017/05/18/%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%AD%CE%B4%CF%81%CE%B9%CE%BF->

<https://www.panhellenicpost.com/2017/05/18/%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%AD%CE%B4%CF%81%CE%B9%CE%BF-%CE%B2%CE%BB%CE%AC%CF%87%CF%89%CE%BD-%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%AF%CE%B1%CF%83%CE%B7-%CE%B2%CE%B9%CE%B2%CE%BB%CE%AF%CE%BF%CF%85-%CE%BA/> (Ημερομηνία πρόσβασης 16/2/2022)

«Συνέδριο Βλάχων, παρουσίαση βιβλίου και 7η Ανοιχτή συνδιάσκεψη της Παγκόσμιας Βλάχικης Αμφικτιονίας», 18/5/2017, <https://www.panhellenicpost.com/2017/05/18/%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%AD%CE%B4%CF%81%CE%B9%CE%BF-%CE%B2%CE%BB%CE%AC%CF%87%CF%89%CE%BD-%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%AF%CE%B1%CF%83%CE%B7-%CE%B2%CE%B9%CE%B2%CE%BB%CE%AF%CE%BF%CF%85-%CE%BA/> (Ημερομηνία πρόσβασης 16/2/2022)

Συνθήκη των Σεβρών (Ελλάς - Τουρκία), Βικιπαίδεια, [https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A3%CF%85%CE%BD%CE%B8%CE%AE%CE%BA%CE%B7_%CF%84%CF%89%CE%BD_%CE%A3%CE%B5%CE%B2%CF%81%CF%8E%CE%BD_\(%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CF%82_%CE%A4%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%BA%CE%AF%CE%B1\)](https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A3%CF%85%CE%BD%CE%B8%CE%AE%CE%BA%CE%B7_%CF%84%CF%89%CE%BD_%CE%A3%CE%B5%CE%B2%CF%81%CF%8E%CE%BD_(%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CF%82_%CE%A4%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%BA%CE%AF%CE%B1)), (Ημερομηνία πρόσβασης 20/3/2022)

«Τα στερνά τιμούν τα πρώτα για τη Σοφία Σακοράφα!», 14/4/2022, <https://www.imerisia-ver.gr/%CE%B1%CF%81%CE%B8%CF%81%CE%BF/41192>, (ημερομηνία πρόσβασης 26/4/2022)

«Το Βλάχικο ζήτημα στη Βουλή (συνέχεια)», *Greek helsinki monitor – Ελληνικό παρατηρητήριο των συμφωνιών του Ελσίνκι - Human rights in Greece and beyond*, 18/10/2021, <https://greekhelsinki.wordpress.com/2021/10/18/2-128/>, (ημερομηνία πρόσβασης 29/1/2022)

«Το έθιμο των Λιγουτσιαρέων αναβίωσε ο Σύλλογος Βλάχων Βέροιας», <https://www.laosnews.gr/article/82247-to-ethimo-ton-ligoutsiareon-anabiose-o-sullogos-blaxon>, (ημερομηνία πρόσβασης 20/5/2022)

- Τμήμα Κοινοβουλευτικού Ελέγχου, Απάντηση στην υπ' αριθμ. 12318 από 29/6/2010 του βουλευτού κ. Θεόδωρου Καραόγλου,
https://www.karaoglou.gr/images/stories/downloads/2010/6/apantisi_12318_29_06_10.pdf (ημερομηνία πρόσβασης 26/4/2022)
- Τομαρά – Σιδέρη, Ματούλα, «Η συμβολή των Βλάχων Ευεργετών στην ανάπτυξη της Ελλάδος», (ομιλία στην 8^η Συνδιάσκεψη της Παγκόσμιας Βλάχικης Αμφικτιονίας, Αθήνα 12 - 13 Οκτωβρίου 2019),
https://www.academia.edu/40693536/%CE%97_%CF%83%CF%85%CE%BC%CE%B2%CE%BF%CE%BB%CE%AE_%CF%84%CF%89%CE%BD_%CE%92%CE%BB%CE%AC%CF%87%CF%89%CE%BD_%CE%95%CF%85%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B5%CF%84%CF%8E%CE%BD_%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD_%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CF%80%CF%84%CF%85%CE%BE%CE%B7_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%BF%CF%82, (ημερομηνία πρόσβασης 16/2/2022)
- Τριανταφύλλου, Θεολόγης, «Η προδοτική κίνηση για ίδρυση Βλάχικου κράτους, Ο τυχοδιώκτης Αλκιβιάδης Διαμάντης και η τρομοκρατική δράση των Λεγεωνάριων στην Θεσσαλία. — Οι αντιδράσεις κι ένα τολμηρό άρθρο του Λ. Κλειδωνόπουλου στο “Θάρρος”», <https://trikalacity.gr/i-prodotiki-kinisi-gia-idrysi-vlachikoy-kratoys/>, (ημερομηνία πρόσβασης 5/6/2022)
- Τρίτος, Μιχαήλ, «Είναι οι Βλάχοι... Ρουμάνοι; Απάντησις εις τον Πρόεδρον της Ρουμανίας κ. Τ. Baïsescu», 1/5/2011, <http://vlahoi.net/vlahoi-kai-ellinismos/einai-oi-vlahoi-roumanoi-apantisis-eis-ton-baiescu>, (ημερομηνία πρόσβασης 8/5/2022)
- Τρίτος, Μιχάλης, «Το κουτσοβλαχικό ζήτημα», Ανάτυπο από το περιοδικό *Εκκλησία*, Αθήνα: 1993, σελ. 102-105, 135-136, 206-208, <https://vlachs-popsv.gr/wp-content/uploads/2020/04/%CE%9C%CE%B9%CF%87-%CE%A4%CF%81%CE%AF%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%A4%CE%9F-%CE%9A%CE%9F%CE%A5%CE%A4%CE%A3%CE%9F%CE%92%CE%9B%CE%91%CE%A7%CE%99%CE%9A%CE%9F->

[%CE%96%CE%97%CE%A4%CE%97%CE%9C%CE%91.pdf](#), (ημερομηνία πρόσβασης 10/6/2022)

Τσιαμήτρος, Γιάννης, «Καπεταναραίοι - Βοσκοπούλες - Μάγκες, Παλιό αποκριάτικο έθιμο στη Βέροια»,

<https://www.veriahistory.gr/%CF%84%CE%BF%CF%80%CE%B9%CE%BA%CE%B7->

[%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%B9%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%AF%CE%B1/%CE%B8%CE%AD%CE%B](#)
[C%CE%B1%CF%84%CE%B1-](#)

[%CF%84%CE%BF%CF%80%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82-](#)

[%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1%CF%82/i](#)
[tem/6856-](#)

[%CE%BA%CE%B1%CF%80%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%BD%CE%B](#)
[1%CF%81%CE%B1%CE%AF%CE%BF%CE%B9-](#)

[%CE%B2%CE%BF%CF%83%CE%BA%CE%BF%CF%80%CE%BF%CF%8D](#)
[%CE%BB%CE%B5%CF%82-](#)

[%CE%BC%CE%AC%CE%B3%CE%BA%CE%B5%CF%82,-](#)

[%CF%80%CE%B1%CE%BB%CE%B9%CF%8C-](#)

[%CE%B1%CF%80%CE%BF%CE%BA%CF%81%CE%B9%CE%AC%CF%84](#)
[%CE%B9%CE%BA%CE%BF-](#)

[%CE%AD%CE%B8%CE%B9%CE%BC%CE%BF-](#)

[%CF%83%CF%84%CE%B7-](#)

[%CE%B2%CE%AD%CF%81%CE%BF%CE%B9%CE%B1,](#) (ημερομηνία πρόσβασης 20/5/2022)

twitter, <https://twitter.com/ellada24/status/1511668684267339784>, (ημερομηνία πρόσβασης 26/4/2022)

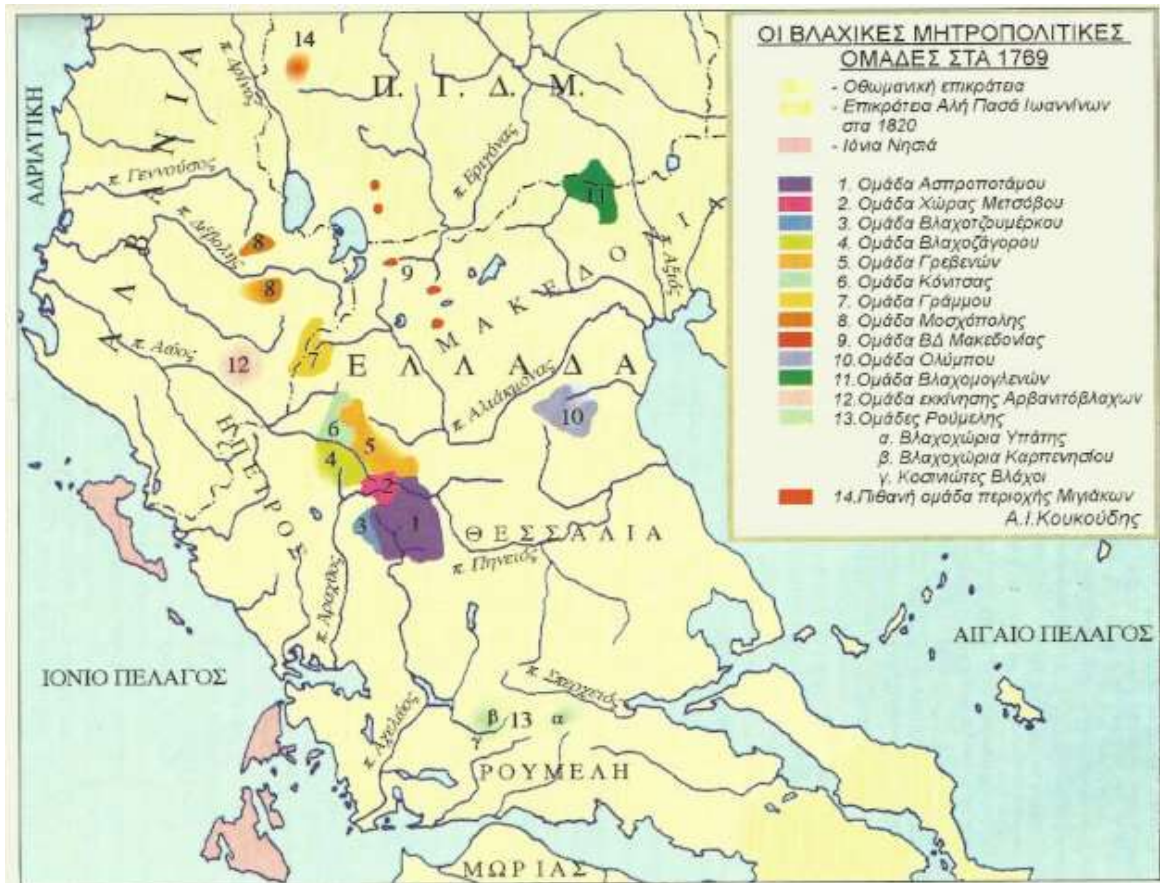
Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, Απάντηση Υπουργού Πολιτισμού και Αθλητισμού Λίνας Μενδώνη σε Επίκαιρη ερώτηση του Βουλευτή του ΜέΡΑ25 Κρίτωνα Αρσένη, με θέμα: «*Αναχρονιστικός Αποκλεισμός Επιστημονικού Φορέα Πολιτισμού των Βλάχων από το ΥΠΠΟΑ*»,

<https://www.culture.gov.gr/el/Information/SitePages/view.aspx?nID=3975>,

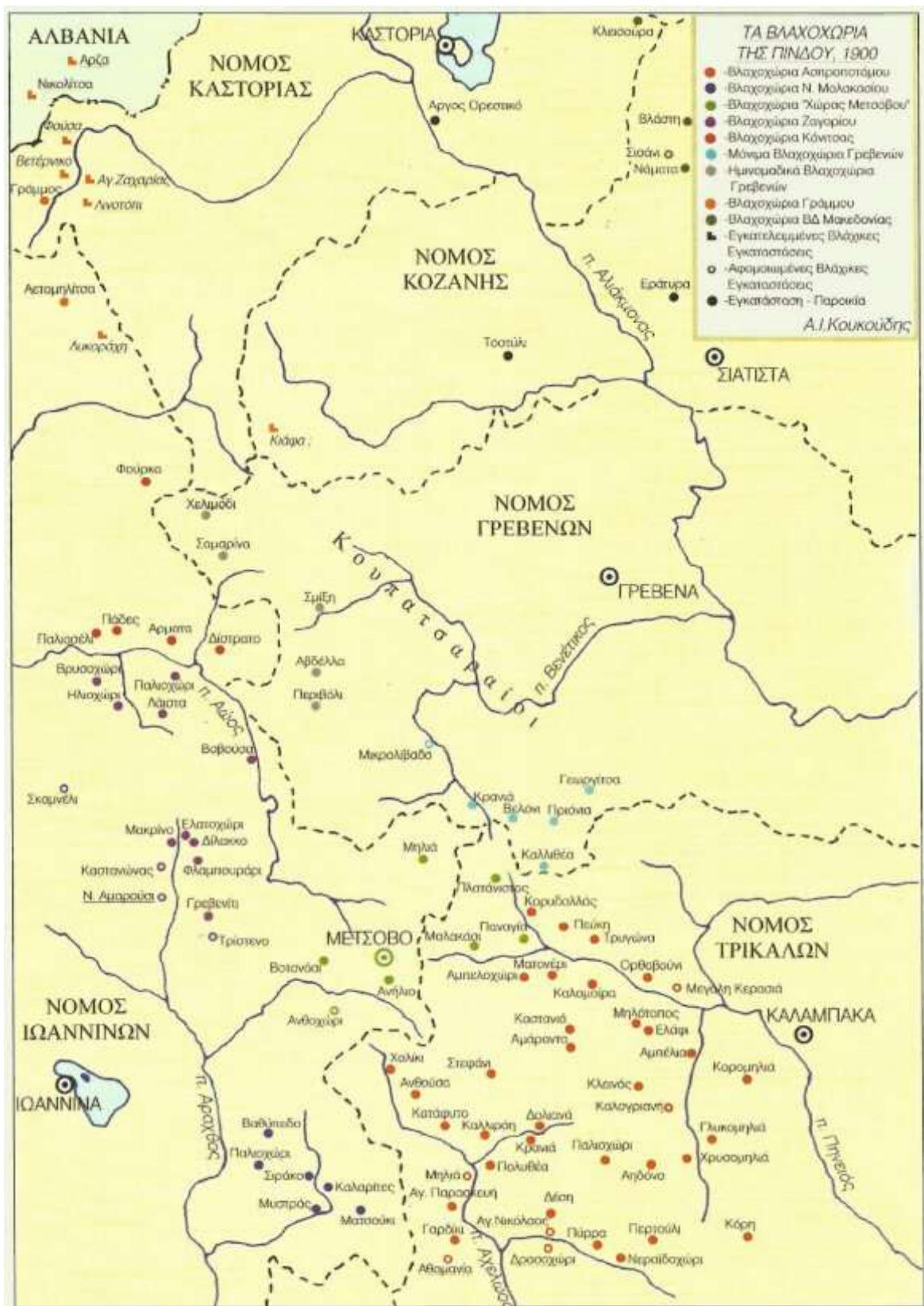
(ημερομηνία πρόσβασης 29/1/2022)

- Χωμενίδης, Χρήστος, «Έξω οι "βλάχοι"», *capital.gr*, 24/10/2016, <https://www.capital.gr/xristos-xomenidis/3164353/exo-oi-blaxoi>, (Ημερομηνία πρόσβασης 16/2/2022)
- 1^ο Αντάμωμα Βλάχων στο Σέλι, <https://www.youtube.com/watch?v=aRXYDv2z9Bk>, (ημερομηνία πρόσβασης 8/1/2022)
- «8η Συνδιάσκεψη της Παγκόσμιας Βλαχικής Αμφικτιονίας 12 & 13 Οκτωβρίου 2019, Δελτίο Τύπου», <https://vlachs-popsv.gr/8%CE%B7-%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%B4%CE%B9%CE%AC%CF%83%CE%BA%CE%B5%CF%88%CE%B7-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CF%80%CE%B1%CE%B3%CE%BA%CF%8C%CF%83%CE%BC%CE%B9%CE%B1%CF%82-%CE%B2%CE%BB%CE%B1%CF%87%CE%B9%CE%BA%CE%AE/>, (Ημερομηνία πρόσβασης 16/2/2022)
- «30 Βλαχογενείς δήμαρχοι: "Είμαστε Έλληνες, όχι μειονότητα"», <https://www.tamos.gr/newspaper.html>, (ημερομηνία πρόσβασης 7/6/2022)
- 36ο Πανελλήνιο Αντάμωμα Βλάχων, <https://www.naoussa.gr/news/36o-panellinio-antamoma-vlachon-5054>, (ημερομηνία πρόσβασης 25/5/2022)

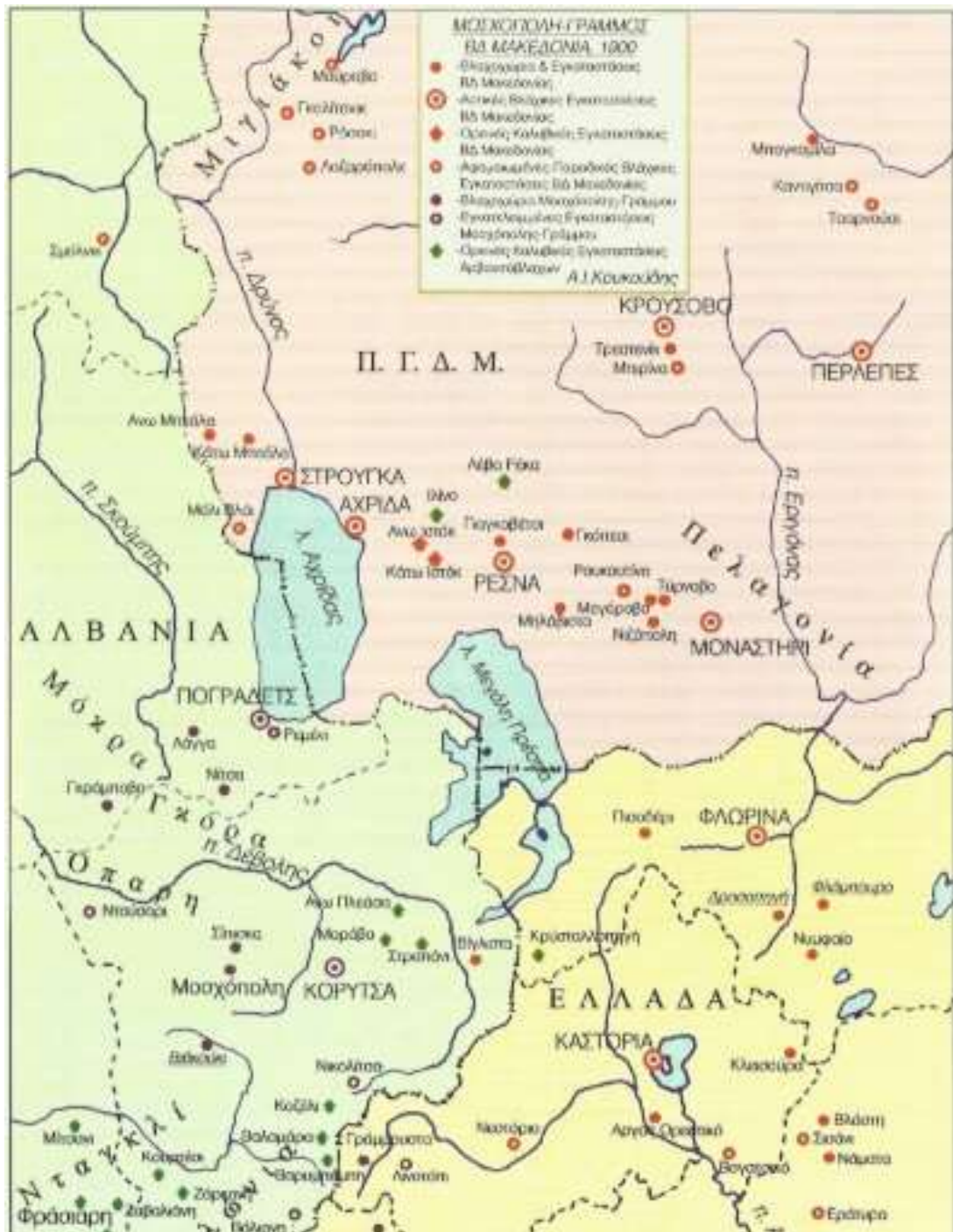
Παράρτημα : «Χάρτες»

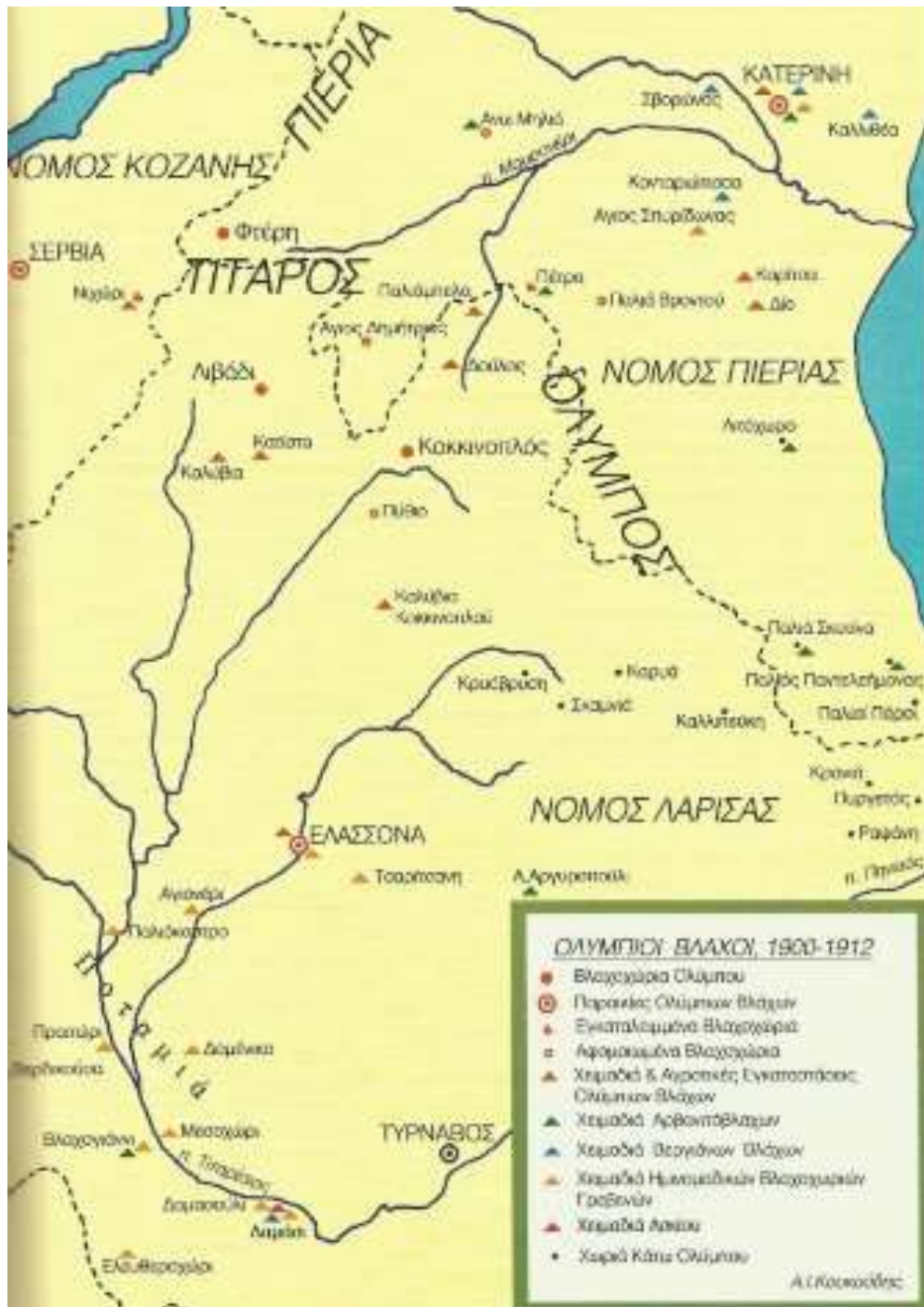
Χάρτης 1: Οι βλάχικες μητροπολιτικές εγκαταστάσεις του ευρύτερου ελληνικού χώρου στα 1769 (Κουκούδης, *Οι Μητροπόλεις και η Διασπορά των Βλάχων*, σελ. 57)

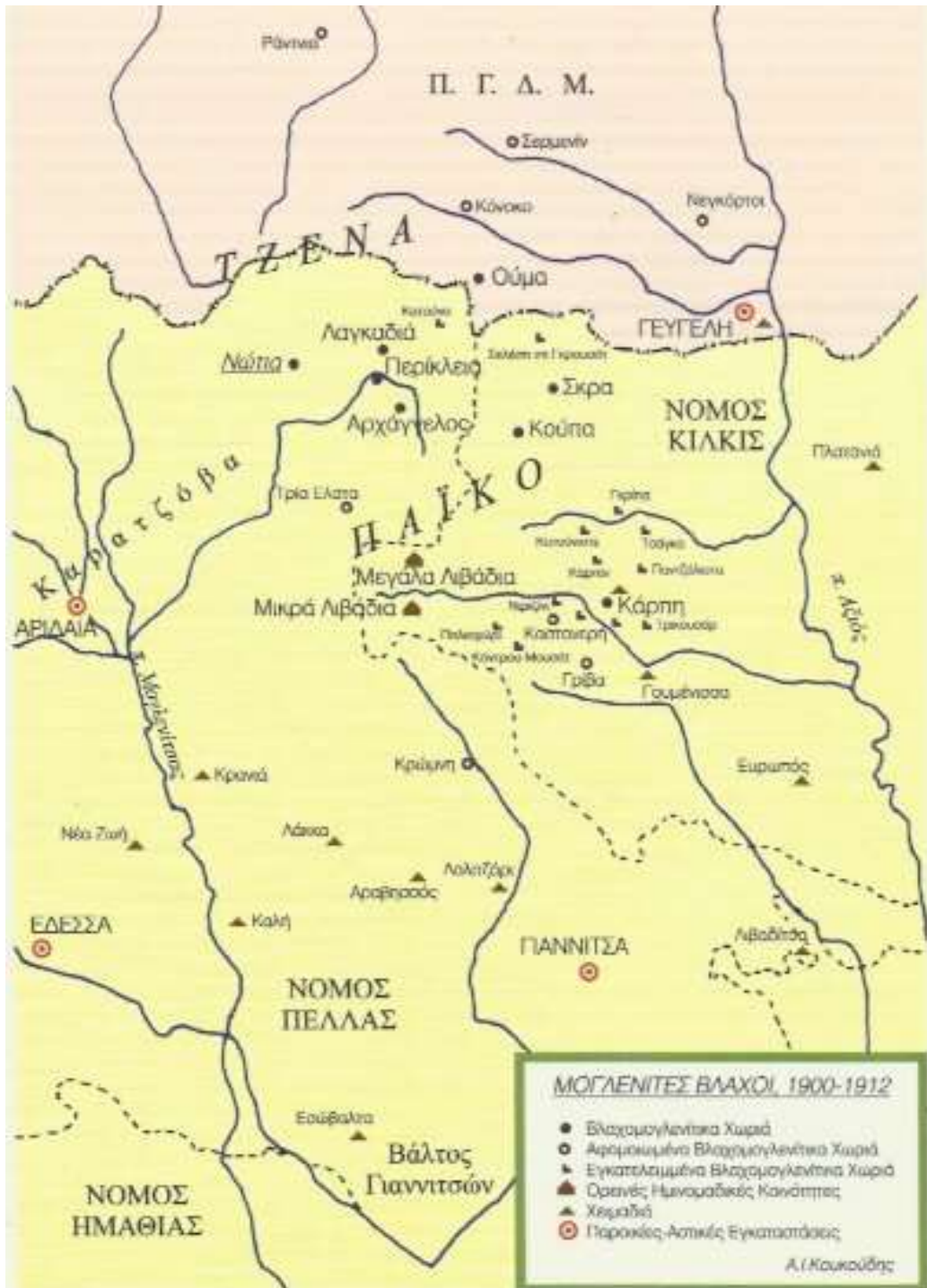
Χάρτης 2: Οι βλάχικοι οικισμοί της Πίνδου στα 1900 (Κουκούδης, *Οι Μητροπόλεις και η Διασπορά των Βλάχων*, σελ. 59)

Χάρτης 3: Βλάχικοι οικισμοί στη βορειοανατολική Ήπειρο και βορειοδυτική Μακεδονία το 1900 (Κουκούδης, *Οι Μητροπόλεις και η Διασπορά των Βλάχων*, σελ. 75)

Χάρτης 4: Οι βλάχικοι οικισμοί και εγκαταστάσεις στον Όλυμπο, την Πιερία και την επαρχία Ελασσόνας (Κουκούδης, *Οι Ολύμπιοι Βλάχοι και τα Βλαχομογλενά*, σελ. 55)

Χάρτης 5: Οι βλάχικοι οικισμοί και εγκαταστάσεις στα Μογλενά (Κουκούδης, *Οι Ολύμπιοι Βλάχοι και τα Βλαχομογλενά*, σελ. 57)

Χάρτης 6: Οι οικισμοί του Βερμίου το 1822 (Κουκούδης, *Οι Βεργιάνοι Βλάχοι και οι Αρβανιτόβλαχοι της Κεντρικής Μακεδονίας*, σελ. 55)

Χάρτης 7: Οι εγκαταστάσεις των Αρβανιτοβλάχων της Κεντρικής Μακεδονίας το 1900-1912 (Κουκούδης, *Οι Βεργιάνοι Βλάχοι και οι Αρβανιτόβλαχοι της Κεντρικής Μακεδονίας*, σελ. 59)

Χάρτης 8: Βλάχικοι οικισμοί και εγκαταστάσεις στην Ανατολική Μακεδονία στα 1900-1912 (Κουκούδης, *The Life of the Vlachs in 1900*)

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα: Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.